

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
UMEÅ

1587

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

21. DEC. 1988

U M^oE Å

23. OKT. 1969

UMEA

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgifvare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 1.

Januari.

1876.

Innehåll: Återblick. — I den norrländska jernvägsfrågan. — Vid Torne elf. — Anmälan.

Återblick.

Det är en gammal god sed att föra tanken tillbaka på den närmast flydda tiden och taga fasta på vissa betydelsefullare löften som hon inneburit. Den seden gör sig temligen allmänt gällande vid årsskiftet. Året är ett bestämdt begränsadt tidsmått, som med rikare eller fattigare frukter intager sitt rum i häfderens stora register. Man betraktar ett förflutet år ur olika synpunkter, allt efter olika ändamål; men ändamålet må vara hvilket som helst — stödjepunkter för iakttagelser saknas icke, och ehuru frukterna kunna stundom synas vara magra, äro de dock egnade att rikta erfarenheten, skärpa eftertanken, vidga omdömet och göra oss mera dugliga att förstå det närvarandes företeelser samt att undvika dess faror och göra oss till godo dess vexlingar.

Sådana stödjepunkter erbjuda sig äfven för oss, för Norrland och vi skola försöka att framhålla den till våra läsares bepröfvande.

Hvad först angår Norrlands hufvudnäringar, måste tillfredsställelsen med deras resultater vara endast delvis ogrumlad. Årsvexten har varit god. Utan användande af betryggande medel har skörden varit fullt motsvarande äfven långt drifna förhoppningar, och gräsvallen har lemnat en ymnighet i afkastning som icke ofta kommer egaren till godo. Huruvida den ovanligt långa följd af år, som Norrland sett sig hugnadt med i allmänhet tillfredsställande årsvext, har bidragit till att stadga och vidga öfvertygelsen om behovet af förbättrade åtgärder och metoder för jordens brukning, kan vara tvifvelaktigt. Tillförläppligt har man i det sydligare Sverige ansett en följd af sju goda eller medelmåttiga år vara det högsta hvartill man i medeltal kunde komma, samt att ett dåligt år vanligen följde på denna goda tid. I Norrland hafva nu redan *åtta* år efter hvarandra gifvit mer eller mindre riklig afkastning; men intet lemnat det dystra minnet af missvext. Ett så gynnsamt förhållande är egnadt att skingra mången fördom om Norrlands klimat och förmåga att löna odlarens möda. Norrland har i dessa goda år haft en mäktig bundsförvandt, som kommit minnet af sextiotalets hemska skepnad att förblekna. Skulle Norrland äfven under de sista åren haft att

kämpa med följderna af dålig årsvext, kan man betvifla, att dess fullt berättigade anspråk på delaktighet i tidsenliga, förbättrade kommunikationer ännu hade vunnit det afseende som obestriddigen nu kommit dem till del. Det har tydligen icke under dessa år gått an att använda de gamla slagorden om den norrländska ödemarken och det norrländska fattighuset; det hade icke gått an, utan att bli utskrattad eller på det betänkligaste dementerad genom siffror som förelågo till betraktande för hvem som helst. I detta fall har således den långa följden af goda år haft en obestriddig fördel. Kan man säga det samma om uppfattningen deraf i Norrland sjelft? Hafva dessa goda år medverkat till bibringande af en sundare insigt i jordbrukets kraf, eller hafva de tvertom bidragit till att qvarhålla jordbrukaren i sin sorglöshet för den kommande pröfvodagen? För vår del befara vi det senare. Utan spår af framsteg går dock icke tiden fram. Artificiella gödningsämnen börja i allt större mängd att användas, och detta jordförbättringsmedel skall sätta den norrländske jordbrukaren i stånd att utvidga sina odlingar och i synnerhet att vidga sina gräsvallar. Dessutom har den norrländske jordbrukaren börjat anlita ett medel som gör honom mindre beroende af väderleken under den korta slätter- och skördetiden, nemligen slätter- och skördemaskiner. Med sådana maskiner behöfver man icke draga andra vaxlar på vår Herre än med kort sight, och redan detta är ett väsendtligt framsteg.

Om således anledning till belåtenhet med denna hufvudnäring icke saknas, kan man icke säga det samma om Norrlands andra hufvudnäring: trävarurörelsen. Ju högre höjd, desto djupare fall. Ingenting är naturligare, och dock har detta fall kommit så oförberedt, att man haft svårt att finna sig deruti. Oaktadt det såsom allmän sats må vara riktigt, att ett lands naturtillgångar böra betinga högsta möjliga pris, och oaktadt Norrlands skogar under åren 1873 och 1874 inbringat summor, som man icke under närmast föregående år ens vågade tänka sig, torde man hafva skäl att vederstå det påståendet, att denna lysande konjunktur icke varit till nytta för Norrland. Betydliga kapital samlade sig visserligen på enskilda händer, och små kapital skulle hafva kunnat samla sig på otaliga händer; men när allt noga beräknas, skall det till sist kanske befinnas, att behållningen är ganska måttlig. De stora kapitalen hafva haft starka påkänningar i en stegrad konkurrens, i vexande omkostnader, i hittills okända anspråk på bekvämligheter och lyx, samt i icke alltid så väl planlagda företag och i villigheten eller frestelsen att bispringa der hjälp tilläfventyrs icke hjälpte. Derjemte hafva säkerligen icke få funnit sin påräknade stora vinst reducerad genom den grannsynthet, att icke säga kitslighet, hvarmed den utländske köparen mången gång förfarit vid varans leverering. De små kapitalen åter hafva stannat på ganska få händer; på alla öfriga hafva de silat ut mellan fingren. De vanor som hastigt slagit ut i blom under ymnigt flöde af penningar vilja icke åter foga sig in i ett trångare rum, och den okunnighet som icke kunde uppskatta värdet af lätt vunna förtjenster förstår icke heller att mäta omslagets betydelse och följder. Derföre har åtskilligt kommit i olag och tid fordras för utjemning af missförhållandena. En sådan utjemning skulle hafva försiggått redan nu om årsvexten slagit illa ut, och den skulle hafva försiggått våldsamt och bedöfvande; men vi hafva fått respittid, och det vore lyckligt om hon rätt begagnades. Det vissa är, att året 1875 gått till ända under bekymmersam förlägenhet för ganska många, och denna förlä-

genhet har icke blifvit mindre genom den hårda nödvändigheten för bankinrättningarne på vissa norrländska hufvudorter att tills vidare inställa nästan all utlåningsrörelse. Att en så genomgripande åtgärd tvertom skall vålla stort obehag och flere förluster samt till följd deraf väcka ond blod hos allmänheten, faller af sig sjelft. Man hör uttalas mycket stränga tillvitelser mot bankerna, hvilka få uppbära nästan hela skulden för det tillfälliga trångmålet, ehuru de flesta hafva att söka den djupaste orsaken hos sig sjelf. Den anmärkningen torde dock med skäl kunna göras mot bankinrättningarne, att de under gynsamma penningtider fastläsa allt för betydliga belopp på enskilda händer. Här af följer, att vid en hastig återgång, såsom under nuvarande tidpunkt, bankerna finna sig urståndsatta att bispringa mängden af mindre lånebehöfvande, hvilka, i förhoppning om handräckning genom diskonteringar, ingått med sina besparingar och litet derutöfver i åtskilliga företag, hvar af man väntat en vinst som mången gång af naturliga orsaker låter vänta på sig. Detta förfarande af bankerna är lätt förklarligt. Äfven de drifva ett slags industriel rörelse hvilkas delegare hoppas på god utdelning. När stora kapital hopa sig i bankerna, måste det vara direktionernas omsorg att göra dessa kapital räntegifvande och de begagna första bästa tillfälle som erbjuder sig att blifva af med öfverflödet. Otvifvelaktigt ligger bakom en sådan operation tanken på de många delegarne, hvilka i sinom tid icke skola underlåta att gifva sitt missnöje luft, om utdelningen är liten. Äfven här träffar man således allmänheten sjelf såsom mycket medverkande till den förlägenhet hvar af hon tryckes. Det kan dock med skäl ifrågasättas, huruvida icke en absolut strypning vore möjlig att undvika. Alldeles utblottad på mynt blir sällan en bank, och det kunde väl vara att föredraga att på säkerheterna ställes de högsta fordringar, men att man äfven godkände säkerheter som under alla förhållanden representera mer än fullt värde. Vid en sådan tillämpning skulle åtminstone icke det rent af löjligen fallet kunna inträffa, att ett helt lån tillbakavisades i fråga om en spottstyfver eller att mycket solida personer måste underkännas, ehuru den derutöfver erbjudna säkerheten har mot det yppade behovet af mynt tiodubbel värde. Om äfven så skulle inträffa, att bankens tillgängliga medel icke för ögonblicket vore tillräckliga att tillfredsställa efterfrågan, skulle måhända mången vara tacksam att i tur afbida den dag, då den beviljade diskonteringen kunde försiggå. Funne man sig icke betjent med detta vilkorliga tillmötesgående, kunde man ju försöka sig på andra håll; men säkerligen skulle i alla händelser bankernas goda vilja icke kunna ifrågasättas.

Emellertid är den erfarenhet man nu gjort icke ny, utan tvertom mycket gammal, och hon återkommer tid efter annan, under samma former och af samma orsaker. Det är ett kroniskt lidande som följer med utvecklingen och företagsamheten, men tyvärr äfven med bristen på förutseende och hushållsanda. Man framkallar litet hvar orsakerna och man måste litet hvar bära verkningarne. Knot hjälper icke; knot bedrager ingen tänkande och med knot afbördar man sig icke sin egen skuld. Se der, allt!

I stort sedt är Norrland mer än någon annan landsdel blottställdt för detta kroniska lidande. Vore norrlands jordbruk så utveckladt, att det i medelmåttiga år förmådde tillfredsställa sitt eget behof af spannmål; vore dess boskaps- och ladugårdsskötsel så uppdrifna, att de lemnade öfver till afsalu; vore slöjden så hemmastadd, att hon försåge huset med det oundgängligaste, utan att lockelse funnes till fåfängans osmakliga prål, så skulle

vi i fred och ro upplefva idylliska dagar och vara nästan oberörda af våldsamma rubbningar. Men när skall denna lyckliga tidpunkt infalla? Icke i våra dagar, icke heller i våra barns; och dock ligga våra önskningar i denna väg, och våra sträfvanden hafva detta mål till sigte. Men framsteget tager många krokvägar, och vi kunna icke undgå dess fordringar, befallande såsom en naturlag. De tillgångar Norrland eger i jord kunde icke lämpligt tillgodogöras utan vunna insigter; men sådana förvärfvas endast långsamt, när det gäller massan af befolkningen; generationer äro dertill behöfliga. Norrlands framsteg i jordbruk och på jordbruket grundade binäringar var dessutom beroende af samfärdseln och dess förbindelsemedel. Men än i dag återstår ju mycket i detta fall att göra, och under mellantiden har trängt sig fram till användning en annan stor naturtillgång, hvilken började tryta på andra håll, men hvaraf Norrland haft öfvernog: skogen. Skogens tillgodogörande var icke bundet af samma transportvägar som andra varor; han tog sig fram der annat gods gick i qvaf. Derföre häfde sig trävaruindustrien upp till en hufvudnäring i Norrland, och Norrland blef en hufvudsakligen träexporterande landsdel samt kom i strängt beroende af fluktuationerna på världsmarknaden. Konsumtionen af trävaror är en annan, än konsumtionen af matvaror och det dagliga behofvets artiklar. Man bygger icke hus lika lätt och lika fort som man skaffar sig ett mål mat eller ett klädesplagg. Ett pund smör eller kött, eller en ost och en kanna mjölk saknar icke afnämare, och den som producerar sådana varor kan nästan på öret på förhand beräkna sin inkomst, väl mera, men ej mindre. Annorlunda förhåller det sig med skogsprodukterna. Priset derpå, efterfrågan deraf äro begge oberäkneliga, och det har sig icke så lätt att ordna sig derefter. Den konsten håller man visserligen på att lära sig på enstaka håll, men innan hon blir allmän tillhörighet, kommer lång tid att förflyta. Under tiden skall Norrland städse vara en lekboll för konjunkturernas stora kastningar: det ena året, öfverdrifven betalning; det andra året, missbud. Att här bibehålla sans och vett eller mod och sjelfkänsla är ett svårt problem. Derföre måste medel anlitas som möjliggöra uppblomstringen af Norrlands andra förvärfskällor, och detta medel finnes i tidsenliga kommunikationer, i *jernvägarne*.

Det förflutna året har i detta afseende varit lyckligt för Norrland. En ny maska har knutit sig i statens stambanenät, som nu hunnit Storvik och börjat utdragas mot det egentliga Norrland. Så långt som till Hybo äro vi åtminstone säkra om jernväg, och der ofvanför blir han väl äfven lagd en gång, ehuru statsmakterna icke kunnat förlikas om den rätta riktningen. För vår del hafva vi icke haft stora förhoppningar om att den rätta sträckningen numera kan uppnås. Regeringen har envisats att få stambanan förlagd så vestligt som möjligt, och har dermed föredragit en till anläggning och underhåll dyrare bana samt med mörkare utsigt till jemn trafik. Sundsvallsintresset, som tillföre arbetat emot den s. k. B-linien, eller en ostligare bana med svängning mot Ångermanelfven in i Jemtland, har numera ingenting att invända mot en sådan sträckning från Hybo, emedan samma banas krökning mot Jemtland icke längre kan komma i fråga, sedan tvärbanan från Sundsvall öfver Torpshammar är gifven. Tvertom har Sundsvall det största intresset af att tvärbanan får gå så rakt som möjligt öfver Refsund mot Norge och vill på detta vilkor lemna stambanan i fred. Deremot har Hernösandsintresset af likartade skäl börjat omfatta en åsigt som är

motsatt den förut hyllade. B-linien var dess lösen; nu har man gifvit denna på båten och ifrar för Håsjö, d. v. s. en för stam- och tvärbana gemensam bit mellan Torpshammar och Håsjö, hvarigenom Jemtland och Norge skulle komma i närmare beröring med Ångermanelfvens dalgångar än med Sundsvall. En sådan kombination hade på 1875 års riksdag bättre utsigter att vinna framgång än någon annan. Fördelen häraf är endast skenbar. Genom Torpshammar—Håsjöliniens gemensamhet för stam- och tvärbana blefve kostnaden för några mils längre väg besparad; men om en sådan kombination icke tillfredsställer någotdera intresset, ännu mindre det nordligare Norrland, så kan befaras, att en sådan banas rentabilitet icke i någon mon kommer att motsvara anläggnings- och underhållskostnaden. Vårt råd skall fortfarande sålunda blifva detta: skilj intressena, och de skola blomstra! Att deremot vid hvarandra fastkedja oförsonliga elementer, är att döda dem. Visst är dock, att måste man välja mellan en linie Ånge—Gällösund, eller Torpshammar—Håsjö, den senare måste föredragas.

Under årets lopp hafva dels bearbetningar för redan väckta förslag till jernvägsförbindelser fortgått; dels nya förslag i denna väg blifvit framställda. Till de förra höra funderingarne Söderhamn—Siljan, för hvilket företags utförande teckningar till aktier på det hela ganska villigt inom flere kommuner fortgått. Man synes emellertid icke hafva varit fullt ense, hvarken om banans utsträckning eller dess riktning, och härunder börja varnande röster höja sig. Vi fästa oss serskildt i detta fall vid en i tidningen Helsingens sista nummer för året insänd artakel, som synes egnad att afkyla den något för hetsiga ifvern. Det finnes helt säkert en hel mängd berättigade önskningar här i verlden; men icke alla äro derföre mogna till förverkligande. Så önskvärda jernvägar i sig sjelfva än äro, så nödvändiga äro å andra sidan vissa vilkors befintlighet, för att de skola medföra afsedd nytta. En jernväg som direkt förbinder Dalarnes malmfält med Helsinglands skogar och vattenkraft är säkerligen ett berättigadt ämne till önskningar; men man måste erinra sig, att dertill fordras icke blott kapital till anläggningskostnadens bestridande (beräknadt till 9 1/2 million kronor), utan äfven kapital till anläggning af industriella verk för tillgodogörande af råvaran. Att åstadkomma allt detta i den närmaste framtiden torde stöta på oöfverstigliga hinder. Deremot är väl icke så litet vunnet med stambanans utsträckning genom södra Helsingland, och ett ganska vackert arbete vore undangjordt, om hon förbundes med kusten. Ett sådant arbete kan otvifvelaktigt utföras utan förlamande ansträngningar, och i samma mon de genomskurna trakterna vinna utveckling och ökad värde samt erhålla talrikare befolkning, kan ju bibanan utsträckas uppåt landet och till Dalarne. På sådant sätt hade man hemtat krafter efter företagets uppgift och med all utsigt att få dem förstärkta. Man torde nemligen i Norrland böra draga sig till minnes, att i sydligare orter åtskilliga mindre jernvägsföretag arbetat med ganska stora svårigheter och fortfarande gifva liten eller ingen ränta till utdelning. Om det kan inträffa i folkrika orter att endast tiden förmår utveckla ett sådant företag, är det ännu större möjlighet för, att sådant kan blifva fallet i vissa delar af Norrland. Så gerna vi önska denna stora landsdel ett vidsträckt nät af jernvägar, så angeläget förefaller det oss vara, att man är fullt beredd på trafik åt dem. Den norrländska persontrafiken kan ännu icke inbringa synnerligt stora summor; man måste vara betänkt på nästan

uteslutande godstrafik; men sådan skapar sig icke sjelf. Det är vår öfvertygelse att de norrländska banorna komma att bära sig bättre än de flesta i vårt land, ty det företrädesvis tunga godset blir dem förbehållet; men tillgodogörandet af detta tunga gods fordrar sina förberedelser och sina kapitaler. Den redan vunna erfarenheten jäfvar icke denna åsigt. De redan befintliga jernvägarne lemna högre afkastning än andra, men deras trafik var på förhand gifven. Gefle—Dala-banan var knappt öppnad, då hon blef en afledare för den stora plankproduktionen vid Korsnäs och för de många jernverken efter denna bana. Förhållandet var likartadt med Söderhamn—Bergvik, Marma—Sandarne och Hudiksvallsbanan. Är den ifrågasatta Söderhamns- eller Stugsunds—Siljan-banan lika väl förberedd? Vi behöfva icke besvara denna fråga, emedan det i Söderhamn den 11 denna månad hållna jernvägsmöte beslutat sig tills vidare för en bana endast till Edsbyn i Ofvanåker, med en beräknad kostnad af 3,700,000 kr. hvaraf redan tecknats 1,600,000. Då man fortfarande hyser förhoppning om banans utsträckning, skall det nya bolagets namn vara "Söderhamns—Dala jernvägsaktiebolag."

En annan bana som under året blifvit föreslagen är den som skulle förena Herjeådalen med Bottenhafvet. Vi finna detta förslag mycket välbetänkt, icke minst ur internationel synpunkt. Så önskvärda förbindelseleder med Norge än må vara, när de äro grundade på vissa befallande naturförhållanden, så varsamma dervid måste vi vara, när det gäller vårt eget intresse. De på vissa håll försporda sträfvandena att draga all trafik till Norge kunna tilläfventyrs dikteras af giltiga anledningar, men böra icke sträcka sig utom gifna gränser. Med alla lofliga medel böra vi derföre arbeta för att draga den största möjliga vinst af våra naturtillgångar, och detta sker, i allmänhet, säkrast och bäst, när vi inom landet icke blott hemta råvaran, utan äfven förädla och utskeppa den i våra egna hamnar. Vi äro visserligen öfvertygade om att den Jemtlandska transitobanan länder vårt eget land till nytta, men vi äro äfven öfvertygade om att hon bringar Norge ännu större fördel. Vi vilja derföre icke gå så långt som att kläda af oss vår egen skjorta för att gifva våra bröder norrmännen, utan vi måste tvertom arbeta på att få behålla henne. Detta sker säkrast genom att förskaffa oss sådana kommunikationsleder som möjliggöra beredandet inom eget land af våra naturtillgångar. Ur denna synpunkt anse vi Herjeådals—Hudiksvallsbanan uppfylla en mission som är af stor vikt. I likhet med andra delar af Norrland har Herjeådalen gått och gällt såsom en nästan värdelös lem af rikskroppen; men sedan förslag framställt om att förbinda det med hafvet, har man börjat erinra sig att äfven denna förkastade lem dock måhända kunde vara värd att taga vara på. Herjeådalen är vårt Schveitz. Ingenstädes i vårt land finnas sådana beten som der, och ingenstädes har man visat en sådan omtanke om sina kreaturs välbefinnande. Det lider intet tvifvel att boskapsskötseln der ännu kan uppdrifvas i hög grad samt att detta kommer att inträffa, när dess produkter med lätthet kunna afsättas. Dessutom saknar icke Herjeådalen skog, och dess naturrikedom har länge varit känd. Låtom oss derföre förena våra bemödanden för att bevara denna värdefulla eröfring!

Under året har en viktig länk i kedjan blifvit fullbordad med Sundsvalls—Torpshammarsbanans invigning. Denna bana ligger såsom en af framtidsblick, företagsamhet och ihärdiga ansträngningar mognad frukt. När pla-

ner utkastades för att rycka utbytesverksamheten ur det gamla hjulspåret, tvekade icke Sundsvall att blottställa sig för risken att korsa dessa planer, och som striden utkämpades med talang och kraft, har också segern tillfallit det. Man hyser på flera ställen mycket stora förhoppningar om kommunikationsleden öfver Jemtland med Norge; men vi må uppriktigt bekänna vår oförmåga att se hvaruti de synnerligt stora fördelarna skulle bestå. Vi underskatta icke vigten af att få färsk fisk från Norge, men beräkningen att göra Trondhem till en nederlagsplats för det norrländska behovet af kolonial- och manufakturvaror tro vi vara mindre väl grundad. Om Stockholm en gång i tiden — hvilket förefaller oss vara långt ifrån osannolikt — kommer att frånträda sin inbringande rol såsom förläggare för Norrland i denna väg, är det säkerligen icke Trondhem som skall upptaga den förloerade spiran, utan kommer denna att hvila i Norrlands egna händer och på den plats, der största affärsskickligheten utvecklas, der största kapitalet kan præsteras och der ett koncentreradt läge är gynnsamt för utsträckning. Om man i Stockholm reflekterade, skulle man med öppet sinne hafva erkänt Norrlands betydelse för sitt kommersiella lif samt kraftigt och vaket hafva ingripit för dess tillgodogörande med tidsenliga kommunikationer; men man har länge slumrat i Stockholm och man har ingen anledning att hoppas, att det skall vakna ur sin säkerhetssömn. Nya Dagligt Allehanda hade mot slutet af året en artikel i denna riktning som var väl förtjent af vederbörandes uppmärksamhet, men der man *vill* sofva, der vaknar man icke förr än man faller, och då är det — för sent. Under sådana förhållanden skulle vi icke kunna för Stockholm se annat än återgång, om icke dess näringslif inslagit på en väg som lofvar detsamma en framtid, nemligen fabriksväsendet. De verkningar som skola uppstå genom ett för detsamma förr eller senare förloradt afsättningsdistrikt skola härigenom utjemnas, och för Norrland skola de inträdande nya förhållandena vara af oberäknelig nytta, ty Stockholm har alltför länge tyngt på det norrländska näringslifvets fria utveckling. Den under året invigda, hittills nordligaste jernbana i vårt land betrakta vi såsom ett första steg till emancipation och genom denna bana skall säkerligen Sundsvall flerdubbelt taga igen hvad det genom samma bana kan komma att förlora till Norge. Ty efter vår tanke är det icke förbindelsen med detta senare land som har någon synnerlig betydelse för Sundsvall, och för Norrland i allmänhet, utan det är det härmed öppnade tillfället att tillgodogöra naturtillgångarne inom eget land samt att skapa och utveckla hittills nya industrier. Sundsvalls—Jemtlandsbanan får således i våra ögon visserligen samma betydelse som Hudiksvalls—Herjeådalens-banan skulle erhålla, men derutöfver lägger hon tyngden af ett mera centralt läge och ett sjelfständigare uppträdande i kommersiell väg i vågskålen. Det vore illa att förbise en så viktig omständighet. Huruvida Sundsvall förmår att fullt tillägna sig dessa företräden och att bevara dem, derom tillhör det oss icke att yttra ett ord. Vi göra endast ett försök att fotografera de nu befintliga förhållanden, men om de drag vi återgifva genom ålder och sjuklighet med tiden blifva oigenkänliga, är detta icke vårt fel, och vi tillskrifva oss ingen profetisk förmåga.

I det nordligaste Norrland sväfva förhoppningarne vida ut i framtiden. Nordhafsbanan har väl icke kommit något närmare sitt förverkligande, men det tysta arbetet på förberedande undersökningar har fortgått, och om man icke lyckats erhålla några närmare upplysningar om deras fortgång eller om

utsigterna för planens genomförande, torde man deraf få draga den glädjande slutsatsen, att företaget har så goda chancer, att det icke behöfver vädja till någon opinion. Vi vilja åminstone antaga, att man icke bygger det samma på något outgrundligt sjelfförtroende, hvars allsmäktighet kan vara omtvistadt eller hvars verkningar icke kunna skönjas utanför den närmast omgifvande, täta dunstkretsen. Såsom sannolikast får man kanske anse, att så väl denna stora bana som ock en förespeglad bana från Gellivare till Lule är i någon mon beroende af de undersökningar, som under sommaren försiggått å flere af de i Norrbotten belägna malmfält. Det har dröjt något med framläggandet af de resultat hvartill undersökningen kommit, men den förelagda uppgiften var stor och man bör icke förhastas sig i fråga om verk som genom sin storhet tillhöra en icke blott aflägsnare utan en oöfverskådlig framtid.

I öfrigt har under året ännu nordligare trakter tillvunnit sig en glädjande uppmärksamhet. Genom vår utmärkte prof. Nordensköld har den arktiska frågan inträdt på ett rent praktiskt område. Från vår ståndpunkt finna vi i denna viktiga tilldragelse en dubbel anledning till tillfredsställelse. I den expedition, som på bekostnad af en man hvilken i Norrlands skogar funnit en guldgrufva, och under hr Nordenskölds ledning lyckats framtränga till Sibirien, deltog äfven en norrländing, d:r Axel Lundström (Pitebo). Den andra anledningen till vår glädje ur norrlänsk synpunkt ligger deruti, att ju mera bekant man blir med äfven de aflägsnaste trakter, desto mera skall man vänja sig vid den tanken, att våra egna nordligaste bygder dock icke ligga så förskräckligt långt bort och att man äfven der skulle kunna finna villkoren gynsamma för industri och kultur. Då vi sålunda öfverväga det underbara deruti, att en man som i nordens samlat sina rikedomar på så stora omvägar kommer att befrämja nordens intressen, finna vi äfven deruti ett ytterligare skäl att hysa tillförsigt om Norrlands framtid.

I den norrländska jernvägsfrågan.

1.

Under denna öfverskrift har en författare i Nya Dagligt Allehanda i en längre artikelserie behandlat gången af den norrländska jernvägsfrågan på ett sätt och ur en synpunkt samt med en sakkännedom, som är i hög grad egnad att tillvinna sig det egentliga Norrlands odelade och tacksamma intresse. Då de i dessa artiklar uttalade åsikter i hufvudsaken sammanfalla med dem vi förut haft tillfälle angifva och med hvad vi senast i detta nummer i vår återblick uttryckt, anse vi oss böra lemna ett sammandrag af författarens framställning.

Hufvudtanken deruti är, att regeringen aldrig i första rummet ämnat tillgodose Norrland med jernvägar, utan städse haft i syfte att förbinda Norge med vårt sydligare jernvägsnät. Af denna orsak afbröts fortsättningen af Norra stambanan då hon kommit till Upsala, "för att genom byggandet af nordvestra stambanan bereda förbindelse med Kristiania och Norge, hvilket då ansågs angelägnare än att i afseende på kommunikationsmedel åstadkomma likställighet mellan riket i öfrigt samt de stora och betydliga landsdelarne Norrland och

(Östergötland". Sedermera har dock Östra stambanan fullbordats och Norra stambanan har från och med 1870 års riksdag varit en stående rubrik i K. M. M.:s till riksdagen aflåtna propositioner.

Den landsdel, för hvilken jernvägssystem statens norra stambana skulle utgöra stam, upptager i areal nära hälften af hela riket och med en sammanräknad folkmängd af nära en million personer. Utan att uppehålla sig med den vikt Norrlands export och naturtillgångar förlånar detsamma, anför förf. en omständighet, som man icke kan förbise, nemligen befolkningens tillväxt härstädes och i det öfriga riket. År 1872 utgjorde denna tillväxt för Norrland 1,92 procent, men för rikets nitton öfriga län endast 0,83 procent, eller mer än dubbel tillväxt för det förra, hvarföre förf. äfven tror, att med förbättrade kommunikationer "Norrland för oss kan blifva ett Amerika", och att vi dermed kunna "inom Sveriges gräns eröfra Finland åter".

Oegennyttigt har Norrlands representanter röstat för anslag till stambanor i rikets mellersta och södra delar, under tålmodig väntan att ordningen en gång äfven skulle komma till Norrland; men med blandade känslor har man tyckt sig märka, huru förbindelsen med Norge af regeringen betraktats såsom angelägnare än fullbordandet af stambanesystemet till betydliga svenska landsdelar.

Sedan riksdagen för åren 1871, 1872 och 1873 beviljat anslag äfven för norra stambanan och utan svårighet afgjort de olika lokalanspråken, synes hos regeringen hafva uppstått en plan, att med förbiseende af den "otåligt motsesedda fortsättningen af norra stambanan" — såsom regeringen uttryckte sig till 1870 års riksdag — i stället åstadkomma en ny förbindelse med Norge medelst en jernväg i så rak sträckning som möjligt mellan Stockholm och Trondhiem. Vid 1873 års riksdag syntes regeringen dock anse för tidigt att blott en sådan plan och föreslog derföre en smalspårig tvärbana med lika öfverbyggnad som den redan påbörjade Sundsvall—Torpshammarbanan, hvarvid framhölls det af Jemtlands läns landsting gjorda erbjudandet af 900,000 kronor under det bekanta vilkoret, som mycket bidragit till att bringa reda i frågan om norra stambanans sträckning. Författaren gifver icke den jemtländska presenten stor betydelse och betviflar nästan, att den kommer att tagas i anspråk.

Vid 1874 års riksdag fortsattes sträfvandet att göra *Norge*, i stället för *Norrland*, till mål för Sveriges norra stambana, och regeringen begärde 3 millioner kronor för fortsättande under år 1875 af arbetena å de delar af beslutade jernbanorna från Storvik till riksgränsen mot Norge, hvilkas sträckning blifvit godkänd. Tre veckor före riksdagens slut föreslog äfven regeringen att stambanan till riksgränsen mot Norge skulle byggas *bredspårig*, hvilket af riksdagen bifölls. I ingalunda milde ordalag framhåller förf. att härigenom undanröjdes väsentligaste hindret för en länge öfvertäckt plan att undanskjuta frågan om en verklig nordlig stambana för befordrande af brödrafolkens väl.

Samma taktik begagnades vid 1875 års riksdag, då regeringen vid riksdagens början begärde 4½ mill. för samma ändamål och först vid riksdagens siststa timma aflemnade förslag om sträckningen. Detta förslag var dock, såsom bekekant, alternativt, men statsutskottet uttalade sig för den östligare sträckningen, i strid med då varande civilministerns bevisföring för den vestliga. I andra kammaren grupperade sig valkretsarne genom sina målsmän sålunda, att det vestra alternativet (öfver Ånge) representerades af en befolkning af 269,050 personer, men det östra deremot af 452,488 personer. Afräknas Gefleborgs län, finnes det att 73% af det egentliga Norrlands befolkning önska, att det

östra alternativet må utföras, och endast 27 % det vestra. Då kamrarna stannade i olika beslut, blef frågan oafgjord och beroende på nu varande riksdags beslut.

Den erfarenhet hade dock regeringen vunnit af 1875 års riksdag, att det icke längre gick an att vid förslag om jernvägarnes fortsättande i Norrland blotta sin afsigt att mera befrämja unionspolitiken än de rent inhemska intressena. Derföre har nu regeringen framlagt förslag om endast tvärbanans fortsättande och författaren ser deruti endast ett försök att genomdrifva sitt en gång fattade beslut. Om det vore annorlunda, skulle regeringen hafva föranstaltat om en fullständig undersökning af en genare och lämpligare våglinie upp mot det öfre Norrland, än någon af de hittills ifrågasatta; men detta har regeringen så långt ifrån gjort, att hon låter chefen för statens jernvägsbyggnader framhålla, att från Ånge eller någon i närheten deraf belägen nordligare punkt skulle kunna utletas en tjenlig och så gen linie till Håsjö, att derigenom inbesparades omkring 3 mil af den förut beräknade våglängden mellan Ånge och Håsjö. En blick på kartan visar dock att den sist ifrågasatta jernvägsförbindelsen icke är mera gen, utan tvertom längre än någon af de linier hvilka först varit påtänkta, med undantag af linien öfver Gällö, dit förf. antager att man vill komma. Ofvan nämnda uppgift af byggnadsstyrelsens chef lärer nemligen sakna grund, ty sträckan mellan Ånge och Håsjö lår innefatta en terräng som är ytterligt svår, till och med anses omöjlig för jernvägsbyggnad. Det är dock nödvändigt att riksdagen tror på riktigheten af samma uppgift, om det vestra alternativet skall af honom godkännas. En grundlig undersökning skulle då komma sedan och ådagalägga omöjligheten af banans dragande från Ånge till Håsjö. Om en sådan undersökning ej fordrar längre tid än tre à fyra månader — såsom byggnadsstyrelsens chef uppgifver — är det förvånande, att en sådan undersökning icke under sommaren och hösten blifvit verkställd, så att resultatet deraf kunnat delgifvas riksdagen.

Då en undersökning för det östra alternativet icke varit att hoppas af nämnda chef, har en erfaren jernvägsingeniör, som under många år varit biträde åt Sveriges förnämste, nu lefvande jernvägsbyggare, blifvit anlitad för undersökning af den af statens ingenjörer förut undersökta östra sträckningen, och denna nya undersökning står i fullkomlig strid med de senares uppgifter, i det att denna sträckning, som uppgifvits vara så svår, nästan omöjlig till följd af branta stigningar och skarpa krökningar. tvertom ingenstades har större lutning än 1:100 eller curva med mindre radie än 1,200 fot, hvarjemte vägen förkortas med mer än 1 mil. Likaledes har lämplig öfvergång i närheten af Torpshammar påträffats, så att i tekniskt afseende befogade anmärkningar icke vidare torde kunna framställas mot den östra sträckningen.

Detta är hufvudinnehållet af författarens hittills synliga artiklar. I nästa nummer skola vi återkomma till samma ämne.

Vid Torne elf.

(Minnen från en resa).

III.

Ett finskt bondhus.

Ungefär 6 mil från Haparanda är Niemis by i Öfver-Torne socken belägen. Han består icke af många gårdar; men ett par af dem är dock bland de snyggaste i hela socknen. De ligga några, kanske 200 fot från elfven, som här torde vara sina 1,500 fot bred. Äfven här hafva vi en bördig dalgång, men dess bredd är obetydlig mot den för Torneådalen vanliga. Landet höjer sig betydligt på kort afstånd från elfven, och man har ansett lämpligt att lägga landsvägen på höjden, hvarigenom man åtnjuter det icke synnerligen stora nöjet att redan der göra bekantskap med de för vårt land oundgängliga backarne. När man sålunda kommer vägen fram och ser de ofvan nämnda gårdarne ett godt stycke nedanför sig, finner man sig i valet och qvalet mellan tvenne bivägar som vinkelrätt mot landsvägen leda ned mot gårdarne. Begge dessa vägar stupa brant ned mot stranden, ehuru de äro ett eller två tusen fot långa; begge äro lika breda, lika långa, nästan lika steniga och äro fullkomligt jemnlöpande, på ett afstånd af 2—300 fot från hvarandra. Man skulle kunna tro, att den ena är den andras skugga, om icke gruset lyste så hvitt på dem begge.

På Vitsaniemis gästgifvaregård, hvarifrån jag nu färdades, kunde ingen enda människa ett ord svenska, men den som skjutsade mig dit, var lyckligtvis hemma i både svenska och finska och underrättade gästgifvaren att jag ville taga in i Niemis. En 10 års flicka följde med såsom — skjutsbonde; jag kunde icke meddela mig ett enda ord med henne; men när jag såg några gårdar på afstånd, pekade jag ditåt och uttalade ordet: "Niemis"? En skakning på hufvudet antydde färdens fortsättande, men slutligen var det flickan som pekade och lät höra det förväntade ordet "Niemis". Efter en stund kom jag fram till de begge vägarna. Hvilkendera var den rätta, visste jag icke, och flickan tycktes derom vara lika okunnig som jag. Emellertid bestämde jag mig för den första; men då jag befarade att hästen skulle stupa på nosen och vi samtliga komma rullande som ett hjul fram till målet, fann jag för godt att för min egen person bevara den lodräta ställningen och genom att lätta hästens börda möjligen bereda honom samma både bekvämare och naturligare sätt att fortskaffa sig. Oaktadt jag sålunda till fots tillryggalade den långa och stupande backen samt dymedelst kunde något så när tillkämpa mig jemnvigten, var det mig omöjligt att stämma mitt sinne till lofprisande af ingenjörsgeniet hos den som aflagt detta mästerverk på vägbrytning. Visserligen har man i Öfver-Kalix, i Ångermanland, Medelpad och Helsingland uppjudit sin förmåga att ådagalägga, huru en väg rätteligen bör sträckas, för att han skall blifva riktigt halsbrytande; men jag trotsar dock hvem som helst att kunna uppvisa maken till Niemisvägarne. Stundom måste jag stanna och pusta ut; värmen var tryckande; jag måste "hålla igen" för att icke komma hufvudstupa utföre och äfven detta var mödosamt. När jag vände mig om och betraktade detta utmärkta försök att gäcka tyngdlagen, kände jag visserligen icke synnerligen vänliga känslor mot dess upphofsman, men de skulle dock hafva

varit uthårdliga. om icke afbilden eller förebilden några stenkast derifrån liksom enkom legat der för att håna all den smula förstånd i vägbyggnadskonst som en fattig, syndig människa må kunna besitta. Att *en* människa kan begå en dumhet, kan då vara ursäktligt, men att en andra följer exemplet, går stundom nästan för långt. Kräfd af sådana tankar och känslor kom jag slutligen ned på jemnare mark och närmade mig uttröttad den närmaste gården.

Denna gård bildade en stor fyrkant, som omslöts af byggnader. Mot elfsidan låg ett hvitmåladt, envånings, vackert hus; till venster ett litet, lågt, rött hus; till höger ladugårdsbyggnad m. m. och midt emot den större manbyggnaden, åt landsidan, magasin och ladubyggnad.

Jag lyckades göra begripligt för flickan, att hon skulle gå in och höra efter, om Joanni bodde här samt om ingenjör B. var hemma. Jag måste inskränka mig till uttalandet af namnen, men det var nog för att göra mig förstådd.

Ingenjör B. var en bekant, som under sina landtmäteriförrättningar flere somrar hade haft sitt högqvarter hos finska bonden Joanni i Niemis och som icke kunnat nog beprisa detta ställe. Jag hade därför beslutat att uppsöka detsamma.

Inom några ögonblick kom flickan tillbaka från byggnaden till venster, gaf mig ett tecken att följa henne och förde mig in i hufvudbyggnaden, der jag öfverraskade min gamle bekante vid sitt arbete.

Efter utbytet af helsningar och afgifna förklaringar öfver min resa hade jag tillfälle att taga lokalen i närmare betraktande. B. bebodde tvenne mindre rum, hvilkas golf voro målade och hvilkas väggar voro beklädda med fina tapeter och som voro försedda med stoppade, betsade soffor och stolar samt chiffonier. Under det att jag gjorde dessa iakttagelser, hade B. varit in till värdfolket, som under sommaren bebodde den mindre byggnaden, och uppgjort om rum för mig. Vägg i vägg med B:s rum var en sal; denna uppläts nu åt mig till beboende under de dagar jag ämnade uppehålla mig på orten. Detta rum hade två fönster åt elfven och ett på gäveln. Äfven detta hade franska tapeter, stoppad soffa, divansbord, säng, chiffonier, gungstol m. m. allt gulbetsadt och prydligt. Alla dessa möbler så väl som öfriga i huset befintliga hade, enligt hvad B. upplyste, egaren, bonden Joanni, sjelf tillverkat. Framför de höga fönstren hängde hvita, uddiga gardiner samt rullgardiner med medaljongsmålning. På kanten af fönsterbrädet var en smal ränna för uppsamling och afledning af det vatten som under den kallare tiden vid temperaturväxlingar och sträng köld kunde rinna ned från fönstret.

Innanför salen var ett mindre rum, som begagnades till matrum och som äfven var snyggt. ehuru ej så prydligt som de andra. Längre åt andra ändan af huset fanns ett litet kök med Bolinders jernspis och hela den södra gäveln upptogs af pörtet, eller ett stort kök, som under vintern var hela familjens arbetsrum och tjenarnes sofram. Här ledde bänkar efter de begge långsidoväggarne; ena hörnet upptogs af den stora, murade spisen, som sköt långt fram på golvet; hörnet snedt emot hade skåp med sängplatser; det hela företedde samma putsade fina yta som allt annat i detta ovanliga bondhus. De finska spisarne hafva en egendomlig form; kokhärden är icke nedanför bakugnen, såsom på våra vanliga svenska spisar, utan på sidorna om denna. Bakugnen är nemligen murad längst fram, så att man vid brödets gräddning icke behöfver luta sig öfver eldstaden, utan har öppningen såsom i en murad

vägg. Detta har sina bekvämligheter, så mycket behöfligare som finnen gräddar sitt bröd för hvarje dag, utom under slåttern. Bakom ugnen är inmurad en större eller mindre gryta, som stundom begagnas för bad.

Gårdssidan af denna byggnad var till en stor del af sin längd försedd med en bred utbyggnad, liknande en veranda, men heltäckt. I denna utbyggnad ledde tvenne trappor upp till byggnaden, och äfven här hade man tydliga bevis på egarens genomförda ordnings- och snygghetssinne. Trappor och golf voro målade med brun oljefärg; väggar och tak voro hvitmålade. Innanför denna förstuga var en rymlig tambur, som förde in till de bättre rummen.

Det var omöjligt att undertrycka sin öfverraskning och förvåning att i denna afskilda del af världen, nästan under polcirkeln, träffa ett bondhus, som i fulländad prydighet icke har många sina likar i det sydligare landet, och dock finnes det flere af sådan beskaffenhet i den svenska Torneådalen. Men det återstår ännu åtskilligt att lära i detta hus. Som jag framkom till stället på eftermiddagen och icke hade ätit någon middag, var ett af mina första omsorger att få detta behof afhjelpat, och det dröjde icke länge förr än middagen var i ordning. Den bestod af tunt, skrädt bröd, som smälte i munnen, färskt, gult smör, tunga, ost, syltad och graflax, hjortron med mjölk, — just en sådan middag som man har att förvänta på landsbygden i Norrland, men här var något derutöfver något som man icke öfver allt träffar: renligheten; duktygen voro glänsande hvita, knif och gaffel väl skurade. Till qvällen fram-sattes lax m. m. och kornmjölsgröt.

Innan jag gick till sängs, roade det mig att kasta en blick ut genom fönstren. Mellan byggnaden och elfven stod ett frodigt kornfält; elfven var här omkring 2,000 fot bred; på finska landet stod Alkula kyrka (finska Öfver-Torne), prestgården och andra hus, alla snygga och nätta. Kyrkan, af trä, var bygd i korsform och gulmålad; klockstapeln var röd; längre uppför elfven reste Aavasaksa sin långsträckta rygg och solen kastade sitt dallrande guld efter dess gröna sida samt spred en mild dager öfver det tysta och fridfulla landskapet. Från gafvelfönstret hade man utsigt öfver det svenska landskapet i norr; men om till följd af solens ställning det finska landet låg ljust och leende, var det svenska redan insvept i ett halfdunkel. Der borta, på omkring en fjerdedels mils afstånd, reste sig Luppjos fristående bergshöjd mörk och fästningslik, med andra skogsklädda bergshöjder i bakgrunden. Icke en vindfläkt; floden låg som en spegel blank och slog endast här och der en liten hvirfvel, som antydde strömdraget. Icke ett ljud; icke en fogels qvitter: den nordiska naturen förrättar icke sin aftonbön under jubel, utan böjer under tystnad sitt knä och aflägger sin räkenskap i djupet af sitt hjerta.

Jag lät rullgardinen falla; det var icke nattens mörker, men skymning, och jag tände på ljusen. Ett litet nått, betsadt nattduksbord stod framför sängen, som inbjöd till hvila. Dess hvita lakan, med spets försedda örngått, det röda sidentäckenet, det svällande bollstret, — man ligger icke bättre på Grand Hôtel!

Följande morgon väcktes jag vid det att en flicka satte in ett glas friskt vatten. Solen stod naturligtvis redan högt, och jag skyndade att stiga upp. Ännu hade jag icke sett mitt värdfolk, men jag drog mina slutsatser af hvad som förekommit, och jag beslöt att uppsöka det för att uttrycka min tacksamhet. Slumpen gynnade mig; när jag kom ut på gården, såg jag en man som stod och sysslade med något redskapsarbete; jag skulle ha gått den mannen förbi, men — det var min värd. Klädd i grofva arbetskläder motsvarade

han föga det begrepp jag gjort mig om honom; men det var naturligt, att han hvardagsvis måste se just så ut, för att kunna komma till välstånd och bereda sina gäster den komfort hvaraf de funno sig så väl. Jag helsade på honom och tilltalade honom; men han förstod mig icke och jag förstod icke honom. Hvad det är för en underlig tryckande känsla att i ens eget fädernesland träffa landsmän, som icke förstå dess modersmål! Emellertid kom en liten flicka ut på trappan; han ropade henne till sig; hon var hans enda barn, 6 år gammal, hon kunde tala svenska, hon hade varit i Haparanda för att lära det.

Jag framställde en önskan att se hans ladugård; han förde mig dit. Jag hade haft en hög föreställning om de finska ladugårdarne, men den jag nu såg motsvarade icke hvad jag tänkt mig. Rummet var lågt, golvet ojemnt, fönstren mycket små, båsen icke ändamålsenligt ställda. En ofantlig gryta var inmurad i en stor pannmur; hon begagnades till badkar under rietiden, deremellan hade de sin bastu. Korna voro på bete i fåbodar; jag ville veta antalet; han förstod och svarade mig någonting på *aks*, *kaks* eller ditåt; men min kunskap i finskan sträckte sig icke ens så långt som till räkneorden. Jag räknade båsens antal, tog upp min anteckningsbok och skref 24 med ett frågetecken; han skref bredvid 22. Tjugutvå kor således. När en bonde med de måttligaste vanor är i stånd att sälja omkring hundra pund smör om året och derjemte 100, kanske 200 tunnor korn, samt när han sjelf förfärdigar sina möbler, sina redskap och derutöfver måhända tager en och annan tunna lax ur elfven, då är det förklarligt, huru en förmögenhet kan bildas och huru det går an att bygga ett hus och förse det med en mängd bekvämligheter, med ett ord att utan risk förverkliga en fantasi.

Min vård bemärkte min missbelåtenhet eller svikna förväntan vid åsynen af hans ladugård; han syntes derföre angelägen att meddela mig, att en ny skulle byggas; grunden var redan lagd, i närheten af den gamla, och den skulle uppföras af sten.

Våra svenska finnar hafva icke varit goda jordbrukare. För 20 år sedan fanns i hela Öfver-Torneå socken knappt en igenlaggd vall; åkertegarne voro de samma år efter annat och med samma sådesslag; men vid den tiden bosatte sig i Niemis en Haparandabo, för att der idka handel och jordbruk. Han är Joannis närmaste granne, har ståtliga byggnader och ett väl vårdadt jordbruk med täckdikning och gräsvallar. Exemplet har vunnit efterföljd; flere hafva täckdikat och många hafva igenlagda gräsvallar. Säkerligen har experimentet kostat penningar, men det skall lika säkert bära god frukt. Så länge den finske bonden har små behof och stor ladugård, skall ingen jordbrukare i Sveriges rike kunna lefva i bättre vilkor än han, och om han allmänt behandlade sitt smör med mera omsorg, skulle han redan derigenom kunna bereda sig en icke obetydlig förökning i sina inkomster. En början dertill är gjord dermed, att en och annan nu mera begagnar lüneburgersalt vid smörets behandling, men ännu återstår mycket att göra. Att emellertid så som jord och ladugårdsprodukter hittills handhafts man kunnat taga sig fram och till och med arbeta sig upp till välstånd, derpå är Joanni ett lysande bevis. En smula rivalitet skall göra sitt till och har redan uträttat mycket, om ej alltid fullt berömvärdt. Detta finner man af tillkomsten af de begge vågarne. Joannis granne bygde först vågen till sin gård, såsom det sades, under det svåra missvextåret 1867—68. Det fanns någonting dervid som förtröt Joanni, och äfven han grep sig an med en liknande våg. Vida bättre hade varit att ingendera vågen hade kommit till anläggning, utan att en annan, äldre, som

stryker nedanför höjden, hade förbättrats; men förhållandet ådagalägger, att exemplet verkar i godt som ondt, och vi vilja tro att det förra skall hafva afgjord öfvervigt.

Framtiden har denna rika ort för sig och det var med denna öfvertygelse och med oblandadt angenäma känslor jag skildes från ett finskt bondhus vid Torne elf.

Anmälan.

Norrland och dess Framtid anmäles härmed till prenumeration för år 1876. Tidskriften skall derunder efter förmåga i första rummet verka för sammanhållning af de norrländska krafterna samt vidare framhålla Norrlands naturtillgångar, vilkoren för deras tillgodogörande, bristerna i det nuvarande näringslivets utöfvande och möjligheten för en förbättring. I detta senare hänseende skall tidskriften egna särskild uppmärksamhet åt landthushållningen och den framstående rol qvinnan deruti är kallad att intaga. Åtgärder för hemslöjdens förkofran skola granskas och statens uppgift dervid betonas. Den omfattande vikt trävaru-industrien och skogshushållningen hafva, icke blott för Norrland, utan för hela riket, manar oss att åt detta ämne fortfarande skänka den största uppmärksamhet. Man skall alltför mycket missförstå oss, om man föreställer sig att vi i någon mon vilja bidra till att qväfva denna industrie; vi önska tvärtom dess bestånd för all framtid och hoppas derföre, att den samma skall fotas på en varaktig grund, på samma gång all möjlig lättnad beredes dess idkare.

I den mon utrymmet det medgifver skola skildringar från olika delar af Norrland införas och viktigare industriella verk beskrifvas.

I fråga om kommunikationsväsendet, och jernvägarne i synnerhet, har tidskriften numera en väsentligen olika ställning än förut. Hon behöfver ej sätta lif i denna angelägenhet. Jernvägsfebern har redan bemäktigat sig det sydligare Norrland; han skall sprida sig norr öfver utan vår medverkan. Den som vill framlägga sina åsigter eller uttala sina önskningar i denna riktning är välkommen till oss; men varnade af erfarenheten, skola vi sjelfva taga till regel att icke gifva vårt lif för den ena eller andra sträckningen. Blir Norrland efter förtjenst respekteradt, och vi våga tro att det är på god väg dertill, kunna dess intressen bättre bevakas än genom kif

och splittring, tröttande och nedsättande käbbel, som — rättvisligen taladt — tyvärr vunnit ett slags berättigande genom det bakvända sätt hvarpå svenska statens jernvägars riktning från början och allt igenom blifvit bestämd.

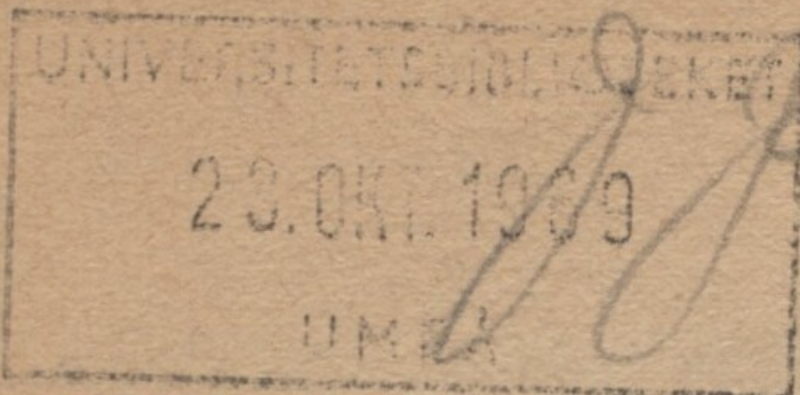
Med detta uttalande innesluta vi oss i våra läsares välvilja för det kommande året, tacksamma för den uppmuntran vi rönt under det innevarande.

Till underlättande af tidskriftens spridning är prenumerationspriset för år 1876 lika hos redaktionen och på postkontoren, eller för helt år 3 kronor.

Obs. De Hushållningssällskap som äfven för nästa år vilja taga ett större eller mindre antal exemplar bespara sig allt besvär, om de vid prenumeration hos redaktionen lemna uppgift på de personer och orter till hvilka tidskriften bör sändas. Genom resp. postanstalter komma då exemplaren dem direkte till handa.

Hernösand i December 1875.

Redaktionen.

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 2.

Februari.

1876.

Innehåll: I den norrländska jernvägsfrågan. — En blick på Europas trävaruhandel. — I skogsfrågan. — Ett apropos i försvarsfrågan. — Allmännyttigt.

I den norrländska jernvägsfrågan.

II.

Den författare, af hvars artiklar i Nya Dagligt Allehanda under ofvanstående rubrik vi i förra numret framstälde ett sammandrag, har fortsatt dessa artiklar, och vi tillåta oss att, äfven nu följa honom i hans resonnemang.

Författaren betonar ytterligare det förvånande deruti, att, ehuru redan två jernvägsförbindelser till hufvudsaklig del på svensk bekostnad åstadkommits mellan Sverige och Norge, den k. propositionen om jernvägsbyggnader till 1876 års riksdag dock endast afser riktningen af en *tredje* jernväg till Norge, under det att frågan om en *första* jernväg till det öfre Norrland betraktas som en underordnad sak, hvilken på sin höjd bör komma i öfvervägande, *sedan* man gjort den nya jernvägsförbindelsen mellan hufvudstaden och brödrariket till egentligt syftemål för jernvägsbyggnader i Norrland. Han framhåller att det oupphörligt talas om "riksgränsen", likasom skulle Sverige hafva endast *en* sådan. Det är derföre ej för tidigt att erinra sig, att Sverige har äfven en annan riksgräns än den mot brödrariket, nemligen Torne och Muonio elfvar, på hvars andra sida vi hafva ett land, icke blott jemförligt med Norge i folkmängd, utan med det ofantliga Ryssland bakom sig. Handelsförbindelserna med Finland äro redan och hafva länge varit betydliga. Vi hafva i slutet af förra året lemnat en uppgift å ungefärliga importen derifrån blott till ett enda län i Norrland; men äfven Gefleborgs län och i synnerhet hufvudstaden har med det gamla systerlandet liflig handelsförbindelse, för att nu icke tala om det lifliga utbytet öfver sjelfva gränsen vid Haparanda. Med rätta säger derföre äfven vår författare, att det torde vara anledning att ej helt och hållet vid bedömandet af föreliggande sak utesluta ur räkningen Finland och Ryssland.

På de allra sista åren har en liflig önskan vaknat i Sverige, att handelsförbindelserna med Ryssland måtte vinna den utveckling, som begge ländernas egendomliga naturtillgångar och näringsflit alldeles oemotsägligt

påkalla. Sverige har en jemförelsevis högt uppdrifven industri, som skulle ytterligare vexa i omfattning och värde derigenom att man genom en tidsenlig kommunikation möjliggör bergshandteringens och deraf beroende slöjders uppblomstring i det på malmmer af nästan alla slag rika Norrland. Äfven med Finland skulle försbindelserna tilltaga, om underlättad samfärdsel kunde åstadkommas. Ångbåtarne kunna icke på ett fullt tillfredsställande sätt besörja trafiken. Flere månader af året äro de derifrån hindrade genom isbeläggning af Ålands haf samt Bottniska och Finska vikarne. De försök som för några år sedan gjordes att åstadkomma ångbåtsfart under vintern till Hangö misslyckades, och det nyligen afhandlade förslaget att under vintermånaderne bereda en dylik förbindelse med Baltischport synes icke hafva bättre utsigter att lyckas. Vinterresorna till sjös äro besvärliga, farliga och kostsamma, i synnerhet i våra höga nordliga bygder, utanför hvilka hafvet är uppfyllt af drifis, dagen endast några timmar lång, och der regn och snö, mörker och köld samt våldsamma stormar i förening skola lägga nästan oöfverstigliga hinder i vägen för en någorlunda jemn förbindelse med det andra landet. Äfven med antagande af en möjlighet i detta fall uppställa sig likväl andra svårigheter. Fartygsbefäl och besättningar skola fordra högre aflöningar, fartygen måste vara starkare bygda, men blifva likaväl kostsamma att underhålla; risken i hvarje fall större än under vanliga förhållanden. Till följd häraf måste frakten blifva högre samt assuransen betungande. Dertill kommer omlastning för jernvägstransport vid Hangö eller Baltischport, hvilket äfven skulle bidraga att höja priset på de svenska exportartiklarne och försvåra en täflan med utländska importörer till Ryssland. Äfven detta förslag torde således få anses overkställbart.

Den oafbrutna kommunikation som ensam vore möjlig att med säkerhet räkna på är således en jernväg rundt om Bottniska viken. Invändningar emot en så ansenlig väglängd söker författaren afväpna dermed, att gods-transporten måste anses såsom jernvägarnes förnämsta inkomstkälla, och att för betydligare quantiteter varor och större afstånd frakten kan betydligt nedsättas och likväl medföra fördel för en jernväg. Åtminstone dyrare gods och en mängd industrialster böra således kunna draga frakt å en jernväg, som anlades till riksgränsen mot Finland och Ryssland samt vidare till de olika afsättningsorterna i dessa länder. På samma gång som Norrlands utveckling genom en sådan bana kunde befrämjas, vunnas dermed en internationel förbindelse med vårt östra grannland och derigenom nya afsättningsorter öppnas för alstren af svensk industri och slöjdskicklighet. Häri-genom skulle norra stambanan i statsekonomiskt afseende få en ytterligare betydelse genom sin direkta afkastning, då denna bana mindre än andra jernvägar skulle lida af den konkurrens, hvilken sjöfarten åstadkommer.

Naturligtvis förutsätter den påräknade fördelen af denna bana ett tillmötesgående från Finland, och man har redan en god tid haft sig bekant, att en jernväg så långt upp som till Uleåborg är så godt som afgjord. Det skulle då återstå endast en sträcka af 15 mil emellan Uleåborg och Torne, eller samma väglängd som mellan Lule och Haparanda, och det kan ju icke förefinnas något tvifvel om, att Finland skall med denna återstående jernvägssträcka vara färdig åtminstone så tidigt som vi på svenska sidan. Denna omständighet synes icke hafva ingått i våra vederbörandes tankegång, för hvilka, säger författaren, det tyckes hafva varit angeläget att sigta mot

Trondhiem, som genom en jernvägsbit af $9\frac{2}{3}$ mil skulle draga till sig rörelsen från tvenne svenska jernvägar och från en betydlig del af Norrland, hvaremot Finland genom ofvannämnde jernväg skulle bereda sig förmonen af oafbrnten förbindelse med Sverige och dess hufvudstad endast medelst en lika lång och kanske lika dyr väg som Norra stambanan. När man vet att Helsingfors står i förbindelse med St. Petersburg och det ryska jernvägsnätet, inser man lätteligen, af hvilken betydelse den Norra stambanan skulle kunna blifva.

Med anledning af en till 1872 års landtdag afgifven kejserlig proposition om undersökningar å åtskilliga sträckningar, hvarom framställningar från olika delar af Finland blifvit gjorda rörande jernvägsanläggningar, eller å andra som ständerna kunde anse ega företräde framför dessa, afgaf landtdagens allmänna besvärsniskott ett utlåtande, hvaruti det samma hemställer om en underdånig petition i fråga om en plan till ett landets olika delar omfattande jernvägsnät, som skulle sträcka sig ända till Uleåborg.

Detta betänkande bifölls af tre stånd, men föll med *en* rösts pluralitet i borgarståndet. Att frågan kommer att upptagas och att hon, upptagen, numera icke kan falla, anses såsom alldeles gifvet.

Under sådana förhållanden kan man icke vara tveksam om, hvilketdera alternativet i K. M:ts proposition till 1875 års riksdag bör ega företräde. Tvärbanan från Norge bör gå tvärt öfver skandinaviska halfön (tills den träffar stambanan?), emedan detta ensamt gör det möjligt för denna bana att fylla sin uppgift såsom förbindelsemedel mellan Norge och Ryssland, i hvilket senare land Norges fiskerier finna en mycket god afnämare. Den ansenliga trafik, som äfven af denna anledning skulle uppkomma på tvärbanan, torde utgöra ett ytterligare skäl att genast gifva den senare en sådan sträckning, att derigenom undvekes framtida anspråk på en direktare förbindelse inom svenskt område med de blifvande afsättningsorterna för norska fiskeriprodukter, än som erhöles genom den af K. M:t nu föreslagna riktningen för tvärbanan, en fördel och ett företräde, som icke lär minskas deraf, att det är förordadt af nämnda riksdags statsniskott och omfattadt med förkärlek af det stora flertalet bland Norrlands representanter.

Så långt har artikelförfattaren i Nya Daligt Allehanda kommit i sin artikelserie. Vi skola nu äfven se till hvad en ledamot af riksdagen, hr F. Malmberg, i en till riksdagen inlemnad och samma riktning åsyftande motion har anført. I denna motion hafva tio andra af de norrländska riksdagsmännen instämt, och, om vi icke äro illa underrättade, skall det stora flertalet af hela Norrlands riksdagsmän sluta sig omkring detta förslag.

Hr Malmberg framhåller i början af sin motion de två af K. M:t vid förra riksdagen framlagda alternativ: 1. linien Hybo—Wälje—Torpshammar—Håsjö—Dusnäsviden—Näskott, och 2. linien Hybo—Wälje—Ånge—Gällösund—Näskott. Det förra har en bibana till Östersund och det senare bibanor Ånge—Torpshammar och Gällösund—Håsjö. Den förra sträckningen upptager en längd af 28 mil 700 fot, med en anläggningskostnad 17,395,000 kronor; den senare sträckningen har en längd af 30 mil 22,100 fot, med en kostnad af 18,235,000 kronor. Det östra alternativet, eller Hybo—Torpshammar—Håsjö, skulle således blifva 2 mil 21,400 fot kortare och kosta 840,000 kronor mindre än det vestra, eller Hybo—Ånge—Gällösund-linien.

Såsom bekant hade K. M:t i sin nämnda proposition starkt framhållit de svårigheter terrängförhållandena ställde mot det östra alternativet. I detta afseende gör hr Malmberg ett beriktigande. En jernvägsingeniör, hr Larsson, har på enskildt uppdrag närmare undersökt linien Hybo—Håsjö, och han har kommit till det resultat, att den genom byggnadsstyrelsen gjorda utstakningen af den östra linien kunnat betydligt förbättras, så att ej allenast alla de af styrelsen utlagda branta lutningar af 1 : 60 till 1 : 99, hvilka uppgå till en sammanlagd längd af öfver 6 mil, kunnat minskas till lutningar ej öfverstigande 1 : 100, utan äfven väglängden i sin helhet minskas i rundt tal med en mil. Häraf framgår, att denna linie skulle blifva ej mindre än omkring 3 mil 22,000 fot kortare än det vestra alternativet med bibanor och naturligtvis så mycket billigare att bygga, hvarjemte trafikkostnader och slitning äfven blefve billigare och mindre än å den vestra.

Enligt de af motionären vidfogade tabeller skulle Håsjölinien i afseende på folkmängd, antal hästar och nötkreatur samt skördebelopp vara dubbelt öfverlägsen Refsundslinien och i afseende på skogstillgångar tredubbelt.

Refsundslinien har framhållits såsom en företrädesvis kolförande bana, men hr Malmberg anför officiella stöd för sitt påstående, att endast en tredjedel af denna linies skogstillgångar på naturliga tillförselleder skulle komma att föras till denna bana.

Motionären anför giltiga skäl för att hufvudbanan icke bör indragas till Östersund, hvilket så varmt blifvit förordadt af förre civilministern. Vägen förlänges nemligen derigenom med nära en mil och hvad som i synnerhet bör bemärkas är att terrängen är så ogynsam, att en stigning af 1 : 60 på 1 mil 6,600 fot ej kan undvikas. Det synes också som skulle Östersund böra vara mycket tacksamt för äfven en bibana, då denna stad sålunda sannolikt skulle blifva den enda af de norrländska städerna som på statens bekostnad komme i direkt förbindelse med stambanenätet.

För att belysa den stora fördel stambanans beröring af Ångermanelfven medför, åberopas de gamla jern- och sågverken vid Graninge och Forsse jemte de betydande vattenfallen vid Nässe- och Ödsgårdsforsarne med flere, äfvensom huru på samma elf ofvanför Sollefte ångbåt förmedlar trafiken från Hellgumsjöns utlopp till Ödsgård i Edsele, omkring 4 mil, och från Ödsgårdsforsen till Ramsele, omkring 2 mil, hvarifrån en ny anlagd väg till Ströms kyrka underlättar förbindelsen med Ströms stora vattudal, der under flere år ångbåt varit använd på 5 à 6 mil och der ångbåtstrafik kan vidare utsträckas in i Norge.

Såsom fördelar af stam- och tvärbanans förening från öfvergången af Ljunga elf till Håsjö anför motionären i nio punkter bland annat, att en sådan förening minskar anläggningkostnaden för tvärbanan, att den minskar byggnadskostnaden för Norrlands stambana vid en blifvande fortsättning norrut, att den medför mindre trafik- och underhållskostnad genom jemnare lutningar och genom behovet af endast en bibana, samt att den tillförer en öfverlägsen trafikinkomst i kol och trävaror.

Sedan vi nu redogjort för hvad inom pressen och på riksdagen hittills förekommit i den för Norrlands framtid så viktiga frågan om en stambana

från Hybo, hafva vi icke mycket att tillägga. För egen del hafva vi aldrig upphört att hylla den åsigten, att stambanan och tvärbanan borde behandlas hvar och en för sig. Endast på sådant sätt skulle hvardera, enligt vår öfvertygelse, komma till sin fulla rätt och endast sålunda hade man kunnat hysa förhoppning om sträckningar för begge, som bäst öfverensstämde med hvarderas verkliga uppgifter och intressen. Med fasthållande af denna synpunkt mottogo vi K. M:ts proposition till nuvarande riksdag om tvärbanans byggande öfver Ånge med verklig tillfredsställelse. Vi sågo deruti vid första ögonkastet en utväg att lösa den invecklade frågan på ett fullt rationellt sätt och vi voro nog menlösa att hysa den föreställningen, att regeringen på detta sätt ämnade komma fram vid nästa riksdag med proposition om en norrländsk stambana, som vore mäktig att upptaga trafiken från de mest odlade bygderna samt än vidare höja deras industri och kultur. Vi bedrogo oss. Hr civilministerns uttalande till protokollet; byggnadsstyrelsens undersökningar för den blifvande sträckningen; andra tecken och under — allt gifver vid handen, att vi bedragit oss. Regeringen har icke uppgifvit sin ståndpunkt, utan fullföljer konsekvent sitt arbete på den traditionella vägen mot målet. Under så menliga förhållanden hafva hvarken vi eller andra vänner af Norrlands intressen, i stort betraktade, något val: man måste bestämma sig för det för Norrland minst ofördelaktiga alternativet, den nu så kallade östliga linien, Hybo—Torpshammar—Håsjö.

Då man ser med hvilken ihärdighet och konsekvens regeringen under årtal fortgått mot sitt mål och sålunda framtvingat ett för många så smärtsamt val, måste man fråga sig, på hvilka tvingande skäl regeringen drifves att fullfölja denna plan. Man måste betänka, att denna plan synes helt och hållet lemna ur räkningen de vidsträckta trakter som redan uppnått en beaktansvärd kultur och som hafva en jemförelsevis ganska talrik befolkning; att denna plan icke kan befrämja utvecklingen af en redan vaknad industri eller befordra höjandet af ett redan gammalt jordbruk; att denna samma plan icke har det aflägsnaste behjertande för Norrlands ansenligaste städer, hvilkas betydelse för det öfre landet, såsom förbrukare eller afloppskanaler för dess industrialster och ladugårdsprodukter m. m., är omisskännelig. När man betänker allt detta, måste man anstränga för att uppleta skäl, som i någon mon och sedda i viss dager kunna motväga tyngden af en motsatt uppfattning. Svårligen kan afseende på Jemtlands intressen utgöra ett giltigt skäl, ännu mindre på dess 900,000 kronor, hvilka, om de någonsin komma att utfalla, nätt och jemt betäcka kostnaden för en enda mil af den långa, kostsamma vägen. Jemtland tillgodoses ju i alla fall genom tvärbanan, hon må läggas i hvilken sträckning som helst, genom stambanan, hon må nu stryka fram på längre eller kortare afstånd derifrån, och slutligen genom den internationella banan till Norge. Kan Jemtland icke förnötas genom alla dessa förmoner, som bereda detsamma lättnader framför alla andra norrländska län, utan derutöfver vill fråssa på nästan hela det öfriga Norrlands bekostnad, då kan man hafva skäl att draga i tvifvelsmål, huruvida Jemtland verkligen förmår lägga i den stora norrländska vågskålen det pund af moraliskt värde som kallas försynthet och utan hvilket själfkänslan förrirrar sig på öfvermodets oinhägnade mark. Om man således icke är berättigad att antaga hos regeringen en sådan mannamon för Jemtland, fortfar icke desto mindre villrådigheten om ett annat skäl: Norge. Trots det stå-

ende temat "riksgränsen" kunna vi icke förmå oss att tro, att ens detta är den innersta tanken. Norge kan förse oss med fisk, men den varan ensam är icke tillräcklig att underhålla en internationel bana; man kan till och med säga, att den fisk som från Trondhiem kommer att föras till Stockholm och sydligare orter endast i ringare mon kan bidra till banans trafik. Det kan icke bli synnerligen mera än färsk fisk som vintertiden föres till Stockholm, ty den salta fisken kommer antagligen hädanefter som hitills att fortskaffas på den långt billigare vägen med fartyg som skola intaga last i norrländska hamnar. Skall någon synnerlig transport af fisk med jernväg ifrågakomma, så blir det helt säkert icke söderut, utan mot norden, åtminstone så länge icke en annan jernbana förbinder lappmarkens malmberg med Lofotens fiskerier, och när den tiden skall komma, synes ligga bakom det oberäkneligas dunkla förlåt. Icke heller kunna vi antaga såsom rimlig den beräkningen, att Trondhiem skulle blifva nederlagsort för Norrlands behof af fabriks gods och kolonialvaror, och ännu orimligare vore väl det antagandet, att Trondhiem skulle förse sjelfva Stockholm med sådana varor.

När således intet af dessa skäl eger någon giltighet och vi hafva svårt att tänka oss något bättre, återstår oss icke mer än ett, men som då äfven måste vara det rätta, nemligen det rent militära. Det är icke fritt att ryktet om en sådan regeringens uppfattning af den norrländska stambanans uppgift redan länge sedan har emanerat; men vi må väl bekänna, att ett sådant skäl för en stambana, som borde hafva till uteslutande syfte uppväckande till lif af en stor landsdels naturtillgångar, förefaller oss ännu mindre smältbart än alla andra. Äfven ur militärisk synpunkt kan svårligen en sådan plan vara hållbar. Hvad skulle väl meningen med en dylik militärbana kunna vara? Skulle denna bana bereda lätthet att draga trupper till Norge, för att hjälpa detta land, hvilket, att döma af dess militärorganisation, ännu mindre är i stånd att hjälpa sig sjelft än Sverige kan vara det? Eller skulle man af Norge hafva att förvänta någon hjälp och dess tillgängliga trupper dragas öfver till oss på denna bana? Sannolikt skola icke många göra sig dessa frågor, och ännu färre skola anse mödan värdt att besvara dem. Det finnes dock ännu en sida af saken: hvarföre skulle icke Sverige kunna försvara sig i Norge? Vi vilja minnas oss hafva sett en sådan antydan. Man skulle kunna kalla detta för ultra-centralförsvaret. Men bort med alla sådana tankar! Har det en gång kommit derhän, att vårt dyra fosterland ligger blödande och nedtrampadt under fiendefot — hvilket Gud förbjude! — då skall det icke heller hafva några försvarare att draga till Norge. Har det en gång kommit derhän, att fienden fått fast fot inom vår gräns, då skall icke erfarenheten från Sturarnes eller den förste Vasas dagar kunna hjälpa oss; då finnes ingen annan erfarenhet, än den från vår egen tid, och denna erfarenhet lyder: underteckna segrarens fredsvilkor, ty — *væ victis!*

En blick på Europas trävaruhandel.

För att icke ett sådant intryck må tränga sig på våra läsare, som skulle ofvanstående ämne alldeles icke angå oss, vilja vi på förhand uttala den öfvertygelsen, att det på det allra närmaste beröra Norrlands och hela vår

lands intressen, och om vi nu icke inlåta oss på angifvandet af de skål hvarpå vi grunda denna öfvertygelse, kommer sig detta deraf, att dessa skål skola framgå af vår följande framställning.

Det kan finnas serskild anledning att nu sätta sig in dessa förhållanden, då det visat sig att både från regeringens och länskorporationers sida någon vilja att förebygga faran icke förefinnes. Att det finnes en fara synes man alldeles icke vilja medgifva, ty insåge man det, skulle man helt säkert äfven vara angelägen att afböja henne. Om det går an att blunda för de hotande följderna, kommer sig detta helt enkelt deraf, att de samma icke med hela sin olidliga tyngd kan erfaras i vår egen tid, och hvad efter oss kommer, kan man ju icke behöfva bekymra sig om. Då vi icke kunna dela en sådan uppfattning om förhållandena, skola vi icke tröttna att gifva en framställning af våra åsikter vid alla de tillfällen sådant synes oss erfordras, och af erfarenhet veta vi, att anledningar icke komma att saknas.

Man kan betrakta Europas länder under synpunkten af deras större eller mindre tillgång på skog och man har dervid länder som *köpa* skogsprodukter och de som *sälja* sådana. Till den förra klassen höra, i ordning af deras behof, England, Frankrike, Danmark, Belgien, Preussen och Holland, hvarjemte Spanien, Italien och Grekland måste förse sig med skogsprodukter från andra länder, hvilket till någon del äfven är fallet med Turkiet.

De länder åter som afyttra skog äro Sverige, Norge, Ryssland, Österrike och Tyskland.

Af den förra klassen äro Belgien, Holland, Spanien, Portugal, Danmark och England de skoglösaste länderna och deras skogsareal utgör endast 6 till 7 %, då Frankrike har 15 %, Schweiz 18 % och Italien knapt 20 % skogsareal.

Dessa träimporterande länder hafva icke alltid saknat skog. På Cæsars tid var England en enda omätlig skog. Ännu före revolutionen 1682 utgjorde hälften af landet skogar och sumpiga trakter. Irlands skogar förstördes under de inbördes slitningarne och vid dess eröfring af Henrik den andre (1172), och landet har sedan den tiden varit skoglöst. Vi behöfva icke mer än erinra om Englands stenkolslager, dess till byggnad tjenliga kalksten, dess fruktbara jordmon, förträffliga hamnar, lätta kommunikationer, både inom landet och till andra länder, samt de ståtliga parkerna vid alla adliga slott, för att man skall förstå, huru lätt det kan gå för sig för England att bära saknaden af skogar.

Holland är lika, om icke ännu skoglösare än England, men det har sina utmärkta ängar, sina rika torfmossar, sina förträffliga tegelslagerier och framför allt sina kolonier.

Grekland och Italien hafva haft rika skogar, som besjungits af deras förnämsta skalder, men de hafva blifvit till stor del förhärjade. Man måste dock komma ihog dessa länders milda klimat, som icke haft så stort behof af skog till bränsle, men som i stället efter skogarnes utglesnande gynnat uppkomsten af heta vindar och förtörande febrar samt uttorkat deras vattendrag. Förhållandet är det samma med Spanien, hvars skog icke upptager mer än $\frac{1}{12}$ af hela landets areal. Det har varit Europas kanske skönaste och fruktbaraste land; men nu ligger det såsom en delvis förtorkad bed. Dess floder äro vattenfattiga och till ringa del segelbara, endast Guadalquivir hvälfver ännu väldiga vattenmassor; hela provinser äro föga annat än stora betesmarker, der

massor af får drifvas från trakt till trakt, och trots dess i allmänhet goda jordmon frambringar detta land spanmål knappt till eget behof. Från norr är det blottståldt för en kall vind, Gallego, och från sydost kommer en annan vind, Solano, medförande Afrikas förtorkande hetta.

Frankrike har varit ett skoguppfyllt land; men har nu sina kala hedar. Den stora revolutionen försålde statens skogar till enskilde och kommunernas skogar fördelades. Följden var att de till stor del ödelades. På senare tider har man insett den stora skada landet lidit genom denna brist och försökt afhjelpa den. Napoleon III lät plantera skog i Les Landes och med framgång; nu har staten anslagit en million om året till skogsåtervextens befrämjande.

Vi hafva anført dessa fakta endast för att man icke må glömma, att möjligheten för skogens utrotande ligger oss närmare än man på vissa håll synes tro. Har det varit möjligt att i länder med ett för vextlifvet gynnsamt klimat och gynsam jordmon reducera skogarnes vidd till några få procent af landets yttinnehåll, bör detta kunna verkställas så mycket lättare i vårt land, som icke kan sägas vara åtminstone högre lottadt i dessa afseenden. Att det finnes många i vårt land, som hysa en sådan åsigt och genom lagstiftningens mellankomst vilja förebygga en för hela vårt ekonomiska välbefinnande så hotande fara, är nog samt bekant; men en sådan öfvertygelse har äfven letat sig fram utöfver vårt lands gränser. År 1874 besöktes vårt land af två österrikiske professorer, lärare vid högskolan för landthushållning i Wien. och i halffofficielt uppdrag att studera våra skogsförhållanden. De hafva helt nyligen utgifvit en skildring af den erfarenhet de under denna resa vunnit. "Sverige med sina rika skogsförråd, säga dessa herrar, förfar icke på ett särdeles hushållsaktigt sätt. Denna omständighet torde å ena sidan kunna förklara Sveriges öfvermåktiga konkurrens, men torde å andra sidan innebära fara för dess framtida bestånd, i synnerhet om det icke skulle lyckas att göra gällande en ordnad skogshushållning i landet".

Från Ryssland förspörjes en liknande klagan. Skogarne i vestra delen af riket äro redan mycket utglesnade eller helt och hållet försvunna. De enskildas skogar äro icke genom några lagbestämmelser inskränkta och skogsmarken är efter försiggången afverkning öfverlemnad åt sig sjelf. Bland trävaruhandlarena råder derföre mycken farhoga att i en icke aflägsen tid skogarne, och dermed äfven Rysslands betydelse för träexporten, skola försvinna. För detta ofantliga laud är dock faran i sjelfva verket icke så stor. Såsom vi skola visa har Ryssland ännu mycket stora trakter, der skogen är nästan orörd, om än dess produkter komma att söka sig andra utskeppningsorter än Riga, som för närvarande är den hafvudsakliga.

Äfven i Österrike och Tyskland, hvarest skogsvården varit och är högt uppdrifven, hafva på sista tiden klagomål öfver skogarnas aftagande låtit sig ljudligt förspörja.

Man torde här af låta öfvertyga sig, att skogarnes vård är en angelägenhet som ligger alla länder varmt om hjertat, och att man på alla håll måste se till, huru denna vigtiga faktor i ett lands statsekonomi må så handhafvas, att den samma äfven för framtiden kan vara att påräkna.

Vi förutskicka detta såsom inledning och skola nästa gång öfvergå till en öfversigt af den egentliga träexporten i Europa.

I Skogsfrågan.

Det vill synas som skulle detta ämne genom hr finansministerns försorg komma att få en länge stående rubrik. Vi hafva visserligen åt detta ämne redan egnat några rader förut i detta nummer, men de upplysningar den dermed började artikelserien är ämnad att innehålla kunna endast meddelas småningom och utgör i sjelfva verket en företrädesvis statistisk öfversigt, som icke kan eller bör utestånga samma ämnes behandling i hvad detsamma angår speciel hänsyn till dagens löpande frågor.

Det som föranledt oss att nu taga till orda i förenämnda ämne är dels de vid riksdagen väckta motioner, dels dess diskuterande i tidningspressen.

Frågan gäller närmast Norrbottens-lagens tillämpning äfven för Vesterbotten. Denna tillämpning har sistnämnda län satt sig före såsom ett önskningsmål. Landsting, hushållningssällskap, länsstyrelse, enskilda kommuner, enskilda personer, länets tidningar, — alla hafva förenat sig om att uttrycka sina önsknningar i detta fall; men hittills förgåfves. Till K. M:t hafva dess befallningshafvande och landstinget m. fl. framburit en anhållan om behjertande af detta för länets framtid så viktiga ärende, men K. M:t har gifvit ett bleklagdt nej. De skäl som regeringen anfört till stöd för detta beslut innehållas i följande:

utsträckning af förbudet mot utförsel af ungskog äfven till Vesterbottens län skulle öka efterfrågan och afverkning af dylik skog från sydligare delar af riket;

någon erfarenhet om verkningarne af Norrbottens-lagen har ännu icke vunnits, och

ett dylikt utförselförbud är under nu rådande konjunkturer mindre påkalladt d. v. s. obehöfligt.

Dessa af regeringen framställda skäl, hvilkas svaghet borde vara uppenbar för en och hvar med förhållandena något litet bekant, har föranledt tvenne motioner, en i 1:sta kammaren af hr C. Adelsköld och en i 2:dra kammaren af hr G. Hæggström, af hvilka den senare upptagit regeringens skäl till vederläggning. Motionären medgifver möjligheten af en stegrad efterfrågan från andra orter såsom följd af utförselförbudet, men anser denna olägenhet mer än uppvägas genom tillvuxen af fullmogen skog i Vesterbotten samt framhåller i synnerhet, att om sköflingen af ungskog i Vesterbotten får ohejdadt fortgå, den tid i alla fall icke är aflägsen, då efterfrågan å andra orter måste stegras, med den betänkliga skilnad väl till märkandes, att då finnes icke heller någon ersättning för den under samma tid afverkade fullmogna skogen.

För vår del föreställa vi oss derjemte, att den stegrade efterfrågan och afverkning som regeringen uppgifver sig befara icke kommer att blifva så stor, emedan en sådan afverkning skall stöta på flere praktiska hinder, hvaribland vi i första rummet nämna bristen på arbetskrafter.

Det kan icke vara obekant för någon, att under de år konjunkturerna varit ovanligt gynsamma bekymren för erhållande af arbetare stigit i förhållande derefter. Lika bekant är äfven, att virke med små dimensioner lemna nämnvärd behållning endast då arbetet dermed kan bedrivas på billiga villkor. Om förbud för utförsel af omoget virke från Vesterbotten skulle tråda i

kraft, komme enligt regeringens föreställning efterfrågan å andra orter att stegras. Detta är visserligen möjligt, men skall äfven afverkningen å dessa orter i väsentlig mon stegras? Derpå tillåta vi oss att tvifla. Från hvilka orter skulle väl denna afverkning kunna ifrågakomma? Från Westernorrlands och Gefleborgs län antaga vi. Vermland lemna vi nemligen alldeles ur räkningen, ty man är ju derom öfverens, att detta läns pitpropsafverkning fortgår och har länge nog fortgått i en skala som icke gerna kan stegras och som utan tvifvel inom få år skall visa sina verkningar, för hvilkas tyngd länet svårligen finner någon lindring i det ansvar inför samtid och efterverld som landstinget godhetsfullt påtagit sig. Den stegrade afverkningen skulle således ifrågakomma i de först nämnda länen. Nu är förhållandet att ungskogsexport i jernförelsevis liten skala förekommit egentligen endast i Westernorrlands län. Hvarföre? Emedan man haft mogen skog till sågning och till bjelkar. Sparrar har man i allmänhet förbisett, emedan en sådan industri lemnat alltför ringa behållning. Om emellertid genom ett utförselbud för Vesterbotten efterfrågan i smått virke skulle blifva lifligare i sydligare länen, kanske äfven priset derå skulle något uppgå, och om personer funnes som tyckte sig finna sin räkning vid att spekulera i denna vara, hvad skulle hända? Helt säkert det, att trångsmålet för anskaffande af erforderlig arbetskraft skulle ytterligare ökas, att dagsverks- eller ackordpriset i oerhörd grad skulle stiga och att behållningen å sparreexporten skulle reducera sig till noll, hvilket åtminstone icke innebure någon uppmuntran att fortsätta med denna industri.

Men vi vilja tänka oss att lagen blir gällande för Vesterbotten, och vi skola äfven tänka oss att en stegrad afverkning af ungskog deraf blefve en följd i Westernorrlands och Gefleborgs län, hvad skulle sedan hända? Ingenting annat, än att ganska snart samma erfarenhet gjorde sig gällande i sist nämnda län som i de två nordligaste, och att samma önskningar komme att taga ut sin rätt. Det är dessutom alldeles otvifvelaktigt att om afverkningen kommer att fortgå i samma skala hädanefter som hittills, skall den tid icke vara aflägsen, då man äfven i dessa län på många håll skall finna sig stäld framför ungsbogen såsom sista resurs.

I öfrigt kan man väl icke påstå, att all export med virke af små dimensioner skulle genom förbudet upphöra ens i det län som ett sådant förbud närmast rörde. Norrbottens-lagen lägger ingalunda något hinder i vägen därför. Denna lag medgifver ju afverkning af hvilka dimensioner som helst, endast med det vilkoret att den är gagnelig för skogens vård och bestånd. En afverkning som är utarmande för skogen lägger lagen deremot band på. De som motarbete denna lag synas således önska, att en *dålig* skogsskötsel utan hinder må få fortgå. Ingenting kan väl vara tydligare; men detta synes man både här och der hafva svårt att begripa. Då en skogsegare medgifves att afverka hela det antal träd som är *hinderligt* för skogens verkliga trefnad och utvext, hvad kan han mer begära? Att låta honom gå utöfver denna gräns, är ju att tillåta honom bereda både skogen, sig sjelf och framför allt sina efterkommande, kanske ock sina grannar och, på det hela, fäderneslandet en skada som icke på förhand kan beräknas. Här om, hvarken mer eller mindre, är det som frågan gäller, och trots hennes enkla beskaffenhet möter hennes lösning ett starkt motstånd hos regeringen och många enskilda.

Men vi återkomma till regeringens andra skäl för afslag, eller att någon erfarenhet icke vunnits af Norrbottens-lagens tillämpning. Motionären bemöter

detta skål med en allmän reflektion, som antyder någon förlägenhet för svaret eller vederläggningen. Vi måste bekänna att vi icke i detta fall äro hugnade med några färskas underrättelser från Norrbotten, hvaremot Nya Dagligt Allehanda säger sig skola lemna upplysningar som gifva regeringen dementi äfven i denna punkt. Uppriktigt sagdt kunna vi icke inse hvarken hvad slags erfarenhet regeringen behöfver, eller huru någon erfarenhet på ett års tid vore möjlig. Den erfarenhet måste man väl hafva, — och vi anse densamma fullt tillräcklig, — att den ungskog som i Norrbottens kustland fanns qvar när författningen blef gällande nu i ett års tid haft tillfälle att få en årsring mera än den kanske annars kunnat berömma sig af. Att deremot någon annan erfarenhet på denna korta tid kunnat vinnas, anse vi mindre sannolikt. Man måste nemligen erinra sig, att yxan var i omfattande och lidelsefull verksamhet bland ungskogen det år Norrbottens-lagen började tillämpas, och att, enligt hvad som förspörjes, man icke varit i stånd att till utlandet under 1875 års skeppningstid afbördas sig hela denna skörd. Under sådana förhållanden, i förening med tryckta pris på varan, har någon lystnad efter mera ungskog icke kunnat rotfästa sig. En erfarenhet i annan riktning, som ofelbart kommer att göra sig gällande, har icke heller af samma orsak i vidsträcktare mån kunnat vinnas, — vi mena den fördel som af utförselförbudet tillskyndats sågverks-egarne. Denna fördel skall först då blifva märkbar, när utskeppningen af omogget virke i stort helt och hållet upphör.

Det sista och allra svagaste skål som regeringen anført är de ogynnsamma konjunkturerna. Också har motionären med lif och lust dragit i hårnad mot sin här vid lag så ytterst svagt väpnade motståndare. Vi anse det alldeles icke löna mödan att spilla några ord på denna invändning, utan återgifva blott motionärens slutord: "Man assurerar sin egendom mot en befarad olyckshändelse: sedan denna verkligen inträffat, då är och blir det för sent. Har man icke under den fredliga tiden beredt sig på kriget, så blir vanligen försvaret svagt och olyckorna af kriget omöjliga att afvärja".

Ett apropos i försvarsfrågan.

Vi måste kalla det så. Det är tyvärr icke vanligt att i den norrländska tidningspressen träffa ett mera genomfördt inlägg i dagens viktiga frågor. Vi säga det icke såsom ett klander, men dock såsom ett beklagande. Orsakerna till denna brist äro icke svåra att finna; det kan vara nog att nämna en enda: en jämförelsevis inskräntare läsarekrets och till följd deraf en mera begränsad ekonomi tillåta icke anställande af en redaktionspersonal som kunde medhinna utarbetandet af sakrikare och mera upplysande artiklar vid sidan af det vanliga och löpande dagsverket: saxon, afskrifningen och referatet. När det emellertid händer — och vi förneka ingalunda sådana undantagsfall — att en norrländsk tidning bjuder på ett redbart eget arbete, måste man känna sig tacksam och skänka detsamma tillbörlig uppmärksamhet. Det nya året har i sådant afseende varit ganska lofvande; på mer än ett ställe hafva ansatser gjorts att höja sig öfver den vanliga nivån, och det vore i hög grad glädjande, om man icke under årets fortgång skulle tröttna. Vi veta mer än väl, att man

icke kan hysa synnerliga förhoppningar om de ärade samtida, hos hvilka referatet gör anspråk på att vara värdigt underlag för en mönstertidning och hvilka synas hafva satt såsom ett yttersta mål att utgöra en skattkammare för vissa idolors mer och mindre välbetänkta yttranden; men man kan dock icke så noga veta, huru långt exemplet förmår verka.

Det som föranledt oss till detta yttrande i förbigående, och som framkallat öfverskriften för denna uppsats, är en i Sundsvallspostens N:o 22 förekommande, af redaktören själf utarbetad artikel om "den så kallade *nya sjöförsvarsplanen*." Vi hafva fäst oss vid denna artikel, icke såsom skulle den innehålla några nya skäl för den åsigt om vårt sjöförsvär som artikelförfattaren hyllar, utan derföre att hans öfversigt är behändigt hopkommen och lemnar en redig och åskådlig bild af den maktpåliggande frågans ställning, hvarjemte han återför tanken på behovet äfven för Norrland af ett försvar. Detta senare är hans eget inlägg i frågan och måste tillerkännas honom såsom en obestridd förtjenst.

Vi måste uppriktigt bekänna vår oförmåga att lämpa oss in i den motsatta uppfattning, som å ena sidan förfäktar en långt utsträckt värnepligt med åsidosättande af tillbörligt afseende å det icke mindre nödvändiga sjöförsvaret, och som å andra sidan kämpar för ett starkt sjöförsvär med kanske icke tillräckligt aktgifvande på landets behof af en stridsduglig armé. Det borde dock icke kunna vara tu tal om, att begge äro för oss lika behöfliga, men frågan gäller, huru både det ena och andra försvaret skall vara beskaffadt, för att på en gång fylla sin uppgift och stå i öfverensstämmelse med vår finansiella bärkraft.

Icke nöjda med den förmåga af motstånd som det nu varande landtförsvaret kan erbjuda, hafva både regering och riksdag uttalat sig för en organisation som bättre vore i stånd att motsvara de ofantliga resurser i anfallet hvilka en förväntad eller befarad fiende nu skulle kunna använda emot oss. Hvad riksdagen angår, har man någon rättighet att betvifla uppriktigheten af dess uttalade önsknings. De förslag som blifvit för densamma framlagda hafva ingalunda mottagits med välvilja, och diskussionen derom har icke varit genomträngd af en sådan anda, som kunnat vara ett uttryck för ett djupt erfaret bekymmer för fosterlandets framtid. Under så betänkliga förhållanden hafva enskilda fosterlandsvänner gripit sig an med att bilda en förening, som har till ändamål "att sprida kännedom om allmänna värnpligtens militära, sociala och politiska betydelse, att upplysa om den verkliga beskaffenheten af de militära öfningar, som densamma nödvändiggör, och öfriga härmed sammanhängande förhållanden samt att framställa de fördelar, hvilka hela folket i fredstid har att af dessa öfningar vinna med hänsyn till ungdomens uppfostran och utbildning."

Denna förening, som framträdt under namnet "värnpligtens vänner", har icke öfverallt mottagits med erkännande och bifall. Detta förvånar oss. Det lär svårligen kunna bestridas, att denna förening tillkommit af ogrumlad fosterlandskärlek. Om icke dess program kan fullständigt genomföras — hvad mer? En moralisk kraft som verkar för ett så högt ändamål måste verka godt och nyttigt. Äfven om föreningen icke förmår åstadkomma något annat, än att stärka en dufven fosterlandskärlek och öfvertyga tvekande eller liknöjda om nödvändigheten af offervillighet för fäderneslandets kraf, skulle icke redan detta vara värdt något erkännande? Äfven om föreningens verkningar endast skulle kunna förliknas med vattendroppens på klippan, tror man icke, att hon skulle

lemn timer efter sig? Efter ett sextioårigt fredslugn har mången, alltför många kommit derhån i säkerhet, att de äro blinda för möjligheten af framtida faror. De äro i samma ställning som de hvilka föreställa sig omöjligheten af en eldsvåda, därför att en sådan knappt i mannaminne egt rum. Om man dock kunde trösta sig endast med det, endast med säkerhetens passiva våda; men det är tyvärr iske så. I samma grad säkerhetssömnen blir djupare, vexer njutningsbegäret, breder sjelfsväldet och öfvervådet allt vidare ut sig, stiger anspråket på och behovet af flådens och öfverflödets lockelser. Så länge det visar sig, att vi förmå förbruka långt mera än vi förmå producera, måste det finnas något sjukt hos samhällskroppens moraliska väsende. En sådan sjuklighet kan icke botas på annat sätt, än genom en stor samhällsolycka, som skulle kunna blifva vår sjelfständighets graf, eller genom att höga intressen ingjöte sitt lifs ämne i det svaga blod hvars cirkulation betingas endast genom egoismens muskeltryck. Ett dylikt högt intresse se vi i det ändamål för hvilket värnpligtens vänner vilja arbeta, och vi kunna alldeles icke finna någon anledning till förringande af dess betydelse deruti, att man måhända ännu icke hunnit komma öfverens om de rätta medlen, alla erforderliga detaljbestämmelser eller om den utsträckning man vill gifva sjelfva målet. Åtminstone hafva vi uppfattat föreningens huvudändamål vara det, att leda tankarne och känslorna i en sannt fosterländsk riktning, hvarefter någon svårighet säkerligen icke skall möta att gifva den förädlade stämningen ett lämpligt och med fosterlandets kraf öfverensstämmande uttryck i handling. Dem som icke vilja förena sig om ett gemensamt arbete för ett sådant mål kunna vi visserligen icke tillvita bristande fosterlandskärlek; men vi befara, att de misstaga sig både om föreningens djupast liggande syfte och om medlen att komma till samma mål.

Det tillhör icke denna tidskrift att närmare inlåta sig på detta ämne. Men det är både en rättighet och pligt att omnämna det i sammanhang med Norrland. Då den gifna anledningen likväl serskildt omfattar sjöförsvaret, vilja vi för denna gång egna några ord åt denna del af försvaret, som genom regeringens proposition till riksdagen står på dagordningen.

Efter sin öfversigt af denna fråga fäster författaren i Sundsvallsposten uppmärksamheten på behovet af skydd för rikets alla obefästade kuststäder och hamnar med dess upplag, verk och industriella inrättningar, hvilka sammanlagda med handelsflottan representera "ett kapital, hvars ränta för ett, högst 1½ år, motsvarar hela den tilltänkta flottans anskaffningskostnad". Skulle vi, säger tidningen vidare, för att erhålla ett ungefärligt begrepp härom, taga vår ort till exempel, finna vi i vår hamn öfver 30 lastageplatser (27 ångsågar) för virkesexport, hvilka, bedömde efter sista årets utförsel (circa 23 millioner kub.-fot) innehålla under vissa tider på sommaren, då lagren äro fyllda, ett värde med anläggningar, maskiner, byggnader etc. af ungefär 15 millioner kronor, som lagda till stadens taxeringsvärde, 5 millioner, och dess upplag, varor löseegendom m. m., circa 5 millioner, gifva ett sammanlagdt kapital af 25 millioner. Då virkeslagren i vår grannstads, Hernösand, hamnområde, äro ungefär lika stora framgår här af, att ett värde öfverstigande den föreslagna flottans kostnad endast i vår ort kan förhärjas på ett par dagar, — icke af en fientlig flotta, utan till och med af en eller annan kanonbåt, hvilken lugnt kan fortsätta sin bana längs kusten. Till stöd för antagandet af en sådan möjlighet åberopar tidningen engelsmännens härjning af finska kustorter 1854, så att man alldeles icke kan räkna på fiendens humanitet eller på folkrätten.

Dessa åsikter äro ju fullkomligt riktiga och vi skola icke vara de sista att ansluta oss till dem; *men* om vi blifva i tillfälle att skydda denna stora och dyrbara egendom genom det förslag till sjöförsvär som regeringen nu framlagt, och som tidningen i allo beundrar, — derom är frågan.

Det önskningsmål regeringen nu uppställer är 6 ramfartyg, 20 pansarbåtar, 4 minfartyg och 20 opansrade kanonbåtar m. m. Af dessa eger flottan redan 14 kanonbåtar och monitorer samt 2 opansrade kanonbåtar; återstoden skulle vara fullständigt färdig år 1888 med en kostnad af närmare 40 millioner.

Det är icke ringa uppgifter hr sjöministern anser denna flotta kunna uppfylla. Hon skall nemligen utestånga fientliga flottor från våra viktigaste hamnar, försvåra om icke förhindra landsättandet af härmassor å våra kuster, och om en fiende, det oaktadt, lyckats landstiga, oroa och försvåra hans kommunikation med eget land m. m.

Hvad den första uppgiften angår, måste man veta hvilka och huru många hr sjöministern anser våra viktigaste hamnar vara. Vi befara att detta antal blir ytterst litet, om man skall kunna hysa ringaste förhoppning om att motstå en samlad fientlig flotta af den beskaffenhet som Tyskland med säkerhet och Ryssland med sannolikhet i den närmaste framtiden förskaffar sig. I sådant fall inträder just det förhållande som vi i Norrland framför allt fruktar, nemligen att stå försvarslösa. Våra starkaste och dyraste fartyg skulle vara rammen. Otvifvelaktigt är rammen ett utomordentligt kraftigt och farligt vapen; men endast under en ganska beaktansvärd förutsättning: att den själf har motståndskraft. Kan rammen icke verka på nära håll, så är den icke längre ram, utan måste betraktas såsom ett vanligt krigsfartyg; men för att rammen skall kunna användas, måste ramfartygets pansar hafva styrka att motstå de svåra, och allt svårare kanoner hvarmed fartygen numera armeras. För att åter kunna förses med sådant pansar, måste ramfartyget ega en ofantlig bärkraft d. v. s. vara stort. Men ett stort fartyg med antydda egenskap bygges och fullrustas icke för 4 millioner, såsom hr sjöministerns kostnadsförslag beräknar. Vi behöfva blott erinra oss att Englands starkaste fartyg, *om hvilkas förmåga att motstå pansarbrytande kanoner man lika väl icke är säker*, kostar vida mer än dubbelt denna summa. Vore det möjligt att åstadkomma ett enda fartyg, som *med säkerhet* förmådde motstå hvilka kanoner som helst, skulle hela den summa som nu 6 ramfartyg anses kosta vara mycket godt pris för ett sådant, ty ett enda sådant fartyg skulle ju med lätthet tillintetgöra en hel flotta, n. b. som själf saknade ett liknande. Nu är emellertid förhållandet, att ett sådant fartygsideal ännu icke är byggt och sannolikt icke heller kommer att byggas, och ur denna synpunkt sedt är ramfartyget för oss temligen ändamålslost. Det hade varit önskligt att hr sjöministern hade gifvit någon antydning om storleken på de tillämnade ramfartygen och tjockleken på deras pansar, emedan man derigenom varit från första stund i tillfälle att någorlunda bedöma deras relativa värde. Hvad deras kanoner beträffar, får man åtminstone hoppas att de skulle bli af gröfsta hos oss begagnade kaliber, eller 9,24 tums.

Då hos våra tillämnade ramfartyg således icke kan antagas någon större förmåga att motstå projektiler af den gröfre sorten, får man icke heller antaga, att de kunna närma sig fientliga flottor så nära, att rammen någonsin kommer till användning. När man derjemte betänker, att byggandet af dessa rammar utesluter möjligheten att öka antalet af svårare kanoner i önskvärd grad, eller

så att flere af våra förnämsta hamnar kunde skyddas mot några fientliga kanonbåtar, så gifver denna omständighet ökad vikt åt den åsigten, att några ramfartyg alldeles icke böra byggas. Om vi åter önska oss fartyg af den högsta möjliga osårbarhet, är denna önskan alldeles i fåvitsko, emedan experiment i den vägen helt och hållet öfverstiga våra krafter. De enda jemförelsevis osårbara fartyg som vi förmå åstadkomma äro af monitorsystemet, och vi våga tro att man för tidigt slopat denna cert.

Men hvad vi i första rummet behöfva är många fartyg och grofva kanoner. Hr sjöministern beräknar kostnaden för en pansarbåt till 350,000 kr. och opansrad större kanonbåt till 400,000 kronor. Vore det alldeles omöjligt att för en kostnad af $\frac{1}{2}$ million bygga en pansarbåt, som med större fart förenade förmågan att bära en svårare kanon? Vore det icke heller möjligt att för en lika stor kostnad bygga en opansrad kanonbåt, som med bibehållen fart (11,5 knop) innehade sjöduglighet, bärighet och styrka för en kraftigare kanon? Männen af facket må besvara dessa frågor; men för en oinvigd synes sådant icke böra vara omöjligt. Under denna förutsättning skulle vi i stället för 6 ramfartyg komma att ega *fyratioåtta* (48) starka kanonbåtar; mot 1 ramfartyg ställde vi 8 kanonbåtar. Skilnaden är lika stor till användningssätt som till antal. Det kan icke gerna vara något tvifvel om, att 1 mycket sårbart ramfartyg mycket lättare skjutes i sank än 8 kanonbåtar. Må vi tänka oss, att 1 ramfartyg möter 2 bepansrade fiendtliga fartyg, och vi måste medgifva att vårt ramfartyg befinner sig i ett mycket kritiskt läge; men låt 8 kanonbåtar möta 2 större fiendtliga fartyg, är icke då förhållandet omvändt? De två fartygen måste ju försöka att icke vända sin sårbarare sida mot fienden; men huru skall detta lyckas, när de omsvärmas på alla sidor?

Utom denna fördel af hvad vi vilja kalla kanonernas rörlighet tillkommer en annan af icke mindre vikt. Genom det stora antalet fartyg beredes oss möjlighet att verkligen förse våra "förnämsta hamnar" med ett försvar. Om vi antaga den utgiftssumma, som hr sjöministern föreslår — hvilket vi för vår del anse nödvändigt — skulle vi inom 12 år hafva en flotta af 88 pansrade och opansrade kanonbåtar samt monitorer, utom 4 minfartyg och 6 öfningsfartyg m. m. Då underhållet af dessa fartyg blefve jemförelsevis något dyrare än af ramfartyg, torde det vara skäl att något minska deras antal, hvilket utan synnerlig våda torde låta sig göra. Låtom oss då bestämma kanonbåtarnes antal till 70. Derigenom erhöles man äfven medel att bygga åtminstone 2 monitorer till, ty säga hvad man vill, så är ännu ingen pansarcert uppfunnen som i osårbarhet öfverträffar dessa.

Vi tillåta oss betvifla, att någon skulle vilja förneka en sådan flotta öfvervägande kraft vid försvaret, och likväl är denna flotta beräknad att vara användbar under ogynsammaste förhållanden, d. v. s. att vi ensamma kämpa mot en stormakt (Ryssland eller Tyskland). Skulle vi åter hafva en annan stormakt till bundsförvandt, hafva vi så mycket mindre behof af stora fartyg, hvaremot de små kunna oroas fienden på mångfaldiga sätt, på samma gång de äro starka nog att skydda alla våra betydligare hamnar för en öfverrumpling och härjningar. Man bör framför allt göra afseende på våra utsträckta kuster, hvilka ovilkorligen måste till stor del blottställas, om våra fartyg äro alltför få till antalet.

För vår del göra vi icke anspråk på någon ofelbarhet, eller att de nu framställda åsigterne äro de bästa som kunna tänkas; men tills vidare torde de få gälla hvad de kunna, och när vi framlagt dem till våra läsares bepröfvande, hafva vi icke minst låtit oss ledas af omtanken om *Norrlands* framtida skydd.

Allmännyttigt.

Botemedel mot benbrott hos hästar.

Ordföranden i ett franskt hushållningssällskap meddelar härom följande:
Vid det att jag satte öfver ett stängsel bröt min Ponny högra bakbenet 10 centimeter ofvanför fotleden, så att det sammanhölls endast genom de mjukare delarne och huden. Djurläkaren Lafontaine som tillkallades har uppfunnit ett nytt behandlingssätt att bota benbrott. Med tillhjälp af 4 man, af hvilka den ene sammanhåller det afbrutna benets begge delar och de andre hindrade hvarje rörelse af det starkt bundna djuret, skred han till operationen. Sedan benet omgifvits med ett tjockt lager af dref, om lindades det med linnebindlar som voro genomdränkta af kokande beck, och mellan dessa lades barkstycken af lind samt derpå lätta spjelor af askträd, som genom en messingstråd sammanhöllos vid hofven. Inom trekvarts timme var allt slutadt och det från banden befriade djuret steg upp utan hjälp. Det kunde linka fram till sin, hundra steg aflägsna krubba och började äta. Småningom stödde det sig på det genom förbandet sammanhållna benet, då förbandet hindrade hvarje rubbning och rörelse af detsamma. Djuret började att vänja sig dervid, stödde sig mycket derpå, kunde gå, lägga sig och stiga upp, och efter 45 dagar togs förbandet bort. Brottet var fullkomligt heladt. En tillräckligt stark callus (tjock hud) hade bildat sig; ensamt denna känsel- och plågfria Callus bildade ett fullkomligt fast föreningsband. Härefter förminskades ärret dag för dag; hvarken förkortning eller afmagring hos benet förekom; hästen trafvar, springer ystert omkring och har återvunnit hela sin munterhet.

ANMÄLAN.

På **Norrland och dess Framtid** mottages prenumeration för år 1876 hos redaktionen och å postkontoren efter ett pris af Tre (3) kronor.

Obs. Exemplar af föregående årgång kunna erhållas till ett pris à 2 kronor, då minst 5 exemplar tagas.

23. OKT. 1909

UMEA

Johansson

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 3.

Mars.

1876.

Innehåll: Om väghållningsskyldigheten. — Hvad är Norrland? — Om ungdomens nöjen. — Europas trävaruhandel II. — Städernas folkmängd. — Metriskt mått- och vikt-system. — Allmännyttigt.

Om skyldigheten att bygga och underhålla allmänna vägar och broar.

Af de frågor som fortfarande ligga riksdagen varmt om hjertat intager ofvan stående ett af de första rummen. I första kammaren äro två och i den andra sju motioner afgifna i denna riktning. Redan vid flere föregående riksdagar har samma fråga förekommit och vi hade för ett år sedan tillfälle att lemna redogörelse för i synnerhet en motion som vid 1875 års riksdag hade blifvit väckt. De framställningar som då gjordes vunno äfven det afseende, att lagutskottet hemställde, att riksdagen måtte i underdånig skrifvelse hos k. m:t anhålla om utarbetandet på angifna grunder af ett förslag till förändrad lagstiftning i fråga om väghållningsbesvärets utgörande på landet. Denna hemställan bifölls af andra kammaren, men föll i första kammaren för en majoritet af endast 12 röster.

De grunder utskottet framhållit i sitt utlåtande voro, *att* byggandet och underhållet af vägarne, såsom en kommunens angelägenhet, äfven borde af kommunen bekostas; *att* väghållningen borde häradsvis fördelas; *att* deltagandet i kostnaden för vägunderhållet borde jemkas efter den större eller mindre nytta, de skattskyldige finge anses af vägarne hemta; *att* ur denna synpunkt borde bestämmas, dels att samma kostnad skulle utgå för fastighet efter hela åsatta fyrktalet, för inkomst af rörelse, näring eller yrke allenast efter någon del deraf, och för öfriga beskattningsföremål efter någon än mindre del af fyrktalet, dels ock att staten skulle för kronopark eller annan dermed likartad skogsegendom till vägarnes underhåll bidraga; samt *att*, hvad anginge väghållningens verkställighet, den största möjliga frihet borde lemnas häradet att inom sig ordna denna angelägenhet, så att i afseende derpå endast skulle föreskrifvas, att häradet egde inför häradsrätt välja fullmäktige, som hade att på lämpligaste sätt efter hvarje orts olika förhållanden anordna väghållningsbestyret.

Dessa grunder godkändes naturligt nog af andra kammaren, hvaremot

första kammarens pluralitet stannade i det beslut, att riksdagen skulle till K. M:t aflåta underd. skrifvelse med anhållan om utredande, ej blott i hvad mon och på hvad sätt deltagande i vägunderhållet må kunna åläggas bruk, fabriker, qvarnar och annan fast egendom, som hitintills varit från vägbyggnadsskyldighet befriade, äfvensom grufvor, utan ock hvad som erfordras för bedömande af en dylik förändrings verkningar inom de olika orterna, och sedermera till riksdagen aflåta nådigt förslag i ämnet.

Utskottet försökte i ett serskildt memorial sammanjemka dessa olika meningar och föreslog att utredningen skulle afse, huruvida icke ifrågavarande skyldighet på landet måtte kunna åläggas all fast egendom och följaktligen äfven sådan som, ehvad den tillhörde staten eller enskild person, hittills varit från sådan skyldighet befriad, dels ock, ehuru i någon mindre proportion än fastighet, alla dem som idka näring eller rörelse.

Detta sammanjemkningsförslag antogs dock icke af riksdagen, hvarföre frågan såsom sagdt föll vid 1875 års riksdag och nu åter upptagits.

Ehuru de allra flesta af riksdagens ledamöter ansågo en orättvisa ligga deruti, att vägunderhållet åligger endast i mantal satt jord, höjde sig likväl röster äfven för en motsatt åsigt. Sålunda anfördes, att om man fasthåller den synpunkten, att *de* skola hålla vägar som deraf hufvudsakligen sig betjena, så blifver det landtmannen eller jordbrukaren, ty öfrige medborgare begagna vägarne till en försvinnande liten del emot jordbrukaren och begagna merendels dervid landtmannens dragare, för hvilka han har en numera ganska dryg skjutslega. I öfrigt bidraga nog andra än jordbrukarne till kommunikationer i allmänhet. Medel till kanaler, hamnar, jernvägar och äfven till vägars anläggande och omläggning bekostas i synnerlig mon dels af staten dels af landstingen och dels af kommunerna. I alla deraf föranledda utgifter deltaga alla medborgare efter gifna beskattningsgrunder; men jordbrukaren som ofta tillika är skogsegare har största fördelen deraf, ty genom dessa förbättringar får han sina produkter fördelaktigt afyttrade. Härigenom utjemnades den förmenta stora orättvisan, att andra beskattningsföremål än jordbruket icke deltaga i vägunderhållet. Såsom orättvisa vore framhållet att icke äfven annan fastighet, bruk och fabriker deltaga i vägunderhållet; men dessa fastigheter äro i allmänhet förenade med jordbruk och de begagna ofta mot lega andra jordbrukares biträde till forsling af deras alster, hvarigenom åter ersättning för vägunderhållet uppkommer. Dessutom äro nämnda fastigheter underkastade förändringar: ett bruk, masugn, tegelbruk, sågverk kan nedläggas och försvinna. Då måste man ånyo omreglera underhållet, hvilket komme att medföra kostnader, bråk och olägenheter. Det tunga onus som obestriddligen ligger i vägunderhållsskyldigheten i allmänhet underlättas dock derigenom, att vägunderhållet kan fullgöras å de tider, då jordbrukaren icke är upptagen af sina viktigaste förrättningar: sådd och skörd. Några egentligen kontanta utgifter har han i allmänhet icke deraf. Endast om lämpligt väglagningsämne saknas i närheten och han är omtänksam nog att dertill använda gråsten, uppstår en kostnad för honom genom stenens krossning, men denna tillfälliga kostnad minskas i hög grad genom lättnad i underhållet, ty hafva vägarne en gång genom ändamålsenlig behandling och god, varaktig grusfyllning erhållit fasthet, har det sig sedan icke så svårt att utan stort besvär hålla dem vid makt. Utan öfverdrift kan sägas att jordbrukaren mången gång har sig sjelf att skylla för

ökadt besvär och ökad kostnad för vägunderhållet derföre att detsamma utföres slarfvigt och utan insigt om den rätta behandlingen af vägarne.

En sanning är äfven att väghållningsbesväret är ojemnt fördeladt, då mantalet icke utgör en fullt tillfredsställande måttstock för en sådan fördelning, samt då den ena kommunen eller det ena häradet merendels har större sträcka väg att underhålla än den andra kommunen och det andra häradet. Men denna olikhet utjemnas dermed, att fastigheter i den ena orten komma i högre pris än i den andra, mera ofördelaktigt belägna orten.

Sådana äro de skäl som anförts mot förändrade bestämmelser om väghållningsskyldigheten. Det kan svårligen förnekas att de hafva en viss giltighet. Emellertid är det icke mindre sannt, att, hvad Norrland serskildt angår, ingenting mera motverkar förbättringar i samfärdsmedlen än väghållningsskyldighetens inskränkning till jorden. Det långa afstånd som på många trakter i Norrland förefinnes mellan byarne vållar, att denna skyldighet blifver dubbelt tung. Det har derföre äfven förekommit, att man afsagt sig till och med statsanslag för ny väg, och så rädd har man varit för det blifvande vägunderhållet, att man föredragit de svåra olägenheterna af saknad af väg framför en nästan olidlig börda af vägens underhåll. Att en sådan omständighet i hög grad skall motverka landets uppodling och vissa andra näringars uppkomst ligger i sakens natur. Ur denna synpunkt måste man önska att någon förändring inträdde, syftande derpå att bördan blefve något mindre för jordbrukaren; men med aktgifvande på att väghållningsskyldigheten nu är ett realonus, och att dess alltför radikala förändring lätt skulle kunna bli ett kommunalonus som blefve olidligt för flera kommunens icke jordegande medlemmar. Det är denna princip första kammaren velat på goda grunder bevara, men som naturligtvis andra kammarens pluralitet och förherrskande element varit angelägna att få upphäfd. Att sålunda denna fråga måste behandlas med varsamhet och först efter omsorgsfull förberedande utredning framläggas till riksdagens slutliga afgörande, torde man hafva rätt att förvänta.

Att en sådan varsamhet icke är opåkallad finner man af de afgifna motionerna. Sålunda finner hr Johan Jönsson det vara "rätt och skäligt", att kostnaden för vägarne underhåll utdebiteras efter samma grunder som kommunallagen stadgar för andra allmänna kommunalutskylder, och i samma riktning går hr Per Nilssons i Kulhult motion samt i viss mån äfven hrr P. Näsmans och J. F. Carlssons samt C. Magni och C. J. Bengtssons motioner. Det är icke heller svårt att i hr A. Bäckströms motion, i hvilken instämt hrr Pehr Nilsson i Wittjerf, Joh. Rutberg och L. J. Fahlander, finna en tolkning af betänkligaste art. Enligt denna motion skulle nemligen väghållningsbesväret fördelas mellan jordbruk efter dess värden och andra näringar eller *inkomster*. Skulle fyrktalsberäkningen läggas till grund för denna fördelning, har man icke svårt att förstå till hvilka följder för icke-jordegande klassen denna nya förmon för landtmannen skulle leda. Också har man svårt att ur Norrbottens landstings und. skrifvelse, hvartill motionen hänvisar, kunna utleta en sådan mening som den i motionen angifna. Landstingets uttalande går långt nog det förutan. Det säger nemligen att vägarne i detta län anlitas *mera* till fördel för andra näringar än för jordbruket; man måste väl i uttrycket "för jordbruket" äfven inbegripa *af jordbrukaren*, och i sådant fall torde landstinget hafva gjort sig skyldigt till icke så liten öfver-

drift, som vi anse icke varit behöflig och som icke heller kan vara i synnerlig mon gagnande för frågans lösning.

Giltiga skäl för en lindring i väghållningsskyldigheten saknas ingalunda i Norrbotten. Landstinget framhåller i synnerhet trävarurörelsen som antagit en allt större utsträckning, och som visserligen anlitar landsvägarne, om än icke i så hög grad som i landstingets skrifvelse antydes.

I hr Bäckströms motion hemställes äfven att, der kronoallmänning eller privilegierade stockfångstskogar eller marker falla inom härads- eller kommunområdet, sådan egendom ock må i väghållningsbesväret deltaga.

Man kan göra sig en föreställning om vigten af denna hemställan, när man erfar att af nio kustlandssocknar i Norrbotten, med en sammanräknad areal af 168,82 qvadratmil, icke mindre än 55,28 qvadratmil bibehållits såsom kronomark, för att åstadkomma och betrygga framtida vinst af en ordnad skogshushållning. Inom lappmarken äro dessutom inom Arvidsjaur och Jockmocks socknar *i ett sammanhang* afsatte en kronopark af omkring 27 qvadratmil samt inom Jockmocks och Gellivara socknar tvenne kronoparker af omkring 63 qvadratmils areal, hvartill komma andra högst betydliga skogsområden, så att kronans skogar endast i Norrbotten omfatta en areal af 150—200 qvadratmil. Också beräknades redan för år 1875 statsverkets inkomst deraf, efter afdrag af förvaltningskostnaden, till omkring 580,000 kronor. Denna inkomst kommer att i betydlig grad ökas i mon af afvittningens fortgång och kommunikationsväsendets utveckling såväl genom strömsrensningar som vägar. Det finnes således kommuner, der största delen af området är afsatt såsom kronomark eller kronopark och der följaktligen den i mantal satta jorden är af ringa omfång. Der måste sålunda väghållningsbördan blifva ojemförligt mera tryckande och så mycket mera tryckande som de största kronomarkerna förekomma i de nordligaste trakterna, der jordbruket endast till strängt begränsad omfattning kan utöfvas. Väghållningsskyldige bo i dessa trakter ofta ända till 6 à 8 mil från sina väglotter, dit de endast undantagsvis hafva väg att begagna vid sina färder för väglagning.

Här föreligger således en behjertansvärd omständighet som kräfver snar hjälp, och landstinget har haft grundade skäl för sitt påstående, att den i mantal satta jorden i Norrbottens län är hårdare betungad än inom öfriga delar af riket.

Hvad är Norrland?

En högst besynnerlig fråga, som dock har sitt fulla berättigande, då man från en norrländings mun får höra sådana ord som att "ortnamnet Norrland i tid och otid användts och användes såsom slagord på ett sådant sätt, att vi synnerligen ej skulle undra på om sydliga Sveriges representanter snart blefve leda vid att höra det samma".

Dessa ord förekomma i ett svaromål på de artiklar om den norrländska jernvägsfrågan som varit intagna i Nya Dagligt Allehanda och för hvilka vi redogjort i våra två föregående nummer. Med skål begagnar sig denna svarande part af namnet "altera pars". Han är en fremmande part, som icke har

något sinne för Norrlands intressen; hans öra lider af att höra detta ord uttalas; hans tålmod sattes dervid på ett outhärdligt prof och hans förstånd räcker icke till att bedöma, huruvida Norrland verkligen är ett begrepp och huruvida det förmått göra sig gällande. Om hans förlupna ord än voro oväntade och måste sära hvarje vän af denna stora landsdel, äro de dock ur viss synpunkt välkomna. Vi måste erkänna, att åtskilligt legat oss på hjertat som vi vid lämpligt tillfälle skulle velat uttala. Detta tillfälle har kanske nu kommit; åtminstone skola vi nu utsäga en del af hvad vi härom tänka.

Hvad är Norrland?

Vid besvarandet af denna fråga kommer man icke långt ifrån det rätta, om man helt enkelt säger, att det är landet norr om Dalelven; det är Sveriges barrskogsland. Men det är mer än så. Det är den del af vårt land, hvarom det öfriga landet haft ytterst ofullkomlig kännedom och irriga föreställningar. Derföre är detta land, som till närmare hundra mil sträcker sig norr om Dalelven, mycket mer än ett geografiskt begrepp eller ett historiskt namn: det är en samling personer med solidarisk ansvarighet.

Kan man tro, att man på sydliga Sveriges befolkning skulle hafva imponerat så synnerligen mycket, om man t. ex. sagt: Här är Jemtland, skall ni veta; det är ett ofantligt land med outtömliga naturtillgångar, och vi, vi äro jemtländingar; ni måste begripa hvad detta vill säga. Vi önska jernväg till Stockholm, till Sundsvall, till Trondhiem. Det kan väl vara en god bit väg, kanske 20—30 mil eller ett tiotal mera, men så äro vi också liberala; vi *uppföra 1 million* — på det sättet, att vi nedlägga 100,000 kr. i Sundsvalls—Torpshammarbanan och erbjuda 900,000 kr. åt staten för fortsättningen af nämnda bana. Beundren vår offervillighet och storsinnet, då vi icke begära större ersättning än att komma i jernvägsförbindelse med tvenne haf och med hufvudstaden, kanske äfven med nordliga delen af vårt land, samt att banan drages in till vår stora framtidsstad Östersund! Hvem af eder andra, som kallen eder norrländingar, kan berömma sig af att mot en så ringa ersättning hafva gjort ett så stort offer?

Man kan icke förneka att detta är ett språk som bör kunna förstås; men huru tager det sig ut sedan man sålunda afklädt det allt blomsterhölje hvarmed man lyckats insvepa det? Är det egnadt att göra intryck på det sydliga Sveriges representanter, och hurudant skulle detta intryck vara? Vi bedja de högt årade män från och i Jemtland, hvilka visserligen icke låtit sina tankar afspeglas i ett så tydligt glas, men som likväl konstruerat en sådan tankegång, hafva den godheten att besvara denna fråga.

Under antagande att de låta oss vänta på svaret, bedja vi att få göra dem den tjensten att svara i deras ställe. Om man icke låtit höra ordet Norrland, utan en man från Gestrikland hade uppstått och sagt: tänk på oss med en jernväg, och derefter en man från Helsingland äfven låtit sin röst höras: glömmen icke oss då ni bygga jernvägar; begge skulle kanske hafva tillagt: vi hafva visserligen icke "uppfört 1 million;" men vi hafva byggt några jernvägsbitar, icke för att skryta med offervillighet, utan för att utveckla vår industri, tillgodogöra våra naturtillgångar och höja vårt välstånd. Så höres en man från Jemtland högt ropa: kommen hit, godt folk! jag betalar er för besväret, ehuru ni bör begripa att det lönar mödan derförutan. Om sålunda den ena rösten låtit höra sig efter den andra med sitt Medelpad, sitt Ångermanland, sitt Vesterbotten, sitt Norrbotten, manne grumliga föreställnin-

gar derigenom hade blifvit klarare, eller tror man, att ett sådant framträdande haft något synnerligt att betyda? Nej, långt derifrån. Derföre vaknade till slut hos norrländingarne sjelfva det medvetandet, att om något skulle uträttas för deras landsändar, hvar och en för sig på samma gång som för det hela, så måste man upptråda kollektivt. Det var hr Thomées vackra verk att gifva denna tanke utveckling och praktisk tillämpning. Norrland blef sålunda icke ett "slagord", utan en samlad massa af gemensamma intressen, som lyckligtvis började finna målsmän här och der inom sina landamären. När Norrland sålunda framträdde med sitt femtiotal representanter på riksdagen, blef det en makt som vägde något i vågskålen och som man med bästa vilja icke kunde förbise. I denna samstämmiga konsert förspordes icke något missljud annat än i vester, i denna endrägtiga samverkan gjordes intet försök till söndring annat än från Jemtland. Derföre känner man väl äfven från detta håll en viss leda vid att höra "ortnamnet" Norrland uttalas. Hvad behagar man väl mena dermed, att Norrland är ett "ortnamn"? Skall det betyda, att Jemtland är *en* ort, alla de öfriga Norrländska länen en andra ort? Är det skickligt, är det språkenligt, att kalla Norrland, med ett område större än halfva riket, ett "ortnamn"? En sådan uppfattning kan icke antyda något annat, än att man i någon viss ort gifver sig sjelf så hög betydelse, att allt det öfriga dervid förefaller såsom blotta småsaker. Låtom oss derföre behålla vårt Norrland tills vidare; den tid kommer nog, då det icke längre är behöfligt, då det måhända till och med icke är gagneligt. Att nu bortkasta detta namn, eller att utbyta det mot Jemtland etc., vore att förslösa det enda kapital hvarmed man kan tillköpa sig tillbörligt afseende från det öfriga riket, oafvislig rättvisa och de för denna landsdel undanhållna, men för dess framtida gestaltning nödvändiga fördelar. Om man så enträget önskar det, går det utan våda an att utsöndra någon del deraf; men må de öfriga delarne hålla ihop och med förenade krafter arbeta på, att deras gemensamma intressen blifva tillgodosedda. Man kan då icke förgäfvess hysa den förhoppningen, att hela Norrland så småningom kommer i åtnjutande af de länge och tålmodigt väntade kommunikationer, hvilka ensamma förmå att höja dess näringsflit, utveckla dess naturtillgångar och gifva det en betryggande gestalt. Aktom oss derföre att kasta bort detta framtidsdiga namn Norrland, som bildar en kedja af provinser och län, men som sönderfaller till kraftlösa bitar, i fall man under de mest kritiska förhållanden endast vill framhålla den ena eller andra delen. Jemtland tror sig om att kunna våga detta, derföre att regeringen uppgjort någon outgrundlig försvarsplan hvars styrka och största förtjenst tills vidare torde ligga i dess hemlighetsfullhet; men det skulle ju kunna hända, att trots detta mäktiga stöd Jemtland dervid spänner bågen för strängt och gör upp räkningen utan värden. Endast genom moderation i anspråk, men med fast vidhållande af krafvet på rättvisa kan Norrland vinna sitt mål. Söndringen åter bär sina bittra frukter, och redan hör man spridda röster som till Norrlands varning låta utgå sådana yttranden som att Norrländingarne kunna vänta på jernväg tills de blifva eniga om sträckningen. Den splittring som uppstått har redan vållat icke liten skada och skulle den ytterligare vålla uppskof med jernvägsbyggandet, vore detta till förlust både för Norrland och hela riket, emedan nu om någonsin konjunkturena äro egnade att få anläggningskostnaden så billig som möjligt.

Man torde af hvad vi nu yttrat finna angelägenheten af att i våra förhållanden utåt bevara det namn, som man på ett visst håll i förtid vill undan-

ödja, men som måste vara vår lösen i den hårdnackade strid Norrland tyvärr ännu finner sig nödsakadt att utkämpa för sin framtid. I sluten falang, med denna lösen och med detta namn både till sköld och till huggvapen, skola Norrlands representanter ingifva aktning och förtroende, och så klok är man, att man icke stöter ifrån sig en bundsförvandt på hvars hållning segern mången gång kan bero.

Ställningen för dagen förbjuder oss att närmare inlåta oss på den frågan, huru Norrlands betydelse uppfattas af de norrländska kommunerna och individerna inom sig, och huruvida en sådan anda gör sig gällande, att man derpå kan bygga en full tillförsigt om dess framtid.

Ett ord om ungdomsnöjen.

I öfverensstämmelse med en urartad tidsanda, som i sällskapslifvet gifver sig uttryck genom fåfånga i kläder och frässeri i mat och dryck samt innehållslöshet, kanske något ännu sämre, i konversation, står ungdomens förströelser. Vi afse nu endast den ungdom som gör auspråk på någon större hyfsning. Litet hvarstades har man en god tid klagat öfver den uppvexande ungdomens brådmogenhet, visserligen icke i förståndets utveckling eller i karaktrens tidigt mognade stadga, utan i sjelfva motsatsen dertill, i den raskhet och lätthet hvarmed ungdomen tidigt tillegnar sig tidens skuggsidor: flården, tomheten, njutningslystnaden. Om det i fråga om den mera mognade menniskoåldern måste beklagas, att dessa skuggsidor blifvit allt längre, större och mörkare, måste i ännu högre mått beklagas, att redan öfver ungdomsåldern sådana djupa skuggor börjat lågra sig. Detta är beklagansvärdt derföre att ett sådant förhållande motverkar utvecklingen till en sund och kraftig medborgare; det är beklagansvärdare derföre att detsamma hotar med permanens. Man skulle hafva mindre skäl till farhogor, om landsbygdens djupa leder bibehölle sin gamla uråldriga okonstlade natur, sin fysiska kraft och sin kärnfriskhet; men dessa djupa leder hafva fått annat att tänka på: de hafva full sysselsättning med att afskaka en mängd onera, hvarefter de i sin ordning kunna täfla med andra samhällsklasser i konsten att njuta. Låtom oss således icke längre tala om, icke längre hoppas på de djupa lederna. Om man skall våga hoppas, måste denna förhoppning byggas endast på en sjelf, på allvarliga föresatser, på en återgång i egen öfverdrift, på införande af enklare, anspråkslösare vanor och i synnerhet på barnens regelbundna uppfostran. Vårt hopp måste hvila på de föredömen vi kunna gifva.

Man måste erinra sig, att den bildade klassen ofelbart skall försvagas endast genom den mångsidighet i kunskaper som den nuvarande undervisningen har till ändamål, om icke verksamma fysiska medel användas såsom motgift. Om barnets och ungdomens helsa är hotad af den tvungna ställning kroppen måste intaga vid läsning, och om kroppen icke förmår att under detta tvång harmoniskt utveckla sig, är det så mycket angelägnare, att sådana medel anlitas som kunna afhjelpa dessa olägenheter och underlätta naturens arbete. För detta ändamål finnes visserligen gymnastik vid elementarläroverken; men detta är ett tvång, detta är äfven en lektion, och det fattas blott, att betyg utgifves

öfver färdigheten i gymnastiska öfningar för att döda det gagn som dessa öfningar nu medföra. Af samma orsak arbetar man äfven på många håll att få infördt i skolorna undervisning i slöjd. Så önskligt det vore att dessa sträfvanen vunne framgång, skall man icke ens med detta medel lyckas bereda de erforderliga fördelarne. Men vill man verkligen vinna det ändamål som afses, får man icke begagna skolan och lektionen som medel, utan man måste söka sig ut i friska luften och se till hurudan den rörelse må kunna vara som der erbjudes. En sådan rörelse skall icke vara en lektion, den skall vara en förströelse. Det är ungdomens förströelser som böra tilldraga sig uppfostrarens strängare uppmärksamhet och granskning. Med förvåning hör man omtalas, huru norrländska elementarläroverks ynglingar arrangera stora baler, stundom i sjelfva läroverkets lokal, utan att sådana tillställningar väcka någon allmän-nare anstöt. Hvad önskar man då vinna med en sådan förströelse? Att inneslutas i ett qvafdt rum, med upprördt damm, som i så mycket fullare drag inströmmar i lungorna som andningen genom dansens ansträngningar blir djupare, kan väl icke vara en förströelse som är egnad att verka välgörande på bröstets organer. Att anordna sådana mer eller mindre kostsamma tillställningar af ynglingar hvilka ännu icke försökt eller varit i tillfälle att genom sitt arbete förtjena så mycket som dessa tillställningar kosta, kan väl icke heller verka fördelaktigt på det moraliska begreppet; men helt säkert skall det verka brådmogenhet i den beklagliga riktning vi redan antydtt.

Således bort med alla ungdomens förströelser som icke kunna ega rum i friska luften, och som icke kunna försiggå utan utgifter hvilka man icke sjelf kan bestrida. Ut deremot under den höga och rena himlen och låt der kroppen under lek eller täflan undergå alla behöfliga rörelser. Den norrländska ungdomen har i detta afseende i de norrländska naturförhållandena ett företräde som oftast saknas i det sydligare landet, det är *snön*. Denna brygga öfver den mest otillgängliga mark borde spela en större rol i ungdomens förströelser än nu är fallet. I stället för narraktiga och onyttiga baler borde för ungdomen ordnas kapplöpningar på skidor. Det finnes ingen kroppsrörelse som i högre mått gifver alla muskler öfning än skidlöpning. Icke blott benens muskler få pröfva sin styrka och dermed beredas utveckling och fasthet, utan äfven armarnes muskler komma i spänning och stärkas, under det att nödvändigheten af bibehållen jemnvgit tvingar till alla möjliga böjningar af sjelfva bälén; än framåt, än tillbaka, än till höger, än till venster måste man böja sig för att icke falla. Bröstets muskler, magens muskler tagas i anspråk, tvingas till ömsevis hopdragning och förlångning samt förvärfa sig dermed större spänstighet, som i så hög grad hjälper naturen i dess viktigaste förrättningar: andningen och matsmältningen. Och man må arbeta sig uppför en backe eller låta det i svindlande fart löpa utför en backe eller skrida framåt på det jemna snöfältet, — lika godt! Från foten till hufvudet, från hjertat till de yttersta delar försiggå strömningar, pressningar, spänningar, hvilka befordra och påskynda vätskornas omsättning, hårda bensubstansen och göra muskelsystemet mera elastiskt, utveckladt och kraftfullt. Under allt detta vidgar sig bröstkorgen, den rena luften strömmar in till lungorna och blodet befruktas med dess lifselement: syret. Med en större och kraftigare livsverksamhet stegras äfven sinnets munterhet; det blir lust och gamman, men af den renaste, den mest oförfälskade, den ädlaste beskaffenhet.

Hvilken kan förneka, att en sådan förströelse vida öfvergår det förkonst-

lade nöjet i ett kvalmigt rum, der man kråmar sig, blir behagsjuk, andas tungt och der mången gång en blygsam och okonstlad natur blottställer sig för att bära sig åt som en narr. I det kvalmiga rummet trifvas endast små lidelser, ohälsa och dumheter; under den höga himlen vidgas blicken, förjagas lömska tankar och höjes själen. Kan man vara tveksam i valet mellan dem begge? Nej, man kan det icke.

De folk som anses för de starkaste kanske i hela världen, det engelska och det tyska, huru hafva de vunnit denna styrka? Är det genom att insupa en förskämd kammarluft? Helt säkert icke. Den engelska ungdomen hårdar sig genom rodd, genom ridning och jagt; den tyska genom fåktning och hvarjehanda andra kroppsöfningar. Må den svenska, företrädesvis den norrländska ungdomen hårdar sig genom rodd, genom bad och simning om sommaren, genom skridskoåkning och i synnerhet skidlöpning om vintern; men det bör bli metod äfven i detta, det bör bli täflan i dessa öfningar och kärlek till dem.

Huru skulle detta kunna tillgå? Endast derigenom att uppfostraren, läraren, de äldre uppmuntra dertill. Såsom ett mål måste uppställas skidlöpningfester, en eller två gånger om året. Programmet till dessa fester bör vara omständligt utarbetadt; icke blott afståndet bör vara bestämdt, så att de deltagande få täfla om att på kortaste tid kunna tillryggalägga en viss gifven väglängd, utan löpningar böra äfven utföras i kedja, i spridd ordning, öfver hinder, uppför och utför backar o. s. v. En sådan täflan kan naturligtvis icke förslås utan öfning; genom öfningarne vinner man ändamålet: hårdighet, smidighet och utveckling; vid täflingsfesten tillägnar man sig ingen färdighet; men täflingsfesten är öfningarnes blomma, tanken på denna skall egga till öfningarne. För att täflingsfesten skall i fullt mått fylla sin bestämmelse, måste naturligtvis pris utdelas; dessa kunna vara olika, penningar, jetoner, värderika arbeten. De täflande kunna lämpligen indelas i två eller tre klasser, som bestämmas vid föregående öfningar, och hvardera klassen må få sina gifna täflingsprof att utföra. Om dessa prof böra vara likartade för de olika klasserna, eller om de böra modifieras för de lägre, detta kan en vunnit erfarenhet bäst bedöma.

Det förslag till ungdomens förströelse och hårdande som vi nu i allmänaste drag framlagt, kräfver, äfven det, sina detaljbestämmelser; men det viktigaste är dock att man med allvar börjar tänka på saken.

En blick på Europas trävaruhandel.

II.

Vi börja vår öfversigt med andra länder, för att slutligen yttra oss om vårt eget land.

Under förra året utgick en underrättelse som väckte ganska stor uppmärksamhet. Det uppgafs att Galizien nu skulle framträda på världsmarknaden med storartade kvantiteter trävaror. Denna underrättelse förorsakade i viss mån någon liten oro, som likväl säkerligen var af ganska kort var-

aktighet. Också var anledningen till en sådan icke synnerligen stor. Galizien har redan länge lemnat sina bidrag till träexporten, och om det än icke är osannolikt att dessa bidrag komma att ökas, skola de antagligen icke blifva af den betydelse, att de någonsin kunna betraktas såsom en farligare konkurrent för vårt land. Dessutom är transporten af det galiziska godset både besvärlig och kostsam, och äfven med vissa förbättringar i kommunikationer skall detsamma vara belastadt med afbränningar som icke skola tillåta det att nedgå till ett alltför lågt pris. Hittills har Galizien hufvudsakligen lemnat ekvirke, som utskeppats från Triest och ett par östersjöhamnar.

De *tyska* östersjöstäder som sysselsätta sig med trävaruindustri och utskippning af trävaror äro Stettin, Danzig, Königsberg och Memel.

Stettins utveckling har hittills hufvudsakligen varit hämmad genom den begränsning som fästningsrayonen pålade det; men sedan genom rikslag af år 1873 Stettin utstrukits från fästningarnes antal, förväntas derstädes en större verksamhet, hvilken äfven redan under sista året röjde sin tillvaro. Ett annat vilkor för Stettiner-handels utveckling, nemligen farledens förkortande mellan Stettin och Svinemünde, är nu uppfyllt och man är sysselsatt med, eller har kanske redan verkställt farvattnets fördjupning till 18 $\frac{1}{2}$ fot.

Dess trävaruhandel har hittills icke kunnat hafva något inflytande på Sveriges förhållanden i detta fall, och det är icke sannolikt att den i märkbar mon kommer att få det, såvida icke den dag en gång skulle randas, då Sverige åter egde ekskogar af den betydelse att export kunde ifrågakomma. Ekvirket går till största delen till Skotland och användes der till sill- och hvalfångstfartyg. Hela exporten af trävaror uppgick år 1873 endast till omkring 2,300,000 centner, hvaraf till och med $\frac{1}{2}$ million fördes med jernväg derifrån; deremot infördes tillsammans omkring 1 $\frac{1}{2}$ million, hvaraf 400,000 centner, mest plankor och bräder, kom från Sverige. Med *Fichte* menar man i Stettin både gran och tall; furar kallas *Kiefer*. Det lösare trädet sorteras i *Balken*, hvilkas kvadratiske genomsnitt har sidor öfver 11" (28,8 centim.), *Mauerlatten*, hvilkas dimensioner äro $\frac{8}{8}$ " — $\frac{10}{11}$ " (20,96 — 28,8 centim.), och *Bohlhölzer* under $\frac{8}{8}$ ". Dessa benämningar äro äfven antagna af engelsmännen.

Det galiziska trädet går genom San, Weichsel och Bromberger kanal i Netze, Warthe och Oder, och transportkostnaden pr kubikfot ek belöper sig till omkring 46 öre; dock är transporten underkastad många olägenheter, stor tidsutdrägt och stora förluster, hvarföre man nu arbetar på utförandet af säkerhetshamnar, eller hvad man kanske skulle kunna kalla säkra timmerbommar, samt jernbanor för underlättande af transporten från Schlesien, Galizien och Ungern.

I likhet med flera andra näringar i Tyskland lider äfven trävaruhandteringen af arbetsinställningar och stigande arbetslöner. Till följd häraf började år 1872 införas bräder från Norge, som användas till fönster, dörrar, dörrfoder o. s. v. Denna införsel lofvar att antaga allt större dimensioner, då arbetare-förhållandena icke så fort synas komma att ordna sig. Arbetaren använder vanligen endast fyra dagar i veckan till arbete; lördag söndag och måndag gå oftast förlorade. De socialistiska rörelserna äro Tysklands och tyska industriens kräfte. Arbetaren vill endast arbeta färre dagar, men vill förtjena mera än förut. Härom vore mindre att säga, om han använde

de lediga dagarne till förståndets odling och kunskapers inhemtande; men så är det icke, utan förstöres förtjensten på krogarna, på samma gång som helsa och sedlighetskänsla. Af just denna orsak befinner sig Tyskland i ett slags lägervall, trots sina segrar och maktställning utåt, då deremot Frankrike arbetar, blir rikt och säkerligen inom kort åter intager den framstående plats, hvarifrån det undanträngts hufvudsakligen af samma orsaker som så småningom undergräfvat dess dödsfiendes välstånd.

Den stettinska arbetarens på träplatserna aflöning utgår till det mesta på ackord: 3 mark 25 pf. för 100 löpande fot, och två arbetare kunna hinna med 300 löp. fot på dagen (94,2 meter). I daglön erhålla arbetarne vid sågverken i medeltal 2 mark 25 pf; arbetstiden är från kl. 6 på morgonen till kl. 7 på aftonen, med mattimmar kl. 8— $\frac{1}{2}$ 9, kl. 12—1 och kl. 4— $4\frac{1}{2}$.

Af de tyska östersjöhamnarne intager *Danzig* första platsen såsom trävaruhandlande stad, och det är öfvervägande lösare träslag som den utskeppar. Äfven här finnas benämningarne Balken och Mauerlatten samt Dielen (deals); men Mauerlatten hafva dimensionerna $\frac{6}{6}$ "— $\frac{9}{11}$ " (15,72—23,58—28,82 centim.); de minsta sorteringarne äro $\frac{6}{6}$ " och hafva förut utslutande sålts till Frankrike, men finna numera äfven afnämne i England. Största omsättningen sker i furu (fichte); gran (tanne) går i handeln såsom *white-wood*.

Träet kommer från Galizien och ryska Polen, och hufvudafnämne äro England, Frankrike, Belgien och Holland. Levereringarne ske i *Traften* (flottor) på Weichzel och utföras af judar såsom mellanhänder. Äfven dessa flottningar äro underkastade många vanskligheter. Då vattenbrist inträffar i ett eller annat vattendrag, hvilket icke är något ovanligt, blir godset från Galizien 2 och flere år på väg. Andra svårigheter finnas äfven, såsom att virke, ämnadt för Danzig och Stettin, sammanstöter i Schulitz (mellan Thorn och Bramberg), hvarigenom många förvecklingar uppstå och mycket hinder i transporten uppkommer. Genom den långa, besvärliga, många gånger oberäkneliga transporten från produktionsorten är det icke möjligt för mellandhandlaren att begagna sig af en hastigt uppstående gynsam konjunktur, och en beräkning som grundar sig på bestämda pris eller en viss tendens kan möjligen utfalla till hans skada.

År 1874 utskeppades 225,666 st. bjelkar, 169,606 st. Mauerlatten och 425,031 st. dielen samt 1,292,760 st. sleepers. Träpriset år 1873, som var ovanligt gynsamt, var följande: furubjelkar: 9,73—11,93 meters längd 1,30—1,58 mark, 6,59—8,16 meter 0,80—1,20 mark, kortare 60—80 pf., allt per eng. kubikfot. Furu-Mauerlatten 23,58—26,2 centim. gällde 65—80 pfen.; för mindre dimension 53—65 pf. per eng. kubikfot. Bjelkar af gran 66—70 pf. och Mauerlatten af gran 58—70 pf. pr eng. kub.-fot o. s. v.

England tager brorslotten af det utskeppade virket, och öfverträffas endast i fråga om Dielen af Belgien.

För öfrigt utmärker sig Danzig för stor skeppsbyggnad. Der finnes en borgare som eger ända till 300 fartyg. Skeppskroften äro af ek, däcken af furu och kölen af rödbok.

Königsbergs nu varande trävaruexport är endast hälften mot importen och uppgår i värde till omkring $1\frac{1}{2}$ million kronor. Godset kommer till det mesta från Ryssland och Polen, men man har starka funderingar på att förbättra farleden i frische Haff till Königsbergs hamn Pillau, hvarigenom

man kunde undvika kostsamma och farliga omlastningar. Såsom oundvikligt betraktar man äfven hamnens förstoring, kajbyggnaders uppförande o. s. v., och skulle alla dessa förbättringar till sjöfartens fromma komma till stånd, är det visserligen icke osannolikt, att äfven för Königsberg skulle tagas i anspråk Galiziens skogar, hvilka nu blott leverera några ekstammar för dess behof.

Vida betydligare är *Memels* trävaruhandel; men såsom lifsfrågor för dess utveckling betecknas en jernbana som sätter det i kortaste förbindelse med Dünaburg, äfvensom istandsättandet af Konung Wilhelms-kanalen, som har till ändamål att undvika flottningen öfver kurische Haff, emedan dervid genom stormar mycket trä går förloradt.

Memel får sitt trä nästan uteslutande från Ryssland; men flottningen måste vara mycket besvärlig, då den försiggår i fem serskildta vattendrag och kanaler. Hufvudutförseln utgöres af gran- och furubjelkar, plankor och deals till närmare $3\frac{1}{2}$ mill. thaler, samt ekstaf till mer än 2 mill. värde. Hela utförseln år 1873 uppskattades till omkring $6\frac{1}{3}$ mill. thaler (o. 17 mill. kronor). De brukliga måtten äro engelska; gran- och furubjelkar hålla i qvadrat 32,75—44,45 centim. och hafva en längd af 8,48—9,42 meter; minsta längden är 6,28 meter, den största 18,84 meter. Mauerlatten hafva i qvadrat 26,2—31,44 ctm. med en längd af 7,85 meter. År 1873 betaltes för furubjelkar: *crown* 75 Sh., *first middling* $72\frac{1}{2}$ Sh., *second middling* $62\frac{1}{2}$ Sh., Mauerlatten $52\frac{1}{2}$ —55 Sh. pr load af 50 kubikfot engl. (1,42 kubikmeter).

Arbetarförhållandena i Memel äro genom de der bosatta socialdemokratiska agenter underkastade många rubbningar, som förorsakas genom öfverdrifna anspråk och delvisa arbetsinställelser, och då dessa förhållanden äro ännu unga, är man icke på det klara med lämpliga medel deremot.

Hamburgs trävaruhandel omfattar hela verlden; det är till icke liten del dyrbarare träslag som ingår i dess handel, såsom ceder, jakaranda, mahogni, nötträd, korkträd m. fl. äfvensom byggnadsvirke till ett värde år 1873 af icke mindre än 10 millioner Reichsmark. Hela trä-införseln uppskattades samma år till närmare 27 mill. Rm., hvaremot utförseln af sådant gods till $16\frac{1}{3}$ millioner Rm.

År 1871 antogs en öfverenskommelse om mätning och vägning af utländskt byggnadsvirke och en reviderad förordning blef af handelskammaren utfärdad. Denna förordning innehåller äfven en mängd af tekniska detaljer som väl förtjena en plats i en sådan skrift. Handelskammaren anställer sakkunnige och edsvurne mätare, hvilka icke få sysselsätta sig med trävaruhandel, men hvilkas anlitande naturligtvis beror på hvar och ens egen fria vilja.

Hamburgs import af trävaror från Sverige har på senare åren aftagit, och har i stället denna import dragit sig till de tyska östersjöhamnarne.

För fullständighetens skull skola vi icke förbigå Triest, ehuru dess trävaruhandel nästan uteslutande sysselsätter sig med bräder och staf af ek och bok. Ekstafven går till Frankrike och England; bräderna till Italien, Grekland, Turkiet och Egypten. Till Frankrike uppgår årliga exporten af ekstaf till 20—30 millioner stycken, och till England till omkring 7 millioner stycken.

Danmark har, såsom man vet, högst ringa skogsmark och måste därför förse sig med trä från andra länder; men detta lilla land intager lik-

väl ett af de främsta rummen i fråga om trädets bearbetning. Det är synnerhet dess möbelindustri som tillvunnit sig ett berättigadt erkännande. Denna höga rang har Danmark att tillskrifva tillämpningen af de Thorvaldsenska konstskatternas klassiska former äfven på trävaruindustrien, och denna tradition söker Danmark bevara genom skolverkstäder och hvarvid användas de förträffligaste verktyg för trädets förädling. Peter Ibzen's i Köpenhamn verktyg höra till de mest fulländade i världen och hafva vunnit förtjent utmärkelse vid flera tillfällen, bland andra på verldsutställningen i Wien. Härigenom har den danska husslöjden, hvars råämne är trä, tillkämpat sig en framstående betydelse. Så hafva t. ex. träskor kommit till en anmärkningsvärd användning. Både män och kvinnor begagna sådana; om vintern fodras skona med halm och utgöra sålunda en varm och sund fotbeklädnad. I Köpenhamn finnes en landthushållnings- och veterinär-högskola, i hvilken äfven meddelas undervisning i skogsvård, trädgårdsskötsel och landtmäteri, och i hvilken man söker förena den teoretiska undervisningen med anvisningar i rent praktisk riktning.

Städernas folkmängd.

Summan för städernas folkmängd vid 1875 års utgång uppgår till omkring 635,623 personer, hvaruti Norrlands städer deltaga med 50,843 personer, enligt följande fördelning:

	år 1874 och 1875.	
Gefle egde antal personer	16,787	— 17,108.
Sundsvall	7,528	— 7,695.
Söderhamn	6,164	— 6,476.
Hernösand	4,649	— 4,760.
Hudiksvall	3,681	— 3,924.
Lule	2,503	— 2,586.
Ume	2,590	— 2,573.
Östersund	2,003	— 2,070.
Pite	1,954	— 1,963.
Haparanda	921	— 944.
Skellefte	626	— 744.
	Summa 49,396 — 50,843.	

Tillvexten utgör således 1,447 personer, hvilket är mindre än tillvexten under år 1874, som uppgick till 1,663 personer; tillökningen i procent utgjorde för år 1874 3,48 proc. men för år 1875 endast 2,93 proc., hvilket i och för sig, eller jemfördt med sig sjelft, icke är ovanligt gynsam, men deremot i jemförelse med förhållandet i hela riket fortfarande är fördelaktigt. Att minskningen sista året varit något mindre än föregående år beror säkerligen på tvenne omständigheter, sämre konjunkturer och större dödlighet bland barnen. Den enda af de norrländska städerna som under de sednare åren icke allenast gjort obetydliga framsteg, utan som till och med

börjat visa betänkliga tecken till återgång, är Ume. Orsakerna härtill äro säkerligen flera, men serskildt anmärkningsvärdt är att de dödas antal ett och annat år varit större än de föddas. Detta är för en liten landsortsstad ett lika ovanligt som beklagligt förhållande, som förtjenar ett noggrant akt-gifvande och som icke borde blifva alldeles oförklaradt. I allmänhet förtjena många omständigheter i våra städer att undergå en grundlig granskning, och det skulle då kanhända visa sig, att många saker som ligga nästan i öppen dag undgått vederbörandes uppmärksamhet, eller icke varit egnade den pröfning och behandling som de så väl behöft.

En annan af de norrländska städerna synes äfven hafva stått temligen i knut, hvilket torde få tillskrifvas närheten till ryska gränsen. Haparanda har på 13 år endast tillökats med 67 personer, hvilket icke angifver stora framsteg. Det är ganska besynnerligt att de två städer i Norrland som bäst tyckas tillmötesgå anspråken på yttre snygghet hafva minsta lyckan att draga folk till sig, hvaremot städer der sundhetspolis varit nästan okänd visa ett dugtigt förökande. Ume t. ex. är verkligen med skäl framhållen såsom ett mönster af ordning och yttre prydlighet, men der vill man icke lefva och dit vill man icke inflytta, hvaremot Lule som har mycket att lära af den förra staden tyckes bevara de gamla och vara lockande för nya, troligen är på begge ställena naturen mäktigare än människorna. Men kapitlet om städerna måste anstå till en annan gång!

Om det metriska mått- och vigtsystemet.

Den 3 denna månad är daterad en till riksdagen af regeringen gifven proposition angående antagande af detta system; denna proposition är föranledd af riksdagens skrifvelse den 22 Maj 1875 och det nya mått- och vigtsystemets antagande bör således icke möta några hinder från riksdagens sida. Beklagligtvis har man sett en enskild motion om att namnen på de nya måtten och vigterna blifva svenska; vi säga *beklagligtvis*, ty det finnes en skola som i tid och otid vill göra allting så ultra svenskt, äfven om detta ställer oss i ett barbariskt ljus inför den europeiska civilisationens beherskande domstol. Då det metriska systemet för mått och vikt redan genom lag är antaget i de flesta europeiska länder, och då två sådana folk som det franska och tyska använda meternamnet, ehuru det ju ursprungligen alldeles icke tillhöra någotdera folkets språk, torde det väl vara vida fördelaktigare att begagna ord som äro *universella*, än att hopkrysta en hop nya ord med svenskt ljud för att smeka öron som redan derförutan blifvit alltför bortskämda af entoniga låtar. Man kan nog förstå det välmenande syftet, men att man sålunda befrämjar fosterlandskänslans höjande, eller ens underlättar det nya systemets ingående i folkets minne och uppfattning — derom torde finnas långt flera skäl mot än för. Man måste hålla regeringen räkning för att hon icke förlorat ur sigte den högre uppfattningen af frågan, utan bibehållit de universella namnen. Regeringen föreslår, att rikets *mått* skall vara grundat på *metern*, och att rikets *vikt* skall hafva till enhet *kilogrammet*.

Indelningen af mått och vikt skall vara följande:

1:o för *längdmått*

1 meter	delas i	10 decimeter,
1 decimeter	„	10 centimeter,
1 centimeter	„	10 millimeter,

1,000 meter kallas en *kilometer*,
10,000 meter kallas en *ny mil*;

2:o för *ytmått*

a) i *allmänhet*: kvadraterna på längdmåtten utan andra särskilda benämningar än dem, som följa af längdmåttens;

b) *särskildt* för uppmätning af jordområden:

100 kvadratmeter kallas en *ar*,

100 ar kallas en *hektar*;

3:o för *rymdmått*

a) i *allmänhet*: kuberne på längdmåtten utan andra särskilda benämningar än dem, som följa af längdmåttens;

b) *särskildt* för uppmätning af varor medelst målkärl:

1 kubikdecimeter kallas en *liter*,

1 liter	delas i	10 deciliter,
---------	---------	-----------	---------------

1 deciliter	„	10 centiliter,
-------------	---	-----------	----------------

100 liter kallas en *hektoliter*;

4:o för *vikt*

1 kilogram	delas i	10 hektogram,
------------	---------	-----------	---------------

1 hektogram	„	100 gram,
-------------	---	-----------	-----------

1 gram	„	10 decigram,
--------	---	-----------	--------------

1 decigram	„	10 centigram,
------------	---	-----------	---------------

1 centigram	„	10 milligram,
-------------	---	-----------	---------------

1000 kilogram kallas en *ton*.

Utom ofvannämnda mått skola för uppmätning af träkol och ved följande begagnas:

1 kolläst (ny) är lika med 20 hektoliter.

1 vedfamn (ny) utan afseende å vedens längd, mätes af fyra kvadratmeter. Der icke i afseende å vedmått serskild öfverenskommelse om vedens längd är träffad, skall veden anses hafva en längd af 1 meter, så att vedfamnen då innehåller 4 kubikmeter.

Från början af år 1883 skola de nya måtten och viktorna vara de enda lagliga. Vi meddela här några förvandlingsuppgifter:

1 fot = 0,29690 meter; 1 meter = 3,3681 fot (ung. $3 \frac{1}{3}$ fot).

1 kvadratref = 8,815 ar; 1 ar = 11,344 qv.-stänger; 1 hektar = 11,344 qv.-ref (= 2,0257 tunland).

1 kubikfot = 0,02617 kubikmeter = 26,17 liter.

1 kanna 2,617 liter; 1 liter = 0,3821 kanna (ung. $\frac{1}{3}$ kanna).

1 skålpund = 0,425076 kilogram (närm. $\frac{1}{2}$ kilogram).

1 centner = 42,5076 kilogram; 1 nyläst = 4,25076 ($4 \frac{1}{4}$) ton.

1 kilogram = 2,35252 ($2 \frac{1}{3}$) skålpund; 1 ton = 0,235252 nyläst.

Allmännyttigt. Sand's lädersvärta.

Denna erkänt goda lädersvärta framställes på följande sätt: 5 kilo jernvitriol och 150 grm. vinsyra lösas i 40 liter vatten; sedan blandningen satt sig, afhåller man den klara vätskan. Derefter inkokas 7½ kilo blåträd med omkring 80 liter vatten tills vätskan utgör 50 liter. Det erhållna afkoket låter man stå omkring 8 dagar, hvarefter man skiljer det från bot-tensatsen samt upplöser i detsamma 1 kilo drufsocker och blandar denna vätska med jernvitriollösningen. Den sålunda erhållna svärtan kan man ge-nom blåträdsafkokningens blandning med 125 grm. anilinsvartblått, före vi-trioltillsatsen, meddela en förhöjd glans. Användningen af denna svärta är mycket enkel. För att aflägsna fettämnet borstas lädret först noga med en sodalösning, eller ännu bättre med salmiaksprit som man uppblandat med 25 gånger så mycket vatten. Sedan detta verkstälts, anbringas svärtan med den dertill serskildt bestämda svartborsten.

Anmäl an.

Ehuru utrymmet icke medgifver att villfara åtskilliga förläggares önskan att införa fullständiga anmälningar, skola vi dock gå så långt vi förmå.

På C. E. Gernandts aktiebolags förlag utgifves ett af de yppersta prakt-verken i vårt land, nemligen:

Dante Allighieris Divina Commedia

framställd i 135 plancher af *Gustave Doré*, med förklarande text och redo-görelse för skaldeverkets innehåll af John Rosén. Text och planscher skil-dra *Helvetet*, *Skärselden* och *Paradiset*. Hela arbetet (17 häften) utkommer komplett under detta år; 1:sta och 2:dra häftet finnas redan i bokhandeln; hvarje häfte innehåller 8 planscher och säljes till det billiga priset af 1 krona 25 öre häftet.

Teknisk Tidskrift

utkommer med ett häfte i månaden, sysselsätter sig med nyare uppfinningar och upptäckter, redogör för företeelser på byggnadskonstens, industriens, handtverkets och landthushållningens fält, lemna uppgifter på patenter samt pris å metaller m. m. jemte teckningar och planscher. Tidskriftens redak-tör, hr *W. Hoffstedt*, civilingeniör, lärare vid teknologiska institutet, besöker verldsutställningen i Filadelfia och lemna fullständiga meddelanden derifrån. Priset å postkontor är 10 kr. 50 öre för helt år, 5,75 för halft; i bokhan-deln är priset resp. 10 kr. och 5,50 kr. Arbetet är förtjent af all upp-muntran, och mången behöfver detsamma för att förekomma tidens skenande ifrån dem.

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 4.

April.

1876.

Innehåll: Om sädesslagens odling i norden. — Europas trävaruhandel III. — Vid Torne elf IV. — Rederibolag eller aktiebolag? — Husflitsarbetet och husbonden. — Allmännyttigt.

Om sädesslagens odling i norden.

I detta ämne förekommer en afhandling i Vesterbottens läns bushållnings-sällskaps tidskrift för november sistlidne år, som vi anse väl förtjent af närmare uppmärksamhet. Författaren deraf är sällskapets sekreterare, d:r Unander, som föredragit detsamma vid landtbruksmöte i Nordmaling i höstas.

Författaren inleder sitt föredrag med några allmänna betraktelser öfver vextverlden, sådan hon förekommer i vilda tillståndet, och erinrar om det bekanta förhållandet, att intet annat land i verlden vid en breddgrad af 70:de graden förmår odla korn såsom vid Alten i Norge, eller vid Kare-suando i Torne lappmark vid en polhöjd af 68° 30'. Detta lyckliga förhållande får tillskrifvas skandinaviska halföns läge mellan tvenne haf samt i synnerhet den värme Golfströmmen i så högt mått meddelar åt breda bälten af Atlanten, och hvars verkningar låta förspörja sig högt upp i Ishafvet.

Detta gynsamma förhållande har skandinaviska halfön äfven att tacka för en urgammal bosättning. Långt före Christi födelse och längre i tiden tillbaka än historien vet omtala har denna halfö varit befolkad. Tidigt eg-nade sig nordbon åt odling af sädesslagen, och det äldsta odlingssättet var otvifvelaktigt att bereda jorden med hacka. Det förefinnes till och med än i dag i flera delar af Norrland.

Efter en inledning i antydd riktning öfvergår författaren till de olika sädesslagens odling och börjar dervid med rågen. Råg odlas ända upp till Torne och vida högre än författaren uppgifver, sålunda icke blott vid 66° nordlig bredd, utan ända till 67° 7' och på 1,100 fots höjd öfver hafvet. Råg är äfven en högländsväxt, som finnes vild i Armeniens bergstrakter på en höjd af 5,000—6,000 fot öfver hafvet.

Med skäl gifver d:r Unander företrädet åt vinterråg framför vårråg. Vinterråg, säger han, trifves bäst på sandjord, hvarest han lemnar den tyngsta säden och det vackraste mjölet. Den bästa beredningen af jorden för rågsädet är ren träda, som fullständigt gödslas, vare sig med ladugårdsgöd-

sel enbart eller ännu bättre med halfgödning af sådan samt den andra hälften af benmjöl eller superfosfat. Af vigt vid rågodling är att iakttaga: att jorden är fullständigt afdikad och väl lagd samt noggrannt bearbetad vid sådden, hvilken hellre bör ske tidigare än senare, helst i början af augusti månad. Måhända skulle man till och med kunna säga: *senast* i början af nämnda månad; åtminstone har detta visat sig mycket fördelaktigt i Norrbotten. Det är dock sannolikt att i detta som några andra fall vissa modifikationerna böra göras efter jordmon och lokala betingelser. Också framhåller förf. vigten af att så tidigare på lerjord än på sandjord, hvilket äfven måste iakttagas, om sommaren varit regnig. Efter sådden bör omedelbart upptagas vattenfårer på ett afstånd af 18 à 20 fot i största lutningen, om ej åkern ligger brant till, då fårorna böra läggas på snedden ifrån fallet. En af de viktigaste orsakerna hvarföre rågen ofta går ut under vintrarne är brist på dessa vattenfårer, som äro nödvändigare än man vanligen tror. Dessa skola noggrannt upptagas antingen med dubbelplog, eller, der sådan ej finnes att tillgå, med trästock eller så kallad potatesal. I brist derpå och på mindre tegar kunna vattenfårer upptagas med gräpta eller spade. Utan vattenfårer blir åkern oftast vattendränkt ifrån hösten, hvaraf uppstår isbränna och rågen går ut; lika nödvändiga äro de vårtiden vid snösmältningen, då snövattnet bör hastigt afföras. Likasom lerjorden, säger förf., bör sås tidigare än mulljord och sandjord, så bör mindre väl gödslad och ogödslad jord rågsås tidigare än den gödslade, emedan rågen å den förra ej drifves så fort, utan utvecklar sig långsammare. Det är naturligt, säger förf. vidare, att vid tidig sådd sås tunnare än då sådden eger rum senare, äfvensom att på väl gödslad jord, eller der bränning egt rum eller jorden annars är drifvande, bör sås tidigare än på en jord som är svagare, emedan på den svagare jorden rågen aldrig utgrenar sig så som på den kraftigare jorden, synnerligen då sådden der tidigt egt rum. I dessa ord ligger en förklaring till författarens ofvannämnda råd att så ut rågsädet helst i början af augusti. Författaren talar till jordbrukare i Vesterbotten, der jorden är magrare än t. ex. i Norrbotten, hvarest i allmänhet rågen kan med fördel sås i slutet af Juli. Af samma orsak klagar författaren öfver att rågsädet i Vesterbotten är väl tunnt, och han anser att detta möjligen är lika väl beroende af för litet utsäde, som af brist på tillräcklig dikning och nödiga vattenfårer samt sen sådd. I Norrbotten har man deremot anledning att klaga i motsatt riktning, och der kan man icke nog varna för alltför tjockt utsäde. Derföre när förf. säger, att man på god jord, som är ordentligt gödslad, i allmänhet bör utså af riad råg omkring 12 kappar, torde detta icke vara efterföljansvärdt på alla ställen i Norrbotten. Deremot är författarens följande anmärkningar säkerligen tillämpliga för en stor del af Norrland. Han säger nemligen, att rågen, rätt behandlad, sällan sviker, men att han har blifvit styfmoderligt behandlad, ofta varit hänvisad till nyodlingar på sumpiga myrmarker, svedjor o. s. v., och sällan fått glädja sig att erhålla plats på den gamla odaljorden likasom kornet. Icke blott i Vesterbotten, utan äfven på andra ställen i Norrland, är man i förlägenhet för rätta användningen af den myckna råghalmen, som stundom i vigt uppgår till 300 pund på tunnlandet och som är mycket rikare än i mellersta och södra Sverige. Norrländingen har den gamla vanan att ställa utfodringen hufvudsakligen på hö, men ett hö af icke alltid bästa och kraftigaste slag. Blefve

rågodlingen allmännare, kunde äfven utfordringen blifva bättre; jordbrukaren kunde då med stor fördel begagna råghalm i förening med kärnfoder, såsom säd, linfrö- eller rapskakor. Förr än en sådan förändring i utfordringssättet blifver infördt, har man sannerligen icke rätt att hysa förhoppning om någon förökad produktion af ladugårdsalster. Det är icke första gången vi hafva haft anledning att påpeka vigten för Norrland af rågens flitigare odling, och det är icke endast ur synpunkten af ladugårdens utveckling som vi anse rågodlingen så önskelig, utan vi hafva äfven sökt fästa uppmärksamheten på dess betydelse i ett annat fall, eller dess odling med synnerligt afseende på dess företräde såsom utsädesråg. D:r Unander har icke i sitt föredrag berört denna sida af frågan, helt naturligt då det gälde allmänna anvisningar om sjelfva odlingen; men hon måste dock framhållas till noggrann bepröfning.

Då allmänheten ännu är alltför mycket böjd för vårsädesodling, anser hr Unander, att den s. k. midsommarrågen skulle kunna utgöra en förmedling mellan råg och korn. Han sås nemligen omkring midsommar eller till och med tidigare, och han lämpar sig serdeles väl för lätt jord och äfven myrjord som är afdikad. Vanliga utsädet, uppgifver författaren, brukar vara 12 kappar råg i blandning med åtta kappar hafre och åtta kappar korn. (Vi upprepa vår föregående anmärkning om utsädesmängden). Äfven ärter och vicker användas i blandning. Under första sommaren erhåller man en tät och rik fodermassa af utmärktaste beskaffenhet samt ett förträffligt höstbete. Under vintern går stubben af korn och hafre ut, men påföljande vår fortsätter rågen att vexa och går i ax samt lemnar full skörd med viggt af 15 pund pr tunna. Äfven i detta säde har man ett ypperligt tillfälle att inså med gräsfrö för erhållande af tät och god vall.

Ehuru rågen måste räknas till de norrländska sädesslagen, är dess odling försvinnande liten mot *kornet*. Hr Unander säger att i Vesterbotten minst 5 gånger mera korn utsås än råg, hvilket måste vara ett skriffel, emedan han såsom stöd för sin uppgift anförer utsädet för år 1873 vara 633 tunnor råg och 30,144 tunnor korn, eller närmare *femtio* gånger mera korn än råg. Äfven i Jemtlands och Norrbottens län synas kornutsädet vara 20—30 gånger större än rågutsädet; Vesternorrlands län utsår åtminstone 12 gånger så mycket korn som råg, och till och med Gefleborgs läns rågutsäde torde icke uppgå till mer än omkring fjerdedelen af kornutsädet. Äfven hr Unander påpekar det märkvärdiga förhållandet, att kornet, som fordrar så omsorgsfull skötsel och kraftig näring samt tillika är ganska ömtåligt, odlas i Norrland, serskildt i Vesternorrlands och Vesterbottens län i större utsäde än inom de flesta andra län i riket, med undantag af de skånska länen. Detta bevisar, om icke en god behandling af jorden, åtminstone en god jord, och i synnerhet en riklig gödsling. Med författaren instämma vi, att en genom frost skadad skörd under sådan vidsträckt odling af korn blir helt naturlig. Vi hafva sjelfva sagt det många gånger förut.

Ur kornets historia anføres följande uppgift: Kornet har från äldsta tider odlats i Indien, Egypten, Palestina, Grekland, Italien o. s. v.; det är äfven det äldsta i Norden odlade sädet, af hvilket våra förfäder bryggde öl till sina gästabud. Kornets hemland är södra delen af Kaukasus ned emot Kaspiska hafvet i de äldsta kulturstaterna. Det har äfven den största utbredning.

Den bästa jordmonen för kornet är mullblandad lätt lera eller lermylla; men det går väl till äfven på sandjord, endast denna är i full vextkraft, helst genom föregående års eller flera års gödning såsom efter potatis eller andra rotfrukter, hvarefter erhållas de vackraste kornskördarne. Skall ladugårdsgödsel användas direkte för korn, bör hon vara väl brunnen, i annat fall inträffar lätt, att säden ränner för mycket på halm, skjuter sidoskott och blifver ojemn samt icke fullt mogen. Derföre är bättre att använda ladugårdsgödseln i kompost samt derjemte benmjöl, superfosfat och dylika på kärnans utbildning drifvande och verkande ämnen. Detta vore till och med så mycket behöfligare som genom ensädesbruket vissa näringsämnen beröfvas jorden och ersättes bäst genom superfosfat. En omvexling med råg och korn skulle äfven vara högst nyttig för begge sädesslagens utveckling.

Ett tredje sädesslag har under de sednare årtiondena tillkommit, nemligen hafren, hvilken dock till det mesta i Norrland skördas till grönfoder. Hafren lämpar sig väl för nyodlingar med ofullständig dikning på nybrott och nyplog, der man ej gerna bör så hvarken korn eller råg.

Hafreproduktionen är minst i Norrbotten, ehuru den äfven der vinner terräng, och om det ännu, såsom hr Unander säger, är förhållandet att hafren ej gerna mognar norr om Ume, är det dock visst, att den icke sällan kan fås mogen i Norrbotten, hvarföre äfven landtbruksingeniören Magnét för mer än ett tiotal år sedan på ett landtbruksmöte varmt förordade dess allmännare odling i detta län.

Härmed hafva vi upptagit författarens anvisningar för odlingen af de i Norrland vanliga sädesslagen och vi hafva tillåtit oss att här och der inslå en och annan anmärkning som grundar sig på egen erfarenhet. Författaren anför bekanta siffror för att visa till hvilka ofantliga summor en god skörd kan uppskattas, men anmärker äfven, huru ytterst ringa del af det nordliga rikets areal är odlad. Sålunda anses blott en fjerdedels procent af t. ex. Norrbottens län vara odlad och om samma beräkningsgrund tillämpas för Vesterbottens läns 11,294,175 tunnlands vidd, skulle endast en obetydlighet, eller omkring 30,000 tunnland vara odlade. Häruti ligger de norra provinsernas både styrka och fattigdom. De hafva framtiden för sig, men de vårdslösa allra största delen af sin mark för det närvarande. Hvilken skulle icke vilja underskrifva författarens åsigt derom, att det norrländska jordbruket i första rummet kräver ett större rörelsekapital, ett kapital i armar, i arbetskraft, som måste komma utifrån. Hvad det erforderliga kapitalet i penningar angår, synes författaren äfven förvänta detta från andra håll, och möjligt är att det så måste bli, men att detta icke vore behöfligt, må vara vår enskilda öfvertygelse. En landsdel som på sin export från utlandet indrager 50—80 millioner kronor om året borde hafva nog för utvidgandet af sitt jordbruk, om denna landsdel förstode att väl använda sina inkomster. Men häruti ligger Norrlands olycka, och vi räkna det ingalunda till förtjenst, "att nordbon gerna tiger still och bidar, men att då skörden slagit fel han nödgats göra sig hörd inför konung och regering i nödens och betryckets år." Vi skulle önskat att dessa ord icke funnits i författarens föredrag. Också förmildrar han den obehagliga verkan man måste röna deraf då han tillägger: "må dessa tider upphöra, då den sjelfständige, om landets väl nu mer än förr rådande danemannen skall nödgas anropa staten om hjälp till brödföda." Med den erfarenhet vi under dessa senare, ovanligt goda år

haft för ögonen våga åtminstone icke vi hysa en sådan förhoppning. Den tid kommer nog då statens hjälp ännu en gång måste anropas; men hvad vi vilja tro, det är, att anlita det af den enskilda välgörenheten med olycksåret 1867 för sista gången förekom. Detta är vår tro, det är äfven vårt hopp, ty detta hopp grunda vi icke allenast derpå, att allmänhetens öra skall finnas döft för en själförvållad nöd, utan i synnerhet derpå, att Norrland, då det kritiska nittiotalet infaller, skall vara försedt med de kommunikationsmedel som ensamma äro i stånd att trygga det i framtida faror.

En blick på Europas trävaruhandel.

III.

Om Sverige har någon farlig konkurrent i Europa i fråga om dess skogsprodukter, är det icke Galizien, utan *Ryssland* och *Finland*. Af denna orsak skola vi uppehålla oss något längre vid dessa länders skogsförhållanden.

Rysslands skogar, med undantag af de i Asien och Kaukasus belägna, upptaga en yta af omkring 380 millioner tunland, så att 40 procent af det europeiska Rysslands areal synas bestå af skog. Skogarnes fördelning är dock mycket ojemn. Skogrikast är landet i norr och nordost, det vill säga guvernementerna Arkangelsk, Wologda, Perm och Olonetz. De der belägna skogar utgöra omkring 65 procent af Rysslands hela skogsareal. I det mellersta Ryssland ligga 18 procent skog, och de sydliga guvernementens skogar uppgå endast till $3\frac{1}{8}$ procent. Ryska Polen eger deremot omkring 27 procent skogsmark. Förhållandet mellan tillgången på skog och befolkningen är så olika, att då i södra guvernementen knapt ett fjerdedels tunland belöper sig på hvarje invånare, så uppgår i de skogrikaste trakterna vidden skogsmark till närmare 60 tunland för hvarje person. Ungefär två tredjedelar äro kronoskogar.

En ordnad skogshushållning kom först år 1841 till stånd i Ryssland, ehuru på långt när alla skogar ännu icke behandlas efter skogsvetenskapliga grunder. Bäst skötta äro skogarne i mellersta och sydvästliga Ryssland, hvar emot de nordligare till icke liten del äro nästan orörda. Af kronoskogarne äro omkring 24 millioner tunland indelade till ordnad afverkning.

I Ryssland, såsom i vårt eget land, äro de enskildes skogar sämst skötta; de äro icke heller bundna af några lagliga föreskrifter. Der såsom här finnas visserligen enskilda skogsegare hvilka hafva infört en ordnad skogshushållning, och åtskilliga icke alldeles obetydliga trakter hafva på sista åren undergått skogskultur; men de förra utgöra undantag och de senare äro i jämförelse med det hela försvinnande små. Derföre förefinnas hos trävaruhandlarne farhögor för kommande tider, och serskildt trävaruexportörerna i Riga, som besörja en fjerdedel af hela ryska trävaruutförseln, hysa stora bekymmer öfver Rysslands oordnade skogsförhållanden. Dessa farhögor och bekymmer synas dock icke vara fullt grundade i sakförhållandena. Endast i 5 guvernementer går afverkningen i förhållande till den årliga tillvexten, under det att i de öfriga guvernementen afverkningen icke uppgår till denna gräns, och i norra Ryssland densamma knapt utgör 2 procent af den årliga tillvexten.

Rysslands förnämsta träexporthamnar äro Riga och Arkangel; de öfriga, såsom Libau, Windau, Pernau, Reval etc., äro af ringa betydelse i denna väg. Libau har innehaft en af de mest framstående rummen såsom handelsplats, men har gått tillbaka, och varuomsättningen har på omvägar dragit sig till Königsberg och Danzig. Trävaruutförseln från det europeiska Ryssland utgjorde år 1871 följande:

från Hvita hafvets hamnar	1,113,735 rubel.
„ Östersjöns „	6,518,695 „
„ Svarta hafvets „	127,390 „
till lands	6,266,464 „
Summa 14,026,284 „	

då dess export utgjorde år 1869: 11,638,334 rub. och år 1870: 13,145,568 rub. hvaraf man finner att den är i jemt stigande.

Häraf har till Preussen utförts för	6,292,972 rubel.
och till Storbritannien	5,247,924 „
„ Nederländerna	962,944 „
„ Frankrike	400,511 „

Såsom denna uppgift visar, är Preussen förnämsta afnämaren, hvarefter England äfven här intager sin plats såsom stark förbrukare. Exporten till Frankrike har deremot högst betydligt aftagit under ofvannämnda år, men synes under sista åren åter hafva tagit fart framåt.

Rigas trävaruhandel har på senare åren visat en stor stegring, hvilket i synnerhet får tillskrifvas en vexande efterfrågan från England. Mellan Nördamerika (Brunsvik) och Riga har uppstått en stark konkurrens om exporten till England, och dessa platser hafva till följd deraf ömsevis levererat virke till lägre pris än den andra, och hvilket periodvis slutar dermed, att engelska marknaden blir öfverfylld, hvarigenom en tids stockning och prisfall inträder. Rigas export sjöledes utgöres hufvudsakligen af bräder, 1—2½ eller 3 tums (2,5—6,2 centim. eller 7,5 centim.). 3 tums (7,5 centim.) bräderna hafva sin hufvudmarknad i England.

Värdet af Rigas träexport uppgick år 1866 till omkring 7 mill. kronor, men år 1872 till nära 18 mill. kronor.

Tillförseln till Riga sker i allmänhet i flottor på Düna; transporten är dock besvärlig och kostsam, hvilket senare i ännu högre grad är fallet med transporten på jernvåg; men några bestämda pris i ena eller andra fallet äro vi icke i tillfälle att meddela.

Trävaruhandlarne i Riga köpte förut hela skogar till afverkning, men detta är numera icke tillåtet, emedan skogarne derigenom blefvo alltför mycket åtgångna. Ett bevis på den fortgående uthuggningen och det vexande skogsbehofvet i Ryssland är det faktum, att då förut afverkningen kunde försiggå på ¼ till ⅓ mil från vattendragen, måste man nu fylla sitt skogsbehof på ända till 7 mil från floderna.

Rysslands i ordningen andra trävaruexporthamn är *Arkangel*. Den andra i ordningen för närvarande kommer den tillåfventyrs att en gång blifva den första.

I Petersburg finnes ett aktiebolag, som under namn af Hvita-hafs-kompagniet gjort till sin uppgift att uppdrifva träexporten från Rysslands nordliga delar. Denna uppgift är icke ringa. De afverkningsbara skogarne i Vestryssland försvinna allt mera; men hufvudmassan af den rysska skogsrikedomen be-

finner sig inom det område som har Arkangel till hamn. Arkangels betydelse belyses bäst af detta sakförhållande. De guvernement från hvilka denna hamn förser sig med trä åro Arkangel och Wologda. Det förre omfattar omkring 66 millioner, det senare omkring 72 millioner tunland. Hit kan äfven räknas guvernementet Perm med närmare 50 millioner tunland. Detta guvernement vore väl genom sina floders lopp hänvisadt till Svarta och Kaspiska hafven; men det är gjordt tillgängligt för Hvita hafvets hamnar derigenom, att Nord-Katarina-kanalen förbinder floden Kama med Wytschegda och skogsprodukterna sålunda hafva en oafbruten vattenväg till Norden. Guvernementet Wjatka med sina närmare 20 millioner tunland skog står äfven genom vattendrag i förbindelse med guvernementet Perm, så att här förefinnes ett skogsområde af omkring 220 mill. tunland, hvilket är genomspunnet af vidt förgrenade vattenådror och intill denna dag är nästan orördt. Dessa skogar tillhöra nästan utan undantag ryska kronan.

Tråden komma till Arkangel på floderna Dwina, Pinega, Suchona, Wytschegda, Waga och deras otaliga tillflöden. Det genom dessa floder begränsade skogsdistrikt sträcker sig å ena sidan till Siberiens gräns och å den andra till Wolgas källor. Det ligger således ingen öfverdrift i det antagandet, att Arkangel i en icke aflågsen framtid, om skogsförödelser i rikets vestra och södra delar kommer att fortgå, skall få en betydelse som vida öfvergår den nuvarande. Det fällda trädet nedföres om vintern till flodstränderna och flottas om våren löst ned till de mindre vattendragens utmynningar i floderna. Här förenas de i flottor på följande sätt. Stockarne, som vanligen hafva en längd af 9—10 arschin (6,4—7,1 meter) och en tjocklek af 6—10 werschok (26,7—44,45 centim.) förbindas med hvarandra i rader af 30—50 stycken medelst tvärstänger, och på dessa läggas tvärs öfver 10—12 stockar, så att flottan består af 40—60 stockar. Flera sådana flottor förbindas derefter med hvarandra, så att ända till 800—1000 bjelkar finnas i större flottor. Trädfällningen utföres på ackord, och stockarne nedflottas af huggningsmanskapet ända till sågverken. Dessa arbetare erhålla för tråd under 8 werschoks (35,6 centim.) tjocklek minst 40 till 48 kopek (1,15—1,37 kronor) pr stock, samt för bjelkar a 8 werschoks (36,6 centim.) tjocklek och deröfver 20 kopek (59 öre) mera för hvarje stock. Dessa pris gälla äfven för de från Arkangel längre bort belägna distrikten, serskildt Wytschegdas, dock räknas icke då flottningen längre än till Wytschegdas mynning, emedan derifrån andra arbetare verkställa flottningen på Dwina och få därför i ersättning 40—50 öre pr tråd. Kronan säljer trädet i skogen pr stam till ungefär följande pris: i guvernementet Arkangel, tråd af första klass a 8,5 meters längd, utan afseende på tjockleken, 2 kr. 70 öre och af andra klass 2 kr. 25 öre. Trädets tjocklek i öfra ändan är minst 26,7 centim., men de flesta hafva 31,1—40 centim. tjocklek. I guvernementet Wologda i första klassens skogsparker 2,45 kr., andra klassens 2,18 kr., hvartill kommer 8 procents tilläggsavgift. På stockarnes kubikinnehåll göres här, lika litet som i Sverige, något afseende. Med alla omkostnader står en bjelke i Arkangel till 5 kr. 20 öre å 5 kr. 50 öre. Der försågas äfven träden till bräder och deals i dimensioner af 2,5—7,6 och 10,2 centim. tjocklek och en bredd af 17,8—27,9 centim.

England och Frankrike åro de förnämsta marknaderna för Arkangels trävaror. År 1874 betaltes för en petersb. standard hundred å 165 eng. kubikfot (4,7 kubikm.) f. o. b. Arkangel följande pris: prima 9—10 pd st., secunda 6—8 pd st., tertia 4—5 pd st. Dessa pris voro dock ovanligt gynsamma.

Till kvaliteten leverera stockarne i medeltal 25 proc. plankor prima, 50 proc. sekunda och 25 proc. tertia, till största delen furu, men till någon ringare del äfven gran.

Frakten från Arkangel till Englands ostkust står vanligen pr stand. till 70—80 sh., till vestkusten 10 sh. högre; till Nord-Frankrike 110—125 fr. och till Medelhafshamn 150—170 fr.

Exporten är ännu i sig sjelf icke i större skala, men har varit i stigande. År 1869 utskeppades 17,108 stand. och 1874 omkring 25,000 stand.

Dessutom utskeppas virke från andra Hvita-hafs-hamnar, som erhålla sitt gods på Mesen, Soroka, Onega och från Petschora; men uppgifter om dess storlek saknas helt och hållet.

De rysska statsskogarne leverera pr hektar (2 tld) 27 öre i bruttoinkomst. Hela bruttoinkomsten af det europeiska Rysslands skogar, med undantag af de i Kaukasus och Finland, beräknas till 36 millioner kronor. Statsskogarnes förvaltningskostnad medtager omkring 12 mill. eller en tredjedel af inkomsterna.

Vid Torne elf.

(Minnen från en resa).

IV.

En båtfärd.

Många med mig har säkerligen erfarit hvilken förförisk musik utgår från vårbäcken. Han har nyss frigjort sig från den boja som fjettrat honom och i glädjen kastar han omkring sig en sky af blixtrande perlor samt jollar fram sin smekande sång. Säkerligen har mången sutit på brädden af en sådan liten å, försjunken i drömmar eller vaggad in i fantasiens värld af detta jemna brus, af detta oafbrutna lopp, och slutligen låtit öfverväldiga sig af en känsla som så förrädiskt smyger sig in på en, — den känslan att det vore ousägligt ljust att få förena sig med bäckens eller forsens förföriska väsende. Huru väl förstår man icke i sådana ögonblick uppkomsten af de mytiska sagorna, hvilka befolkade de porlande vattnen med andeväsen som försökte locka till sig jordens omisstänksamma barn.

Det var nästan en sådan känsla som alstrade den önskan att göra en färd en och annan mil uppför elfven. I första rummet erfor jag dock behövet att se och lära känna den natur jag kunde betrakta från mitt fönster, men endast på stort afstånd och med hopflutna konturer. Jag ville gunga på detta vatten som såg så stort och mäktigt ut, inandas den friska doften från dessa böljande ängar och låta blicken hvila på dessa höjder som öfverallt begränsade synkretsen.

För detta ändamål lyckades jag erhålla en gammal, van roddare, Gustaf Persson, som varit mångas ciceron förr än han blef min. Denne man var 64 år gammal, men i strapatser lemnade han icke få yngre efter sig. Kloc-

kan 10 f. m. begaf jag mig ned till båten, som fordrar sin särskilda beskrifning. I likhet med alla andra forsbåtar var han lång, smal, med höga stammar och låga sidobord. Han var icke en bland de större, men längden uppgick ändå till omkring 24 fot, hvaremot största bredden knappast hann 5—6 fot. För att flyta lätt öfver stenar i forsarne är botten flat och nästan utan köl. Till följd häraf, äfvensom af stammarnes betydliga höjd måste iakttagas varsamhet vid båtens begagnande; en ringa öfvertyngd åt ena sidan skulle lätt komma honom att kantra. Tofterna för roddarne äro derföre belägna djupt i båten, och om passagerare medföras, bäddas de helst på botten. För mig var sålunda äfven beredd en beqväm bädd af hö, hvaröfver utbreddes en filt, och den som en gång försökt detta beqväma sätt att färdas, skall helt visst föredraga det snart sagdt framför hvarje annat. Naturligtvis bör vädret vara gynnsamt, ty under hållregn kan ingen finna sig väl på botten af en öppen båt.

Så utrustade begåfvo vi oss af. Utom Gustaf Persson medföljde en annan yngre roddare; men det är oegentligt att kalla dem roddare, när de under hela färden uppför elfven knapt togo ett enda årtag. Ehuru elfven på en sträcka af omkring 4 mil icke bildar någon egentlig fors, är han dock här och der ganska strid, och äfven på denna, jemförelsevis spaka del af hans bana löper han med stark fart. Med rodd skulle man derföre icke kunna färdas med synnerlig fortkomst. Af denna orsak begagnas icke årorna vid färd uppför elfven, utan endast utföre strömmen. I stället brukar man stakar, eller "forkar", och stakar sig fram. Båten föres invid ena stranden; karlarne stå med sina forkar åt landssidan och forkarne sättas ned i botten på sådant sätt, att båten erhåller icke blott stark fart framåt, utan äfven hålles oafbrutet inåt land. Denna forkning är mera ansträngande än rodd och fordrar sin stora öfning. Trots sina 64 år gaf Gustaf Persson icke efter en enda gång, hvaremot hans 20-årige, starkt bygda kamrat ett par gånger syntes uppgifven af trötthet.

Det var den 6 Augusti och solen fick ohejdadt utveckla hela sin värmekraft. Den mellan höjder sammanträngda dalen låg såsom en brännspegel för hela denna massa af ljus och värme; det kunde behövas att svalkande fläktar emellanåt ströko fram efter vattenytan, för att denna sommarvärme icke skulle blifva alltför tryckande. Nu var det så angenämt man kunde önska det. En af milda vindfläktar tempererad värme, båtens gungning för hvarje gång forkarne sattes i botten och hans starka fart framåt, de vexlande scenerna från de olika stränderna, den djupa tystnaden, den makliga ställningen, — allt bidrog att göra denna båtfärd angenäm.

En fjerdedels mil från vårt hem hade vi Luppio rätt framför oss på kanske en fjerdingsvägs afstånd från stranden, och ut på den breda floden sträckte en holme, till mer än $\frac{1}{4}$:dels mils längd, sin yppiga gräsmatta såsom en kolossal bukett upp ur ett ofantligt vattglas. Slåttern pågick här; slätterfolk svängde sina liar helt nära stranden; en flicka stod på strandbrädden; hon var klädd i hvitt lif, mattgredelin kjol med bred, röd bård, som var besatt med flera rader af svarta band; hon tedde sig mycket näpet och bildade ett vackert staffage på den leende taflan.

Här och der afbröts tystnaden af små bäckar, som på landsidan i brådsande fart genomskuro gräsmattan och bullersamt kastade sig i flodens öppna famn.

Vi passerade Ruskola by med ett par snygga hus; här tränga bergshöjderna nära in på flodstränderna på begge sidorna. Snart voro vi vid Matarengi, kyrkbyn i Öfver-Torne socken. Ett par hus lysa framför de öfriga: kyrkan, som är gulmålad och en handlandes hus, som är hvitt; de öfriga husen voro rödmålade, vanligen med hvita knutar. Här var strömmen mycket stark; vi togo därför i land för att hvila och få någon förfriskning. Karlarna hade matsäck med sig, men mitt försök att få något till lifs misslyckades; den gård der man annars plägar betjena resande hade denna gång förfall, och någon annan gård ville jag icke uppsöka för att falla besvärlig och för att icke förlora en i alla fall knapt tillmätt tid. Matarengi by är i det fallet lik de flesta andra byar, att husen äro planlöst uppbyggda och anordningen af byggningarne till hvarje gård syntes icke göra anspråk på ändamålsenlighet eller snygghet. Prestgården ligger längre uppåt, vid en stor krökning af elfven, och denna del af byn tedde sig på något afstånd såsom ett tjugande hemvist, inbäddadt i en lund af höga träd, vid foten af bergshöjder på den öfra sidan och den väldiga floden på den nedra, med vidtomfattande holmar och ofantliga ängar och åkerfält.

Efter en stunds hvila stego vi åter i båten och fortsatte vår färd. Vi hunno snart fram till Haapakylä by; midt emot denna reser sig Aavasaxas ryktbara höjd, och dernedanför i elfven ligger åter en holme, Hapagulisaari, som är icke mindre än $\frac{1}{2}$ mil lång. Der bortom finnes ett patafiske med pålning öfver en stor del af elfven, som här torde vara omkring 4,000 fot bred. Detta fiske är en gemensam tillhörighet för svenska och ryska regeringen; det utbjudes på årlig auktion och arrendesumman delas mellan de begge rikena. Då laxfisket i Torne elf icke blott är af stor ekonomisk betydelse för ortens befolkning, utan har sitt intresse för en stor del af landet, torde (efter tillgängliga handlingar) *) några upplysningar böra meddelas derom.

Laxfisket i Torne elf bedrifves på ett sätt som icke torde vara vanligt vid sydligare fisken, men som af många anses hafva företräde framför det på andra ställen brukliga. Fångsten försiggår i 7 stycken större så kallade "pator" på olika afstånd från hvarandra på en sträcka af omkring 7 mil uppefter elfven. Dessa pator äro från stranden vinkelrätt utgående stängsel af tätt nedslagna pålar nära intill kungsådran, der de sluta med en fyrkantig fälla eller gård med en öppning nedåt elfven, der laxen söker sig in och der den med not fångas. Stängslet får dock ej utslås alldeles från stranden, utan måste ett stycke närmast stranden lemnas ostängdt till genomfart för mindre farkoster likasom icke heller kungsådran får stängas. Fisket begynner så snart patorna kunna slås ut, d. v. s. så snart den höga vattenflod, som förorsakas af den nedkommande vattenmassan efter den i de nordliga trakterna och fjellen smälta snön, gått öfver, hvilket vanligen inträffar midsommartiden, och det pågår till augusti månads slut. Huru gifvande och för orten viktigt detta fiske fordom varit kan slutas deraf, att i de mera gifvande af dessa pator (de nedre äro det naturligtvis mera än de öfre) stundom fångats ända till 1,000 laxar i dygnet i en enda pata, och vissa år, såsom förlidet år 1875, var fångsten åtminstone icke mycket min-

*) Årsberättelse till Norrbottens läns hush.-sällsk. för år 1873 från Haparanda och Neder-Torne Hushållsgille, af rektor J. Pipon.

dre. Sedan de stora patorna upphört med sin verksamhet, upptagas deras ställe, ehuru i ringa skala, af små strandpator, d. v. s. kortare från sjelfva stranden vinkelrätt utgående stängsel af lätt nedslagna pålar med små öppningar här och der, hvarest de tinor anbringas i hvilka laxen fångas. Dessa pator hafva således ingen fälla vid ändan af påraden.

Det patafiske vid Vartosar jag nyss omnämnt skilde sig i det fallet från ofvan stående beskrifning, att påraden sträckte sig öfver hela elfven, endast med öppningar vid begge stränderna. Kungsådran måste här således förefinnas nära land, ty i annat fall skulle man hafva begått en olaglighet till förfång för strandegarne i de öfre bygderna.

Nedanföör detta fiske rodde vi öfver från svenska landet, som vi hittills följt, till det finska, hvarefter vi åter fortskaffade oss med stakning. På begge sidor om elfven vexte vid strandbredden tätt med pilbuskar och både på stränderna och holmarne stod ett otroligt tjockt, men fint gräs, som lemnade det bästa hästfoder. Vanligen är dock gräset på holmarne mycket groft, vid roten nästan som vass, och begagnas uteslutande till kofoder. Jag skall likväl en annan gång tala om holmarne och deras betydelse för orten.

Efter en half timmes stakning framkommo vi till Vanhainens gästgifvaregård på finska sidan. Klockan var nu 2, och ehuru jag hade ämnat att härifrån landvägen åka till en vacker fors $\frac{3}{4}$ mil längre uppför elfven, hade dock färden hit dragit så långt ut på tiden, att jag beslöt mig för att vända tillbaka. Dock måste jag på gästgifvaregården försöka få någon mat; jag hade i Matarengi fått anvisning på detta matställe; två timmar hade sedan dess förflutit och som jag icke förtärt mer än en kopp kaffe, kunde det kanske bli för mycket sugande att spara till hemkomsten i Niemis. Jag ställde således mina steg upp till gården. Gårdsplanen låg temligen högt och lemnade en härlig utsigt öfver elfven och svenska landet, men gården sjelf såg icke mycket inbjudande ut. Här talades icke ett ord svenska, ehuru nu varande egaren, som genom gifte med gästgifvareenkan kommit i besittning af hemmanet, var från Matarengi i svenska Öfver-Torne. Min roddare Gustaf Persson fick tjenstgöra som tolk. Gården var försedd med tvenne boningshus, det ena med gafveln mot elfven, det andra med långsidan deremot; detta senare tycktes vara afsedt för resande; men jag beklagar de resande som äro tvungna att här uppehålla sig vintertiden. Huset var nemligen ej försedt med stenfot, utan endast med knutstenar, så att vinden hade fritt spelrum derunder. Det kunde dock gå an att sommartiden dröja der en timme, men redan detta var för mycket. Jag hade blifvit anvisad ett rum i denna byggnad och en obstinat, matronalik flicka hade genom tolken frågat hvad jag önskade till middag. Detta lät ganska storstatligt. "Fins det kött?" — Nej, men lax, svarades mig. — "Gif mig då smör, bröd, ost, lax och mjölk", begärde jag. Ehuru mina anspråk på middag syntes mig ganska måttliga, drog det dock om på tiden innan de tillfredsställdes. Jag hade god tid till reflexion. Det förargade mig att på finska sidan landsväg skulle finnas efter elfven men icke på den svenska. Från Öfver-Torne har nemligen vägen blifvit dragen inåt landet till Korpilombolo, en backig och otreflig väg genom till icke liten del sterila och öde bygder. Ändamålsenligare hade utan tvifvel varit, att vägen till Korpilombolo hade tagits från Öfver-Kalix, dit nämnda trakt är hänvisad för sina

skogstillgångar och vattendragen. Den tid kommer nog, då en sådan väg anlägges.

Emellertid fann jag tillfälle till att slå bort dessa obehagliga tankar genom att taga trakten i närmare betraktande. Elfven utbredde sig här på ett verkligen storartadt sätt; holmen Mariosaari sträcker sitt grönskande fält öfver en del af den blanka spegeln; en hel liten by har der slagit ned sina bopålar; äfven här var ett patafiske inrättadt. Snedt öfver på svenska sidan låg en trefflig by, Torakankorva, med sina rödmålade hus inbäddade i den gröna mattan; men långt bortom fältet reste sig bergshöjd efter bergshöjd. Elfven aftager från detta ställe i bredd ju längre upp man kommer, men forsarne tilltaga i antal och våldsamhet.

Slutligen var dock min middag färdig; den bestod af smör, bröd, *salt* lax, rökt renkött och mjölk. Knif och gaffel voro svarta och rostiga; gaffeln lades bort genast; klorna pekade hit och dit och var omöjlig att rengöra; knifven måste bearbetas på duken. Brödet var mört och godt, såsom öfverallt i dessa bygder; smöret var färskt, men med stora saltkorn; mjölken var mager och syrlig och lemnades till ytterligare förvandling. Sådan var min första middag i Finland; det kunde här icke bli fråga om appetit, och harmen öfver en sådan servering minskades icke vid tanken på, att det var svenskar som här gåfvo prof på sin förmåga. Inom några ögonblick satt jag åter i båten. Åsynen af flere bebyggda holmar och det svenska landet, den härliga elfven, den stora ängen i den finska byn, rika minnen, — rika både på stolthet och sorg, allt detta förenade sig för att tränga tillbaka en sviken förväntan, ett litet tillfälligt missöde, och roddarnes raska tag med årorna förde mig hastigt från den ort, der naturen gjort allt, men der människorna ännu hafva mycket att lära.

Rederibolag eller Aktiebolag.

Det hade varit vår önskan, att redan nu intaga en fullständig förteckning å Norrlands handelsflotta vid detta års ingång; men det har icke lyckats oss att erhålla så fullständiga uppgifter som varit för ändamålet behöfliga. Otvifvelaktigt skulle det haft sitt intresse, att för hvarje år se de förändringar som i denna för Norrland betydelsefulla industri inträffat, men dermed har det sig icke så lätt, och man måste sannolikt afbida den först nästa år utkommande nya upplagan af Sveriges Skeppslista.

Endast från Gefle hafva vi erhållit en fullständig uppgift å afgangna och ankomna fartyg från 1875 års början till den 11 april detta år. Enligt denna skulle hafva af segelfartyg tillkommit 6 st. af 915,5 nyläster och afgått 3 st. om 186,5 nyläster, så att tillvexten skulle hafva utgjort 3 st. om 729 nyläster. Af ångfartyg har tillkommit 2 st. om 29 hästkrafter och afgått 1 st. om 13 nyläster och 25 hästkrafter, hvaremot intet upptagits såsom tillkommet.

Då Gefle vid 1874 års slut egde följande fartyg:

	<i>antal</i>	—	<i>nyläster</i>	—	<i>hästkrafter</i>
<i>segelfartyg</i>	60	—	6,421,0	—	—
<i>ångfartyg</i>	22	—	684,5	—	975
Summa	82	—	7,105,5	—	975

skulle för närvarande förhållandet vara följande:

<i>segelfartyg</i>	63	—	7,150,0	—	—
<i>ångfartyg</i>	23	—	671,5	—	979
Summa	86	—	7,821,5	—	979

hvarjemte orten deromkring vunnit en tillökning af 1 st. segelfartyg om 30 nyläster.

Äfven flera af öfriga rederiorter i Norrland hafva tillökat sin handelsflotta, så att nästa skeppslista säkerligen kommer att ådagalägga ett framsteg, som man så länge varit van att finna i Norrland och hvaröfver man har anledning att känna uppriktig glädje. Tack vare tillmötesgående från härvarande assuranskontor kunna vi meddela, att varfven till och med Gefle hafva följande antal fartyg under byggnad: Lule 1 skepp (kanske det största i Norrland), Ume 2 skepp, Håknäs 1 skepp, Nordmaling 1 skepp, Vestby 1 skepp, Hernösand 2 skepp och 1 skonert, Sundsvall 2 skepp och 1 skonert, Framnäs 3 skepp, Edsviken 1 skepp, Söderhamn 1 och 1 skonert, Gefle 5 skepp, eller tillsammans 20 skepp och 3 skonertar, om tillhopa mer än 4,000 nyläster.

Denna lifliga verksamhet å Norrlands skeppsvarf är på en gång berömvärd och ekonomiskt välgrundad. Såsom bekant har den industriella verksamheten i allmänhet under denna vinter varit ganska begränsad. Till följd deraf har dagspenning och virkespris nedgått betydligt under de för närmast föregående åren gällande och i hvilka man med säkerhet kunde motse en måhända behöflig reaktion. De fartyg som blifvit denna vinter bygda skola således otvifvelaktigt kosta 25—50 procent mindre än de fartyg som bygdes vintern 1873—1874. Det är visserligen sant att frakterna för närvarande icke uppmuntra till fartygsbyggnad; men likasom det är vanskligt att uppdrifva en industri i mycket stort omfång, när dess alster vunnit en tillfälligtvis och onaturligt uppdrifven efterfrågan, likaså är det oklokt att under gynsamma förhållanden, det vill säga, tryckta konjunkturer låta tillfället att för godt pris erhålla en värderik egendom gå sig ur händerna. Fraktfarten har i alla tider varit underkastad tvära vexlingar. Det är flera sannolikheter för att prisen efter ett par dåliga år skola stiga, än att de skola bibehålla sin höga ståndpunkt under längre tid. Vi finna det derför mycket väl beräknadt af Norrland att nu utvidga sin handelsflotta, öfvertygade som vi äro att hon just genom ett billigare tillverkningspris skall gifva en god ränta.

Då vi icke varit i stånd att lemna en exakt uppgift på denna flottas nu varande storlek, hafva vi för denna gång velat framhålla en omständighet, som måste hafva ett stort inflytande på hennes tillvext. Vi hafva ifrågasatt rederibolag eller aktiebolag.

Norrland har haft många stora rederifirmor, som nästan uteslutande egnat sig åt denna affärs- eller industrigren, och ännu finnas några sådana handelshus. Men det är onekligt att allt flera skeppsredare utvidgat sin

verksamhet i annan riktning, så att de jemte skeppsrederi idka sågverks eller annan industri. En följd häraf har blifvit, att man icke med samma intresse egnar sig åt rederirörelsen som förut, och det är sannolikt att denna affärgren skulle gått tillbaka, om icke andra krafter under nya former intagit deras plats. I stället för gamla hus som representerades af en enda person, framträder äfven på detta område *associationen*. Associationen är icke blott ett sätt att åstadkomma ett stort verk genom förening af många små krafter, utan den är framför allt ett uttryck för den rörlighet som på alla områden utmärker vår tid. Medelst associationen kan nu en person vara icke blott tjänsteman, utan fabriksidkare, jernvägsdelegare, skeppsredare, bankdelegare, allt på en gång och i flere detaljer af hvarje branche, utan att han dertill behöfver befatta sig med ledningar af någondera. Denna mångsidighet i egendomsgemensamhet är anmärkningsvärdare i vida högre grad, än de vanvettiga fantasier som man gemenligen kallar kommunism. Man vet att en sådan mångsidighet endast varit möjlig genom uppkomsten och utvecklingen af aktielagen och derpå grundade aktiebolagen. Aktiebrefven mångdubbla egendomen. En person har t. ex. aktier i ett fabriksbolag, men han vill äfven blifva delegare i en bank. Nu har han icke kapital för tillfredsställelse af denna önskan, eller det fattas honom någon del i det erforderliga beloppet. Han tager då sina fabriksaktier och hypotiserar dem. På sådant sätt kan han, utöfver vinsten på fabriken, äfven hafva ett par procents ytterligare vinst i ett annat företag, t. ex. en bank, på samma aktier. Det säger sig sjelft, att företaget måste vara väl grundadt, måste afse ett behof att fylla.

Bland sådana företag sätta vi i ett af de främsta rummen fartygsdrift och fraktfart. Det är just åt detta håll som på senare tid associationen på flera ställen i Norrland riktat sin uppmärksamhet. Redan hafva vi aktiebolag för skeppsrörelse i Sundsvall med 11 segelfartyg, i Hernösand med 9, i Nordmaling med 2, i Hudiksvall med 1, i Lule med 1, eller tillsammans 24 segelfartyg. Säkerligen finnas äfven på andra orter sådana aktiebolag, ehuru vi icke hafva till hands uppgift derom. Det äldsta af dessa aktiebolag för segelskeppsrederi i Norrland tillhör Hernösand och förskrifver sig från år 1865. Alla våra ångbåtar hafva, såsom bekant, aktiebolagen att tacka för sin uppkomst. Man förstår mycket väl, att en så dyr materiel som en nutidens ångbåt endast undantagsvis skulle hafva tillkommit genom en enda eller ett par personers kapital och företagsamhet. Men genom bidrag af tusenden kan åstadkommas icke blott ett, utan, såsom nu är förhållandet i Norrland, 130—140 ångfartyg om 3—4000 nyläster och 5—6,000 hästkrafter.

Genom denna mångsidighet och mångfaldighet i mänsklig verksamhet vinnes en annan afsevärd fördel. Likasom vinsten under de lyckligaste förhållanden kan uppgå till så högt belopp, att kapitalet på få år återkommit såsom penningar och egendomen derigenom finnes kvar till ytterligare förkofran, så kan å andra sidan, under ogynsamma förhållanden på det ena eller andra hållet, förlusten icke blifva så stor. Genom fördelningen utjemnas felen och motgångarnes följder. Företagsamheten upphör att vara ett hasardspel. Och hvilka ofantliga summor, hopsamlade från oräkneliga håll, undgå icke forna tiders fara att skrinläggas, utan blifva fruktbargjorda till enskild fördel och till allmän förkofran och utveckling! Och hvilka ofantliga

summor undgå icke derigenom den ännu större faran att fördränkas i en förbrukning, som endast hafva kroppslig och andlig förnedring till gifven följd!

Vi helsa sålunda aktiebolagens framträdande äfven på segelfartens område välkomna. Vi motse deruti en lika liflig verksamhet i framtiden som ångfartygen för närvarande och hittills företett, och man kan med temligen stor visshet förutsäga, att vinsten af de förra icke skall blifva mindre än den på det hela taget varit på de senare. Ju flere sådana bolag kunna bildas och ju större utsträckning man kan gifva de redan bildade, desto större förkofran beredes fäderneslandet och serskildt vårt Norrland. Man behöfver icke befara brist på sakkunnige personer att sätta i spetsen för dessa bolag. Tvertom är det sjelfva tillgången på sådane, som i vår tanke gifva dessa bolag ett förhöjdt värde framför enskilda rederifirmor. En upplyst och praktisk förfaren sjökaptän är otvifvelaktigt den mest duglige chefen för ett skeppsrederiaktiebolag, och ju flera fartyg som byggas, desto större skall också tillgången på duglige rederichefer blifva.

Vårt grannland Norge lemnar det bästa beviset på hvad mångas förenade ansträngningar i detta fall förmå. I förhållande till folkmängden står Norge främst af alla skeppsredande nationer i verlden, och oafsedt folkmängden innehar det dock det tredje rummet, hvilket är ändå vackrare. Ett viktigt medel har dervid varit skeppsbesättningens delaktighet i fartyg, och hvilken känsla en sådan delaktighet medför kan man förstå af den ordning och sparsamhet, som med mycket få undantag utmärka de norska skeppsbesättningarna.

Låtom oss sträfva fram på denna väg; vi hafva redan beträdt den.

Husflitsarbetet och Husbonden.

(Efter dansk Husflids-Tidende).

Det ligger i husbondens välförstådda intresse, att arbetstiden nyttjas så väl som möjligt, och att hvarje föremål på gården är i den bästa ordning, så att allt kan komma till största möjliga nytta.

Härigenom är husflitens uppgift angifven, ty det är just genom dess hjälp som nämnda förmoner vinnas. Men endast få husbönder hafva öga för den nytta och det behag, som en passande husflit kan medföra såsom en ordnad del af gårdens arbete, och vi vilja derföre i korthet omnämna landtböns husflit med serskildt hänsyn till gårdsbruket.

Vi böra då först betrakta, huruledes *bristen* på husflit medförer många olägenheter, förargelser och förluster, som lätteligen borde kunna undvikas.

Det hörer till en gårds drift en mängd större och mindre redskap som alla böra vara till hands i rättan tid och i fullt brukbart skick. När något går sönder eller blir obrukbart, måste man hafva annat i beredskap eller hafva verktyg att skyndsamt afhjelpa skadan. Denna inträffar vanligen på en tid, då brådskan är stor, och saknaden af ett eller annat redskap i sådana ögonblick medför icke allenast ett förargligt afbrott i arbetet, utan stundom äfven en i förhållande till verktygens värde betydlig förlust. Det enklaste redskap, såsom ett lieskaft eller en råfsa, kan vid påkommen skada fördröja ett bråd-

skande arbete, om man icke har ett annat i beredskap eller ingen karl på gården är duglig att i hast laga det söndriga. Om icke husbonden och hans tjenare hafva någon insigt i husslôjd, föråldras och förfaller allting mycket förr än annars skulle vara förhållandet, och allt måste oftare ombytas med nya saker. Ett par styng på seltyget en och annan gång skall göra detta dubbelt så varaktigt som när bristerna tillåtas bli så stora, att det bliver obrukbart, kanske till och med förorsakar större olyckor. Spann, kar och andra tråkârl sönderfaller ofta endast derföre att man är både för likgiltig och oskicklig att pålägga ett nytt band, när ett gammalt går af eller brister sönder. Mångfaldiga små redskap som lida någon liten skada kastas af denna orsak föraktligt åt sidan, tilldess de helt och hållet förderivas, under det de deremot, om bristerna i tid afhjelpes, skulle sett hela och användbara ut, så att de icke betraktades såsom odugliga, utan sattes på sin plats och bevarades.

Det är anmärkningsvärdt huru ofta det saknas ordning, ordning i det lilla, på en gård der alls ingen husflit finnes, och huru vårdslöst redskap behandlas och kastas omkring, när egaren eller brukaren sjelf icke har någon tanke på eller begrepp om att förfärdiga och underhålla dem.

Man skulle lättligen ännu på många sätt och genom många exempel kunna förtydliga huru obehagligt och skadligt det verkligen är för en husbonde, när både han och tjenarne äro lata och fremmande för all tanke på litet husflit; men det borde icke behövas mer, än att uppmärksamheten fästes på denna omständighet, för att hvarje husbonde skall känna en liflig önskan att kunna hjälpa sig sjelf i arbetets mångfaldiga, dagligen förekommande förhållanden. Men för att förskaffa sig fördelar och trefnad kan intet offer vara för stort, och i förevarande fall behöfves endast en ringa uppoffring mot erhållande af en stor vinst. Denna uppoffring måste gå i tvenne riktningar: 1) att förse gården med erforderliga medel till arbetets ostörda utförande och 2) att få folk som förstår och vill använda dessa medel.

I ett eller flere följande nummer skola vi angifva det praktiska utförandet för vinnande af de i dessa punkter anvisade önskningsmål.

Allmännyttigt.

Nytt medel mot sår.

Från utlandet uppgifves följande: En man hade ränt en spik 2½ tum djupt i foten. Läkarebehandling användes genast, men redan efter några timmar var foten mycket uppsväld och smärtan så olidlig, att de begge tillkallade läkarre endast genom starka doser morfin kunde döfva densamma. Detta tillstånd fortfor äfven dagen derpå, då den sjuke från obekant hand erhöll det skriftliga meddelandet, att röken från brinnande ull eller antända yllepappar skulle genast stilla smärtan och hindra inflammation. Man skulle röka såret två eller tre gånger om dagen, hvarje gång i 20 minuter. Rådet följdes; en bit ylletyg antändes i en jernpanna och foten hölls i röken. Om en stund mildrades värken och svulnaden gick tillbaka så fort att läkarne sjelfva blefvo högst förvånade deröfver. Under fortsatt användning af detta medel helades såret mycket snart och foten kunde brukas mycket förr än man hade hoppats. Alla sår af skafning, skärning, styng o. s. v. skola med framgång behandlas genom röken från brinnande ull. Medlet är enkelt och någon fara vid försök dermed kan icke gerna förefinnas.

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgifvare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 5.

Maj.

1876.

Innehåll: Märkliga yttranden och beslut. — Utsädesfrö såsom exportvara. — Allmännyttigt.

Märkliga yttranden och beslut.

I.

För omkring ett år sedan skulle en framstående engelsk statsman i parlamentet besvara en gjord interpellation, men han vädjade till husets opartiska omdöme, huruvida det var så lätt att hålla tal, sedan man just expedierat en veritabel city-middag. Under mycken munterhet gaf huset honom rätt; emellertid redde han sig förträffligt emot den besvärliga anmärkningen, så att den starka middagen syntes icke hafva menligt inverkat på tankeförmågan.

Denna lilla episod föll oss i minnet, när vi togo Andra kammarens protokoll i hand för att studera oss in i diskussionen om den s. k. Norrbottenslagens utsträckta tillämpning äfven i Westerbotten och började läsa den första talarens anförande. Vi kunde omöjligen på annat sätt förklara tillkomsten af hvad vi deruti funno. Till vår stora ledsnad upptäckte vi dock, att denna diskussion började på *förmiddagen*, hvarföre vi stodo alldeles rådlösa om alla förklaringar. Om utgångspunkten var egnad att väcka häpnad, bevisade likväl fortsättningen af diskussionen till "komplett evidens", att det icke finnes något ondt som icke öfver sig kan hafva ett ännu värre. Under sådana förhållanden vore det icke möjligt att söka orsaker i yttre tillfälliga inverknin- gar, utan man måste uppsöka en inre orsak, och man har icke svårt att finna den. Denna inre orsak är — bristen på verkliga skäl. Af denna anledning var det nödvändigt att undanskjuta hufvudfrågan eller dölja henne under andra frågor, som på det hela taget icke stodo i något direkt sammanhang med den förra.

De svaga bevis som anfördes mot ifrågavarande förslag och de verkliga bevis som anfördes för det samma, ledde till förslaget antagande af Andra kammaren, om än med knapp pluralitet, hvaremot förslaget föll i den Första för en lika knapp pluralitet. Denna utgång i denna senare kammare kunde förutses af diskussionen. Bevisen mot sjelfva förslaget voro der icke star-

kare än i den Andra, men man förstod att bättre bädda in den i vackra fraser, välljudande suppositioner och falska slutsatser, som säkerligen utgingo från verklig öfvertygelse om förslagets olämplighet, men som ådagalade oklarheten och ohållbarheten i talarnes uppfattning. De måhända omedvetna sofismer som af en och annan talare i Första kammaren förebragtes såsom ovedersägliga bevis blottades obarmhertigt medelst den Sigurd-Ribbingska dissektionsknifven, hvilken på det dialektiska området aldrig är i förlägenhet om rätta sättet att söka sig fram genom invecklade premisser och att afslöja den punkt, der håltan rätteligen förefinnes. I herr Ribbings fotspår följde hr Asplund, men med mindre dialektisk talang och skärpa. Ehuru äfven andra talare anförde enstaka giltiga skäl för förslagets antagande, vill dock det intrycket gerna tränga sig fram, att om någon talare framhäft praktiska och samlade bevis med samma skicklighet som hr Ribbing hopade teoretiska, skulle knappast förslagets motståndare ernått pluralitet.

Måhända skall man vilja beskylla oss för att alltför hårdhänt hafva vidrört de ömmande såren, men om man gifver sig tålmod att genomläsa kamrarnes protokoll i denna fråga, skall man lätt finna, att hvad vi här yttrat bär humanitetens präge i jämförelse med åtskilliga yttranden i kamrarna, som voro grofva ärekränkningar, och i en sådan riktning uttalade sig tyvärr flere af Norrlands egna representanter.

Man kan sluta till diskussionens liflighet äfven deraf, att icke mindre än 32 ledamöter i den Andra och 26 talare i den Första kammaren yttrade sig, samt att några af dem hade mer än ett anförande. Det blir af denna diskussionens liflighet uppenbart, att frågan syntes riksdagen gälla icke blott ett begränsadt område och att förslaget afsåg icke blott Westerbotten, utan att denna fråga och detta förslag i sjelfva verket berörde hela landet och hotade med sin tillämpning äfven det sydligare Sveriges landsdelar. Detta uttalades äfven oförstådt af några ledamöter, och det kan icke gerna vara tvifvel underkastadt, att häruti låg den verksammaste anledningen att motsätta sig förslaget.

Vi skola nu något närmare sysselsätta oss med de å begge sidor anförda skälen, samt derefter för egen del i största korthet angifva vår åsigt, huru denna fråga bör betraktas och bort behandlas. Vi skola dervid icke uppehålla oss vid hvardera kammaren serskildt, utan efter behof upptaga och sammanställa begges beröringspunkter.

Hr *Axell* började diskussionen i Andra kammaren, och man kan säga, att om åtskilliga af honom fällda yttranden vände sig en betydlig del af det som derefter yttrades. Han angrep först pressen, som förmenades icke hafva trängt in i frågans djup, men som genom att vädja till landets patriotiska känslor samt genom sofismer och slagord bearbetat allmänna opinionen. Genom ett så groft tillmäle ignorerade talaren den verksamma uppgift som 1868 års skogskomité haft i skogsfrågans utredning och den grund samma komité lade för denna lösning. Talaren icke blott underkände dermed hela värdet af det allvarliga arbete som sakkunnige och fosterlandsälskande män, sådana som afl. landshöfdingen Almqvist med flere, utfört och i ett digert och upplysande utlåtande nedlagt frukten af, utan han upphäufde sig sjelf till en af de få som det väl skulle vara förbehållet att uteslutande vara i besittning af insigter i detta maktpåliggande ämne. Då talaren gaf sig min af

att påbörda pressen all skuld — efter hans begrepp — till ett sådant förslags tillkomst, fränkande han äfven konungens befallningshafvande i tvenne, man skulle kunna säga, flere län samt till och med skogsstyrelsen all förmåga att bedöma denna fråga. Landshöfdingarne i Norrbottens, Vesterbottens, Jemtlands och äfven i Gefleborgs län hafva på det bestämdaste uttalat sig för behovet af en begränsning i afverkningen af ungskog. Härom yttrar dock talaren icke ett ord. Det är endast en okunnig tidningspress som agiterat i frågan. Detta synes äfven vara hr *C. F. Wærns* åsigt, ehuru han varit för länge med för att göra sig skyldig till uttalande af en sådan indelikatess. Han talar dock om agitation och terrorism samt om böndernas räddhoga för att blifva utan drängar. Ännu svårare tillvitelser utkastades i begge kamrarne. Sådana tillvitelser voro de som i förslagets framkallande endast funno följande orsaker: önskan att annullera ingångna kontrakter, att tillskapa nya tjenstemän, att städerna vilja ha veden för bättre pris, att skogstjenstemännen eftersträfvä $\frac{2}{3}$ -delar af beslagssumman, att man "målat fan på väggen, för att sedan få piska honom" (Jan Andersson i Jönvik), att Vesterbottens landsting endast består af sågverks- och skogsegare, hvarföre dess framställningar icke kunna tillerkännas någon synnerlig vikt, att de större sågverksegarnes egennytta genom en sådan lag velat från marknaden utesluta de mindre trävaruexportörerna o. s. v.

Emot dessa tillvitelser, från olika håll mer och mindre ohöljdt framkastade, gjordes invändningar och meddelades upplysningar som tillbakavisade dem och blottade deras halt. Sålunda anfördes af hr *Hæggström*, att afverkningskontrakten voro mycket få och utgjorde undantag, hvilket äfven kan sägas vara förhållandet i Norrbotten. De kontrakt som afslutades under 1873 års skogs-raseri omfattade några få år och gälde i allmänhet icke stora områden. När förbud för huggning af ungskog hägrade i en icke aflägsen framtid, uppbjodo kontraktsinnehafvarne sina krafter för att tillgodogöra sig hvad af skogen kunde vara användbart, och när lagen utkom, fann sig knappast någon öfverraskad. Förhållandet skulle ha blifvit detsamma i Vesterbotten, så att insinuationen härom är nedsättande endast för den som uttalar den. Det är i öfrigt långt ifrån sannolikt, att någon spekulant vågat inlåta sig i dylika affärer i afsigt att hugga ungskog, så länge som ett exportförbud för sådant virke syntes ganska nära förestående. Hr *Hæggström* vederlade äfven den kränkande beskyllningen, att landstinget med sitt uttalande skulle hafva egennyttiga afsigter, i det att han upplyste, att åren 1874 och 1875 af 26 landstingsledamöter 3 voro sågverksegare, 2 bruksförvaltare, 1 fabrikant, 1 militär, 3 kyrkoherdar, 2 jägmästare, 1 landtmätare, 3 landthandlande och 7 hemmansegare. Hvad åter anginge begäret att skapa nya tjenstemän, hvilket förmodligen skulle vara riktadt mot skogsstyrelsen och ämnadt att förringa betydelsen af dess yttrande och tillstyrkan, så meddelade hr *Bäckström*, att vid Norrbottenslagens utfärdande visserligen 6—8 extra tjenstemän förordnades; men att dessa befunnits öfverflödiga för den afsedda kontrollen, utan sysselsatts med taxering af kronans skogar m. m. Detta tyckes vara något helt annat än, när hr *Farup* påstod, att det skulle behövas en jägmästare vid hvarje träd, om lagens tillämpning utsträcktes till Vesterbotten. Man måste äfven fästa tillbörlig uppmärksamhet vid den erinran hr *Bäckström* gjorde, nemligen, att de som i synnerhet förödde ungskogen voro inhysingarne, eller den lösa befolkningen, hvilka olofligen hade huggit på hem-

manens skogar till försäljning; men att detta var förekommet genom de skärpta straffbestämmelserna för åverkan, hvarigenom ingen vågade köpa sådant virke. Detta lärer äfven — enligt hvad en ledamot i Första kammaren meddelade — hafva bekräftats af landsböfdingen i länet. Hvad den grofva beskyllningen mot skogstjenstemännen beträffar, synes visserligen ingen hafva upptagit densamma till bemötande; men den vederlägges af den omständigheten, att för ett tiotal år sedan, när skogstjenstemännens nit äfven tillskrefs detta orena motiv, de då varande tjenstemännen i de nordliga länen samfäldt ingingo till skogsstyrelsen med anhållan att få afsäga sig beslagsprocenten, hvilket äfven beviljades. Så berömvärdt ett sådant steg af tjenstemännen än må vara, kunna dock tankarne vara delade om det välbetänkta i att bifalla en sådan hemställan. Beslagsprocenten är derföre nu åter upptagen i Norrbottenslagen och han bör säkerligen derifrån aldrig aflägsnas, äfven om tjenstemännen sjelfva ännu en gång hemställde derom. Insinuationen om att städernas representanter vid landstinget voro för förslaget, för att derigenom få ved för bättre pris, lemnades äfven utan allt afseende.

Om således olika talare partielt vederlade och tillbakavisade dessa besynnerliga tillvitelser, fanns det dock en talare, som slog ihop dem alla tillsammans och afbasade dem, alldeles såsom en lärare bestraffar en okynnig skolpojke icke genom att taga i blott *ett* hårstrå, utan hela knippan på en gång. Denne talare var hr Sigurd Ribbing. Han ville icke närmare uppehålla sig vid dem, förklarade han, utan endast erinra om, att under andra förhållanden ansåge man, att när menniskor anförde goda skäl för en åsigt eller ett åtgörande, det ansåges vara att behandla dem, om ej mindre honnett, dock mindre delikat, ifall man sade: dessa skäl äro icke edra verkliga skäl, utan de verkliga skälen äro andra, dåliga. Icke heller hade han sig bekant, att det behöfdes flere drängar från Vesterbotten än som kunnat erhållas, eller att okloka afverkningskontrakt der ingåtts af revierförvaltarne, af konungens befallningshafvande eller af skogsstyrelsen. Derföre ville talaren hellre hålla sig till fakta, än till underskjutna motiv hos de handlande.

Sedan vi nu anført de dåliga motiv som vissa förslagets motståndare ansågo vara de verkliga, skola vi upptaga dem som äro förtjenta af mera afseende, äfvensom hvad förslagets försvarare anförde till vederläggning af invändningarne och till stöd för sina åsigter.

Det allmännast framhållna skälet mot lagen var, att dermed gjordes ett våldsamt ingrepp i eganderätten samt att man icke borde inskränka den individuella friheten och serskildt handelsfriheten, äfven om personer derigenom hindrades att förstöra sin egendom. Detta påminde hr Ribbing, Sigurd, om ett tillfälle, då arbetarne i Upsala hos kommunalstyrelsen anhöllo om inskränkning i den bränvinsutskänkning, som utöfvades på krogarne. Nej, hade kommunalstyrelsen svarat, er frihet skulle lida på den saken, derföre kan er anhållan icke beviljas. Man ville icke taga bort eller hindra friheten att förstöra sig sjelfva; arbetarne skulle mot sin egen vilja och begäran nödgas att hafva denna frihet till krogbesök qvar. Talaren erinrade vidare att friheten *kan* missbrukas; den är ett vilkor, men icke ett ändamål i sig sjelf. Vore den det senare, skulle den icke kunna missbrukas, ty det goda kan aldrig blifva ondt. Hvarföre stiftade man lagar, om icke för att *begränsa*

friheten. Detta skulle icke behöfvas, om friheten i sig sjelf vore god; men den har sitt stora värde såsom *medel*.

Utom andra bevis från vår lagstiftning om inskränkning, icke i eganderätten, ty här vore i sjelfva verket icke derom fråga, utan i nyttjanderätten hade man ju redan beslutat en sådan med Norrbottenslagens antagande, äfvensom för samma ändamål genom Gotlandslagen, och då här samma orsaker och likadana naturer förelåge, kunde väl icke medlet vara sämre för den ena än den andra.

Vidare ville man förringa förslagets betydelse dermed, att det var endast landstinget som önskat denna inskränkning; folket tänkte nog annorlunda, menade man, och derföre skulle man icke stifta en lag, som hade allmänheten emot sig. Äfven om det så vore, hvilket bevisligen dock var ett misstag, måste man, enligt hr Ribbing, jemföra ett sådant förhållande med riksdagens ställning till hela det öfriga folket. Riksdagen anmälde till Kongl. Maj:t ett fattadt beslut, men Kongl. Maj:t svarade: visserligen har riksdagen beslutat så och så, men man måste hafva ett plebiscit för att veta folkets verkliga mening. Man invände äfven, att landstingets opinion icke kunde vara folkets, ty om folket vore enigt i att ej vilja öfverdrifven afverkning af skogen, behöfdes ju ingen lag deremot. Hr Ribbing kallar detta en snillrik upptäckt, hvarvid, till en början, lagutskottet och riksdagen sjelf, såsom *lagstiftande*, blefve öfverflödiga. Låt oss kalla tillsammans folket, låt vederbörande myndigheter, t. ex. konungens befallningshafvande tillfråga myndigheterna: skulle ni verkligen vilja stjäla? Nej, svaras med säkerhet. Ergo: ingen stöld är vidare att befara, då ej heller något straff, alltså ingen strafflag mot olofligt tillgrepp behöfves, ty folket har ju sjelft förklarat, att det icke vill stjäla. Dermed är också besvarad den lika klyftiga anmärkning, som af förslagets motståndare framkastats, hvarföre en lag vore behöflig, om önskan att erhålla den vore så allmän som uppgifvits.

Åtskilliga talare fäste sig mycket ifrigt vid det oegentliga, till och med farliga i att stifta speciallagar. Hr von Ehrenheim i synnerhet förspillde sin vältalighet i denna riktning; han kallade förslaget en undantagslagstiftning af allra skarpaste natur, och yttrade, att han för sin del satte allt för högt den stats enhet (statsenhet?), som utgjort Sveriges lycka i så många århundraden, för att han "skulle vilja åter upplösa detta land i en mängd af fylkesriken." Nog kan man sigta högt, men att träffa så högt öfver målet, är lyckligtvis icke allom gifvet. Äfven i denna punkt måste hr Ribbing derföre gifva en liten lektion. Han erinrade derom, att, i synnerhet i ett vidsträckt land med olika klimatiska och öfriga förhållanden, ekonomiska lagar ofta *måste*, om de skola fylla sitt ändamål, blifva olika för serskilda delar af landet. Han fäste derjemte uppmärksamheten derpå, att statens enhet icke är en enhet utan mångfaldig och individuel olikhet, utan fastmera innefattar en sådan, är en enhet i och af mångfald; hvaraf då äfven följde, att då sjelfva naturen anvisar behovet af olikheter, sådana också kunna få existera, såsom rätt och lag, och detta utan fara för enheten i och af det hela.

Ett redan länge hördt, och äfven af regeringen användt skäl mot lagen, hvilket nu ytterligare tillgreps, var det, att exportförbud för undermåligt virke i Vesterbotten skulle i allt för hög grad öka sådant virkes afverkning i sydligare orter. Enligt hr Wærns åsigt borde ju detta vara ett önskningsmål, men så långt vill han icke gå i konsekvens. För en tid sedan

försökte vi genom erfarenhetsbevis mota denna invändning, men hr Ribbing hade äfven vid denna punkt sitt allmängiltiga bevis. Med anledning af hvad som yttrats, gjorde hr Ribbing följande slutledning: öfverdrifven skogsafverkning är ett ondt; nu har ett län begärt att blifva befriadt från detta onda; ergo bör intet län blifva fritt derifrån.

Såsom helt naturligt var, fick hr Wærn mer än en gång sitta emellan. Han har varit förslagens bittraste motståndare, och ehuru han beskyller andra för agitation och terrorism, har säkerligen ingen agiterat i frågan mera än just han sjelf. Hans broschyr har i detta fall och ända in i sista stunden spelat en stor rol, och många hafva låtit sig fånga i dess garn. Vi trodde oss dock för mer än ett år sedan hafva ådagalagt den mängd faktiska oriktigheter som denna broschyr innehåller, och vi hafva lefvat i den menlösa tron, att samma broschyr nu var både död och begrafven. Dess författare visste dock bättre än så. Han har utstrött denna försåtliga skrift öfver kamrarnes bord, och icke få af de som voro urståndsatta att kontrollera riktigheten af dess uppgifter hafva tagit den efter bokstafven. Utan öfverdrift kan därför sägas, att ingen eller ingenting bragt förevarande fråga verksammare på fall än just hr W-n's broschyr. Det saknades dock icke heller i kamrarnes män som kunde blotta dess halt. Hr Hæggström vederlade ett par af de skenbart svåraste af W-n's anmärkningar mot otillräckligheten af kontrollen. Derjemte citerar han ett uttryck i broschyren, som verkligen är betecknande för författarens ifver att finna svårigheter, eller man skulle till och med med fog här kunna åberopa hr Jan Anderssons i Jönvik ofvannämnda vackra uttryck om att måla en viss storhet på väggen, för att få nöjet piska honom. W-n säger nemligen på ett ställe i sin broschyr: "stämplingen sker med kronomärke, men detta märke kan, då toppstocken ej före fällningen är åtkomlig, endast åsättas rotstock, hvadan toppstocken skulle sakna kronomärke och kontrollen derigenom vara omöjliggjord." Märken, mina herrar, — utropar då hr Hæggström — han talar om toppstockar från träd, som 16 fot från storändan blott äro 7 tum i genomskärning! jag frågar om man kan få toppstockar af sådana träd.

Ett kardinalskäl i W-n's broschyr och i hrr Wærns, Carl Fredrik och Adolf Wilhelm, med fleras anförande, var att skogens brist på värde var orsaken till den dåliga hushållningen dermed. Detta gaf anledning till en ordlek af hr Asplund. Man säger, yttrade han, att i samma mon som skogen får *värde*, kan den räkna på *värn* (Wærn?). Emellertid bevisade hr Asplund, att erfarenheten ådagalade motsatsen. Den som icke väl sköter sin egendom, sättes under förmyndare, men i förevarande fråga syntes man vilja resonnera som så: I den mon en person förstör sin egendom, får återstoden för honom ett högre värde och med det högre värdet följer en bättre vård. Ergo är förmyndarevården i detta fall öfverflödig. Här skulle kanske hr Ribbings slutsats blifvit denna: Ergo bör litet hvar förstöra sin egendom. Han har dock ett resonnemang som icke är mycket sämre. Hr W-n i sin broschyr, säger han, och äfven en talare i kamraren hade yttrat, att det vore en stor fördel i att skogsafverkning sker och sker i stor skala, dels därför att arbetsprisen sålunda höjas i de orter, der sådan afverkning pågår, och dels äfven därför att ju mera man tager bort af skogen, desto mindre blir det kvar, ju mindre det är kvar, desto dyrare blir skogen, och ju dyrare den blir, desto bättre kommer man att spara derpå.

Anmärkningsvärd är äfven den motsägelse som ligger i hr Wærns, Adolf Wilhelm, yttrande, när han talar om att skogens stigande värde innebär en uppmaning att befordra återvexten, hvarföre det skulle vara på denna väg, som vår omsorg och våra sträfvanden böra riktas. Trots denna sangviniska förhoppning säger dock talaren omedelbart derpå, att det icke ligger i människans natur att tänka sig århundraden framåt, utan att man tänker på hvad som är fördelaktigast för en själf och ens barn, men att icke den enskildes omsorg sträcker sig stort längre. Här måste talaren antingen hafva tappat tråden till ett logiskt sammanhang, eller också är han fullkomligt okunnig om skogsförhållandena i Norrland, d. v. s. just det ämne som han tilltrött sig om att offentligt bedöma. Då 100 år torde vara den allra kortaste tid som erfordras för att i Vesterbotten erhålla ett träd af något så när användbara dimensioner, och då denna omständighet icke kan vara obekant för länets innevånare, huru kan då hr Wærn tro, att de i allmänhet skola känna sig uppmanade att befordra återvexten? Ett planteradt eller sådant träd skulle ju icke hinna blifva hvarken såningsmannen eller hans barn till någon egentlig nytta. Hr Ribbing är äfven här framme med sin dräpande bevisning, då han anför, att huru roligt det än må vara att tänka, att om en 200 år ens efterkommande hafva god skog, i fall jag sparar den, så är det dock kanske för mången, synnerligen om han är i behof af penningar, af ännu större intresse att tänka: att han behöfver taga ej blott $\frac{1}{200}$ -del af skogen årligen, för att behålla den vid bestånd, utan att han bör taga hela skogen och sälja den på en gång, hvilket onekligen också blir betydligt större hjälp för en mager kassa.

En och annan talare i begge kamrarne gick så långt, att de icke ens ville erkänna, att någon misshushållning med skogen egt rum och att således icke heller någon brist på skog förefunnes. Hr Axell gick till och med så långt, att han uppgaf att bönderna hade 50—100 gånger mera skog än de behöfde, hvilket dock gaf hr Bäckström anledning upplysa att det fanns byar som ej hade skog till husbehof. Det kan ju i öfrigt vara öfverflödigt att inlåta sig i någon motbevisning i detta fall; det kan vara nog att höra hvad hr Ribbing härom yttrar. Metoden att inom fyra väggar a priori konstruera bevis var för honom icke obekant. I vissa vetenskaper proklamerades en tid, att man för vinnande af vetande alldeles icke behöfde känna de faktiska förhållandena, erfarenheten var onödig, man blott bevisade huru det *måste* vara, eller hvad som *icke kunde* vara möjligt. Flere talare i kammaren hade använt denna metod för att belysa den föreliggande frågan, men hr Ribbing kunde dock ej fördölja en omständighet, nemligen, att ingenting hade till den grad satt de vetenskaper i misskredit, i hvilka den användts, som just denna mycket berömda "construction apriori", och hvad talaren anginge, vore han tillräckligt stark i sin tro på erfarenheten och på fakta för att tillmäta större vikt åt de omdömen, som uttalats af personer, hvilka hafva längre eller ständig erfarenhet af förhållandena, och till hvilka han räknade invånarne på stället samt de myndigheter som haft att yttra sig i frågan, än åt de bevis som så att säga på rak arm i kammaren presterats eller åt hr W-ns broschyr. Ej ens den bevisade omöjligheten af öfverafverkning af skog i Vesterbotten hade förbluffat honom; han hade nemligen, i andra ämnen, för ofta läst att det och det vore omöjligt, under det att en beklaglig verklighet kommit efter och visat honom motsatsen.

Längst gick dock den talare i andra kammaren, som frambesvor det röda spöket. Hr *Farup* uttalade såsom en hotande sannolikhet, att om lagen antoges, skulle befolkningen tillfoga ungsbogen någon skada, så att den aldrig kom till något resligt bestånd.

För vår del höra vi en dylik hotelse uttalas icke för första gången. När nemligen fråga var å bane att inskränka nybyggarnes i lappmarken dispositionsrätt till skogen, yttrades att en sådan lag skulle hafva till följd, att nybyggarna skulle antända skogen för att få draga nytta af den samma. Skog som elden öfvergått är nemligen användbar åtminstone ett år derefter, och nybyggarna skulle således genom ett sådant medel skaffa sig all den skog de kunde hafva tillfälle att sälja. Lagen utkom, men under det tiotal år den nu varit gällande har man emellertid icke hört talas om de förespeglade nidingsåden. Med ännu mindre rätt kan man befara, att skogsägaren skulle förderfva hela sin egen skog; han känner nogsamt att han dermed skulle tillskynda sig allt för stor förlust, hvarföre man äfven inser huru litet afseende man behöfver göra på dylika invändningar; men man inser derjemte, huru mångfaldiga de medel voro som lagens motståndare använde för att få förslaget omintetgjordt.

Det återstår oss nu endast att angifva den rol regeringens representant hade att utföra i denna omtvistade fråga.

Såsom bekant hade regeringen vid årets början icke lemnat bifall till Vesterbottens landstings förnyade framställning om att komma i åtnjutande af samma skydd för skogen som Norrbotten redan erhållit. Detta regeringens beslut har blifvit olika tolkadt. Många och vi med dem uppfattade detta regeringsbeslut såsom en definitiv obenägenhet hos den nu varande finansministern att träda i sin närmaste företrädares fotspår, men deremot med en så mycket större åhoga att ådagalägga sina sympatier för en förut varande finansministers allbekanta åsigter. Efter den förklaring som hr finansministern afgaf till andra kammaren lär man dock hafva misstagit sig. Regeringsbeslutet af den 14 januari skall enligt denna förklaring icke innehålla något annat eller mera, än att Kongl. Maj:t, under för handen varande omständigheter, icke ansett sig böra *taga initiativ* i frågan. Denna förklaring gläder oss mycket; men vi skulle känna ännu större tillfredsställelse, om hr finansministerns anförande genommandats af öfvertygelse om nyttan och nödvändigheten af den begärda åtgärden; deraf finner man dock intet spår, utan tvertom ett temligen öppendagligt tillkännagifvande, att Kongl. Maj:t endast möjligen kunde komma att lemna sitt bifall till ett uttalande af riksdagen i denna riktning. Att döma af konungens fasthet vid föredragningen af Norrbottenslagen, är högst densamme personligen långt ifrån ovillig att sanktionera ett riksdagens beslut, som utsträcker lagens tillämpning till Vesterbotten, och vi hysa vissa förhoppningar om, att statsrådet Forsell icke orubbligt vidhåller åsigter, hvilka skulle komma i strid med både konungens och riksdagens. Vi antaga nemligen såsom alldeles gifvit, att efter den utgång frågan fick på 1876 års riksdag och efter den ytterst ringa majoritet som i första kammaren afgjorde dess öde för det närvarande samt till följd af förhållandenas egen tvingande makt, hon mycket snart skall ånyo upptagas till behandling och då krönas med fullständig framgång.

Det är af denna orsak vi ansett af vigt att på ett jemförelsevis fullständigare sätt redogöra för hennes behandling på riksdagen och för att såmedelst i vår mon bidraga till att, så att säga, bryta hornen af våra motståndare. Det är af samma orsak vi nu vilja pröfva giltigheten af åtskilliga andra skäl som anfördes mot förslaget och som i sjelfva verket skenbart stödja sig på en bättre grund än de som hittills blifvit antydda.

Hvad som då först måste tilldraga sig vår uppmärksamhet är hvarjehanda yttranden om skogens inflytande på klimatet, i det att å ena sidan hvarje menligt inflytande i detta fall bestreds och å andra sidan skogens förminskande ansågs vara positivt skadligt.

Sedan vi senast yttrade våra åsigter öfver denna punkt, vid hvilken man med rätta fästat stor vigt, hafva vi icke fått någon anledning att modifiera dem. Så vidt vetenskapen ännu kan uttala ett bestämdt ord i denna fråga, hafva vi funnit i dess iakttagelser endast en ytterligare bekräftelse på hvad vi förut vågat uppgifva såsom det riktiga. De vetenskapliga iakttagelserna, gjorda i ett sydligt land, hafva fått till resultat, att skogarne visserligen utöfva ett visst inflytande på nederbörden, men dock långt ifrån så stort som man vanligen antagit. Huru det än härmed må förhålla sig, och till hvilka resultat systematiskt utförda observationer än kunna komma, så är det visst, att någon säkerhet och tillförlitlighet kunna de icke vinna utan efter en längre tidrymd. Hvad vi hafva framhållit såsom synnerligen vigtigt är att noga skilja mellan förhållandena i varma och kalla länder. Der solen bränner glödande het en större del af året, der behöfvas otvifvelaktigt, så att säga, skyddande och fuktiga skärmar för att jorden icke skall förtorka, der äro med ett ord skogar af nöden. Ett *liknande* behof förefinnes icke i kalla länder. Här skulle skogarne hafva ett motsatt ändamål. Allt hvad dessa senare länder kunna få af sol är väl behöfligt och det vore en dårskap att söka stänga den ute. I detta afseende äro således skogarne icke nödvändiga, utan kunna de snarare vara ett hinder; men i dessa kalla länder måste de hafva den uppgiften att uppehålla och moderera de kalla vindarne.

För att nu gå ämnet på lifvet, blir således frågan den, huru de norrländska skogarne i dessa begge fall fylla sin uppgift, och vi måste gifva samma svar som vi förut gifvit, eller att skogar äro nödvändiga såsom stormkappa mot fjellen och att Norrland icke saknar sådana skogar, men att på samma gång andra skogar, närmare kusten belägna, varit och ännu äro hinderliga för odlingen samt bidraga till att nedsätta temperaturen. Vi erinra ånyo om de stora vattensamlingar som täcka icke liten del af den norrländska jorden; de gifva i allmänhet betydlig fuktighet åt både luft och jord, och på de flesta ställen alltför stor fuktighet åt den kringliggande marken samt på samma gång alltför stor afkylning åt luften. Man kallar dem därför äfven allmänligen för frostnästen. Sådana finnas nästan öfverallt i Norrland. Om nu äfven skogarne behålla fuktigheten, torde det vara öfvernog af reservoirer för vatten och på samma gång öfvernog af köldbefordrare. Enligt vårt förmenande har således den hittills försiggångna afverkningen icke blott icke haft menliga verkningar i klimatiskt hänseende, åtminstone icke annat än undantagsvis, utan tvertom varit i synnerligt hög grad egnad att förmildra det. Vi förbise därför ingalunda den stora betydelsen af myr- utdikningar och aftappningar af sanktrakter i allmänhet. Det som i

denna väg hittills är uträttadt kan icke nog högt uppskattas, men vi veta alla, att deruti ännu återstår århundradens arbete.

En talare i andra kammaren, som icke hade något emot att bifalla lagförslaget, erkände visserligen, att skogssköflingens inverkan på de klimatiska förhållandena icke vore fullt utredd, men han yttrade, att de år efter annat återkommande hagelskadorna träffa de afverkade landssträckorna, icke de skogbärande. Icke heller denna sak torde dock vara fullt utredd. Vi erinra oss åtminstone ett par gånger från Norrbotten, när hagelskurar ströko fram öfver vissa trakter, att åkerfälten i långa smala streck voro nedslagna, men skogsbygden var dervid ingalunda skyddad. Tvertom uppsamlade personer ännu dagen derefter osmälta hagelkorn på skogsvägarne. Med den rikedom på skog som Norrland eger, och säkerligen i det stora hela städse kommer att ega, torde således misshushållningen med skog på jämförelsevis inskränkta vidder icke utöfva något väsentligare eller ens nämnvärdt inflytande på sådana naturföreteelser.

Om vi anse lagförslaget nödvändigt, är det derföre icke af farhoga för att skogarnes utglesning, så långt denna i kustlandet kan ske, kan göra klimatet bistrare, utan våga vi tvertom tro, att en allmänare gallring af de norrländska skogarne skulle medföra de bästa verkningar på klimatet. Dervid göra vi likväl den anmärkningen eller inskränkningen, att vi, i likhet med hr von Koch i första kammaren, hålla före att hafskusten bör hafva sin skyddsskog. Måhända gjorde sig denne dock talare skyldig till öfverdrift, då han påstod att der icke vexer någon skog åter med mindre än att man gör sig mycket besvär och uppdrager skog från mycket små plantor. Detta beror, såsom han sjelf synes erkänna, på jordmonen, och verkliga förhållandet är, att jordmonen vid kusten endast undantagsvis är så mager, att skogen icke äfven der sår sig sjelf. Vi känna till hemman i Pite socken och holmar i Lule skärgård som för framtiden hotas af skoglöshet, men i öfrigt förefinnes sannolikt ingen våda i detta fall. Det får dock antagas att vid Vesterbottens kust jordmonen är magrare än vid Norrbottens, så att faran der kan vara något större.

Trots våra förhoppningar om en förmildring i klimatet genom en måttlig utglesning af skogarne, måste vi dock endast med varsamhet mottaga sådana kategoriska omdömen, som af en norrländsk ledamot i andra kammaren uttalades om, att klimatet genom den hittills bedrifna skogsafverkningen blifvit så mycket mildare, att frostens inverkan nu är mycket mindre än för 20—30 år sedan. För sådana oriktiga och öfverdrifna påståenden måste vi till och med varna icke minst norrländingarne sjelfva. Nämnde talare glömde också, att Norrlands senaste och kanske svåraste missvextår var 1867, och att det icke är mer än 8 skördeår sedan den tiden. Det är sant, att 8 nästan alldeles frostfria år efter hvarandra är något icke blott mycket lyckligt, utan äfven kanske ovanligt för Norrland; men dermed böra vi icke draga några bestämda slutsatser för framtiden, eller lägga oss ned i ro i förlitande på vår Herre. Såsom öfvermod och hädelse betrakta vi hvarje försök att af ett dåligt medel se en god verkan. Det kan icke bestridas att den norrländska skogsafverkningen framgått hänsynslöst och förhärjande. Att tillskrifva en dylik skogsbehandling en så utomordentligt god verkan som frostens aftagande, är att lägga väl mycken, minst sagdt, tanklöshet i diskussionen. Sanna förhållandet torde vara, att kalla somrar för

en större utsträckning af land icke äro beroende af jemförelsevis små och mera tillfälliga förändringar i människans arbete, utan af stora kosmiska orsaker. Hvad man för närvarande tycker sig hafva anledning att antaga, är att dessa kalla somrar i nordén återkomma efter en period af trettio år. På 30-talet var en följd af missvextår; på 60-talet likaså. Vinner detta antagande bekräftelse, skulle vi således på 90-talet åter gå till mötes en längre prøfvotid. Tiden mellan dessa perioder har icke företett en kedja af endast goda år; men skilnaden har varit den, att missvextåren derunder kommit, så att säga, mera stänkvis. Äfven om vi ända till slutet af århundredet skulle blifva förskonade för en följd af dåliga år, få vi således ej göra oss säkra i den närmast kommande tiden, utan vi böra tvertom vara beredda på pröfningar. Om vi vilja arbeta på att förekomma eller förmildra dessa pröfningar, böra vi föreställa oss, att detta arbete icke måste gå ut på ett planlöst nedhuggande af skogarne, utan att det måste bestå i afdikningar, odlingar och tillgodogörande af sista tidens uppfinningar och upptäckter, äfven hvad jordbruket angår.

En förment brist hos Norrbottenslagen, som af flere talare framhölls, var att den icke innehåller något åläggande för skogsegaren att besörja återvexten, hvarföre Gotlandslagen gafs företräde, dock med skärpta bestämmelser. Häremot invändes att ett sådant lagförslag varit behandladt af 1874 års riksdag och af första kammaren förkastadt. I öfrigt äro åsigterna om Gotlandslagens förmåga att föra till det afsedda målet mycket delade. Man har till och med hört röster som uttalat det påståendet, att Gotlandslagens nytta är fullkomligt illusorisk. Huru dermed än må vara, så är det i alla händelser säkert, att en sådan lag är alldeles olämplig för i synnerhet det öfre Norrland. Att norrländingar kunna vara med om att förorda en sådan lag kan icke annat än väcka förvåning, och det bevisar åtminstone, att de icke känna den sak som de tilltrött sig kunna ventilera. De som togo munnen full med beskärmelser öfver det våldsamma ingrepp i eganderätten som skulle uppstå af Norrbottenslagens tillämpning, borde betänkt sig två gånger, innan de yrkade på återplantering, ty en sådan skulle, i anseende till de ofantliga skogsområdena, helt och hållet öfverstiga skogsegarens krafter. Vi hafva, för att vara fullt betryggade för vederläggning i denna punkt, meddelat oss med sakkunnig person, en skogstjensteman, som skött skogsegendomar i det sydligare landet, men nu i många år varit jägmästare i Norrland. Denne man hade blifvit van vid rationel skötsel af skogen och slogs med häpnad vid åsynen af skogarne i Norrland. Men denna känsla måste qväfvas, då skogsmarkens oerhörda utsträckning började framstå tillräckligt klart för hans blick. Han fann då orimligheten i hvarje anspråk på att sköta de norrländska skogarne med samma detaljvård som de små parkerna i södern. Med aktgifvande på dessa förhållanden kan det icke förefalla någon sakkunnig människa anmärkningsvärdt, att serskilda lagar ifrågasättas för dessa trakter. Endast de som "icke trängt in i frågans djup" kunna förbise denna omständighet och underskatta nyttan af afverkningens inskränkning medelst förbud för en *planlös* nedhuggning af ungsbogen. Om än icke Norrbottenslagen direkt föreskrifver en rationel skogsskötsel, så har den dock den stora förtjensten att bevara, att förevigaskogen, och en sådan verksam synes icke vara ringa. Om föremålet är stort, måste äfven medlen att behandla det betraktas i stort. Konsten är att uppskatta vissa skenbart små

medel såsom stora. Vi skola angifva ett enda sådant, som vår åberopade auktoritet fäste vår uppmärksamhet på. Detta medel att rädda mycken skog skulle bestå deruti, att de till afverkning bestämda träden afqvistades före fällningen. Så obetydlig detta iakttagande vid första ögonkastet kan synas, så viktigt för ungsbogen vore det likaväl. Då ett oqvistadt träd nu fälles, slår det ned en hel mängd unga telningar, som dermed gå förlorade. Vore åter trädet qvistadt, kunde icke andra telningar skadas än de som träffades af sjelfva stammen och detta antal vore säkerligen icke tiondedelen af det som under nu varande förfaringssätt nedslås.

Då inom riksdagen anmärkningar gjorts mot Norrbottenslagen i den riktning, att den icke bestämde något om verklig vård af skogen, hafva vi i förbigående velat påpeka detta förhållande, som åtminstone i kronans skogar icke borde uraktlåtas. Om till följd af dermed förenade kostnader för spekulanten stubbörespriset blefve något lägre, vore detta af föga vikt i jämförelse med den ökade tillgången i skogs massa.

Hvad för öfrigt den ifrågasatta återplanteringen angår, är den, dess bättre, *obehöflig* i Vesterbotten så väl som i Norrbotten. I dessa vidsträckta trakter sår skogen sig sjelf. Detta är ett enstämmigt yttrande af alla skogstjenstemän, hvilkas åsigt vi haft tillfälle att inhemta. Endast en och annan inskränktare skogsmark i skärgården eller vid hafskusten är så vanlottad, att den icke förmår gifva näring åt nya frön, som föras omkring på snön af vinden och uppsöka alla möjliga trakter. Allt tal om återplantering är således ett fåvitskt tal, som grundar sig på obekantskap med de verkliga förhållandena.

Sålunda återföras vi genom dessa förhållandens egen tvingande makt till vår utgångspunkt, till de af hrr Adelsköld, Hæggström m. fl. framställda motioner, hvilkas syfte närmare angafs af hr *Adelsköld* under diskussionen med de orden, att "skogshushållningen i Sverige borde grundas på två olika principer. För södra delen af riket, i likhet med utlandets, grundas på att all mark som ej är tjenlig för åkerbruk eller utgjordes af s. k. impedimenter, skulle användas till skogsodling, att frihet lemnades rörande afverkningen, men ovilkorlig skyldighet stadgades för skogens återplantering och möjligen förbud att någon viss tid efter egendomshandel afverka skog till afsalu. I norra provinserna åter borde, enligt hvad förut är anfördt, lagen grundas på blädning, *med förbud att afverka mera än återvexten*", hvilket just är det som med Norrbottenslagen afses.

Innan vi afsluta denna uppsats, hvars längd endast det viktiga ämnet torde kunna ursäktas, måste vi likväl bemöta en förväntad invändning. Man skall utan tvifvel känna sig uppfordrad att göra oss den frågan, hvarföre vi äro så angelägna om Norrbottenslagen. Vi hafva sjelfva medgifvit, att vi icke befara några synnerligen menliga verkningar på klimatet af skogarnes utglesning, men väl motsatsen. Vi hafva framhållit såsom en orimlighet att på en yta af 60—70 kvadratmil ifrågasätta återplantering; vi hafva påstått, att i de allra flesta fall på de trakter der lagen redan tillämpas och skulle komma att bli det skogen sår sig sjelf. Hvertill då lagen? Härpå svara vi: ur enskildt ekonomisk och statsekonomisk synpunkt. I förra fallet hafva vi fä t vår uppmärksamhet vid ett yttrande af hr Bäckström. Uttycket var icke väl formuleradt, men tanken var riktig. Talaren tog ett

exempel från Pite socken, hvars folkmängd från år 1750 femdubblats, eller från 3,000 till 15,000 personer. Med en folkökning i samma progression för hela länet skulle mot slutet af nästa århundrade antalet hafva vext från 82,000 till 410,000 personer. Detta är visserligen icke osannolikt, men antalet kan gerna nedsättas till 300,000 personer. Nåväl, om redan nu vissa byar sakna husbehofsskog, om de som ega sådan äfven till afsalu få hejdlost föröda sin skog, hvad blir följderna, om icke den, att ännu flere byar komma i samma betänkliga ställning som de förra. I samma mån befolkningen tillvexer, i samma mån täres mera på skogsmassan, och man förstår väl att 300,000 människor hafva behof af skog i en helt annan omfattning än 80,000 människor. Förhållandet blir naturligtvis likartadt i Vesterbotten. Men det kan vara en sak att tänka på, huruvida det kan vara skäl att blottställa människor i ett sådant klimat för skogsbrist, eller rättare, huruvida det kan vara skäl att omöjliggöra dessa landsdelars utveckling genom att beröfva dem en naturtillgång, som är ett oundgängligt vilkor för deras beboelighet.

Den rent statsekonomiska sidan är icke mindre vigtig. Trävaruexporten intager ett så ofantligt rum i vår finansiella ställning, att det bör vara hvarje fosterlandsväns pligt att söka bevara denna sällning för framtiden. Man måste erinra sig, att Norrlands export af trävaror ensam uppväger hela landets export af de tvänne hufvudprodukterna, jern och spanmål, tillsammans. Hvilken förfärande rubbning i vår existens skulle icke uppstå, om vår förmåga att underhålla denna stora affärsgren skulle aftaga eller upphöra! Må vi således icke komma fram med något perlstickararbete, när det är fråga om saker af denna dimension, utan anlita det medel som allena synes stå oss till buds: exportförbud för mindre virke. Vi hafva förut uttalat det, och vi upprepa det nu: Norrbottenslagen skall hålla mer än den lofvar. Då skogsegaren icke får försälja träd under en viss dimension, skall deruti ligga en eggelse för honom att så sköta sin skog, att den desto förr hinner det tillåtna afverkningsmåttet. Hvarföre tveka vi då?

Utsädesfrö såsom exportvara.

Då vi flera gånger framhållit vigten af, att man i Norrland vidtog åtgärder för tillhandahållandet till utsäde åt sydligare orter af våra vanliga sådeslag, anse vi oss böra återgifva de upplysningar som vid landtbruksakademiens sammantråde den 15 denna månad i detta ämne meddelades. Akademien hade framställt denna fråga: *Hvilka kulturväxter kunna odlas samt lemna tillfälle till en lönande afsättning äfven på utlandet af utsädesfrö?* Frågan besvarades först af prof. Arrhenius, som härvid framhöll, att vi, med undantag af hvetet, till utsäde ganska väl kunna med all heder till utlandet afsätta samtliga våra sådesslag, äfvensom frön till de foderväxter som vi odla samt af trädgårdsfrön alla sådana efter våra vanliga köksväxter, med undantag af några finare och ömtåligare bönsorter, som näppeligen hos oss nå full mognad.

Det vore en af gammalt känd sak, att sådesslag och andra växter, som skördats uti ett nordligt land, visa sig mera hårdiga och mogna tidigare, då

de efter utsådesfrö från Norden odlas i sydligare länder. Svenskt korn, svensk råg och svenska årtar m. m. voro derför städse eftersökta uti våra södra grannländer, der utsåde från Sverige af dessa kulturväxter högt värderades och skulle kunna finna en liflig afsättning, om sådant utsåde funnes att tillgå för export i större skala, så att det blefve mera känt och i nämnvärd mängd förefunnes på den utländska marknaden. Det var vid den internationella utställningen i Hamburg 1863 som svensk utsådesspanmål, der den från landtbruksakademien uti en vacker och rik normalsamling företeddes, blef känt och erkänt såsom utmärkt förträfflig — och den vann härnäst liflig efterfrågan samt har sedan i utländska tidskrifter mycket prisats, dervid anförts de lyckade resultat som vunnits efter sådd af svenskt frö af förenämnde växter. Så förekommo efter denna utställning uti de tyska frökatalogerna "ausserordentliche grosse, schwedische Mammutherbsen", hvilka högeligen rosades, odlade efter utsåde af vanliga, stora åkerårtar från Södermanland. Det lappländska kornet och den svenska rågen hafva städse i utlandet vunnit odeladt erkännande, men de förekomma sällan af den utsökta beskaffenhet och så behandlade, som utsådesspanmål bör vara för att med fullt förtroende kunna gå i världsmarknaden. — Vidare erinrades, att bland foderväxterna hade alsikeklöfvern och svenska kålroten vunnit världsnamn-kunnighet. Alsikeklöfvern, som i utlandet nu mera är känt under namnet *svensk klöfver*, är allmänt eftersökt och värderad för dess hårdighet samt för det utmärkt goda foder den lemna. Den odlas nu allmänt i Danmark, Frankrike och England, och frö af densamma skulle på utlandet kunna afsättas med största fördel. Så vore ock förhållandet med i Sverige skördadt rotkålsfrö. Den svenska kålroten värderas nemligen i utlandet likaledes såsom det bästa i sitt slag, och de benämningar som der gifvits densamma påminna om hennes hemland. Kålrötterna kallas af Engelmän och Amerikanare dels "Sweds" (svenskar) dels "Swedish Turnips" och de äro derjemte uti hela världen kända samt förekomma i utländska frökataloger under benämningen "*Rutabaga*" en förvrängning af svenska ordet *rotebagg*, det namn som af allmogen i Westergötland vanligen tillägges kålroten. Svenskt kålrotsfrö är också högt värderadt och eftersökt i utlandet samt skulle der kunna afsättas uti mycket stora partier — men ånkönt förhållandet är sådant, införskrifva vi vårt turnipsfrö från utlandet och anse oss gått väl till väga, när vi kunna bekomma sådant frö direkt från England eller Skottland, och detta under det engelsmännen och skottarne erkänna att de aldrig kunna få bättre kålrotsfrö, än det de bekomma från Sverige! Vi underskatta det vi sjelfve äga och hemta från utlandet det som oftast är vida sämre. Med den utveckling jordbruket hos oss nu mera vunnit, borde man kunna hoppas, att förhållandena härvid måtte för framtiden gestalta sig annorlunda. Det vore en allmänt känt sak, att de fröslag, som hos oss skördats af våra foderväxter, gå säkrare till och äro hårdigare, än de fröslag som hemtas från utlandet; så vore rödklöfver efter svenskt frö vida hårdigare, än den som erhålles efter utländskt sådant, och det är ett godt tidens tecken att detta nu blifvit praktiskt erkänt, då svenskt rödklöfverfrö sista vintern hos oss betalats 5 öre högre pr skålp., än det utländska s. k. holländska, hvilket dock ofta är från andra länder, t. ex. från Schlesien och Österrike, ja till och med från Amerika. Ännu sämre förhåller det sig med de gräsfröslag, som vi få in till oss från utlandet. Ej nog att de ofta äro blandade med ogräsfrön och allt emellanåt af andra arter än hvad deras namn angifva; — äfven när härvid ej är något att einra,

utan de verkligen äro af samma slag som de utgifvas för, inträffar det allt för ofta, att de äro förlegade och ogrödbara, samt sålunda af platt intet värde till utsåde. Detta är mycket ofta händelsen icke blott med ängkaffebröet, utan med många andra gräsfröslag — och häraf härleder sig den klagan, som är så allmän, att verkställda gräsfrösådder så sällan gå till, hvaraf följden åter är att llandtmännen tröttna vid insåning af gräsvallar med blandade frösorter, hållande sig hufvudsakligen till klöfvern och timothejen, men försumma användningen af många andra, mycket värderika och gifvande foderslag, hvilka skulle kunna lemna mera varaktiga och äfven mera gifvande gräsvallar. För vår egen llandthushållnings utveckling och förkofran vore det sålunda af största vikt att nman allmännare, än hittills varit vanligt, toge sig för att taga fröskördar af våra foderväxter, då vi endast på detta sätt kunna vara säkra om att bekomma fullgodt utsåde af de foderslag, som vi önska odla; — och vi böra ej sstanna härvid, utan äfven producera för afsalu på utlandet till utsåde fullgoda frösorter af de kulturväxter, som hos oss under vår sol kunna utbildas till största fullkomlighet. Genom att egna sig åt fröodling i större skala, skulle llandtmännen kunna bereda sig högre och säkrare inkomster, än af den nu ssåsom uteslutande hufvudsak bedrifna spannmålsodlingen, hvilken visserligen kan vara god och bra samt ingalundä bör eftersättas, men hvilken kan och bör tåla bredvid sig fodervextodling äfven för fröskörd. Det kan visst icke förnekas, att afsättningen af fodervextfrön på utlandet har under senaste åren öökats, och det är oss bekant, att en enda handlande i Örebro, Hr Hagendahl, under innevarande års vår afyttrat på utlandet icke mindre än 350,000 skålp. kklöfver och timothejfrö; — men exporten på utlandet af fodervext- och trädgårdfrön är alltför obetydlig, emot importen af sådana frön. Så utgjorde under år 1874, enligt Kommerskollegii senast afgifna Berättelse öfver händeln på utrikes orter, hela exporten af gräs- och fodervextfrön i värde endast 223,082 kronor, under det importen af nämnde och andra fröslag uppgick i värde till 44,555,697 kr. Vi hafva sålunda årligen en ganska stor utgift för inköp från utlandet af frön, som mycket väl hos oss skulle kunna odlas i tillräcklig mängd icke endast för det inhemska behovet, utan äfven till export, och detta så mycket snarare, som uppmärksamheten på senaste tider ytterligare blifvit i utlandet fäst på förträffligheten af de svenska fröslagen, synnerligast genom de odlingsförsök, med frön erhållna från Sverige, som af direktör A. Peterman anstälts vid försöksstationen i Gembloux i Belgien. Det omnämndes huru som ingenjör Zetterlund utskickat till hr Peterman åtskilliga frösorter, som lemnat utmärkt goda skördar, hvadan svenskt klöfver- och gräsfrö m. m. nu stode i högt anseende så i Belgien som å andra utländska orter. Till fortsättande af försöken hade denna vår ytterligare utsändts till hr Peterman klöfver- och timothejfrö från hr *S. Moberg* på Örbyhus i Upsala län, från hr *Spaak* på Skeppsholmen bredvid Ulricehamn samt från kapten *Leijer* på Gåmlegården i Vestergötland, äfvensom diverse skogsfrön från hr *Gyberg* på Hårrljunga samt sockerbetsfrö från hr *Tranchell* i Landskrona och *Niemann* på Arlöf i Malmöhus län. Vidare hade genom hr Moberg från Örbyhus sändts klöfver- och timothejfrö till Vilmorin i Paris samt till Spanien, Österrike och Schlesien. Det vore att emotse, att sedan kulturförsök blifvit anställda med de sålunda senast utskickade frösorterna, skulle utländska marknaden snart komma att mer och mer öppnas för hvad Sverige i denna väg kan producera och vore det sålunda för svenska jordbrukarne lätt att vinna en ny, mycket

gifvande inkostkälla, allenast de allvarligen vände sin uppmärksamhet åt fröodlingen. Lämpligast förklarades det vara, att de jordbrukare som funne sig manade att till sin fördel och svenska jordbrukets förkofran egna sig åt odling af klöfver- och gräsfrön samt trädgårdsfrön, hvar och en valde en eller ett par sorter, som bäst lämpa sig för lokalen, samt odlade dessa i stort, skötte den omsorgsfullt och rengjorde det skördade fröet fullständigt. Hvar och en borde endast välja en eller ett par sorter till odling samt såsom specialist drifva denna odling till den högsta fullkomlighet. De på skiljda håll sålunda producerade frökvantiteterna borde mottagas af en väl orvnad och under offentlig kontroll stäld fröhandel, från hvilket fröet afyttrades så väl här hemma, till våra egna landsmän, som på utlandet, dit de svenska fröslagen sålunda äfven komme att försändas under behörig kontroll samt med full garanti för deras äkthet och i öfrigt goda beskaffenhet.

Ryttmästaren *Möller* instämde med hvad hr Arrhenius yttrat, men erinrade att i södra och vestra Sverige, der man i allmänhet betade sina klöfver- och gräsvallar, torde det möta svårigheter att afstänga särskilda delar af fälten till fröodling; landtbrukarne här skulle dock med nöje inköpa sina behöfliga frösorter från norra eller mellersta Sverige, ty de hade, äfven de, nog samt funnit, hurusom t. ex. det svenska klöfverfröet vore vida hårdigare och bättre än det från utlandet inköpta. — För åstadkommande af redbar fröhandel inom landet, erfordrades dock i första rummet ordentliga *frökontrollanstalter*, sådaua som inrättats uti Danmark i Köpenhamn samt i Tyskland vid Tharandt m. fl. städes.

Hr *Arrhenius* svarade härtill, att han delade i allo hr v. Möllers uttalade åsikter om behovet af frökontrollanstalter samt hyste det hopp, att med den förändrade organisation, som nu afsåges att åvägabringas med Landtbrnks-akademien Försöksanstalt, skulle en fullständig frökontroll äid densamma äfven kunna anordnas, likasom ock att en sådan kontroll äfven borde kunna förenas med verksamheten vid de nya stationer för jordbruket och näringarne, till hvilka statsanslag nu af riksdagen anvisats.

Allmännyttigt.

Ett förträffligt gödningsämne för potatis

uppgifves från utlandet vara följande: $\frac{1}{2}$ del släckt kalk och den andra hälften lika delar af sot eller kimrök, guano och salt. Detta blandas väl tillsammans och tillsättes med så stor mängd trädaska som man finner lämpligt.

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 6.

Juni.

1876.

Innehåll: Märkliga yttranden och beslut II. — Lappländska malmbergen. — En blick på Europas trävaruhandel IV. — Hjelpmedel i hushållet.

Märkliga yttranden och beslut.

II.

Af den frågas behandling som i föregående nummer återgafs och af den vi i detta vilja närmare betrakta se vi framför andra en sak tydligt: Norrlands framträdande på riksförsamlingens skådebana. Så lifligt, våga vi tro, hafva norrländska frågor aldrig tillförene varit af någon riksdag behandlade, som frågorna om en skogslag för Vesterbotten och om en jernväg i Norrland varit ventilerade vid denna, och af alla de frågor som den sista riksdagen gjort till föremål för sin verksamhet finnes knappast någon enda, som bildat en lifligare och mera skiftande tummelplats för stridiga åsigters tvekamp, än de två nämnda frågorna. Redan i detta förhållande ligger någonting utomordentligt löftesrikt och glädjande; redan häri ligger en seger för Norrland. Af hvilken utomordentlig vikt är icke redan den omständigheten, att riksdagen diskuterat tvenne stora ekonomiska frågor, som på det närmaste röra Norrland, utan att en enda gång nämna det norrländska fattighuset, utan att ens synas haft en tanke i denna riktning! Visserligen försökte ett par norrländska riksdagsmän bära fram den jemmerliga lexan om nöden och barkbrödet, men lyckligtvis tyckes ingen hafva lyssnat till eller gifvit akt på denna oförlåtliga glömska, på denna frambesvurna vålnad, som numera icke skrämmer någon, men endast väcker intrycket af en misslyckad karrikatyr.

När i jernvägsfrågan partierna gifva hvarandra väldiga dufningar; när Refsundsliniens förfäktare draga fram med tre jägmästares intyg, att denna linie har 50 proc. mera skog än Håssjölinien, eller när Håssjöliniens anhängare tala om att denna linie har omkring eller närmare 2 millioner tunnland skogsmark, och när de på hvar sitt håll skildra hvardera traktens förefråden och försöka nedsätta den andres beräkningar, så har denna dust varit en anledning till fröjd och gamman. Ty ingen betvivlade att dessa tillgångar funnes; man var blott villrådlig huru mycket den ena tog ifrån den

andra och lade till sin egen beräkning. När den ena Refsundslinien har en skogsareal af 1,689,000 tunnland och Håssjölinien icke mer än 1,435,000, så torde icke många i stridens hetta hafva kommit att tänka på, i huru hög grad dessa uppgifter gagnade Norrlands sak, likasom man icke kom att göra den enkla reflexionen, att om den ena trakten har så mycket och den andra, närgränsande, trakten har så mycket, hvad hafva de tillsammans? Denna reflexion kommer nog efter, och kommer den icke af sig sjelf, så får man väl hjälpa eftertanken på väg. Resultatet blir då det, icke att Refsundslinien har $2\frac{1}{2}$ millioner bjelkar och Håssjölinien endast 1,100,000, eller att den förra har $13\frac{1}{2}$ millioner timmerträd och den senare endast 9 mill. 200,000, utan slutresultatet blir, att de begge tillsammans hafva mer än $3\frac{1}{2}$ millioner bjelkträd och omkring 23 millioner timmerträd. Det är konstaterandet af befintligheten af denna stora naturtillgång på ett efter norrländska förhållanden icke alltför stort område, som just har det största intresset. Att deremot direkt framhålla betydelsen af hela Norrlands industriella lif och dess naturtillgångar, skulle på detta rum hafva varit att väcka frågan för tidigt; hon skulle dermed hafva gifvits en utsträckning som satt skräck i alla nihilister och ignoranter. -När det en gång på allvar blir fråga om en jernväg längre upp än till Ångermanelfven, då må man bära fram hvad man vet om Norrlands naturtillgångar och industri m. m., men det sydligare landets representanter behöfva tid att smälta denna stora fråga. Att bjuda dem hela förrådet på en gång, väcker endast deras afsmak och kan åstadkomma den verkan, att de icke vilja taga en enda smula inom sina läppar. Det är ingalunda någon förkastlig sak att noga bepröfva och riktigt bedöma de medel, som hvarje sak vid hvarje tillfälle kräfver för sin framgång.

Man hade på riksdagen att välja mellan tvenne förslag: regeringens proposition om tvärbanans sträckning öfver Refsund och enskild motionärs förslag om dess sträckning öfver Håssjö; något annat fanns icke; man måste vilja det ena *eller* det andra; konsten bestod i att uppfinna skäl för ettdera. Ehuru vi tillräckligt tydligt uttalat såsom vår åsigt, att norra stambanan och tvärbanan alldeles icke borde hafva annan beröring med hvarandra än att vinkelrätt eller vinkelsnedt skära hvarandra, syntes oss dock förebudet för stambanans blifvande sträckning så hotande, att vi måste instämma i det uttalande som gjordes för Håssjölinien. Att följa regeringen till Gällösund, när färden gälde det öfre Norrland, föreföll oss så onaturligt, att vi hellre sågo tvärbanan snedvriden.

Det bör icke förvåna någon, att den folkrika och industriösa dalgången efter Ångermanelfven åtrådde en jernbana, som förenade honom med de öfre inlandsbygderna och serskildt satte honom i lätt och omedelbar förbindelse med Trondhem och Vesterhafvet. Men huruvida äfven Hernösand dermed hade beredt sig fördelar, som öfvervägde en genare och snabbare förbindelse med Stockholm, kan vara tvifvelaktigt. Vi hafva visserligen hört framhållas den stora fördelen att stå i direkt och nära förening med en hela året om öppen hamn; men denna fördel har icke blifvit oss rätt klar. Det säkra torde vara, att Sundsvall icke med så stora uppoffringar och sådan ihärdighet kämpat för Refsundslinien, för att Trondhiem skulle bli förlagsort för Jemtland. Lika litet kan man väl föreställa sig såsom önskligt för Hernösand, att Trondhiem skulle ha blifvit förlagsort för både Jemtland och Ån-

germanelfsdalen. Eller kan man tro, att denna transaktion skulle hafva tillgått så, att varorna först transporterades från Trondhiem till Hernösand, genom de bygder som voro deras afnämare, för att sedan åter transporteras från Hernösand till dessa trakter? Detta låter fast otroligt, och det förutsätter en brist på vakenhet hos mellanhänderna hvartill intet berättigande förefinnes. Vi misstänka att Östersund, om nemligen en mängd gods får tänkas inkomma öfver Trondhiem, skall blifva en betydande konkurrent på både den ena och andra linien, så att det icke skulle förvåna oss, om äfven Sundsvall i någon mån misräknat sig i detta fall. På det att man icke må tro, att denna åsigt endast beror på ett löst hugskott, vilja vi åberopa erfarenheten i fullkomligt liknande fall. När Gefle—Dala jernväg anlades, hade man i Gefle beräknat, att alla förnödenheter för Dalarne skulle i sistnämnda stad uppköpas, så att Gefle blefve en vinstgifvande mellanhand, men aldrig har man grundligare misräknat sig. Falutraktens behof af kolonialvaror m. m. gå fortfarande öfver Gefle, men stanna der alldeles icke. Man har i Falun, helt naturligt, funnit sin uträkning vid att taga sina varor direkt från Stockholm eller andra orter. Kan Gefle arbeta upp sig till en större importort, skulle det väl kunna aflösa Stockholm, men längre kan det der vid lag icke gå. För öfrigt är det numera icke omöjligt för en upplandsstad att sjelf importera sina varor. Vi kunna icke se något väsentligt hinder för en sådan att hafva tullkammare och nederlagsrätt. Detta är förhållandet med Linköping. Visserligen står denna stad medelst sina ångbåtar i sjökommunikation med Stockholm och andra platser; men om varorna omlastas på ångbåtar eller jernvägar, torde kunna gå på ett ut. Alla beräkningar som sjöstäderna göra sig på förlagsförmoner i förhållande till upplandsstäderna äro således mycket vanskliga. De nya kommunikationsmedlen verka förändringar och omstörtningar, som man måste försöka på förhand tänka sig, om man icke skall en vacker dag finna sig öfverrumplad af förhållandena.

Det är af sådana orsaker vi icke kunnat förmå oss att tro på giltigheten af de bålstora förhoppningar som man i Hernösand tyckes hafva hyst om en stor framtid medelst direkt beröring med Norge. Allt arbete i detta fall har, enligt vår öfvertygelse, varit ett arbete i händerna på den öfre ådalen, hvilken all Hernösands hjälp förutan af naturen är så väl lottad, att den städse är egnad att, om icke bryta, åtminstone minska Hernösands inflytande och betydelse.

Hvad Hernösand deremot synes böra anstränga sig för att uppnå, är den kortaste möjliga förbindelseled med södern och med norden. Ju närmare kusten en jernväg söderifrån drages fram, desto fördelaktigare för Hernösand och för det öfre Norrland. För Hernösand är detta fördelaktigare dels derföre, att den mindre kommersen då icke behöfver på hösten förse sig med ofantliga lager, hvilkas omsättning till icke liten del är beroende af vinterns oberäkneliga längd, utan kan omsättas månadsvis och utan att i synnerlig grad betungas med högre fraktkostnad, dels derföre att det större kapitalet och den större kommersen, gynnade af 1—2 månaders längre kommunikation med hafvet, äro i tillfälle att förse sig med åtskilliga importvaror, äfven spanmål, och i det öfre Norrland hafva en vinstgifvande afnämare. Vid sidan af detta materiella stöd — för att nu icke tala om dess sjöfart, dess skeppsbyggeri och rederirörelse samt fabriksindustri —, som dock

behöfde ytterligare utveckling — har Hernösand redan betydelse såsom det intellektuella lifvets befordrare inom hela länet. Säte för länsstyrelsen och för stiftstyrelsen, eger det dessutom det högsta, åtminstone det största läroverket, slöjdskola, navigationsskola, seminarium, hospital, döfstummeinstitut — allt detta tillförsäkrar Hernösand en framstående plats som delvis sträcker sig utom länet. Men icke heller i detta fall är nog med hvad som finnes; uppfostringsväsendet har behof af ytterligare förbättringar och utvidgningar. I synnerhet gäller detta den qvinliga undervisningen, som snarligen behöfver medel för ett tillfredsställande uppfyllande af samballets och hela provinsens behof. Det kan nog äfven finnas andra inrättningar som böra hafva sin plats i Hernösand, men derom vilja vi nu icke yttra oss. Sålunda skall Hernösand icke behöfva befara något intrång eller afbräck af de för det materiella förvärfvet farliga konkurrenter, som naturförhållanden och förbättrade kommunikationer kunna ställa vid dess sida. Det gäller blott på att hafva öppen blick för sin ställning och för de rätta medlen att bevara och utvidga den samma. I annat fall händer det lätt, att man omfamnar molnet i stället för gudinnan.

Vi hafva varit något mångordiga i denna punkt, men tvärbanans sträckning öfver Håssjö har uppfattats såsom nästan en lifsfråga för Hernösand, och vi hafva ansett lämpligt att nu, sedan frågan derom har fallit, försöka en skärskådning af det berättigade i en sådan åsigt. Om enligt vår uppfattning dermed ingenting är förloradt för Hernösand, så har i ännu högre grad det öfre Norrland skäl att vara belåtet med denna utgång af frågan. Att utan giltigt ändamål förlänga stambanan för det öfre Norrland med flera mil, var för detta ingen anledning till glädje eller nytta, och om dess representanter på riksdagen slöto sig omkring detta förslag, härledde sig detta deraf, att — såsom hr Axell mycket riktigt yttrade — Håssjöbanan var en handpenning på stambanans fortsättning norrut. Man kan numera vara fullkomligt lugn i detta fall. Förhållandenas egen tvingande makt skall vara mycket starkare, än den makt som besittes af dem, hvilka vilja göra intet eller hvilka vilja göra någonting galet. Vi hafva god tid på oss att gifva giltiga skäl för våra åsikter i detta afseende, och vi våga hoppas att regeringen skall komma på bättre tankar i fråga om stambanans sträckning, sedan tvärbanan blifvit lagd efter dess önskan.

Hvad vi i fråga om stambanans sträckning yttrat om Hernösand kan i flera punkter äfven vara tillämpligt på Sundsvall. Har Sundsvall räknat på att få behålla sin ställning såsom förlagsort för Jemtland och kanske till och med utvidga den, så kan det ju hända att det grymt misräknat sig deruti. Sundsvall är i precist samma förhållande till Östersund, som Gefle var till Falun före jernvägens anläggning. Nu handlar Falun sjelfständigt; Östersund skall nog göra detsamma. Men likasom Gefle vunnit ofantligt i utveckling genom jernvägen, skall säkerligen Sundsvall, med den spekulativa anda der finnes, äfven taga stora steg framåt genom sin jernväg. I det fallet är dock förhållandet olika, att vid banans andra ändpunkt ett annat haf öppnar sig, och ett haf som aldrig fryser. På hvad sätt denna i sig sjelf gynnsamma omständighet kan komma att inverka på Sundsvalls affärslif, torde svårligen på förhand med någon större visshet kunna bestämmas. Att vissa skogstrakter ligga bekvämare till för vår export från Sundsvall än från Trondhiem är snart sagdt det enda man nu kan säga. Troligen skall det

befinnas nödvändigt att ett eller flera större sågverk anläggas upp i landet invid jernvägen, och då man vet, att ett betydande Bessemerverk är under anläggning vid Torpshammarbanan, skulle denna tvärbana äfven häruti vinna en slående likhet med Gefle—Dala-banan.

Då denna tidskrifts uppgift icke afser att arbeta för den ena ortens förkofran på den andras bekostnad, utan tvertom det helas väl, och då vi icke kunnat i Håssjöliniens seger finna en verklig fördel för Hernösand och det öfre Norrland, men väl en verklig skada för Sundsvall, så kunna vi af full öfvertygelse glädjas öfver den utgång frågan nu erhållit.

Vi skulle här kunna nedlägga pennan; men striden fortgår; man skulle kunna säga, att den nyss börjat. Ett slag är utkämpadt; men flera, kanske ännu hårdare förestå. Man måste först kämpa om terrängen mellan Hybo och Ångermanelfven; sedan kommer det afgörande slaget om det öfre Norrland. När detta slag blifvit vunnet, kan fred slutas; ty om banans sträckning genom Vesterbotten och Norrbotten behöfva inga förvecklingar uppstå. Denna jernvägssträcka bör dessutom, till följd af den gynsamma terrängen, kunna anläggas för nära nog halfva priset per mil mot jernvägar i Gefleborgs, Vesternorrlands och Jemtlands län. Vi antaga nemligen att i allmänhet banans största afstånd från kusten blir 3 mil.

Då sålunda striden kommer att fortgå ännu ett eller annat år, kan det vara behöfligt att närmare fästa sig vid åtskilligt af det som på sista riksdagen yttrats vid stridens början.

Siffrorna hafva i denna fråga haft samma uppgift som kulisserna på teatern. Scenen är den samma, medlen äro de samma; men i ett ögonblick känner man igen hvarken de ena eller de andra: man har omärkligt skjutit fram en sak här och dragit undan en sak der för att låta dem figurera på helt andra ställen än förut och sålunda framstå i en ny dager, vid sidan af helt andra föremål. På detta sätt har man på riksdagsteatern det ena ögonblicket sett flera tusen menniskor på en trakt, der man det andra funnit "hvarken folk eller fä" o. s. v. Detta sätt att konstruera verkligheten kan vara beqvämt och nyttigt för det tillfälliga ändamålet, men efterföljansvärdt är det icke.

Emellertid är det ganska visst, att de mest skrufvade siffrorna gjort det mesta intrycket. Knappast något slog an så mycket som en jemtländsk talares uppgifter om Sundsvall. Denna stad, sade denne talare, har ensam i det allra närmaste lika många ångbåtar med lika stort lästetal och lika många hästkrafter som alla de nordligare sex städerna tillhopa. Detta skulle vara förhållandet vid slutet af år 1873. Detta är likväl "i det allra närmaste" en *osanning*, ity att Sundsvall vid just den tiden egde

	15 st. ångbåtar med 424 nyl. och 900 hästkrafter
men de öfriga sex städerna	26 st. " 598 " 1261 "

Lägger man tillhopa både segel- och ångfartyg, så visade sig vid samma tid

för Sundsvall 62 st. med 5,115 nyläster
---------------	-------------------------------------

de öfriga städerna 127 st. " 8,266 "
--------------------	--

och hade Hernösand af detta lästetal nästan precist hälften. Såsom man finner, har Sundsvall en mycket hög, och den högsta plats i denna industri, men man höjer det icke genom att nedsätta andras värde.

Samma talare uppgaf, att Sundsvalls tulluppbörd belöpte sig till ungefär 5 gånger så mycket som vid de nordligare tullplatserna. Detta får man

antaga vara riktigt; men har man också tänkt sig orsaken till de nordligare tullplatsernas låga uppbörd? Eller vill man med denna låga uppbörd bevisa, att konsumtionen der är så godt som ingen. Vi vore färdiga att säga: det är tyvärr icke så väl. Men vill man veta hvad tulluppbörden för de nordligaste städerna uppgår till, så skall man söka det i Stockholms tulluppbördslängder. Icke som skulle de serskilda platserna der stå angifna, men der finnes dock summan väl inbäddad i hufvudsumman, och kommer den dag, då denna summa icke längre kan återfinnas i Stockholms tullkammare, då torde det äfven befinnas, att hufvudsumman undergått en betydlig reducering. Det kan således icke vara skäl i att framdraga den låga tulluppbörden såsom ett bevis på omsättningsens obetydlighet, ty detta är ett alldeles grundfalskt resonnemang. Väl vore dock för hela landet, om tulluppbörden för en hel mängd artiklar lemnade ett mindre lysande resultat.

Vi skola icke uppehålla oss vid beräkningarne af folkmängden för de olika linierna, ty man ordentligen excellerade på vissa håll i konsten att trolla bort folk. Men ett yttrande af hr civilministern kunna vi icke förbigå med tystnad. Detta yttrande innebar, att det skulle vara någon fara vid att utsträcka jernvägsbyggandet längre norrut, då der blott funnes 181 personer på kvadratmilen. Vi hafva icke förmonen känna beräkningsgrunden för denna uppgift; men med våra beräkningar stämmer den icke. Afser man endast Vesterbotten och Norrbotten, blir det icke stort mer än 160 personer på kvadratmilen; medräknar man åter Ångermanland, får man åtminstone omkring 300 personer på qv.-milen. Erkännas måste, att äfven detta resultat är långt ifrån tillfredsställande. Vesternorrlands län räknar ensamt för sig omkring 730 personer på qv.-milen, hvilket åtminstone icke är afskräckande, då Gefleborgs och Kopparbergs län tillsammans icke räkna stort mer än 900 personer på qv.-milen och deras gemensamma jernväg dock lemnar större behållning än någon annan i hela riket — en liten stump längre norrut dock undantagen. Det är således icke folkmängden ensam som är den bestämmande i detta fall, hvilket man dessutom har ganska lätt att finna af det förhållandet, att jernvägar i sydliga Sveriges folkrikare orter lemna ett skäligen måttligt resultat.

Huru som helst är icke heller beräkningen på kvadratmil fotad på upplysande och opartiska grunder, när man nemligen vill tala om de faktorer, som på en jernvägstrafik hafva väsendtligare inflytande. Likasom man vid jernvägstrafiken talar om död vigt, så får man äfven i fråga om de nordligaste länen tala om dödt land. Visserligen anses endast 16 qv.-mil tillhöra den eviga snöns region, men i hvilket förhållande står lappmarkernas areal till folkmängden? I Norrbotten beräknas lappmarkerna till 685 qv.-mil och kustlandet till 215 qv.-mil; på de förra är upptagen en folkmängd af omkring 12,000 personer, under det att det senare räknar en folkmängd af omkring 70,000 personer eller 326 personer på qv.-milen. Fäster man sig vid sjelfva kustsocknarna, som sträcka sig omkring 3 mil in i landet, erhåller man ett ännu gynsamare resultat. Sälunda belöper sig på Neder-Lule socken med Lule stad omkring 1,400 personer på qv.-milen. Detta är blott ett exempel; men vi återkomma dertill en annan gång. Man bör redan af det anförda inse, att för en jernvägstrafik i de nordligaste länens kustland förhållandena, hvad folkmängden beträffar, icke ställa sig synnerligen mycket ofördelaktigare än i det sydligare landet. Vi kunde så-

ledes icke heller vid detta tillfälle låta ett så allmänt och vilseledande yttrande som det ofvannämnda utan anmärkning och närmare förklaring kvarstå i riksdagens protokoll.

Ännu mindre öfverensstämmande med vår pligt vore det, att med tystnad och utan protest förbigå några andra yttranden som på jernvägsfrågans vidare behandling kunde hafva ett menligt inflytande. Dervid förekommer först frågan om, huruvida det södra Sverige skall hafva någon fördel af att norra stambanan drages in till Ånge. Representanten för Örebro menade tro på, att denna sträckning var af vigt för hela den södra delen af landet, och att denna del väl kunde väga lika tungt i vågskålen som det norra. Hvaruti denna tyngd skulle ligga i förevarande fall, derom fick man ingen närmare upplysning. Det var naturligtvis en fras, och hvilken äfven såsom sådan af en representant från Vesterbotten helt enkelt betecknades såsom orimlig, ity att det var alldeles obekant att någon i Småland, Vermland eller Vestergötland m. m. toge varor från Trondhiem, eller att sådant någonsin skulle komma att ske på denna väg. Säkert är deremot att sådant kommer att inträffa hvad det öfre Norrland angår och i synnerhet i missvextår. Man får dock icke räkna så noga med nämnda representant, ty när det gäller att gifva luft åt sin afvoghet mot Norrland, får man från det hållet vänja sig vid ännu värre saker. Tilläfventyrs var det endast denna stämning som gjorde sig gällande, när han vid ett visst tillfälle så opåkalladt intervenerade i en norrländsk angelägenhet. Också tog han sig för att rida spärr mot en tryckt skrift som vid riksdagen utdelats. Vi hafva icke varit i tillfälle att se hvarken denna eller andra broschyrer, som, att döma af diskussionen, icke varit utan allt inflytande på riksdagens beslut; men att icke allt deruti varit gripet ur luften, finna vi af ett uttryck, som tyckes hafva varit hr Gumælius till förargelse. Det skall i en af dessa skrifter förekomma, att Torneådalen kunde kallas Sveriges "Nildal". Detta uttryck gifver hr Gumælius anledning att starkt ifrågasätta tillförlitligheten i den ingenjörs uppgifter som yttrar sig på sådant sätt. I sanning, äro hr Larssons uppgifter lika säkra i alla andra fall som i detta, då kunna åtminstone vi hysa ett blindt förtroende till honom, och vi kunna så mycket hellre garantera riktigheten af hans nämnda uppgift, som han sannolikt hemtat detta omdöme just från oss. Hvad har hr Gumælius att invända mot detta yttrande? Huru kan hr Gumælius tillåta sig att med fördomsfull suffisans kasta ifrån sig en uppgift, som har full befogenhet och giltighet? Det kan vara nyttigt att känna amerikanska förhållanden; men vi fördrista oss tro, att det för en representant i en riksförsamling bör vara icke mindre nyttigt att känna sitt eget fädernesland, och man skulle måhända till och med hafva rättighet att derutinnan ställa några anspråk på den, som stiger upp och ger sig min af att veta något derom. Vi äro fullt medvetna om hela skärpan i våra ord, men huru är det möjligt annat, än att med största allvar tillbakavisa en okunnighet, som icke är mindre bjert derföre att den frankt uppenbarar sig på ett riksförsamlingens rum. Att på detta sätt handskas med det skönaste smycket i Sveriges krona, går dock öfver gränsen för allt hvad tillbörligt heter. Lyckligtvis hade Torneådalen blott några veckor förut i Första kammaren, som måhända icke är mindre upplyst än den Andra, och af hr von Kock, som måhända kan vara förtjent af icke mindre trovärdighet än hr Gumælius, vid behandlingen af förslaget om Norrbottens-

lagens utsträckta tillämpning till Vesterbotten, erhållit det erkännande som ligger i följande ord: "*Torneådalen, som är en af de bördigaste trakter jag sett*". Yttrandet återfinnes i Första kammarens protokoll för den 1 April. Om man med rätta kallar den för Sveriges Nildal, så skola vi icke nu gifva skäl därför; vi hafva redan i ett och annat föregående nummer gjort det, och vi skola framdeles gifva ytterligare skäl för en sådan jemförelse.

Men om hr Gumælius förlöpt sig och man känner sig förnärmad deröfver, hvad skall man säga och känna, när till och med en norrländing lägger ännu större okunnighet i dagen? Det är hr Lithner som denna utmärkelse tillkommer. För honom är det icke Torneådalen som det gäller, utan *Luleådalen* är det, som skall hafva kallats en "Nildal", och hvilket tal han förklarar vara sådant, att det kan gå in genom det ena örat och ut genom det andra. Ja, visserligen synas de geografiska begreppen om Norrland hafva gjort denna hastiga resa genom vissa icke minst kunskapsdigra hjernor. Derföre faller det sig icke så noga med sådana småsaker som må kunna finnas norrom Torp, ty der finnas i alla fall "snart sagdt hvarken folk eller få", ehuru det dock sedan upplystes, att der fanns *både* prester *och* således äfven folk. Af denna eklatanta känsla för de nordiska bygdernas framtid rekommenderar man sig verkligen i benägen åtanke i kommande tider, och det bör sannerligen vara en större menighet angeläget att för den norrländska tummelplatsen bevara en kämpe, som har en så noggrann kännedom om terrängen.

Emellertid har saken äfven en sorglig sida. Hvad skall det sydligare landets befolkning tro om detta nordliga land, om detta, äfven i vissa norrländska öron så missljudande ord: *Norrland*? Hvad skall hon tro om de sanna, direkte ur verkligheten gripna skildringar och uppgifter, som under några år meddelats henne, och som redan började rubba hennes fördomar? Hon skall i lyckligaste fall blifva villrådig om hvad hon skall tro. Längre nog har Norrland arbetat emot sig sjelf; man hade vågat hoppas, att hädanefter få höra endast tillförlitliga och upplysande bidrag, åtminstone af norrländingar; men detta hopp är numera icke att bygga på. Och dock borde det vara ganska klart, äfven för dem som bygga och bo vid tvärbanan, att den framtida trafiken skall draga sig norrut, fram mot dessa nordliga bygder, som man på vissa håll vill ignorera, och att mången kan komma att hafva sitt förvärf just i och genom denna trafik. Ty det är ju så med omsättningen, att ju flere afnämare, desto rikare flödar hon.

Ett godt handtag är denna så ostensivt framburna okunnighet åt allt hvad nihilister heter. Låtom oss höra hvad representanten för Örebro säger; se här äro hans ord: "Då kan likväl frågas, huruvida icke riksdagen kan anses hafva uppfyllt detta" (att i någon mån göra Norrland delaktigt af jernvägar) "genom de beslut, som redan äro i fråga om de norrländska jernvägarne fattade och de, som det nu är fråga om att fatta." . . . "Jag för min del tror att riksdagen kan för närvarande anses hafva gjort nog derutinnan." . . . "Hvad vi lofvat är att bygga en tvärbana från Sundsvall—Torpshammarbanen till Riksgränsen, och dessutom från Storvik en uppåtgående bana öfver Hybo, tvärbanan till mötes . . . derutöfver ser jag icke att på riksdagen för närvarande kan ställas några anspråk." Och såsom skäl för denna åsigt åberopar han den ringa kännedom man eger om dessa trak-

ter, "om hvilka männen från orten hafva så skiljaktiga meningar." Hvilken triumf för hr Lithner ligger icke i detta erkännande!

Om vi icke alldeles missminna oss, var hr Gumælius från början emot allt jernvägsbyggande i Norrland. Då regeringen, såsom man kunde vänta, likväl ådagalade den offentliga moralen, att Norrland borde blifva delaktigt af denna fördel, och då riksdagens pluralitet bevisade sig mäktig samma offentliga moral, gaf hr Gumælius med sig, såsom det vill synas, egentligen derföre, att banans ändpunkt var en *norsk* hamn; men nu kunde det icke bli fråga om mer än, i värsta fall, bredspårig bana med *lätt öfverbyggnad*. Vi skola nog få se, huru det kommer att gå med denna lätta öfverbyggnad.

När det nu blifvit fråga om en längre utsträckning af den norrländska banan, nu är det åter stopp! Hr Gumælius är icke med längre; men vi hoppas till Gud, att det skall gå hr Gumælii hjälp förutan, hädanefter såsom hittills.

Den grund vi i öfrigt bygga denna vår förhoppning på skola vi säkerligen få tillfälle att senare framlägga till våra läsares närmare bepröfvande.

Då vi härmed afsluta denna öfversigt, vilja vi blott erinra om de flere sakrika och lidelsefria anföranden som under diskussionen i den egentliga tvistefrågan föredrogos, samt att det skulle varit oss ett sant nöje att redogöra för de samma, så vidt detta tillhört vår uppgift eller kunnat gagna frågan i hennes nya skede.

Lappländska malmbergen

börja efter någon tids hvila och tystnad ånyo tilldraga sig uppmärksamhet. Till vår öfverraskning och tillfredsställelse är det Aftonbladet som bryter tystnaden. Efter att i lång tid hafva förfäktat åsikter, som, enligt hvad vi förstå, ingalunda varit gagneliga för Norrland, synes en förändring till det bättre med den nya redaktören hafva inträdt. Så ensidigt norrländsk äro vi dock icke, att vi skulle fröjdats oss öfver ombytet, så vida i öfrigt dermed stora intressen kunnat lida skada. Såsom det nu är, kan vår belåtenhet vara helt och hållet ogrumlad.

Efter en ganska lång väntan har nu således till allmänhetens kännedom kommit de allmänna resultaten af den på regeringens befallning verkställda undersökningen. Af 41 generalprof å Gellivarealm visade 26 öfver 70 proc., (ett ånda till 74,3 proc.), 13 mellan 60 och 70 proc. och blott 2 under 60 proc. (lågst 50,3 proc.). Tyvärr uppnår äfven fosforhalten hos de flesta af dem ett högt procenttal: 28 hålla minst 0,1 proc. (i medeltal 0,515 proc.), 3 mellan 0,1 och 0,05 proc. samt 10 under 0,05 proc. (lågst 0,011). Svafvelhalten är deremot ganska ringa, i det att 9 bland generalprofven innehöllo öfver 0,05 proc. (högst 0,18 proc.), 20 stycken 0,05 proc. eller mindre och 12 alldeles saknade denna förorening. Manganhalten, hvilken alltid ökar en jernmalms värde, uppgår blott till 0,15 proc.

Med endast *en* fots afsänkning å hela berget skulle 22,200,000 centner jernmalm erhållas, hvaraf kunde produceras lika mycket jern, som i hela Sverige för närvarande årligen tillverkas. Af nyss angifna areal äro dock endast 1,074,000 kvadratfot så fosforfria, att de äro egnade att förarbetas till "Bessemmermetall",

Dock skulle 3 millioner 222,000 ctr. kunna brytas, om på djupet likartade malmtillgångar finnas. Medelst puddelmetoden kan dock äfven en fosforhalt af 0,1 proc. för vissa allmänt förekommande ändamål fullt dugligt jern framställas, och för en del gjutgods hafva fosforhaltiga malmer ett afgjordt företräde.

De 28 generalprofven af Kirunavara utvisa en tackjernhalt af mellan 70 och 73,5 proc. hos 12, hos 13 mellan 65 och 70 proc. och endast hos 3 lägre procenthalt; det fattigaste gaf 61,5 proc. och är således en efter vanliga förhållanden synnerligen rik malm. Fosforhalten var hos 24 prof i medeltal 1,396 proc. och hos de 4 öfriga 0,030 och 0,047 proc. Svafvelhalten uppgår till 0,03 å 0,15 proc.; manganhalten till 0,15 proc., titanhalten till 0,32 å 0,60 proc. Malmquantiteten har beräknats till 2,026 millioner 615,000 ctr. i topparne, 4,102 millioner 25,000 ctr nedanom dessa och intill närliggande sjös yta samt 10,580,000 ctr för hvarje fots afsänkning derunder; af fullgod malm finnas, att döma af undersökningarne, 345,895,000 ctr i topparne och 1,013 millioner 690,000 ctr från dessas bas intill sjöns yta.

Jernhalten utgör af de 8 generalprofven från Luossavara 70—73 proc. i 5 och 67,4—69 proc. i de öfriga 3; fosforhalten är delvis mycket låg, i det att den hos 2 icke hinner ens till 0,01 proc. och i 2 andra stannar under 0,02 proc., i andra 2 under 0,03 proc. och blott i de 2 återstående är högre än 0,03 proc. (0,057 och 0,082 proc.); svafvelhalten växlar mellan 0,03 och 0,09 proc.; manganhalten är 0,15 proc.; titansyran uppgår till 0,24 å 1,09 proc. Malmtillgången i detta, i allo utmärkta, jernmalmberg har beräknats till 650,753,000 ctr till nämnda sjös nivå och 1,676,000 ctr för hvarje fot, som ytterligare brytes, och skulle således, om hårtill lägges all malm af fullgod beskaffenhet i Kirunavara, under ett helt sekel kunna lemna tillfälle till en årlig brytning af 20 millioner centner, utan att man ändock behöfde nedgå under sjöns yta.

Svappavara, beläget i Torne lappmark, Juckasjervi socken, och 4 mil i sydost från de två föregående, innehåller både kopparmalm och jernmalm. Kopparmalmen har dock icke kunnat bli föremål för närmare undersökning, emedan grufvorna ligga otillgängliga genom is, vatten och ras. Jernmalmen bildar högsta delen af berget och omfattar en areal af 424,000 kvadratfot. De 6 degelprofven utvisa 64—69,5 procent jernhalt hos svartmalmen, 50,5 och 58 proc. hos blodstenen samt 72,3 proc. hos blodstensanden. Fosforhalten är ovanligt stor: hos de 3 svartmalmsprofven 0,9—1,547 proc, hos blodstenen 0,951 och 1,462 proc. samt hos blodstenssanden 0,129 procent. Äfven svafvelhalten är temligen hög; i 4 af profven 0,15 proc., i de 2 öfriga 0,06 och 0,07 proc. Manganhalten utgör 0,14 proc., titanhalten 0,75 och 0,72 proc. Bergets högsta, till en stor del blottade, rygg innehåller den mest betydande malmquantiteten, enligt beräkning 156,805,000 ctr.

Förrättningsmännen anse att så väl Svappavara koppargrufva som de 1/2 mil derifrån belägna Särkivara kopparmalmfält synas vara egnade att i en framtid blifva föremål för bearbetning, om närliggande jernmalm kommer att bearbetas.

Då man med fullt skäl kan säga, att de nu nämnda malmbergens tillgångar äro, relativt taget, outtömliga, och då sannolikheter förefinnas, att den farligaste förroreningen: fosforn aftager mot djupet, såsom förhållandet visat sig vara med "Fredrikas skärpning" i Gellivarefältet, der malmen i dagen utvisade en fosforhalt af 0,374 proc., men på 16 fots afsänkning endast 0,031 proc., så torde man äfven kunna säga, att de förut verkställda undersökningarne i allt

väsentligt *bekräftats* af de nu senast verkställda. Visserligen kan full visshet om malmens beskaffenhet på djupet icke lämpligen erhållas utan s. k. kärnborrningar, men då dessa ej kräfva större kostnad än omkring 70,000 kr. för Gellivare, Kirunavara och Luossavara, så torde en sådan närmare undersökning icke behöfva låta vänta på sig.

För att kunna tillgodogöra dessa ofantliga rikedomar, — säger åtminstone en af förrättningsmännen — fordras oundgängligen lättade kommunikationer, helst en malmfälten berörande jernvägsförbindelse mellan Bottniska viken vid Lule och den ständigt isfria Ofotenfjorden i Norge. Undersökning för en sådan jernväg har blifvit verkställd af distriktschefen, major R. Schough, och terrängförhållandena hafva visat sig så gynsamma, att kostnadsförslaget för en 40 mil lång bana slutar på en summa af blott 17,000,000 kronor.

Att 40 mil jernväg å denna terräng byggas för 17 mill. kronor hålla vi mycket sannolikt. Likväl förefaller det oss öfverraskande, att en banas längd från Ofoten öfver Gellivare till Lule icke skulle utgöra mer än 40 mil. Detta oafsedt, är det alldeles icke nödvändigt att hela vägsträckan bekostas af Sverige. Den del af vägen som faller inom Norge skola norrmännen otvifvelaktigt med tacksamhet vilja åtaga sig, vi hafva anledning tro, att de till och med ogera skulle se denna väg bygd af någon annan; man får således antaga, att härigenom banan förkortas med omkring 5 mil. Vidare kan det äfven ifrågasättas, huruvida banan bör dragas öfver Gellivare till Lule. Man måste erinra sig, att norra stambanan i en framtid, som icke kan vara aflågsen, kommer att gå fram mot Torne elf. Detta bör efter vårt förmenande vara bestämmande för en bana från malmbergen i Juckasjervi, ty om denna drages rakt ned till stambanan i trakten af Torne elf, skulle hon förkortas med kanske ytterligare 10 mil. För Sverige, eller grufintressenterna, som vi hoppas förblifva svenskar, återstode att bygga en jernvägslängd af omkring 25 mil, som borde kunna åstadkommas för högst 10 millioner kronor. Med en sådan sträckning af banan sattes hon i förbindelse med icke blott isfri hamn i Norge, utan äfven med Finland och Ryssland samt slutligen med Bottniska viken. För sitt bestånd skulle en sådan bana till och med icke vara beroende af norra stambanan, utan skulle denna senare hellre stå till nordhafsbanan i samma förhållande som jernet till magneten, d. v. s. att nordhafsbanan skulle draga stambanan till sig. För ett så stort ändamål måste alla småstadsintressen vika. Vi förbise icke det retande som för Lule ligger i förslaget: Ofoten—Gellivare—Lule, men vi tro också, att fabeln om hunden och köttstycket innebär en lärdom, som icke bör alldeles falla ur minnet.

Hvad som deremot för Lule kunde vara ett lämpligt önskningsmål, vore en jernbana från Gellivare ned mot Lule elf och hafskusten. En sådan bana borde kunna åstadkommas af engelsmännen, som till stor del innehafva malmberget. En förhoppning i denna riktning bör ju hafva något fotfäste efter de stora löften som för mindre än ett år sedan så högt utropades, att de nästan gifvo genljud i sjelfva Gellivaredundret.

Efter dessa reflexioner i förbigående rörande de blifvande jernvägsförbindelserna, återgå vi till de upplysningar som meddelats rörande tillverkningspriset. Detta bör enligt gjorda beräkningar pr centner kokstackjern ej öfverstiga 2 kr. 10 öre pr centner = 56 sh. pr ton (håri inbegripen 10 öres vinst pr centner malm), tack vare de billiga brytningskostnaderna, som till följd af malmernas utomordentligt fördelaktiga låge och samlade beskaffenhet, för dem från

Juckasjervi socken ej ställa sig högre än 10 öre pr centner, hvaraf åter blir en följd, att malmtransporten blir så stor, att banans anläggning kan grundas på den samma.

Vi vilja för denna gång icke vidare sysselsätta oss med detta ämne, som naturligt nog bör kunna tränga sig fram till allt större uppmärksamhet. Aftonbladet har redan egnat denna stora framtidssak några både välvilliga och välgrundade ord; några andra hafva skyndat sig att aftrycka det hufvudsakliga af Aftonbladets sammandragna meddelande om förrättningens resultater; ytterligare andra skola väl i sinom tid äfven låta höra af sig; men i Örebro, der man annars är så fullproppad med små notiser på 1 och 2 rader, — i Örebro har man ännu icke hört talas om dessa resultater och kommer sannolikt först i en sen framtid att lemna ett litet märke derom.

En blick på Europas trävaruhandel.

IV.

Finlands skogsväsende får icke sammanföras med det ryska rikets; det tillhör finska statsverket både i förvaltning och de deraf härflytande inkomster.

Landets skogstillgångar äro ofantliga. Skogsmarken är upptagen till mer än 274 $\frac{1}{2}$ millioner qv.-ref, hvaraf närmare 160 mill. äro statsskogar, eller nära 58 proc. Man skall genast inse betydelsen af dessa siffror, då man jemför dem med vårt eget lands. Hela skogsmarken i Sverige är icke beräknad till mer än 162 $\frac{1}{2}$ mill. qv.-ref, hvaraf nära 117 mill. belöpa sig på Norrland. Ehuru vi hålla före, att skogsmarken i Norrland har icke obetydligt större omfattning än den officiellt uppgifna, emedan af hela arealen mark ända till 171 mill. qv.-ref äro beräknade såsom impedimenter, så måste man å andra sidan äfven bemärka, att stora vidder skogsmark hafva ganska litet skog. Emellertid skulle, enligt de officiella uppgifterna i begge länderna, de finska statsskogarne vara nästan lika stora som alla Sveriges skogar tillsammans. Dessa statsskogar äro till allra största delen, eller omkr. 89 proc., belägna i Uleåborgs län.

Oaktadt dessa tillgångars omfattning och den utmärkta beskaffenheten af de finska skogarne, åtminstone i den nordligare delen af landet, har spekulationen i trävaruväg ännu icke varit synnerligt uppdrifven.

Exporten sågade trävaror synes af nedanstående tabell, hvarvid till jemförelse äfven upptagas grannländerna.

	<i>Sverige</i>	<i>Norge</i>	<i>Finland</i>
	kubikfot.	kubikfot.	kubikfot.
1869 . . .	71,900,000.	45,977,000.	19,415,566.
1870 . . .	77,400,000.	42,500,000.	16,705,128.
1871 . . .	80,800,000.	41,990,000.	18,571,236.
1872 . . .	90,762,423.	46,206,000.	23,102,893.

Efter denna tid sakna vi officiella uppgifter för Norge och Finland; men det är bekant att exportsumman för sågadt gods från sistnämnda är nedgått

för Sverige, så att den för år 1873 utgjorde 88,376,391 kub.-fot och för hvar-dera af åren 1874 och 1875 något mer än 83 millioner kub.-fot; men att hon deremot varit i stigande för Finland.

Det inbördes förhållandet mellan dessa länders total-export af trävaror är nära liknande det mellan de sågade trävarorna. För år 1872 blir detta förhållande i runda tal följande:

Sverige: 130—140 mill. kub.-fot, Norge: 84 mill., Finland: 33 mill. kub.-fot.

För år 1873 ansågs icke mer än högst 3 millioner stammar varit tagna i anspråk för den finska exporten af sågadt och osågadt gods, då deremot endast från Glommens vattendrag i Norge vida mer än 3 mill. och från Indals- och Ångerman-elfvarne 4 mill. sågblock årligen utskeppas.

Häraf framgår uppenbart, att Finlands skogar långt ifrån äro hårdt anlitade. Det är väl sant att de enskildas skogar äro mycket vanvårdade, så att man till och med nu är betänkt på medel att förekomma deras totala undergång; men af statens skogar finnas många kvadratmil alldeles orörda. Äfven med de enskildas skogar anses från vissa, till och med sakkunniga håll faran icke vara så stor. Man antager nemligen, att om än efter 20 till 30 år en kännbar minskning i tillgången af groft sågtimmer skall inträffa, produktionen af klen timmer bör blifva vida större än för närvarande. Följden häraf, säger en finsk forstman, blir den att sågverken åtnöja sig med timmer af mindre dimensioner än det som nu förbrukas, och att det grofva virket uppsökes från statens skogar, der hushållningen är stald på återväxt af dylikt virke.

När man således jämför Finland med Sverige, finner man att det förra landet är mycket bättre lottadt. Dess skogsareal är 40, men Sveriges 29 mill. tunland; dess statsskogar intaga en jordvidd af 28 millioner, då Sveriges kanske icke öfverstiger, eller kommer att öfverstiga 4 millioner tunland. Tillgången af groft virke anses äfven böra i framtiden blifva betydligt större i kronoskogarne, än för närvarande, genom det der införda skyddssystemet, så att ensamt dessa skogar böra kunna lemna råmaterial till en lika stor virkesexport som för närvarande pågår från landet i dess helhet. Till grund för detta antagande lägger man den beräkningen, att om afverkningen för allt groft virke utgör 60 millioner kubikfot och då den med barrskog bevuxna och för afsättning till Östersjön tillgängliga arealen är 10 millioner tunland, så skulle en årlig tillväxt af endast 6 kubikfot per tunland erfordras för att från kronoskogarne erhålla detta virkesbelopp. En så stor timmerafkastning från kronoskogarne kan dock icke påräknas förr än i en aflågsnare framtid, då deremot tillgången af groft timmer i de enskildas skogar kan betydligt minskas eller upphöra redan de närmaste årtiondena. Virkeshandeln skulle således under mellantiden kasta sig öfver klenare virkessortimenter och en öfvergång hårtill synes redan hafva inträdt. En tilltagande export af klen timmer i form af låkter, spiror, telegrafstolpar, bärningar och i synnerhet af grufstöttor (6 fots längd och 3 tum diameter i lilländan) ådrager sig uppmärksamhet och gifver anledning till yrkandet på inskränkning i de enskildas nyttjanderätt till sina skogar.

Med afseende på kronoskogarnes omfattning och rikedom samt den inom Finland föga uppdrifna spekulationsandan hafva fremmande spekulanter af landets forststyrelse rönt det största tillmötesgående. Såluuda hafva både engelsmän, norrmän och svenskar med samma styrelse ingått kontrakt om afverkning

på vissa år af skog inom Kemi distrikt, som ensamt är 50 proc. större än alla de öfriga distrikten tillsammans.

Af hvad vi nu yttrat bör det vara tydligt, att Finland i någon mån är och i ännu högre grad kommer att blifva en farlig konkurrent till vårt eget land. Man bör således icke insöfva sig i den villfarelsen — såsom under svindeln 1872—1874 verkligen uttalades —, att den då uppjagade konjunkturen och de höga prisen skulle härleda sig deraf, att skogarne i de producerande länderna skulle hafva aftagit i produktionsförmåga och att således prisen icke mera skulle kunna nedgå. Att detta senare var en illusion hafva vi nog samt erfarit och man kan vara lika förvissad om, att de skogsförbrukande länderna alldeles icke äro så beroende af oss som mången velat inbilla sig. Om Sverige nu en lång tid varit det förnämsta produktionslandet för världsmarknadens behof af skogsprodukter, så kommer sig detta deraf, dels att vårt virke i förhållande till priset varit användbart och begärligt samt att vi kunnat uppträda med en stor massa, dels att Ryssland och Finland icke varit beredda på tillfredsställande af den stegrade efterfrågan. Blir deremot detta förhållandet, och det är säkert att dessa länder allt mer närma sig detta mål, så kan det äfven bli fråga om, huruvida icke dessa länder kunna underbjuda oss i priset på varan. Det är icke alldeles fritt att liknelser dertill redan försports, och vi hafva sannolikt långt mera att deraf befara i en framtid.

Den finska spekulanten är äfven, enligt hvad vi förstå, långt mera gynnad af staten, än hvad den svenska är i vårt land. En blick på den för Finland gällande förordning angående villkor vid försäljning af sågstock från kronoskogarne skall lätt öfvertyga oss derom.

Denna förordning upptager bestämmelser om 1. virkets beskaffenhet, 2. virkets afleverering till köparen, 3. virkesauktioner, betalning och säkerhet, samt 4. serskildt stadgande.

Hvad virkets beskaffenhet angår, stadgas att köparen är skyldig mottaga stock med en diameter i toppen af 10 verktum och deröfver samt med en längd af 14—24 fot; dock är icke köparen förbunden att mottaga mer än 30 proc. af 18 fots stock och derunder samt deraf högst 10 proc. från 14 till 16 fot..

Der större grenar i toppen utskjuta och bilda krona, bör afskärningen ske under dessa.

Friska anses träd med kärnspricka, äfvensom sådana hvilkas yta är angripen af vindtorka eller röta, såvida skadan ej går djupare än att felfritt rakt sågblock af minst 10 verktum i diameter kan af trädet erhållas.

Finnes stubbröta af 2 tums diameter eller derunder, afräknas 5 fot af stubbens längd; är rötan betydlig, afskåres blocket och endast den oskadade delen lemnas till köparen.

I fråga om virkets afleverering till köparen finnes det viktiga stadgandet, att *virket utbjudes per kubikfot*, hvarjemte den efterföljansvärda bestämmelsen finnes, att toppars afqvistning och gröfre qvistars hopläggning verkställas af forstpersonalen mot 5 penni för stam.

Kuberingen verkställas efter köparens önskan, antingen i skogen eller vid flottbart vattendrag, och släpningen till vattendraget eller utdrifningen utföres af kronan, om köparen önskar det. Kuberingen bör vara verkställd före April månads slut. Kronan åtager sig äfven leverering af minimi- eller maximibelopp virke till sågarne.

Virkesauktioner försiggå årligen i Augusti månad, dervid uppgifves hyggesplatsens ungefärliga afstånd från flottbart vatten.

Liqviden skall försiggå inom 6 månader.

Om kronan aflevererar virket åt köparen vid sågen, skall så stor del af priset för detsamma, som motsvarar kostnaden för fällning, aftrumning och flottning eller transport till sågen, af köparen erläggas inom 2 månader efter aflevereringen; af återstoden skall hälften erläggas inom 9 månader och den andra hälften 1 1/2 år efter mottagningen.

Såsom serskildt stadgande upptages, att utstämplingen af de utgallrade träden verkställas året näst före det då afverkningsförslaget bör upprättas.

Hvad af denna förordning är egnadt att i synnerhet tillvinna sig förtjent uppmärksamhet är det afseende som göres på trädens användbarhet, virkets försäljning per kubikfot, qvistarnes afhuggning och hopläggning samt kronans åtagande att leverera virket vid sågen eller vid flottbart vatten.

Vi föreställa oss, att dessa bestämmelser till och med kunde vara förtjent af vårt eget lands skogsstyrelses bepröfvande, såvida detta icke redan skett. Om vi icke alldeles missinna oss, sågo vi nemligen för icke länge sedan i en skogsstyrelsens kungörelse virkesmassan utbjuden till försäljning per kubikfot. Om detta icke är ett misstag, är början gjord och fortsättningen skall säkerligen icke länge låta vänta på sig.

Hjelpmedel i hushållet.

I.

Mat-Rabarbern.

Rabarbern leder sitt ursprung från Asien. Thibet dref fordom en betydlig handel dermed, men när Lama-presterna monopoliserade skörden af denna vext och uttalade fruktansvärda förbannelser mot hvar och en som vågade närma sig dess vextställan aftog handeln och är nu jemförelsevis mindre betydande.

Rabarbern växer der på höga berg; man träffar den på ända till 16,000 fots höjd och infödingarne påstå att den växer bäst vid snögränsen. Huru som helst trifves rabarbern väl äfven i våra nordligaste trakter.

Rabarbern är af många olika arter; men vi afse här endast matrabarbern. Vi, svenskar, hafva i allmänhet icke sinne för att tillvarataga det lilla och deraf bereda oss fördelar. I andra länder, såsom Frankrike och Ty-kland, försmår man ingenting, huru litet det än är, och mången har på detta lilla samlat en förmögenhet på millioner. Till ett sådant litet medel räkna vi äfven rabarbern. Den odlas i synnerhet rikligt i England, hvarifrån vi erhållit våra bästa sorter, men äfven i sydligare Sverige är den temligen utbredd och den har lyckats bereda sig rum hela vägen uppåt ända till Norrbotten, der icke få hafva den i sina trädgårdar. Emellertid är dess användande ringa emot hvad den borde vara. Det är derföre vi velat erinra om densamma.

Man föreställer sig, att detta lilla tillskott i hushållet skulle ingenting hafva att betyda; men vi skola genom en enkel beräkning ådagalägga, huru små

belopp kunna bli ganska stora summor. Om i Norrland 20,000 hushåll odlade rabarber, och hvar och ett åt ett mål sådana 50 gånger på året, samt om man uppskattar hvarje mål till 25 öre, hvilket ju icke är mycket för ett helt hushåll, så få vi dock en summa för året af 250,000 kronor på denna enda vext. Med afseende på dess saftiga, krusbärslika smak, skulle den utgöra ett angenämt tillägg till den vanliga, enformiga födan. Derföre borde vid folkskolorna dess odling och användningssätt göras bekant för barnen, hvilka sålunda blifva i tillfälle att värdera den och tillegna sig smaken för den samt göra den hemmastadd vid hvarje gård i våra bygder.

Vi meddela här, efter Trädgårdsbok för Norden, några anvisningar för dess odling och användning, hvarvid vi dock vilja anmärka, att äfven en magrare jord göres bekväm för rabarbern genom gödsling.

Mat-rabarbern, säger nämnda bok, kräver djup, fet jord och soligt läge. Jorden gödslas starkt och gräfves 2 fot djupt, derefter utsättes plantor, helst sidoskott af någon utmärktare afart, t. ex. den sorten som kallas *Prince Albert* *), på 4 fots afstånd från hvarandra. Man kan äfven så frö på kalljord och, då plantorna blifva 1—2 år gamla, utsätta dem på en på ofvannämnda sätt tillredd plats; men sådana plantor lemna en både till myckenhet och godhet sämre skörd. Matrabarber är en bland de mest värdefulla växter för hvarje hushåll och isynnerhet för den höga Norden, der den trifves lika väl som längre söderut, och den borde således ha en plats i hvarje trädgård, enär den är på mångahanda sätt användbar i hushållet. Bladstjelkarne, skalade och syltade i socker, lemna ett utmärkt sylt; af den utpressade saften tillverkas ett utmärkt vin, som vid utställningar till och med i sydliga länder, der verkligt vin produceras, tillerkänts pris. Bladen, unga, kunna användas såsom spenat; blomspirorna, tagna tidigt, kunna användas såsom blomkål. Till allt, hvartill omogna krusbär kunna användas, kan äfven och på samma sätt rabarberstjelkar nyttjas. Växten är således en för den höga Norden högst värdefull planta, som icke för mycket kan rekommenderas. Hvarje höst bör man nedgräfvat gödsel emellan stånden och derjemte böra blomspirorna alltid borttagas, så snart de uppväxt ett stycke, äfven om man icke vill använda dem, emedan de försvaga plantorna om de få qvarsitta.

*) Af denna sort kunna plantor erhållas å Kongl. Landtbruksakademiens experimentalält.

23. OKT. 1969

KIMEA

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 7.

Juli.

1876.

Innehåll: *Finis Norrlandiæ?* — Jordbruksbolag i stad. — Om skydd mot nattfroster. — Tidningspressen. — Allmännyttigt.

Finis Norrlandiæ?

Vi behöfva en längre inledning, innan vi komma till slutet af denna artikel och till *Norrlands slut*, till dess — undergång. Vi skola således icke synnerligt mycket uppehålla oss vid den hemska bild som öfverskriften framställer, men uttrycket är så märkligt, att vi omöjligen kunnat underlåta att begagna oss af en så pikant företeelse, i synnerhet som den gifver anledning till en och annan allvarlig betraktelse.

Finis Norrlandiæ var det uttryck som landshöfding Treffenberg begagnade vid jernvägsmötet i Hernösand den 24 denna månad. Anledningen till ett så kraftigt ord var den misströstande möjligheten att det af hr landshöfdingen framställda förslag till jernvägssystem i Helsingland, Medelpad, Ångermanland och Jemtland icke skulle vinna det understöd af orternas befolkning som förslaget ansågs erfordra för ett gynsammt mottagande af statsmakterna.

Det är således antydda förslag som vi nu hafva att först närmare behandla.

Man behöfver blott kasta en blick på kartan för att inse den väsendtliga olikheten mellan Norrland söder om Ångermanelfven och Norrland norr om samma elf. Den senare delen har sin förnämsta odlingsmark i kustlandet; längre upp i landet blifva dalgångarne smalare, höjden öfver hafvet tilltager, fjellen rycka närmare. I följd af denna fysiska gestaltning måste den odlade bygden och den talrikare befolkningen vara att söka i kustlandet. Af samma orsaker kan det icke uppstå några tvister om sträckningen för en stambana norr om Ångermanelfven. Annorlunda förhåller det sig med landet söder om nämnda elf. Här breder det odlade och odlingsbara landet ut sig i en utsträckning som blir jemförlig med den södra delen af Sverige. Kusten upptages af Medelpad—Ångermanland och det inre landet af Jemtland, med tillsammans en bredd af åtminstone 20 mil. Det mest anmärkningsvärda med denna landsdel är att det inre landet är icke mindre fruktbart än det närmare kusten belägna, utan fast hellre öfvergår det

samma i alla de vilkor som betinga fruktbarheten. Till denna gynsamma omständighet kommer ytterligare en rikare tillgång af skog. Här är sålunda det inre landet af icke mindre vikt än det nedre. Man måste, med ett ord, göra afseende på begge. De hafva begge behof af att komma i förbindelse med södern. Frågan är således huru detta behof må kunna afhjelpas.

Regeringen har hittills orubbligt haft sin uppmärksamhet fäst på den vestra delen af landet och kommer antagligen fortfarande att arbeta för dess förseende med jernväg. I medvetande häraf framkom förmedlingsförslaget Torpshammar—Håsjö. Det var ett försök att tillgodose begge sidorna och i synnerhet att befrämja det öfre Norrlands önsknings. Såsom alla förmedlingsförslag tillfredsstälde det i sjelfva verket ganska få, men omfattades såsom en nödfallsutväg. Sedan likväl detta förslag fallit och tvärbanan erhållit den sträckning som äfven efter vårt förmenande var den riktiga, har utsigten för ett ändamålsenligt jernvägssystem i denna del af landet betydligt ljusnat.

Det är den ofvan påpekade stora bredden af landet som för flera år sedan föranledde denna tidskrift att framhålla nödvändigheten af tvenne banor från Hybo upp genom norra Helsingland, Medelpad, Ångermanland och Jemtland. Huruvida det var hr Thomée eller hr Adelsköld som först utkastade denna plan måste vi lemna ofgjordt; det vill synas som skulle de hafva mött hvarandra i denna punkt. Temligen likgiltigt kan det också vara, hvilkendera var den förste, ty så länge det endast gäller att på papperet utkasta önskningsmål, utan att alltför mycket fästa sig vid medlen för de sammans uppnående, behöfver man icke synnerligen grubbla öfver förslagsställarens namn. Det vissa är, att af de två föreslagna banorna var det den östra, eller B-linien, som af denna tidskrift nästan uteslutande framhölls såsom behjertansvärd. Afser man denna landsdel i sin helhet, måste man erkänna, att begge banorna äro lika berättigade, men tänker man på det öfre Norrland och en banas dragande dit upp, så vinner onekligen den *östra* linien en öfvervägande betydelse. Tänker man sig endast *en* bana från Hybo, så kan man omöjligen tveka i valet hvilkendera sträckningen man bör gifva företrädet, men man har nu kommit till den punkt, att man icke kan åtnöjas med mindre än begge två. Detta är dock under den gifna förutsättningen, att regeringen fullföljer sin egen fattade plan att norra stambanan bör dragas från Hybo öfver Välje till Ånge. Skulle mot förmodan regeringen frångå sin gamla plan, så får man antaga en östlig stambana såsom sjelfskrifven och i sådant fall finge naturligtvis den vestra linien hvila tills vidare, då den hvarken hade målsmän eller något brådskande behof att afhjelpa.

Då likväl detta senare antagande är mycket osannolikt, har man funnit behöfligt att tvenne statsbanor utginge från Hybo, den ena till Ånge, der hon sålunda sammanföle med Trondhiem—Sundsvalls-banan, den andra förbi Malungen och Vattjom nästan rakt upp till Björkå vid Ångermanelfven, det vill säga, i B-liniens riktning. Men den ursprungliga B-linien stannade, såsom bekant, icke vid Ångermanelfven, utan krökte sig, på höjden af denna, mot vester och fortsatte sin väg in i Jemtland och till Norge. Denna sträckning af B-linien, jemte en tänkt vestlig bana, (vestligare till och

med än banan Hybo—Ånge—Gällö) bildade en fullständig triangel och utgjorde ett fullständigt jernvägssystem.

Denna tanke, som för flera år sedan först uttalades af och genom denna tidskrift, har nu åter upptagits af landshöfding Treffenberg och länets jernvägskomité.

Den första åtgärd som hr landshöfdingen såsom ordförande i länets jernvägskomité vidtog till förverkligande af denna tanke var ett jernvägsmöte i Sollefte den 8 i denna månad. Hvad man således först kom att behandla var den aflägsnaste delen af ofvan nämnda jernvägssystem, sjelfva basen i triangeln, eller en tvärbana från Näskott förbi Gesundsjön och Hellgumsjön till Bollsta vid Ångermanelfven. Vid detta möte börjades öfverläggningarne af landshöfding Treffenberg, som förklarade sig hafva ett behof att vid mötets början offentligen redogöra för sin personliga ställning till den norrländska jernvägsfrågan i dess helhet. Denna förklaring ingick dock icke i det inre af frågans behandling. Talaren begagnade härom helt lätt sådana uttryck som: "Tiderna voro ej gynsamma"; "riksdagen ville bygga endast *en* stambana och *en* tvärbana och till B-liniens seger fanns ingen utsigt". Faktum är, att Vesternorrlands läns landsting gjorde sig skyldigt till ett affall, — hvarföre? Härom lmnade icke förklaringen någon upplysning; men det är icke alldeles obekant, att vissa förespeglingar förmådde de ledamöter som representerade Ångermanland att göra en frontförändring. Huru utgången blef känner man nu, och det må vara förargligt, men ingen skam att erkänna, att man — duperades. Att handla på god tro der man icke har rättighet att tvifla är ju mycket ursäktligt. Den macchiavellism som både före och efter landstingets förändrade frontställning gjorde sig gällande, gisslades äfven mycket skarpt, i synnerhet af tvenne talare, på Hernösandsmötet.

Ehuru vi således icke förstå annat, än att talarens personliga ställning till den norrländska jernvägsfrågan just i dess dunkla punkt fortfarande efter hans förklaring blef oförklarad samt att i sjelfva verket någon förklaring i allmänhet icke var behöflig, skola vi vara de första att erkänna klarheten och den öfvertygande kraften i talarens framställning af det jernvägssystem som bör kunna tillfredsställa alla berättigade anspråk, äfvensom att uttrycka vår synnerliga belåtenhet dermed, att talaren sjelf slutligen kommit till insigt om det mål hvartill man bör sträfva. Utan att uppehålla oss vid den krångliga historik som den norrländska jernvägsfrågan framställer och som borde vara allbekant, skola vi derföre öfvergå till de utsigter som talaren ansåg förefinnas för det åter upptagna förslaget till ett fullständigt jernvägssystem.

På Håsjölinien vore numera icke att tänka, sedan Refsundslinien blifvit beslutad, ty att riksdagen skulle besluta sig för byggandet af en Håsjölinie, som på 7 a 8 mils sträcka och på föga afstånd skulle löpa parallelt med Refsundslinien, vore alldeles orimligt. Utsigterna för stambanans förläggande i B-linien vore icke heller synnerligen större, ty ur strategisk synpunkt anser regeringen denna linie olämplig, och med det förtroende den nu varande regeringen åtnjuter hos riksdagen, skall denna senare icke kunna förmås att med större välvilja omfatta ett förslag som icke af regeringen vore framlagdt. Men dermed behöfde man icke befara, att kustlandets berättigade intressen skulle vara tillspillogifna, lika litet som att ingen väg skulle be-

redas det öfre Norrland till förbindelse med Jemtland och Trondhiem. För att nå detta mål, måste vi dock själfva visa oss villiga till uppoffringar, ty man borde erinra sig huru verksamt jemtarnes anbud af 900,000 kronor hade befordrat deras intressen. Af sakkunnig person hade uppgifvits, att en linie Hybo—Björkå icke skulle blifva mer än omkring 5 mil längre än en linie Ånge—Björkå och, efter en beräkning af 600,000 kr. milen, endast 3 milloner dyrare. För denna summas åstadkommande erfordrades en förning af krafter, af verksegare och kommuner. För att möjliggöra B-linien måste man äfven på egen hand dessutom befordra förbindelsen mellan det öfre Norrland och Jemtland samt Norge. Denna fyllnadslinie vore basen i det naturliga systemets triangel, det vore linien Näskott—Bollsta, som utgjorde föremål för Solleftermötets öfverläggningar och som talaren hoppades skulle bygga sig sjelf, all statsmakternas medverkan förutan. Bollsta—Näskottsbanan vore något kortare än Sundsvallsbanan och berörde Jemtlands rikaste orter samt Hellgumsjön. Dess sträckning är på statens bekostnad till stor del redan undersökt, men undersökningen behöfde kompletteras och en trafikutredning åstadkommas.

Under den diskussion som härefter följde var pluraliteten afgjort för den af jernvägskomitén genom dess ordförande föreslagna tvärbanan. Riksdagsmännen Malmberg och Hans Andersson i Bringåsen meddelade en mängd sakuppgifter för en sådan bana. Hon komme att tillföra de tre ådalarne omkring Ångermanelfvens båda grenar och Indalselfvens öfre lopp deras högst betydliga behof af konsumtionsartiklar. Trävarutrafiken blefve mycket betydande; vid Ångermanelfvens grenar funnes 17 mill. kvadratrek skogbärande mark och Indalselfvens 13 mill. kvadratrek skogsmark räckte godt till för en konkurrens mellan denna bana och Sundsvallsbanan. Blefve ett större träförädlingsverk anlagdt vid Gesundsön, och derom vore redan fråga framställd, skulle detta i hög grad förhöja banans trafikutsigter. Allt detta utom den stora fördelen af utmärkta odlingslägenheter tillgodogörande. Till detta som af hr Malmberg anfördes och som ytterligare belystes genom en mängd sifferuppgifter, lade hr Hans Andersson i Bringåsen (hvars förträffliga anförande i jernvägsfrågan vid sistlidne riksdag vi med beundran mer än en gång genomläst), tyngden af sitt ord. Han antog med säkerhet, att trafiken å den ifrågasatta banan skulle blifva vida större än på Refsundsbanan, emedan norra Jemtland är det södra betydligt öfverlägset i befolkning, odlingslägenheter och export.

De invändningar som af ett par tre talare gjordes mot förslaget och som hufvudsakligen bestod i misströstan att anskaffa det erforderliga kapitalet, men i synnerhet stödde sig på den förhoppningen, att stambanan skulle framgå i denna riktning, bemöttes ifrigt af åtskilliga talare, som framhöllo att på 5 års tid ej mindre än 120 mill. kronor nedlagts på enskilda jernvägar i vårt land, af hvilka de flesta haft sämre utsigter än denna. Derjemte åberopades de goda resultat som andra enskildta jernvägsföretag i Norrland lemna, och för Herjeådalsbanan hade deltagandet varit så stort, att 1½ million på några månader hade tecknats af allmogen i bygder, som i bördighet och välmåga icke kunna jemföras med denna.

Mötet uttalade sig för önskvärdheten af att en tvärbana Näskott—Bollsta komme till stånd, hvarjemte en komité af nio ledamöter utsågs för förberedande åtgärders vidtagande. Dessa ledamöter äro herrar landshöfding

Treffenberg, riksdagsman Hans Andersson i Bringåsen, Haqvin Bergvall, Ragunda, länsman P. O. Borg, Lith, verksdelegaren J. P. Dahlberg, Bollsta, riksdagsman F. Malmberg, N. O. Petersson, Stugun, Joh. Sjödén, Sollefte, och Aug. Åhlin, Forsse. Suppleanter i komitén äro hrr J. Fahlén, Tjäll, Const. Falk, Lo, Chr. Lindeberg, Hernösand och Silén, Forss.

Denna komité hade redan den 25:te ett sammanträde. *) De erforderliga undersökningarna för banans sträckning hade uppdragits åt major Adelsköld och ingenjör Larsson, hvilka vid Solleftermötet voro närvarande, och till nu nämnda komitéssammanträde hade resultatet af de redan fullbordade okulärundersökningarne inkommit. Tvenne alternativ förekommo för banans sträckning, men komitén bestämde sig för följande riktning: Näskott—Höglunda vid Gesundsjön (redan på statens bekostnad undersökt), Höglunda—Döda Fallet (med mellanliggande punkter: Koviken, Böle, Ho, Kullsta, Näset), Döda Fallet—Hellgumsjöns södra ända—Bollsta (med mellanliggande punkter: Forsse, Långsele, Mählerstorp, Åsmyrberget, Skjärfsta i Sollefte, Gårdsnäs, Långmyran, Mosjön, Hällsjö, Dals kyrka och Lesjön). Hrr Dahlberg, Sjödén, Åhlin och Malmberg fingo i uppdrag att uppgöra trafikutredning för hela linien.

Sedan vi sålunda redogjort för basen i triangeln, öfvergå vi nu till mötet i Hernösand, hvarå triangelns begge sidor voro föremål för öfverläggning. Det har i fråga om detta möte väckt förvåning, att ingen offentlig inbjudning dertill varit synlig, utan att endast inbjudningsbref till ett visst antal personer blifvit utsända. Vi äro icke i tillfälle att uppgifva någon orsak till det anmärkta förfarandet, men det hade måhända icke skadat saken, i synnerhet med afseende på teckningen till bidrag för undersökningskostnadernas bestridande, om det stått en och hvar fritt att infinna sig dervid.

Äfven vid detta möte framställde landshöfding Treffenberg sin uppfattning af det jernvägssystem som han redan vid Solleftermötet framhållit såsom önskvärdt och tillfredsställande. Hvarföre man måste vara med om linien Hybo—Ånge kom sig deraf, att regeringen med all säkerhet icke frånginge denna linie, och fara vore för handen att man pauserar vid tvärbanan, i fall ingenting gjordes för att stämma statsmakterna för en kustbana. Därföre vore frivilliga offer och teckningar för bidrag till undersökningar af B-linien ovilkorligen nödvändiga. Dessutom måste af för saken intresserade personer utredning om trafikförhållandena företagas och borde desse äfven angifva grunderna för ett aktiebolag eller dylikt, på det att man skulle kunna erbjuda en grundplåt, med hvilken man kunde vända sig till länets landsting med hemställan att det med värma omfattade förslaget och ansloge medel för ändamålet.

Häradsh. Staaff, som derefter fick ordet lemnade den upplysningen att sträckan från Hybo till Malung redan vore undersökt och af statens ingenjörer kontrollerad, hvarjemte han meddelade, att helsingarne hade kommit till mötet för att afgifva protest mot banans dragande från Hybo till Ånge, och trodde talaren icke heller att regeringen vidhölle sin plan i denna väg.

Major Adelsköld förklarade sig i flera år hafva hyllat det triangulära systemet, ehuru han af omtanke för det öfre Norrland hade slutit sig till den norrländska pluralitetens uttalade mening för Torpshammar—Håsjöba-

*) Vi anse lämpligt att här omnämna detta.

nan; ansåg linien Hybo—Ånge vara en gifven följd af Refsundslinien, och antog att ett uttalande till riksdagen om B-linien skulle hafva den bästa verkan.

Landshöfding Treffenberg uttryckte sin tillfredsställelse öfver att hans åsikter delades af en så sakkunnig man som major Adelsköld, men protesterade mot nyttan af ett opinerande i frågan. Alltför många ord vore redan spilda; det gälde nu handling. Visade sig icke intresset för saken så stort, att medel kunde påräknas för undersökningarne och en rund summa kunde erbjudas staten till grundplåt för banans byggande, då skulle talaren draga sig undan, inför samtid och efterverld fritaga sig från allt ansvar, för enskild del lägga händerna i kors och med turkiskt lugn bida hvad komma skulle; men det ville talaren säga: *finis Norrlandiæ*, det vore slut med Norrland, och ingenting skulle kunna hela det sår som dermed vore Norrland tillfogadt.

Dessa med lidelsefull eld och styrka framförda ord gjorde ett starkt intryck på flere af de närvarande; men att de icke hade öfvertygande verkan på alla, visade sig af de närmast följande talarnes anföranden.

Apotekaren Brun uttalade sig bestämdt mot linien Hybo—Ånge samt linien Gällö—Håsjö eller Ånge—Håsjö och ansåg, att norrländingarne böra sluta sig tillsammans mot dessa linier samt i allmänhet underkänna hvarje förslag om annat än en verklig norrländsk stambana.

Verksegaren Malmberg anslöt sig till hr Brun och förmenade det vara ett dåligt exempel, om landstinget ansloge tillskott för B-linien, ty i sådant fall skulle dylika anspråk kunna ställas på äfven de nordligare länens landsting.

Major Adelsköld deremot förtydligade i viss mon både sitt förra uttalande och de sista talarnes ord genom den bestämda förklaringen, att man borde vara med om Hybo—Ånge-linien endast *med vilkor* af B-linien.

Doktor Christiernin hade alltid varit för B-linien och hade med sorg och grämelse såsom den största olycka uppfattat Vesternorrlands läns landstings med fleres beslut att frångå sin en gång bestämda anslutning till B-linien. I öfrigt uttalade sig denne talare för tvenne statsbanor samt ansåg icke Ängelinien motverka B-linien hvarföre det vore oklokt att uttala sig mot den samma och vådligt att besluta sig för ett förhindrande deraf. Talaren biträdde, med ett ord, fullständigt det nu framställda förslaget och instämde till alla delar i landshöfding Treffenbergs anförande, utom i hvad på slutet yttrats om "*finis Norrlandiæ*"; talaren vore nemligen optimist och hyste den fulla öfvertygelsen att, äfven om ett ogynsamt beslut fattades vid detta tillfälle och om statsmakterna icke kunde förmås att bygga en statsbana i B-liniens riktning, Norrland med dess stora resurser icke derföre vore förloradt, utan att tvertom det oafvisliga behovet af en sådan bana inom mycket kort tid skulle framtvinga henne.

Apotekar Brun uppträdde ånyo mot den förespeglade möjligheten af att Norrland sjelft skulle belastas med byggandet af en stambana i den rätta riktningen och erinrade om att Norrlands egen uppgift icke vore byggandet af stambanor, hvilket vore en stor obillighet, utan att bygga bibanor från öfre landet till kusten, hvarföre talaren beifrade mötets fasthållande af sitt anspråk på B-liniens utförande af staten.

Landshöfding Treffenberg meddelade, såsom ett bevis att regeringen vidhölle sin plan om Ängeliniens utförande och stambanans vidare framdragande

i den vestliga riktningen, att från byggnadsstyrelsen i dessa dagar till länsstyrelsen inkommit handlingar hvilka oförtydbart gåfve vid handen, att undersökningar skola fortsättas för en bana från Gällösund eller annan punkt på tvärbanan till Håsjö—Sollefte.

Sedan lektor Himmelstrand med värma yttrat sig för komitéförslaget och bruksegaren Schale fästat uppmärksamheten på vigten af att först och främst grunden och sättet för de frivilliga bidragens utgående blefve bestämd samt med anledning deraf

Major Adelsköld erinrat, att dessa bidrag icke behöfde utgå i kontanter, utan att upplåtelse af jord, leverering af sleepers, stängselbyggnader m. m. lätteligen skulle motsvara värdet af den erforderliga summan,

afslutades diskussionen, hvarefter mötet uttalade sig för följande resolution:

1) Norrlands väl kräfter en statsbanas byggande från Hybo förbi Malungen och Vattjom till Björkådalen, eller med andra ord, i B-liniens riktning;

2) Detaljundersökning å hittills ej undersökta delar af denna bana bör verkställas under innevarande sommar, och medel dertill böra genom enskilda bidrag anskaffas.

För detta ändamål beslöts tillsättande af en komité, till hvars ledamöter utsågos: landshöfding Treffenberg, major Adelsköld, bruksförvaltaren Berencrutz, apotekaren Brun, fabrikör E. Frisk, bruksegaren J. E. Gavelius, grosshandlaren S. J. Hamberg, disponenten Lindeberg, häradsdomaren Joh. Olsson, bruksegaren Casimir Petré, bruksegaren H. Schale, häradshöfding P. Staaff, konsul F. H. Versteegh och bruksförvaltaren Wallerstedt. Komitén skulle ega att förstärka sig med lämpliga personer och hade den till uppgift att åstadkomma en trafikutredning samt närmare bereda frågan om en grundplåt att erbjuda staten för banans byggande.

Major Adelsköld hade åtagit sig undersökningen för banans sträckning.

Detta är i största korthet en redogörelse för Hernösandsmötet. Några andra talare än de anförda yttrade sig äfven, likasom ock de anfördas yttranden voro vida mera omfattande, än vi kunnat och velat återgifva. Det fullständigare referatet tillhör tidningarne och kan der inhemtas; vi hafva icke anført mera deraf än som varit nödvändigt för att våra läsare utan vidare besvär må kunna följa oss i vårt resonnemang.

Hvad som nu först bör blifva föremål för ett närmare bepröfvande är naturligtvis sjelfva förslaget, eller det triangelsystem som länets jernvägskomité framställt. I detta fall är ej mycket att tillägga. Det förefaller oss som vore detta jernvägssystem så i alla afseenden tillfredsställande och, trots storheten i dess planläggning, likväl utan äfventyrligheter så utförbart, att man nästan vore färdig att betvifla de norrländingars lojalitet eller förmåga att bedöma ställningen, hvilka ej äro med derom eller hvilka åtminstone i anmärkningsvärdare grad afvika derifrån. Att emellertid sådana finnas är så mycket säkrare som till och med en ledamot af jernvägskomitén skriftligen uttalat sig för en Torpshammar—Håsjö-bana. Då denna ledamot är samma riksdagsrepresentant som för knappt tre månader sedan i kammaren offentligen förklarade sig mot Håsjöbanan, emedan utefter denna skulle knappt finnas hvarken folk eller fä, så är vårt nyss fällda yttrande sannerligen ganska lindrigt.

Hvad B-linien angår, så är om den samma så mycket skrifvet i denna

tidskrift, att det bör vara alldeles obehöfligt att ytterligare framhålla dess förtjenster och dess berättigande. Endast det kan sägas, att denna linie sträcker sig genom de äldsta, bäst odlade och mest befolkade bygder, att den berör de flesta i medlersta Norrland befintliga industriella verk samt att den kommer Norrlands största städer så nära som möjligt, hvarjemte den utgör kortaste föreningslänken mellan öfre Norrland och det södra landet. Härtill kan läggas den icke ringa fördelen af gynsamma terrängförhållanden; sålunda ligger sjön Malungen endast 5—600 fot och öfriga sjöar som banan stryker förbi endast 3—400 fot öfver hafvet. Härigenom och genom dess närbelägenhet till hafvet blir denna bana lättare att trafikera än någon annan på samma breddgrader, på samma gång som den är mindre blottställd för köld och snö än de andra. Den har sålunda alldeles obestriddliga företräden.

Hvad deremot Hybo—Ånge-linien beträffar, äro åsigtarna om dess behöflighet eller åtminstone brådskanie beskaffenhet mycket delade, och de på mötet närvarande voro derom öfverens, att denna bana icke motsvarar de anspråk man måste ställa på en norra stambana. Obestriddigt är dock att denna bandel utgör en nödvändig förbindelseled mellan det sydliga landet och Jemtland samt nordligare Norge. Mest väger dock i vågskålen regeringens länge närda moderskärlek för detta lilla foster i den stora jernvägsfamiljen, och vi säga det öppet, att, efter den erfarenhet man haft sista tiden af jernvägsfrågornas behandling och utgång, äro vi färdiga att följa regeringen, till och med om hon på jernväg ville föra oss öfver Åreskutan. Att bekämpa regeringen i denna fråga, vore detsamma som att fäkta med väderqvarnsvingarne, och vi hoppas att denna idrott som för bra nog länge sedan var på modet, men som under sista århundradena mera sparsamt förekommit, icke vidare må utmärka hvarken öfverläggningar om de norrländska jernvägssträckningarne eller uppfattningen om gången och sättet för deras utförande.

Detta leder oss vidare in på det föreslagna jernvägsnätet. Man är med om B-linien, med om Ånge-linien, med om Näskott—Björkå-linien. De begge första linierna hufvudsakligen på statens bekostnad, den sistnämnde såsom en frukt af enskild företagsamhet. Nåväl! Låtom oss nu antaga, att regeringen fullföljer sin plan, att icke blott draga en linie från Hybo till Ånge, utan äfven en linie från Gällösund till Björkå; men antag äfven att regeringen modifierar planen i den ringa mon, att utgångspunkten från tvärbanan skjutes litet längre upp t. ex. till Östersund eller till Näskott, för att derifrån dragas i östlig riktning mot Sollefte och Björkå, hvad har då inträffat? Hvad, om icke det, att Näskottsbanan bygges på statens bekostnad, i stället för på enskild, samt att B-linien står tills vidare öfvergifven af statsmakterna. Det är icke tu tal om, att äfven vi anse en sådan gång af jernvägsbyggandet bakvänd; men här är icke fråga om att blindt följa hvad intressena anse vara det bästa och rätta, utan att med fullständig kallblodighet tänka sig sannolikheterna och vända konsekvenserna deraf sig till godo. Om regeringen och riksdagen vilja förena Ångermanelfven med Vesterhafvet, så torde väl icke detta i sig sjelf vara någon olycka. Den nu ifrågasatta jemkningen i regeringens ursprungliga plan borde vara så mycket mindre svår att erhålla, som det ju blir en obestriddlig fördel för banan att på icke alltför nära håll följa Torpshammar—Ånge-banan.

Det återstår nu att under en dylik eventualitet tänka oss in i B-liniens öde. Man skulle för det närvarande icke hafva att påräkna denna banas anläggning på statens bekostnad; men man är lifligt öfvertygad om denna banas behöflighet både för de orter hon komme att genomlöpa och i synnerhet såsom den bekvämaste förmedlingslinien mellan norden och södern. Vi tilllåta oss då fråga: hvarföre skulle det vara omöjligare att på enskild bekostnad åstadkomma denna bana än Näskottsbanan? Man har ju på Sollefte-mötet icke hyst några farhögor för Näskottsbanans åvägabringande, skulle man möta större svårigheter för en bana som allmänna rösten anser såsom oafvislig? Vi tro det icke. Då likväl en vestlig stambana, om det blir den enda, onekligen är ett förbiseende af det stora helas välgrundade anspråk, så kunna vi i öfrigt icke föreställa oss, att en östlig bana af statsmakterna skulle komma att lemnas åt sitt öde, utan äro vi öfvertygade om att betydliga statsbidrag skulle komma att underlätta dess utförande.

Slutsatsen af vårt försök att betrakta frågan från mer än en synpunkt blir då den: man må göra hvad man förmår, d. v. s. på föreslaget sätt gifva eftertryck åt sina önsknningar om B-linien, men om detta icke hjälper, bör man hafva sig angeläget att på regeringen inverka åtminstone för en sådan modifikation, att tvärbanan mot Ångermanelfven må utgå från en punkt så nordlig som möjligt. I förhoppning om att regeringen, till fromma för banans egen rentabilitet, bestämmer sig för en sådan sträckning, må då hvar och en som har ett ord med i laget utan all tvekan enhälligt sluta sig till regeringen, och "samtid och efterverld" skola icke hafva skäl att med ringaktning uttala sig om deras förutseende vishet.

När man ser med hvilken liflighet dessa viktiga frågor omfattats; när hemmansegare under den brådaste tiden begifvit sig många mil från sitt hem, för att bevista dessa möten; när många lysande prof på offervillighet redan gifvits; när man i Norrland redan utfört ganska vackra arbeten äfven i jernvägar; när man hyser de bästa förhoppningar om att på enskild bekostnad kunna åvägabringa en så lång bana som Näskott—Bollsta-banan, då fråga vi: antyda sådana symptom

finis Norrlandiæ?

När Näskotts—Bollsta-banan obestridligen fyller ett stort behof; när goda utsigter förefinnas att på statens bekostnad få till stånd en bana, åtminstone i det närmaste, i denna riktning; när det stora intresset för B-linien otvifvelaktigt är minst lika mäktigt som intresset för den förra banan och sålunda bör kunna qväfva hvarje misströstan om åvägabringande af denna kustbana, då fråga vi åter: finnes deruti någon anledning att förespå *Norrlands undergång?*

När det finnes personer, som i lika många år som vissa andra i månader, arbetat för Norrland, arbetat utan att förtröttnas, utan att förtvifla om Norrlands framtid, om än de *synbara* verkningarne äro ringa, men arbetat blygsamt, tyst och ihärdigt, och när det är visst, att vi, utan detta tysta och ihärdiga arbete, icke stode der vi nu stå, då kunna vi vara lugna för att icke blott sådden är öfverstånden, utan att äfven frukterna redan visat sig, och då kunna vi icke heller se någon tid för — *finis Norrlandiæ*.

När man vidare tänker på de rikliga gåfvor naturen nedlagt inom detta vidsträckta landområde, på de produkter som derifrån utgå öfver hela verl-

den och som icke kunna undvaras och som icke skola uttömmas, om de vårdas rätt, då har man ännu mindre skäl att rädas för denna frambesvurna dekorationsvålnad: *finis Norrlandiæ*.

Om Norrland vägde så lätt, att det af första förlupna väderpust kunde blåsas bort, eller om dess innevånare vid första vackra ansats till verksamhet — en verksamhet som med säkerhet i våra dagar är *påräknad* —, nedtrycktes af missmod öfver afvikande meningar, så att de lade sina armar i kors och med turkiskt lugn afbidade framtiden, först då skulle vi utropa: tagen eder i akt, ty nu är sannerligen hardt nära

finis Norrlandiæ!

Jordbruksbolag i stad.

Såsom bekant äro de nya ordningsstadgarne för landets städer ganska stränga med afseende på snygghet och allt hvad på helsovården kan hafva inflytande. Så behöfliga dessa föreskrifter i sig sjelfva än äro, så svåra och kostsamma blifva de att utan någon längre beredelsetid i vissa fall tillämpa. Detta gäller i synnerhet hvad ladugårdarne ängår. Det är sant att i en och annan stad ladugårdarne äro så illa inredda, att snart sagdt allt vatten i staden genom föroreningar från dem förderfvas, äfvensom att dessa utflöden förskämma den luft som befolkningen är dömd att inandas; men å andra sidan faller det sig för mången gårdsegare mycket tungt, för en och annan kanske omöjligt att ombygga eller utflytta sin ladugård. I nyombyggda städer, såsom Gefle, kan det gå för sig att förbjuda ladugårdars uppförande i staden, men i äldre stadsdelar fordrar reformen sin tid. Vi tro också, att författningarnes tillämpning i allmänhet handhafts med fullt afseende på hindren, kanske snarare någon gång väl mycket skonsamt. I anseende till nyttan och behovet af ett skyndsammare iakttagande af föreskrifterna, måste man dock vara betänkt på sådana medel som göra öfvergången minst kämbär. Ett sådant medel är jordbruksbolag; det är visserligen icke nytt i utlandet; men oss veterligen är det icke anlitadt i Sverige förr än i dessa dagar i Hudiksvall. Vi anse det af så stor vikt, att vi taga oss friheten ur Hudiksvalls-Posten återgifva den inbjudning som åtskilliga af stadens mera framstående invånare utfärdat för åstadkommande af ett sådant bolag. Inbjudningen behandlar i synnerhet den ekonomiska sidan af företaget; men det icke minst viktiga deruti äro de ofvan nämnda olägenheterna och hvilka genom detta företag skulle undanrödjas. En och hvar ladugårdsegare stode det naturligtvis öppet att ingå i bolaget, och äfven den minsta sådan skulle ega medel dertill genom att till bolaget eller annan spekulant sälja sin ko eller sin jord och för de influtna penningarne till större eller mindre del ingå i bolaget. Att kreaturen skulle vinna på bytet behöfver knapt påpekas och att afkastningen af hvarje djur genom omsorgsfull behandling och god utfodring skulle blifva mycket större är lika uppenbart.

Slutligen måste jorden sjelf afses. Det är en bekant sak att små jordlappar icke alls, eller åtminstone med stor svårighet, kunna skötas rationellt.

I ett sammanhang deremot skulle på jorden kunna tillämpas nyare tidens jordbruksförbättringar, hvilka skulle höja jordens afkastningsförmåga och möjliggöra ladugårdens utvidgning. Derjemte skulle det på ett större jordbruk kunna användas de arbetskraftens besparing i så hög grad befordrande maskiner för sådd, för slätter, för skörd, för inbergning, för tröskning, med flera maskiner som egare af ett eller två tunland jord omöjligen kan finna för sig fördelaktigt att för temligen högt pris anskaffa.

Från hvilken synpunkt man än uppfattar denna sak, falla dess fördelar genast i ögonen, och vi rekommendera förslaget till våra läsares synnerliga uppmärksamhet.

Inbjudningen har följande lydelse:

"Till undanrödjande af de flera obehag jemte förlust, det åt stadsboar medför, att hvar för sig sköta jordbruk och hålla ladugård och stall, inbjudes härmed till bildande af ett bolag för gemensamt jordbruk, ladugård och stall.

Det torde icke behöfva vidlyftigt påminnas om, att njutandet af ren luft och rent vatten utgör det viktigaste villkoret för helsa och välbefinnande, likasom att bland lefnadsförnödenheter färsk god mjölk är en bland de oundgängligaste delarne för hvarje hushåll.

Men den mjölk, som vi stadsboar förskaffa oss genom att sjelfve bruka jord och på våra inskränkta stadstomter inrymma stall och ladugård med sitt kända tillbehör, köpes på detta sätt af oss allt för dyrt. Denna mjölk köpes härigenom oftast med i verkligheten större direkt penningeutgift, än som skulle behöfvas för att från ett ändamålsenligt inrättadt ordentligt landbruk erhålla mjölkbehovet för hvarje dag; den köpes af oss dessutom med uppoffring af sundhet och ren luft på våra instängda gårdar, mot orenandet flerstädes af driksvattnet i våra brunnar, mot otrefnad och svårigheter med tjenstefolk jemte andra obehag, hvarom man litet hvar torde hafva tillräcklig erfarenhet, för att derom icke må behöfva här vidare ordas.

Visst är derjemte, att för hvar och en, som i stad drifver en rörligare näring eller affär, likasom för tjenstemännen derstädes, som behöfva tiden för sina embetsgörömmål, är det missräkning eller förlust att spilla tid på skötandet af jordbruk. Likaså måste det vara förlustbringande att inom trånga och dyra stadsgårdar upptaga en del deraf för ladugård, stall, höbodar m. m. dertill hörande, då utrymmet och byggnaderna i stället kunna användas mera ekonomiskt eller bättre betala sig om de upplåtas till andra ändamål, synnerligen i närvarande tid då hvarje lägenhet inom staden blir allt mera eftersökt och dyrbar.

Planen för det ifrågavarande bolaget är att det skall hufvudsakligen baseras på den jord, enskilda personer, som vilja ingå i bolaget, ega; men att, jemte det aktier sålunda kunna förvärfvas genom upplåtandet till begagnande åt bolaget af egande jord, aktier äfven kunna tecknas af icke jordegare i endast penningar. Vid jordupplåtelse bör afseende fästas på belägenheten, så att lätt brukade sammanhängande större fält företrädesvis må erhållas.

I förhållande till delaktigheten i bolaget måste aktieegare blifva berättigad till erhållande af viss quantitet mjölk; och på samma grund bör aktieegare få en eller flera hästar underhållne och vårdade mot den betalning härför, hvartill underhållet belöper sig.

De behöfliga kreaturen anskaffas och skola tillhöra bolaget gemensamt; hvaremot aktieegare som vill ha hästar underhållne hos bolaget sjelf måste ega desamma.

Som det är att emotse att detta bolag får en temligen stor omfattning, torde, förutom en öfverstyrelse för det samma, följande fasta tjänstepersonal blifva erforderlig nemligen:

- en inspektor, som sköter bokföringen och har daglig tillsyn öfver det hela;
- en kunnig rättare för jordbruket;
- en ladugårdsfogde, som ansvarar för sysslorna och ordningen i ladugården;
- en förestånderska för mjölkammaren, som bör kunna skrifva och föra räkning;

- en stallmästare, som är ansvarig för hästarnes rykt, skoning och vård, förutom behöflige lägre biträden.

Lättheten att erhålla såväl naturliga som artificiella gödningsämnen för jorden, och lättheten att realisera den mjölk, som efter utlemnandet af det till aktieegarne bestämda quantum kan bli öfrig, bör äfven i sin mån bidra till att göra företaget godt och lönande".

Om skydd mot nattfroster.

Efter den förtjenstfullt redigerade Landtbruks-Tidning, som verkligen är värd att läsas af hvarje landtbrukare, anföra vi härom följande råd af Prof. *Bergstrand*:

De kalla nätter, som ej så sällan inträffa under våren och sommaren, utgöra ofta landtmannens skräck och förtviflan, emedan de unga kulturväxterna ofta äro så ömtåliga för kyla och frost, att de på en enda natt ofta kunna så skadas, att alla förhoppningar om skörd helt och hållet tillintetgöras. Det är allmänt bekant, att dylika för vextligheten så ytterst skadliga frostnätter plåga inträffa, då himlen är molnfri och klar samt vinden lugn eller endast i fåga märkbar rörelse. Då tecken till en stundande frostnatt visa sig, är det vanligt att sådana växtodlare, såsom trädgårdsmästare, försöka skydda och bevara sina för kölden ömtåliga plantor, buskar och andra växter genom att öfvertäcka dem med balmmattor, mossor, barr- och löfträdsqvistar eller dylikt. Detta sätt att bevara växter mot frost kan likväl ej i stort tillämpas, då frågan gäller att skydda större åkrar eller sådesfält. Merändels känner sig landtmannen härvid alldeles redlös och måste därför tåligt böja sig för det hårda öde, som framkallas af ett ogynnsamt klimat eller motsträfviga väderleksförhållanden.

För att åstadkomma, det temperaturförändringen under klara nätter med ren luft ej blir så stor eller för att söka bibehålla växterna om möjligt vid en varmegrad, som ej för mycket nedgår under den omgifvande luftens temperatur, så har man att se till huruvida det ligger inom möjlighetens område att å de lokaler, der man har att befara nattfrost, likasom förena eller uppblanda luften med främmande ämnen, så att värmeutstrålningen från växternas yta derigenom förminskas.

Det medel, som man i detta afseende redan från äldre tider tillbaka försökt använda, består i uppgörandet af större eldar för utvecklingen af starka

rökmoln omkring eller i närheten af de fält, der nattfrosten hotar att anställa skada. Genom antändningen af rishögar jemte gammal och fuktig halm samt gråstorf och andra dylika ämnen, som vid förbränning utveckla en stark rök, har man verkligen funnit, att de i närheten befintliga sådesfälten kunnat bibehålla sig oskadade äfven vid ganska starka frostnätter.

Detta förfaringssätt var redan känt af de gamle *Romarne*, och *Plinius* berättar derom i sina skrifter. I trakten af *Rochelle* i Frankrike omtalas, att man derstädes förstår att skydda vinplanteringarna mot vårfrosterna enligt samma method. Dessa rökeldar uppgöras under natten eller mot morgonen något före solens uppgång, emedan värmeutstrålningen då visar sig störst och växterna i följd deraf vid denna tid af dygnet äro utsatta för den största och hastigaste sänkningen i temperaturen.

Åtgärderna i ändamål att förekomma frostens skadliga inverknings på vissa ömtåliga växter gå ut derpå, att man, så vidt möjligt är, försöker att bibehålla värmets hos växterna, så att detsamma ej må genom utstrålningen försvinna i den högre verldsrymden; deremot är det alldeles fåfångt att tänka sig det man öfver större fält skulle genom konst och i hast kunna framkalla värme, som i så fall skulle höja växternas temperatur och dymedelst rädda dem från att taga skada af frosten. Man förutsätter följaktligen, att jorden och växtdelarne alltid förut skola innehålla ett visst mått af värme, ty har luften redan under dagen hunnit så afkyla föremålen på jordytan, att växtlivets förrättningar afstanna, så är det naturligtvis förgäfvets, som man under natten försöker gifva de närmast jorden befintliga luftlagren en mindre genomtränglighet för värmets, ty om man ock skulle lyckas förhindra all värmeutstrålning från växterna, så skulle i alla fall köldens verkan ej kunna tillintetgöras. Det är i följd häraf endast under våren och sommaren, då vegetationen är i sin fulla livsverksamhet, som det kan komma i fråga att med konstens tillhjälp förhindra skadan af den tillfälliga och hastiga sänkningen af temperaturen under en frostnatt.

I Norrland, der dylika frostnätter under sommaren ej så sällan ega rum, har man mången gång kunnat rädda större delar af sådesfälten genom att under dessa nätter underhålla eldar i närheten, så att röken eller förbränningsprodukterna från desamma fått tillfälle att utbreda sig i de luftlager, som närmast omgifva de odlade växterna. Genom denna uppsatts hafva vi endast i korthet velat skärskåda grunden för ett dylikt förfaringssätt samt tillse, huruvida någon nytta i verkligheten derigenom är möjlig att åstadkomma. Vi hafva sett, att genom människans åtgärd ej så litet kan uträttas i detta fall, om man närmare studerar de naturliga orsakerna och försöker att göra en praktisk tillämpning af den kannedom, som vi kunnat förvärfa oss om naturkrafterna och naturtingens egenskaper och verkningar.

Under våren är det ofta brukligt, att man räfsar tillsammans qvistar, löf, barr, gråstorf, nerfallna kottar, hvarjehanda lemningar af föregående årets fodergrässlåg, halm och dylikt, som kunna finnas i gärdes- och skogsbackar, utmed landsvägar samt på ångar och betesmarker, i trädgårdar, omkring hus och byggnader samt på gårdsplaner och dylikt. Dessa hopsamlade högar af strö och affall uppbrännas vanligen omedelbart, men man borde hellre sammanföra dem i närheten af de åkerfält, der man möjligen har att befara, att en frostnatt skall kunna skada växtligheten, då den är mest ömtålig för köld. Dessa högar funnes då i beredskap och kunde antändas sådana nätter, då man

märkte, att frostskada hotade att inträffa. Härigenom skulle otvifvelaktigt åtminstone *något* kunna räddas af den skörd, som eljest skulle *helt och hållet* förderivas. Vi våga därför fästa landtmannens uppmärksamhet härpå, huruledes han utan någon synnerlig kostnad eller besvär skulle kunna i någon mån afvärja en hotande olycka, och genom att framvisa de verkande orsakerna dervid hoppas vi derjemte kunna ingifva förtroende för ett förfaringssätt, hvilket enligt vår åsigt torde vara det enda möjliga att tillgripa, då frågan gäller att i stort eller öfver sträckor af flere tunnlands areal söka förmildra de svåra följderna af naturföreteelser, mot hvilkas skadliga inverkan man eljest vanligen känner sig urståndsatt att *något* kunna uträtta.

Vidare kan man vid vissa tillfällen med framgång företaga åtgärder, som hafva till ändamål att motverka frosten på samma sätt som vinden genom framkallande af rörelser eller rubbningar i de olika luftlagren. Förfaringssättet kan lämpligen ej användas för andra växter än sådesarter, hvilkas ax eller vippor äro i fara att skadas af frosten, då de ännu äro späda och ytterst känsliga för temperaturvexlingar. Sålunda plågar man draga linor eller rep, helst sådana som äro förfärdigade af kreaturshår och därför temligen grofva och med utstående hår eller ludd, öfver rågåkrarne, så att såden kommer i en vågig rörelse. Denna operation företages tidigt på morgonen före solens uppgång och verkställles sålunda, att tvänne personer hålla repet, en i hvardera ändan, och slåpa detsamma fram öfver sådesaxen. Då fältet är fördeladt i långa smala åkrar, med öppna diken, går det temligen lätt att utföra det ifrågavarande arbetet, men då jorden är täckdikad och bildar större och bredare sammanhängande rutor af flere tunnlands areal, måste man vandra fram i sjelfva sådesåkern och kan svårligen undvika att trampa ner vissa delar af såden. Då den tid af dygnet, hvarunder arbetet bör utföras, för att vara gagnande är temligen begränsad eller omfattar kanske föga mer än 1 à 2 timmar, så måste man ega tillgång till en ej så obetydlig arbetspersonal, för att på en så kort stund hinna några gånger öfverfara ett större sådesfält.

I betraktande af alla de olägenheter, som jordbruket får vidkännas i följd af att s. k. frostländiga trakter finnas både här och hvar, bör det för hvarje omtänksam landtman utgöra ett önskningsmål, att om möjligt inskränka antalet och omfånget af alla sådana frostnåsten. Ehuru vi för tillfället ej kunna inlåta oss i någon närmare utredning af denna fråga, må dock här med några ord omnämnas, enligt hvilken princip eller grundtanke dithörande åtgärder böra vidtagas.

Det är en allmän iakttagelse, att sumpiga ångsmarker, träsk, kårr och mossar, vanligen föranleda, att frost uppkommer under sommarnätterna och skadar närliggande sådesfält. Deremot finner man, att åkerfält i grannskapet af större sjöar eller lokaler med djupare och mera öppet vatten äro fredade för de nämnda olägenheterna. Vattnet i haf, sjöar och floder uppvärmer sig långsammare än landet omkring, men afkylningen af vattnet försiggår ock långsammare, då luftens temperatur börjar att sjunka. Öfvergångarne från värme till köld och tvertom blifva alltså förmildrade eller kunna aldrig försiggå med någon så synnerlig förstörande hastighet i trakter af haf, sjöar eller större vattendrag. I sumpiga kårr och mossar deremot finnes fuktigheten utbredd eller fördelad likasom i en stor svamp eller en mycket porös kropp, som erbjuder en mycket stor yta för vattnets afdunstning eller för bildandet af vattengas.

Men vid denna afdunstning framkallas naturligtvis köld, emedan alltid värme bindes eller förbrukas, då en vätska eller flytande kropp öfvergår i gastillstånd.

Den allmänna regeln blir alltså, att man bör försöka afdika eller torrlägga dylika kårtrakter, så snart de blifva så uppfyllda med gräs och mossor, att större bassiner med öppet vatten ej längre förekomma. Men likasom man genom torrläggning af vattensjuka trakter förminskar anledningarna till frostsador, så kan man tvertom genom öppna sjöars urtappning öka dessa anledningar till frost, om man nämligen verkställer urtappningen så ofullständigt, att en sjö med öppet vatten förvandlas till en sumpig och vattendränkt kårtrakt i stället. Man måste emellertid erkänna, att de större vattenreglerings- och afdikningsföretag, som senare åren inom vårt land blifvit utförda, högst väsentligen bidragit att minska frostsadorna, och vi hafva därför all anledning att hoppas, det våra klimatiska förhållanden icke allenast i detta, utan ock i andra afseenden skola så småningom förbättras, sedan man närmare lärt känna de inre orsakerna till dylika företeelser samt i de praktiska åtgärderna allt mer och mer tager hänsyn dertill, så att man alltid handlar i öfverensstämmelse med de krafter och lagar, som i naturen allestädes göra sig gällande.

Tidningspressen.

Nya Norrlandsposten i Gefle anmäler vårt junihäfte med ord som antyda välvilja mot oss, men klandrar våra deri förekommande anmärkningar mot ett par riksdagsmän och benämner dessa anmärkningar "hätska anfall." Ingenting är dock oriktigare. Det finnes hos oss alldeles ingen *personlig* bitterhet eller något hat till dessa män. När vi nedskrefvo våra skarpa ord, voro vi helt och hållet uppgångna i vårt ämne, och om vi hyst den aflägsnaste tanke på möjligheten att "på öfvertygelsens väg" vinna dem för Norrland och för de frågor på hvilka dess framtid beror, skulle vi säkerligen icke hafva gjort dem till våra fiender. Tyvärr finnas grundade anledningar till det antagandet, att der vid lag "hjelpa inga böner". Det torde vara öfverflödigt att gifva skäl för vår åsigt hvad beträffar den andre representanten; men i fråga om Örebromannen, hafva hans vota vid flera tillfällen varit alltför positivt ogunstiga mot Norrland. Om icke *vi* misstaga oss, yttrade han för två eller tre risdagar sedan, att de lappländska malmbergen borde reserveras för framtida behof. En sådan åsigt kalla vi icke för en god statsekonomi. När vårt lands sydliga del med snälltågsfart störtar sig in i både möjliga och omöjliga jernvägsföretag; när man ser, huru klent resultatet af ett och annat deraf utfallit och när man vet, att vår skuldsumma till utlandet derigenom i så hög grad ökas, att det på vissa håll kan blifva knappt för räntans utgörande; när man ytterligare vet, att vår import i värde ständigt öfverstiger vår export, så torde det vara skäl att ju förr dess hellre gynna uppkomsten af jernbanor som bära sig, och dit räkna vi de norrländska, samt att anlita naturtillgångar som skulle ställa vår export på en blomstrande fot, och dit räkna vi våra malmberg. I intetdera fallet är hr Gumælius med oss. Det är sannt, att Allehanda för Folket innehållit bref från expeditionen, men hvad innehöllo dessa bref? Skildringar företrädesvis

om ödemarker, isande vindar, sorgliga individer af en irrande folkstam — allt skräckbilder för en redan nog uppjagad vantro —, men om expeditionens resultat har från det hållet, oss veterligt, icke försports ett ord.

Ett ord till sist! Man har olika uppfattning om de rätta medlen; lyckligt för den som träffar just dem. Denna tidskrift är också ett medel, har ett ändamål, men huru den rätteligen bör fylla sin uppgift, är säkerligen underkastadt mycket olika meningar. Huru som helst ålägger den ett ansvar och medför ett tvång som vi ännu endast en kort tid ämna bära. Kanske vi derefter få tillfälle att med mera ledighet utbyta våra åsikter.

Allmännyttigt.

Mouchot's ångkittel bragt till kokning genom solvärme.

Såsom våra läsare hafva sig väl bekant, har vår utmärkte landsman John Ericson länge sysselsatt sig med lösningen af det problemet att använda solvärmets till drifkraft för maskiner. Huruvida Ericson ännu lyckats att på ett fullt tillfredsställande sätt lösa sin uppgift är obekant. Emellertid kommer nu den underrättelsen från Frankrike, att problemet der skall vara löst.

Mouchot är uppfinnarens namn; han är en vetenskapligt bildad man, professor vid lyceum i Tours, och har lång tid egnat sig åt den uppgiften att göra solvärmets användbart för industriella ändamål, i synnerhet till framkallande af vattånga och dermed till drift af så kallade kraftmaskiner (för de mindre yrkena).

Mouchot's solkittel består hufvudsakligen af en försilfrad eller förtend kittel i form af en afskuren keglan eller vid den trångare ändan afskuren tratt, hvars diameter vid den större kegelbasen är 112 tum och vid den mindre 39 tum, och i hvars midt en glasklocka och under denna den egentliga ångkitteln är anbragt. Åt denna inrättning gifves en roterande rörelse från öster till vester, på det att solstrålarna må kunna åstadkomma en jemn verkan. Vid godt väder skall Mouchot hafva förvandlat 11 skålpund vatten i timmen i ånga af sådant tryck, att dermed en ångpump kunde sättas i verksamhet.

Den yta på hvilken värmet uppsamlades är uppgifven till 45 qvadratfot.

23. OKT. 1969

UMR Å

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 8.

Augusti.

1876.

Innehåll: Frågan om Hofrätt i Norrland. — Försätlig jernförelse. — Husflitsarbetet och Husbonden. — Statistiskt. — Hjelpmedel i hushållet. — En ny industri i en industriös socken. — Svenska allmänna Djurskyddsföreningen. — Allmännyttigt.

Frågan om Hofrätt i Norrland.

Denna fråga ämnade vi för mer än ett år sedan upptaga till behandling och vände oss för sådant ändamål till en jurist för erhållande af erforderliga upplysningar och inhemtande af hans åsikter derom i allmänhet. Detta steg medförde det uppskof som tills nu uppstått. Vi måste till och med erkänna, att de skäl som af nämnda jurist anfördes på det allvarligaste rubade våra egna åsikter. Vi skola därför först angifva dessa skäl.

Litet hvar har sig bekant, huru väsentligen olika uppfattningen om en mängd rättstvister visat sig vara hos olika jurister och framför allt hos olika afdelningar inom de högre instanserna. Fullkomligt likartade rättsmål hafva sålunda i öfverrätterna mer än en gång blifvit afdömda med alldeles motsatta resultat, och denna brist på enhet och konsekvens har framkallat en osäkerhet, ett misstroende till lagskipningen, som ingalunda kunnat lända det allmänna rättstillståndet till fromma. Den som haft en rättrådig sak har mer än en gång sväfvat i ovisshet om, huruvida icke en vrängning eller endast ett obetydligt förbiseende i rent formelt afseende kunde medföra en olycklig utgång. Å andra sidan kunde den som vore väl förfaren i lagens irrgångar lättligen gifva saken ett sken af sanning som förorsakade en uppfattning, hvilken enligt vanligt förståndsbegrepp var nästan alldeles afvita. Denna osäkerhet, detta vacklande i omdömet hos en juridisk myndighet, som den rättssökande allmänheten gerna ville skänka ett blindt förtroende, måste åtminstone hafva det till följd, att målens antal ökades, och att en dålig sak oftare kom till en högre rätts behandling, i samma mån chanserna för denna saks framgång voro större.

I mål af kriminell natur voro förhållandena icke gynsamare. Det s. k. latitudsystemet, eller öfverlemnandet till domaren i första instansen att inom mycket vidsträckta gränser välja ett mildare eller strängare straff, hvilat på god och rationell grund, men kräfver hos domaren ett högt utbildadt omdöme, en skarp blick, en ogrumlad opartiskhet. Sådana domare finnas, men det vore för mycket begär att träffa dessa egenskaper förenade hos alla,

Sålunda ligger redan i detta system en anledning till att oftare söka ändring i högre rätt, och i denna högre rätt äro åsigterna ombytliga, utgången oberäknelig.

Under sådana förhållanden — så resonnerar man, och så resonnerade vår jurist — lemnar rättsväsendet t. ex. i Svea Hofrätt åtskilligt öfrigt att önska. Och likväl har denna hofrätt sitt säte i sjelfva hufvudstaden, dit af naturliga skäl flertalet dragas, och der man borde få antaga att de största förmågorna stanna. Och likväl består denna domstol af 10 hofrättsråd och 15 assessorer samt en mängd notarier, fiskaler m. m. Här borde sålunda vara att förvänta den mångsidigaste pröfningen, den klaraste uppfattningen, det säkraste domslutet. När emellertid allmänheten, med rätt eller orätt, icke har fått detta intryck, huru skulle det gå, om den högre rättsskipningen vore öfverlemnad åt ett fåtal ledamöter, i en aflägsnare landsort, dit en och annan endast af nödtvång skulle söka anställning, och der man sålunda icke skulle hafva att påräkna någon öfverlägsnare förmåga? Huru skulle man kunna förvänta, att till dessa mycket måttligt aflönade platser i en icke öfverdrifvet uppskattad landsända erhålla lämpliga eller öfverlägsnare personer, då det nära nog mött svårigheter att derstädes få landshöfdingar? Och om man på ifrågavarande platser måste nöja sig med medelmåttor, kanske stundom knappt sådana, huru kommer då den rättssökande allmänheten att blifva betjent?

Vid sidan af dessa invändningar har man en annan, och som enligt vårt förmenande är af långt större vikt än den förra.

Det vore otvifvelaktigt allra bäst, om inga rättstvister förekommo; men då detta ju endast är och blir ett önskningsmål, måste man åtminstone arbeta för att deras antal inskränkes samt att de skyndsamt afslutas. I den förra riktningen arbeta s. k. förlikningsdomstolar, icke sällan med god framgång, men för arbetet med redan upptagna måls skyndsamma afslutande återstår mycket att göra. Det är gifvet att ju mera träffande en dom är och ju mera bindande skälen dervid äro, desto sällsyntare skola anmälningar om missnöje med domen blifva. Men motsvara våra underdomstolar, våra allmänna underrätter å landet något mera skärpta anspråk i detta fall. Man känner förhållandet och man erkänner bristerna, men man medgifver äfven, att det svårligen kan vara annorlunda. Redan häradsrättens sammansättning lägger hinder i vägen därför. En juridiskt bildad person och minst sju nämndemän bilda domstolen i tingslaget. Vid tvetydigare och svårare fall har således domaren ingen att rådfråga eller rådgöra med; han är hänvisad till sin egen lagkloket, sin erfarenhet, sitt skarpsinne. Om han stundom skulle förbise någon inverkande omständighet, eller förmågan att genomtränga dunkla ställen skulle svika honom, torde säkerligen detta icke läggas honom till last, i synnerhet med afseende på den massa af olikartade mål hvarmed han under tinget belastas och då han oftast sjelf äfven måste föra protokollet. Häruti får man otvifvelaktigt söka en icke litet medverkande orsak till besvär öfver underrätternas dom och sålunda till det fördröjda afgörandet af de förekommande målen. Denna brist har länge varit insedd och förslag att afhjelpa densamma har, såsom bekant, icke saknats, ehuru ännu intet vunnit statsmakternas bifall.

Detta är emellertid en behjertansvärd sak och den har anförts såsom skäl mot en hofrätt i Norrland. Det är bättre, säger man, att få målen

väl pröfvade och väl afdömda i underrätt, än att hafva en högre rätt på några mils mindre afstånd.

Vi hafva härmed anfört de skäl som af sakkunnig person framställts mot en hofrätt i Norrland, och man kan svårligen förneka dessa skäls giltighet. Likväl förekommer dervid en omständighet som icke får förbises. Huru länge kan det tilläfsventyrs dröja tills domstolsväsendet på landsbygden blir reformerad? När komma häradsrätterna att inrymma mer än en juridiskt bildad person? Härpå är omöjligt att gifva något svar. Så mycket är visst, att ju längre denna omorganisation dröjer, desto längre kommer äfven Norrland att känna olägenheten och skadan af att icke inom sina landamärena hafva en egen hofrätt. Ju längre afståndet, ju mindre utveckladt kommunikationsväsendet, desto kortare är förhållandevis besvärstiden. Detta blir känbarare i den mån folkmängden ökas och målens antal tillvexer. Därföre får väntan på en i framtiden möjligen blifvande förbättring i rättsväsendet icke utgöra något hinder för upptagande af frågan om en ny hofrätt och det snara afhjelpande af de olägenheter som saknaden af en sådan förorsakar.

Den första invändningen mot detta förslag, eller att den nya hofrätten icke skulle kunna påräkna tillräckligt goda krafter för ett tillfredsställande fullgörande af det maktpåliggande uppdraget, tro vi icke vara så befogad som den senare. Det är obestriddt att i landsorten många utmärkta för- mågor söka sin utkomst, derföre att de fortare derstädes kunna vinna en sjelfständig ställning än i hofrätterna, och det får väl anses tvifvelaktigt att de andra hofrätterna arbeta med underlägsnare krafter än hufvudstadens. Faran i detta fall torde således vara ganska liten, om ens någon.

Det allra viktigaste skälet för inrättande af en ny hofrätt bör dock sökas i de hopade och allt mer vexande göromålen i Svea Hofrätt. Redan nu har denna hofrätt 189 häradsrätter under sig, då Göta Hofrätt har 105 och hofrätten för Skåne och Blekinge 27 häradsrätter. Folkmängden för dessa områden var vid 1874 års slut: under Svea Hofrätt 1,837,409, Göta Hofrätt 1,814,616, Skånska Hofrätten 689,534. Dervid bör likväl bemärkas, att hufvudstaden lyder under den förstnämnda hofrätten och att der en större mängd menniskor äro sammanförda på ett mindre område och der man derjemte har lättare att fullfölja besvär, der skall målens antal blifva större. Vidare får man icke glömma, att Norrlands befolkning tillvexer i vida högre grad än i öfriga delar af riket, samt att många förhållanden derstädes ännu äro under utbildning och ordnande, hvilket säkerligen framkallar rättstvister, att icke förglömma vissa för det öfre Norrland egendomliga omständigheter hvad folkstammar och språk angår. En icke minst behjertansvärd sak är dessutom det stora afståndet, som mer än en gång afskräcker från att söka ut sin rätt.

De som skulle vilja bestrida behovet af en ny hofrätt böra icke heller förbise det skydd nu indragna mellanrätter lemnade rättssökande. Sedan lagmansrätten afskaffades genom k. förordningen 1849 och kämnarsrätten samma år, äro tvistande parter hänvisade att söka ändring direkte i hofrätt, hvilket naturligtvis bidragit att öka dessas göromål. Genom denna tillväxt uppstår det oskälige af alla olägenheter, förluster och bekymmer för rättssökande, nemligen den öfverhöfvan stora tidsutdräkten med målens slutliga afgörande,

Trots således de visserligen i sig sjelf ganska talande invändningarne mot denna fråga, våga vi föreställa oss, att skälen för den samma äro så många och så öfvertygande, att när hon framlägges till riksdagens afgörande, hvilket icke länge kan uppskjutas, hon icke skall röna synnerligt motstånd.

Som detta är ett första framställande af det vigtiga spörsmålet, hafva vi ansett obehöfligt att med statistiska uppgifter gifva ytterligare stöd för dess riktiga bepröfvande lika väl som vi icke heller nu vilja beröra frågan om hvar lämpligaste sätet må vara för en hofrätt i Norrland.

Försätlig jemförelse.

Genom tidningspressen går nu en uppgift under rubrik: *jordbruksstatistik*, som vi icke kunna lemna utan anmärkning. Uppgiften låter helt oskyldig och är i visst fall glädjande för vårt land i dess helhet, men för Norrland mycket nedsättande. Den lyder sålunda:

"Huru mycket jordbruket under de tio åren 1865—1874 har utvecklats sig, synes deraf, att under den tiden åkervidden ökats med 15 procent, hvilken ökning ensam öfverstiger *all den i de sex nordligaste länen* nu befintliga åkerytan."

"I afseende på den *odlade* jordens förhållande till hela ytan står Malmöhus län främst, ty der utgöres 63 procent af egovidden af åker och annan odlad jord, hvaremot *i de nordliga länen* den odlade jorden utgör blott en procent af hela arealen."

Vi hafva kursiverat de ord, som närmast beröra oss. Tagen efter bokstafven och utan vidare reflexion skulle denna korta uppgift lätt fästa sig i minnet och kunna verka ett mycket menligt intryck för Norrland.

Det är sannt att jordbruket i sydligare delen af landet på de senare åren tagit rask fart och vunnit betydlig utveckling, hvaremot Norrlands ofantliga landareal fortfarande befinner sig i ett till största delen obrukadt skick. Men på samma gång man synes vara angelägen att framhålla detta bjerta förhållande, borde man äfven något litet tänka på orsaken till det glädjande i uppgiften å ena sidan, och till det nedslående deri å den andra. Hvarföre är det nu så? Är det icke derföre, att det sydligare landet hugnats med jernvägar i alla riktningar, som detsamma enligt sina naturförhållanden utvecklats? Ingen kan förneka det. På basen af flera stambanor hafva förgreningar åstadkommits, som befordra en fullständig cirkulation genom hela samhällskroppen. Lättheten att sprida omkring åt alla håll arbetsprodukter, jordens alster, har väckt det slumrande lifvet och gifvit ett resultat som verkligen är förvånande.

Vända vi oss åter från denna ljusa tafla, för att betrakta den nordligare delen af landet, huru annorlunda ter sig icke för ens blickar den utställda taflan! Här finnas icke ens vanliga vägar efter behovet, och under mer än halfva året är man bokstafligen stängd från den öfriga verlden. Huru kan man begära, att detta afskilda läge skall kunna uppmuntra till ett lifaktigare arbete med jorden, i synnerhet då en annan rik naturtillgång lemnar en både hastigare och rikligare arbetsförtjenst? Om man vill göra jemfö-

relser, hvarföre talar man icke om landets skogar? I det sydliga landet äro de till stor del sköflade; i det nordliga finnas de ännu till öfverflöd; deras exportvärde öfverstiger vida mer än dubbelt exportvärdet af spanmål, och vi böra hoppas, att denna för landet värderika inkomstkälla icke genom det sydliga landets medelbara *veto* någonsin skall utsina; vi böra hoppas, att ordning och vård äfven i detta fall blifva lagstadgade; vi böra hoppas, att den man som genom framstående personliga förtjenster redan vid unga år vunnit en den inflytelserikaste ställning, och som med egna ögon velat öfvertyga sig om förhållandena, skall göra detta inflytande gällande i en riktning som bevarar från oberäkneliga finansiella rubbningar.

Men äfven antydda naturtillgång kan tillgodogöras på ett för landet ännu mera inkomstgivande sätt, och på nytt stå vi framför samma obevekliga villkor: förbättrade kommunikationer. Vi, så väl som det sydliga landet; vi, i ännu högre grad än det sydliga landet, hafva behof af jernvägar. Om detta behof i så hög grad här förefinnes, hvilken kan betvifla, att jernvägar äfven här skola få trafik och gifva skälig ränteafkastning; de i Norrland redan befintliga banor gifva ingen rätt att betvifla detta.

Om jernvägar funnos upp genom Norrland, skulle de verka såsom en elektrisk gnista på företagsamheten. Årets skörd skulle då icke behöfva ligga fastläst i åtta månader, utan möjlighet till användning. Jordbruket skulle få ett helt annat ändamål än nu. I Februari eller Mars skulle icke obetydliga qvantiteter utsädesspanmål med jernväg föras ned till det sydliga landet, till utlandet, och matspanmål skulle hvarje år under lång tid föras tillbaka till de nordliga bygderna; det blefve en vexelverkan till ömsesidig fördel och till fromma för jernvägen. Derjemte skulle ängslägenheter, till ofantliga vidder, som nu äro vattendränkta, komma att utdikas, torrläggas, fruktbargöras. Af en landtbruksingeniör, som i ett fjerdedels sekel hvarje sommar genomströfvat Norrbotten i alla riktningar och uppgjort planer för utdikningar m. m., hafva vi erfarit, att i nämnda län finnas lägenheter som, bragta till användning, skulle gifva sina tusen kofoder. Flere kvadratmil sådana lägenheter finnas i Norrland. Hvarföre äro de icke länge sedan tillgodogjorda? Det nödvändigaste villkoret för sådana företags åvägabringande har saknats: kommunikationer. Eller hvilken vill och kan ligga i flera månader med en produkt till flera tusen kronors värde, ur stånd satt, såsom han är, att efter hand realisera sin vara. Ingenstädes i verlden har man bevis för ett motsatt förhållande. Hvilken känner sig lefva, då hjertat icke gifver ett märkbart slag på hela timmar? Om man icke är död, så lefver man åtminstone endast ett skenlif; men om lif är verksamhet, så *är* man död. Samhällslifvets hjerta och ådror äro dess kommunikationer. Der vid lag gifves intet undantag.

När man således gör jemförelser, så uppställer man dem icke likasom på spott och spe, likasom för att förringa och nedsätta det ena för det andras skull och likasom för att afväpna hvarje liten vilja att göra detta andra rättvisa, utan man angifver orsakerna till det ena eller andra förhållandet, och har man ett allmänt mål i sigte, önskar man se fäderneslandets väl befordradt, så uppgifver man äfven medlet till förändring och förbättring; men skulle så olyckligt vara, att intet sådant finnes, då må man åtminstone genom en suck af deltagande och beklagan gifva uttryck åt ett rent hjertelag.

Vi känna icke den källa, hvarur ofvan omnämnde jemförelse tagits; vi förstå nemligen icke hvad de initialer, som skola utmärka denna källa betyda; men det skulle vara af intresse att hafva närmare reda derpå. Är jemförelsen gjord utan ond afsigt, är den obetänksam; skulle den åter hafva ett syfte, så är den ful, Norrland behöfver icke vara rädd för jemförelser; men de böra vara ärligt menade och åsyftande allmänt gagn. Det faktum som jemförelsen frambåller är mycket lärorikt och försvarar godt sin plats; men i stället för att såsom skylt sätta ett naket: "jordbruksstatistik", skulle man, om man förstått saken rätt eller om man haft goda uppsåt, hafva låtit jemförelsen inledas med följande ord: *jernvägars välgörande verkningar på ett lands näringslif.*

Husflitsarbetet och Husbonden.

(Forts. fr. N:o 4).

Det första vilkoret för att husfliten skall kunna trifvas hos gårdens vanliga befolkning är, att der finnes en lämplig samling verktyg och ett passande rum att arbeta i, en verkstad eller ett rum att hugga och snickra i.

Nästan öfverallt saknas helt och hållet dessa vilkor. Om verktyg finnas, äro de vanligen kastade i alla hörn och i obrukbart skick, och finnes det ett rum som användes till timmer- och snickararbete, är det vanligen mörkt och ruskigt och alldeles icke inbjudande för arbete.

Det skulle dock väl löna sig att på hvarje gård inrätta ett ordentligt verkstadshus. Detta bör vara väl ombonadt, ljust och varmt. Den ena sidan deraf bör vara upplåten till plats för materialier, såsom bräder, plankor m. m. och ena sidoväggen bör vara försedd med hyllor och krokar, så att råämnet till hvar sak kan hafva sin bestämda plats.

Vid det ena fönstret bör finnas en enkel, men solid hyfvelbänk med kilar eller skrufvar, bänkhakar m. m. för att hyfla och såga träet. I brist på en hyfvelbänk kan nödfallsvi användas ett under fönstret anbragt fast arbetsbord. Det kan bestå af ett par grofva, sammanfogade timmerplankor, försedda med stadiga ben af stolpar, infällda i golfvet. Der bör äfven finnas på ett ljust ställe ett stort huggblock med glatt yta, som så mycket som möjligt bevaras för sand, samt om behöfligt ett groft huggblock utanför huset för gröfre ämnens första upphuggning. Det vore äfven nyttigt att i verkstadshuset vara försedd med en enkel svarfstol. En god slipsten med tråg bör också finnas på ett ljust ställe i verkstadshuset.

Förrådet af hufvudverktyg kan naturligtvis efter omständigheterna mycket vexla. Vi skola här endast nämna det nödvändigaste. Härtill hör framför allt ett par goda *yxor*, en större och en mindre *handyxa*, till gröfre och finare arbete, en *såg*, *hammare* och *kniptång*. De öfriga verktygen bör ovillkorligen vara inrymda i ett väggskåp, hvartill dörren kan läsas. Här ibland bör finnas en skrubbhufvel, en enkel och en dubbel släthufvel, 4 à 6 olika huggjern, ett par mindre sågar, sticksåg, bandknif, sågfil, träfil och rasp, borrarväng med några satser drejborrar och centrumborr, vrickbör, sylar, tän-

ger och andra småverktyg samt brynsten och en limpanna. Nederst i skåpet bör finnas små lådor med rum, hvori kan förvaras ett litet förråd af söm, stift, skrufvar och nitnaglar i olika storlek, ringar, spännen och den mängd nya och begagnade småsaker som ofta behöfvas på en gård och som det är lika nyttigt som besparande att hafva förvarade på bestämda ställen, hvarest man utan att söka finner dem, när man behöfver dem.

Utom de här nämnda nödvändigaste verktyg till det vanligast förekommande träarbetet är det nästan nödvändigt att hafva en uppsättning småverktyg till läderarbete, serskildt till lagning af seltyg och skodon, såsom några sylar, becktråd, pligg o. s. v. samt något redskap till mindre jernarbete. Man bör icke sky att använda några riksdaler till ett litet skrufstäd, ett mindre smedjestäd, fastslaget i ett träblock, ett par filar, ett par stämplar att hugga hål i bandjern och mejslar att kanthugga det, ett litet snitt med hål af olika storlek att skära skrufvar, en tång, jernborr och liknande verktyg, hvarmed man ofta kan hjälpa sig i en hastig vändning.

Den nu nämnda förteckning af verktyg kan möjligen se något afskräckande ut för många; men betänker man huru mycken tid derigenom kan finna en nyttig användning, och huru stor besparing det skall medföra på gårdens öfriga redskap, skall man snart inse, att inga penningar kunna fördelaktigare användas än till verktyg. Naturligtvis behöfver icke heller allt användas på en gång; genom att vid lägligt tillfälle köpa en sak då och då efter behof och genom att låta smederna förfärdiga de enklare sakerna, skall man snart få ett godt förråd utan märkbar utgift.

Det är emellertid icke nog att man *anskaffar* verktyg, man måste naturligtvis vaka öfver att de bevaras och nyttjas på riktigt sätt. Derfor bör alltid verkstadshuset så väl som verktygsförrådet alltid vara under lås, när der icke arbetas, och husbonden sjelf, eller en pålitlig karl, hafva nyckeln, och derfor bör husbonden om möjligt laga så, att han får en dräng som är något händig och har så mycket lust för husflitsarbetet, att han kan stå för verkstadshuset och ansvara för det som en dagsverkskarl får ut för sitt arbete. Det möter säkerligen nu för tiden ganska stora svårigheter i Norrland att få en händig och för husslöjd fallen dräng, men lyckas det, kan han icke betalas för dygt.

Mången regnvädersdag, då man antingen sof bort sin dag eller sysselsatte sig med temligen gagnlöst arbete, och i synnerhet mången vinterdag skulle då verkstadshuset blifva en kär tillflyktsort, hvarest man afhjelpade bristerna på gårdens redskap, så att de kunde befinna sig i brukbart och hållbart tillstånd och hvarigenom en större reparation och ett nytt redskap, såsom hjulnafvar, grepar och skoflar, rifsten o. s. v. kunde tillverkas i tillräcklig mängd och utan kostnad, mångt litet föremål, såsom klappträn, räfs-pinnar, tjuderpålar, klubbor o. s. v. kunde der finnas i riklig mängd, så att hvarje behof lätt och hastigt kan afhjelpas utan minsta tidspillan. Man skall, med ett ord, finna att med litet husflit har det kommit en sjelfhjelpande ande i huset, en ordningens och sparsamhetens ande, hvilken såsom en osynlig och god tomte bär synliga frukter genom att bidraga till större välstånd och välbefinnande i det dagliga lifvet.

Statistiskt.

Telegrafkorrespondensen är, som bekant, en god barometer på affärsverksamheten och konjunkturerna på världsmarknaden. Detta gäller i synnerhet de stora exportartiklarne, och framför allt trävaruexporten. Då Norrland hufvudsakligen sysselsätter sig med denna senare och öfver hufvud besörjer den allra största delen af landets export i denna väg, kan man till och med endast af fluktuationerna i telegrafkorrespondensen sluta sig till den större eller mindre liflighet som i detta fall under de senare åren egt rum. Såsom ett exempel intaga vi här nedan uppgift å expeditionen vid Hernösands station under de sista 5 åren:

	Antal afg. telegr.	Antal ank. telegr.	Summa expeditioner.	Summa inkomster.
År 1871.	8,871.	8,211.	17,082.	14,270,35.
1872.	11,723.	10,529.	22,252.	20,612,60.
1873.	14,789.	13,018.	27,807.	26,195,72.
1874.	16,501.	14,658.	31,159.	29,927,58.
1875.	16,510.	14,801.	31,311.	32,777,60.

Man finner häraf, att korrespondensen under dessa år nära fördubblats och att portobeloppet mer än fördubblats. Men man finner äfven, att tillvexten i telegrammernas antal för år 1875 är högst ringa, eller endast $\frac{1}{2}$ procent. Huru troget afspeglar icke detta ställningen i affärsverlden. Efter att hafva stigit med en oerhörd hastighet under de 4 föregående åren, ser det ut som skulle den endast med möda hålla sig uppe på sin höga ståndpunkt under det sista året. Man ser deruti ett vacklande och man måste fråga sig: skall det gå framåt eller tillbaka? Svaret är redan gifvet. Innevarande år företer en icke obetydlig minskning. På de nordligare belägna stationerna inträdde minskningen redan år 1875 och tvifvelaktigt kan vara om någon ökning under detta år inträder. Det är de menskliga förhållandenas vanliga gång: öfverspänning — reaktion! Huru länge denna reaktion skall räcka, beror ytterst på de politiska förhållandena, och dessa äro, tyvärr, för närvarande icke de allra bästa.

Hjelpmedel i hushållet.

II.

Våra Mat-Svampar.

Den som skrifver detta erinrar sig ett tillfälle, då prof. Arrhenius till lärjungarne vid en landtbruksskola framhöll nyttan och vigten af att tillgodogöra sig de äfven i Norrland ymnigt förekommande åtliga svampar samt redogjorde för dessa för vextriket egendomliga alster. Han upplyste derom, att ingen vext innehåller finare, läckrare och mera närande ämnen, äfvensom att denna vex

till sin näring tager och behöfver jordens allra finaste partiklar. Också hade prof. Arrhenius under sina botaniska exkursioner mången dag lefvat af endast svamp och vatten, samt befunnit sig utmärkt väl deraf. Svamparne hafva nemligen ett näringsvärde som kommer köttvärdet ganska nära.

Dessa framstående egenskaper hos svamparne ådrogo sig uppmärksamhet redan i de äldsta tider. De flesta europeiska folk, grekiska och romerska författare, säger prof. Fries, råknade svamparne icke blott bland närande födoämnen, utan äfven bland läckerheter, så att man i visst fall skulle kunna kalla dem en klassisk föda. Förhållandet är ännu detsamma i södra Europa, och för de slaviska folkstammarne utgöra svamparne en nästan daglig spis. I vissa skogsbygder i Frankrike lefver en stor mängd familjer till hufvudsaklig del af svampar, och likväl äro dessa menniskor de friskaste och starkaste af dessa bygders inbyggare.

Endast de germaniska folken synes från början hafva försmått detta födoämne. I Skandinavien, England och en stor del af Tyskland äro svamparne af de lägre folkklasserna afskydde och de förekomma endast på de förnämres bord. De som hos oss användas på bättre bord köpas vanligen dyrt betalde utifrån, ehuru de hos oss finnas vexande i större mängd än i de länder hvarifrån de hemtas. Enligt vittnesbörd af prof. Fries förekommer i våra bergiga skogstrakter af ätliga arter så rikt förråd, att man deraf skulle kunna erhålla tillräckligt till föda en god del af året för samtliga deras individer.

Det största hindret mot svamparnes hastigare och allmännare införande och begagnande ligger deruti, att många arter äro giftiga. Derföre tillstyrker de författare som egnat sin uppmärksamhet åt dessa vextämnen, att man bör uteslutande hålla sig till några få, väl kända arter. Sådana tillhandahållas numera allmänheten på salutorgen i några af våra sydligare städer, och fördomen mot svamparne har på flere ställen fått vika. I Norrland torde den ännu vara starkt rotad, ehuru visserligen icke försök saknats att bryta den.

Hösten af olycksåret 1867 utsändes af Norrbottens hushållningssällskap en i ämnet kunnig person att i vissa öfre bygder undervisa folket om svamparnes bruk. En och annan kunde dervid öfvertygas om deras smaklighet och nytta, men de flesta kunde icke öfvervinna sin motvilja. Redan året derförut hade likväl en gammal qvinna af nöden tvungits att profva svampspis och var så belåten med densamma, att hon nästan föredrog den framför hvarje annan. Qvinnorna hafva dock större motvilja mot försök i detta, såsom många andra fall, än männen, och på dem skulle således i första rummet användas öfvertygande bevis till rubbande af deras fördomar. Bland medel som småningom, men säkert, kunna leda till ett praktiskt resultat är det af skolungdomen i Hernösand anlitade, nemligen att, på förslag af stud. Sundström, bilda en förening för utbredande af kännedomen om svamparne och deras användning. En moder kan vara döf för påverkan af en oskyld, men sitt barns öfvertalningar skall hon aldrig kunna motstå. Försök skola göras liksom på lek, men af leken kan bli en vana, och det behöfves icke mer, än att en familjemoder här och der får smak för och oftare använder dessa läckerheter, så skall exemplet vinna efterföljd och ett nytt, väsentligt hjälpmedel i hushållet dermed vara förvärfvad.

Enligt kommerskollegii und. berättelse för år 1874 blefvo det året svampar införda till ett värde af 23,778 kronor. Detta är obetydligt i sig sjelft, men det är icke desto mindre obehöfligt. Om de inhemska svamparne anlita-

des, skulle man af dem kunna förse sig med ett näringsämne till flera millio-
ners värde; rik och fattig skulle deraf hafva en utmärkt mat, om ån tillagnin-
gen kunde bli något olika.

De arter som i Norrland allmännast förekomma, eller som företrädesvis
böra användas, äro: pepparlingen, rörsoppen, fårtickan, tufviga tickan, tagg-
svampen, röksvampen samt champignonen; äfven murklor förekomma jemte nå-
gra andra arter.

Svamparnes vexttid är icke alldeles den samma som andra vexters. Svam-
parne hafva sin vinter vid sommarsolståndet; men från medlet af Juli till fram
i Oktober framkommer under vissa våta år en sådan myckenhet, att man på
några minuter kan hopsamla ett godt och rikligt mål för flera personer. Vid
skördetiden och eftersommaren äro svamparne i sitt flor; nu är bästa tiden
för röksvamparne och champignonerna.

Svamparne innehålla mycket qvåfve och komma därför djurens kött i nä-
ringsvärde närmare än något af öfriga vextalster. Vid deras insamlande, rens-
ning och förvaring bör man iakttaga vissa försigtighetsmått, såsom att svam-
par med vidrig lukt undvikas, att de plockas i torrt väder och sedan daggen
gått af marken m. m.

I alla dessa fall finnas fullständiga anvisningar i de af Fries, Smitt och
Hartman utgifna större arbeten om svamparne, men tillräcklig för behofvet är
en af N. J. Andersson, på patriotiska sällskapets föranstaltande utgifven kort-
fattad anvisning under namn: Våra bästa Mat-Svampar, och som endast kostar
25 öre.

Vi hafva med dessa rader endast velat äfven i vår mon fästa uppmärk-
samheten på detta långt ifrån ovigtiga ämne, och önska att detsamma omfat-
tas med hela den uppmärksamhet hvaraf det är förtjent.

En ny industri i en industriös socken.

Man skulle kunna säga, att Säbrå socken likasom med en halfmånes
form begränsar Hernösands stads område. Nämnde socken är en af de mest
betydande i Vesternorrlands län. Till arealen är den visserligen icke en af
de största, men till mantalet innehar den sjette rummet och till folkmäng-
den det åttonde. Den håller nära 51 mantal och hade vid 1874 års slut
3,470 personer. Taxeringsvärdet utgjorde samma år 1,968,450 kronor, och
endast en socken, Torp i Medelpad, öfverträffade i detta fall Säbrå. Den
består af icke mindre än 51 byar, hvilket genast tillkännagifver, att byarne
äro mycket små i denna socken såsom i de flesta äldre socknar i länet.
I kyrkligt hänseende utgör Säbrå ett regalt pastorat af 2:dra klassen och
är biskopens præbende.

Det som framför annat är egnadt att tillvinna socknen uppmärksamhet
är dess naturskönhet och dess industriella anläggningar. Den täta omvex-
lingen af vatten, dal och berg är utmärkande för Vesternorrlands län, och
i Säbrå synes denna gruppering återkomma på en hel mängd punkter af
socknen. Det är icke stora vyer, men de äro täcka; de slå icke med häp-
nad, utan framkalla ett leende; anblicken af dessa partier är icke öfverväl-

digande, utan stämmer till frid. Naturen har skapat denna trakt till idyllens förlofvade land. Vi skola icke här beskrifva flera af dessa partier, vi behöfva blott beskrifva ett enda.

Då man från Hernösand tager af till venster på den första väg som leder ut åt landsbygden, möter oss först den s. k. Gådeåbacken. Vi äro redan då i Säbrå och redan här har man en härlig vy öfver Hernösand. Platsen på begge sidor om vägen, ett långt stycke framåt, är upptagen af till större delen mindre hus, hvilka på venster hand börjat ordna sig i räta linier nästan ända ned till viken. Det är hufvudsakligen backstugor nu; men hvad skall här finnas t. ex. 50 år härefter? Vägbrytarne hafva kommit — och de hafva nästan alla kommit på det sista tiotalet år —, efter dem följer väl annat folk. Staden verkar med magnetens kraft; dess industriösa lif kräfver armar, och när man icke får rum i sjelfva staden, slår man ned sina bopålar så nära den som möjligt. Här är således spindeln och flugorna, ehuru processen är mindre grym. Flugorna hafva redan fäst sig på stads-spindelns nät; det är blott en tidsfråga, när han skall sluka dem. Han har nu sina blickar fästade på de närmaste; om han förmår smälta dem, skall aptiten retas och hans omfång vidgas af nya byten. Det är sålunda en stad blir större, blir med tiden kanske stor. Dessa kolonier inrymma icke alltid de allra bästa elementer, men de utföra med en naturlags nödvändighet sin bestämda uppgift. Stenbacken och skogsbacken lemna rum för den lilla gårdsplanen, det lilla potatislandet. Stugan reser sig. I går skymde den låga barrskogen utsigten öfver sjön; i dag skymtar fram här och der ett blått öga mellan buskarne och vid slutet af husraden; i morgon ser man det måhända icke längre, ty då hafva husen vext och det planterade löfträdet fyller öppningen med sin yfviga och täta krona.

I detta utvecklingsskede har för närvarande en liten utkant af Säbrå socken kommit bredvid en utkant af Hernösands stad. Den högre kulturen har väckt till lif en kultur på ett lägre stadium, men som väl också en gång stiger i höjden och i sin ordning drager upp nya frön till en högre odling.

Men vi skynda framåt; vägen är icke lång. Vi se en skymt af den täcka Gustafsudde, der en af länets mera drifna jordbrukare har sin bostad, och efter en fjerdedels mils promenad från staden äro vi framme vid målet. Vi stå på höjden, och nedanför oss utbreder sig Gådeådalen. Ett odladt fält sänker sig med långsam sluttning mot ett bräm af löfträd. Bakom denna häck höjer sig åter ett odladt fält sakta uppåt ett eller annat tusen fot bredt tills det stannar mot det skogklädda berget. Detta fält är beströdt med en mängd rödmålade hus och är uppdeladt i icke mindre än fem byar. Sedt på eftersommaren företer fältet en egendomlig tafla. Lika-som ett schackbräde är det sönderdeladt i kvadratiske eller rektangulära rutor, hvilka skifta i olika färgnyanser. Vi hafva här en åskådlig bild af jordbrukets gång och de ändamål hvartill hvarje ruta blifvit använd. Här synes en ruta med ljusare grönska: det är naturligtvis den späda brådden af nytt gräs efter slåttern; der bredvid ligger en mattgul ruta: det är den skördade åkern; dernäst en mörkgrön ruta; man tager icke miste, om man anser det vara ett potatisland o. s. v. i den mångfaldigaste omvexling och framträdande i förhöjd dager och förhöjdt färgspel mot den mörka bakgrunden af skog och berg.

Vattenfåran i midten ser man icke, men man anar henne. Det är Gådeån som der slingrar fram och kröner sina stränder med löfträd. Öfvanför och nedanför skymtar den fram, men den ligger djupt nedbäddad, likasom omsluten af en blomsterfamn. Om man lyssnar, hörer man dock dess röst, ty den flyter icke tyst och makligt, utan kastar sig bullersamt fram, än här, än der, under sitt lopp. Denna dess ojemna gång har Säbrå att tacka för flera af sina industriella inrättningar. Ån flyter genom flera sjöar och hemtar sålunda under sin väg nya krafter. Dess forsar och fall drifva en finbladig såg, tre tullqvarnar, ett ullspinneri och en spikfabrik. Inom socknen finnas dessutom två ångsågar, ett tegelbruk, ett mälteri, en kritqvarn, och möjligen ännu flera inrättningar som undgått vår uppmärksamhet.

Då man från höjden ser ned öfver nu beskrifna dal och följer med blicken åns lopp midt i dalen, fäster man sig vid ett långt, svart tak, som man icke kan så noga veta till hvad slags inrättning det kan höra. För att få närmare reda härpå, måste man gå vägen fram några stenkast, då hela hemligheten ligger afslöjad för oss. Vi träffa först en kanalledning, som uppgifves vara 800 fot lång och som, der vägen går fram, afstänges medelst en damm eller bassin, ur hvilken vattnet ledes vidare genom en jernbandad trumma af trä, med god lutning ned till fabriksbyggnaden på ett afstånd af mer än 300 fot. Detta är den nya spikfabriken, en för orten, i visst fall för Norrland, ny industri och som vi afsett med öfverskriften för denna uppsats. Jordmonen har icke varit fullt gynsam för den konstgjorda vattenledningen; den är nemligen starkt grusblandad och utgör icke en ogenomtränglig vall mot vattnet, som sipprar igenom och bildar en liten rännil på sidan utför branten. Detta är dock en olägenhet som naturligtvis låter afhjelpa sig. Genom trätrummans starka lutning störtar vattnet med mycket stor fart ned under fabriken, hvarest en turbin sättes i rörelse och drifver de i byggnaden uppställda maskiner. Några få fot före trummans slutpunkt vid turbinen är i den samma insatt ett **T**-rör, afsedt för en ytterligare rörledning till ett blifvande valsverk.

Om vi inträda i den af resvirke och bräder uppförda, stora fabriksbyggnaden, finna vi der efter ena långväggen uppställda nio amerikanska maskiner af olika storlek för tillverkning af klippspik till 5 tums längd; till och med 6 tums spik skulle der kunna åstadkommas; men afsigten lär vara att efter andra långväggen uppsätta större maskiner för ännu större spik. Mellan väggen och maskinerna löper en smal rälbana för att bekvämt och fort transportera spiklådorna till den nedre ändan af det stora rummet, hvarest är uppförd en stor tegelugn. Denne har det dubbla ändamålet att värma upp fabriken samt att till glödgning upphetta en i ugnen anbragt roterande jerncylinder med lindrig lutning. Spiken införes i den högre belägna öppningen af denna cylinder, och under dennes roterande rörelse åker spiken långsamt ned mot den lägre ställda öppningen, då han hunnit bli fullt genomglödgad. Denna process är alldeles nödvändig, ty derförutan skulle spiken blifva spröd och obegagnelig. Om maskiner för stor spik uppsätts, lär likväl meningen vara att i ugn först värma plåten, så att spiken efter klippningen är fullt färdig.

På maskinernas sammansättning och konstruktion skola vi icke lemna någon närmare beskrifning, utan inskränka oss att, till upplysning för den

som icke varit i tillfälle att se en dylik maskin, endast meddela några ord derom.

Materialet för spiken består af ungefär en à $1\frac{1}{2}$ fot långa plåtar, med en bredd och tjocklek som svarar mot spikens längd. Den del af maskinen som verkställer klippningen består af tvenne tumstjocka jern, af hvilka det ena ligger horisontalt och orörligt, det andra sitter lodrätt och är fästadt på den del af maskinen som föres upp och ned. Jernen bilda sålunda en rät vinkel och äro skarpslipade, men följa hvarandra icke fullt parallelt, utan är afståndet på ena sidan något större än den andra. När nu maskinen sättes i gång, lägges plåten på det horisontala jernet och inskjutes under det öfre jernet, bakom hvilket finnes en stoppare mot plåten, hvarförutan spiken lätt skulle bli platt och gröfre än afsedt är. Det lodrätta jernet föres hastigt upp och ned och matarens skicklighet består i att för hvarje gång jernet höjes kunna inskjuta plåtändan. Detta skulle väl gå för sig utan stor öfning, men plåten måste vändas för hvarje gång, emedan större afskärning naturligtvis göres för spikens tjockända, och det är just denna dubbla rörelse: vändningen och framskjutningen, som måste gå mycket hastigt, om man skall hinna få plåten under jernet hvarje gång det höjes. En ovan arbetare kan derföre sitta och skjuta fram plåten flera gånger utan att få den mellan jernen; en van arbetare förfelar sällan rätta ögonblicket. För öfrigt behöfvas icke till detta arbete fullvexta personer.

Om mataren är fullt öfvad, kunna 150 mindre spikar tillverkas i minuten, men af större sort svårligen mer än 100. Detta gör af den mindre sorten 9,000 spikar i timmen och af den större 6,000 st. i timmen, eller med 10 arbetstimmar om dagen 90,000 st. i förra fallet och 60,000 i det senare för maskin och dag. Antager man, att af nu befintliga 9 maskiner 6 stycken kunna vara ständigt i gång, 3 för mindre och 3 för större sort, så skulle tillverkningen pr dag kunna uppgå till 270,000 stycken mindre spik och 180,000 af större sort, eller tillsammans 450,000 stycken pr dag. Detta resultat kan naturligtvis dock endast uppnås med öfvad och tillräcklig personal.

Det svåraste och mest maktpåliggande arbetet ligger emellertid icke i sjelfva klippningen, utan i att hålla jernen vid makt. För detta ändamål finnas i fabriksalens andra ända stora brynstenar uppställda, och dessa måste nästan oafbrutet vara i gång för slipningen, hvarjemte tvenne smergelvalsar äro der befintliga. På jernens beskaffenhet beror naturligtvis spikens beskaffenhet, hvarföre deras behandling kräfver den väsentliga insigten och skickligheten vid tillverkningen.

Plåtarne tagas för närvarande från Finsspång, men har företaget framgång, hvilket icke bör vara tvifvel underkastadt, uppföres vid sidan af fabriken ett litet valsverk för plåtens tillverkning på stället.

För spikens räkning och besigtning finnas bräder med 1,000 hål i hvarje, der spikarne instickas.

En decimalvåg finnes äfven i fabriken för lådornas vägning m. m.

Detta är hvad man hufvudsakligen har att säga om sjelfva anläggningen. Om man skulle inlåta sig på gissningar om företagets framtid, behöfver man blott fråga sig, om det samma är af behovet för denna landsända påkalladt. Svaret ligger nära till hands. När man vet att på ett enda år i Norrland kunnat afsättas spik till ett värde af mer än 200,000 kronor, då kan man äfven lätt förstå, att anläggningen är tidsenlig och fyller ett verk-

ligt behof. Att denna enda inrättning skulle kunna fullständigt effektuera alla requisitioner är naturligtvis omöjligt, men det är redan vackert att hon till en god del kan motsvara behovet.

I förening med denna fabrik står en enkel cirkelsåg, som är uppförd parallelt med fabriksbyggnaden och som drifves af fabriken turbin. Vi betvifla icke att sågen skall kunna afverka 70 timmer om dagen, men dertill fordras en van sågställare, hvarjemte drifkraften ännu är behäftad med en brist, som säkerligen snart kommer att afhjelpas, — vi mena en regulator till åstadkommande af verkets jemnare gång. Turbinkraften är i sig själf utmärkt, men den är känslig för större eller mindre motstånd. När sågen sättes i gång och när den upphör att arbeta, inverkar detta i hög grad på turbinen, men dessa rubbningar och skakningar skola förekommas genom en ändamålsenlig regulator.

Vid fabriken är ån mycket grund; större båtar kunna icke gå upp dit, utan måste lägga till ett godt stycke nedanför. Till förekommande af dyr transport från fabriken till lastplatsen är en railbana utlagd, som på sina ställen synes hafva kräft ganska mycket arbete och kostnad. Som railbanan slutar i närheten af det ställe der nya landsvägen mellan Hernösand och Sundsvall kommer att stryka fram, får fabriken derigenom äfven bekväm kommunikation till lands.

Hela detta företag är stäldt på aktier, som innehafvas af personer i hela Norrland samt i Stockholm; men själen i det samma är ångf. Njords förre befälhafvare, kapten Hj. v. Sydow, som har sin trefliga bostad några hundra fot högre upp i den vackra dalen.

Straxt ofvanför fabriken är en tullmjölqvarn, som drifves af samma vattendrag och eges af samma bolag som fabriken.

Då hvarje företag som i mer eller mindre mon är egnadt att vidga den industriella verksamheten i Norrland är af vikt för landets framtid, och då nu omnämnda anläggning utgör ett afbrott från och en omvexling i den långt drifna ensidigheten i Norrlands industriella lif, måste det samma hel-sas med tillfredsställelse och i glad förhoppning om en lycklig utveckling.

Om sjelfva socknen vore mycket i öfrigt att säga; men vi inskränka oss till några få anteckningar.

Malmtillgångar finnas i Gådeå och Grofhälls byars skogar och bland allmogen äro många berättelser gängse om malmstreck på flera andra ställen i socknen. Mineralkällor finnas äfven på många ställen, och i botaniskt hänseende kunde nämnas några sällsyntare vexter. Vid biskopsgården invid den vackra kyrkan vexe tvenne ekar, som äro planterade af biskop Franzén.

Till sockennamnet Säbrå har man icke haft lätt att förklara härkomsten. Sålunda uppgifves härledningen dels af *Sjöborad*, till följd af en mängd vid stränderna uppförda sjöbodar, dels af *Sär* (sjö) och *Säfara* (sjöfart), dels äfven af *Så brott* (så tidigt). Huru som helst är denna församling en af de först byggda i Norrland. Gamla Helsingelagen upptager Norrstigs by, under namn af "Nordstiger i Siobaradhi", såsom hörande till "Uppsala Ödhe". En sägen förmäler, att skeppsankare blifvit funnet på Ramsås bys skog, hvaraf man vill sluta till att denna högt belägna mark i forntiden varit vattendränkt.

Folkmängden har vext sålunda: år 1805 funnos 1,745 personer, år 1855

utgjorde antalet 2,461, år 1864 hade det stigit till 2,865 och år 1874 till 3,470 personer.

IDen nu varande kyrkan uppbyggdes 1759, sedan den gamla blifvit bränd af ryssarne år 1721, och genom biskop Kjörnings nitiska omsorg fullbordades arbetet på den otroligt korta tiden af 6 månader. Vid detta ryssarnes infall i landet skulle 62 gårdar hafva jemnats med jorden, kyrkan plundrad, prestgården uppbränd.

IPå Gådeå bys område äro äfven belägna länets central-hospital, till hvars betydliga utvidgning med tvenne stora flyglar grunden nu är under läggning, samt cellfängelset. Den tid torde dock icke vara aflägsen, då så väl dessa inrättningar som åtskilliga andra lägenheter i stadens närmaste grannskap, såsom vi i början af vår uppsats antydde, skola befinna sig inom stadens område, och visst är att de redan nu *de facto* äro införlifvade i stadens affärlif såmmt inhysa flera personer som i staden hafva tjenst eller idka rörelse, om de än icke *de jure* hunnit sammansmälta med dess samhällsförhållanden.

Svenska allmänna Djurskyddsföreningen.

IDenna sistlidne höst bildade förening, som har ledamöter öfver hela riket och hvars ändamål är prisvärdt samt gagneligt både i ekonomiskt och sedligt hänseende, har såsom sitt föresatta mål närmare angifvit sin verksamhet sålunda:

Föreningen arbetar för att hindra:

1) Det grymma och gagnlösa piskandet af djuren. 2) Påläggandet af tunga och illa fördelade lass, efter dragdjur, äfvensom hvarje slags påg-sam ansträngning. 3) Användandet af sjukliga, skadade och svaga djur till arbete. 4) Svältfödandet af djur. 5) Grym behandling af djur under transport på jernvägar, ångbåtar, på landsvägar och stadsgator. 6) Utsättandet af kllipta djur af alla slag för svårt väder under den tid hårväxten ännu icke börjat täcka huden. 7) Hvarje slags dålig behandling och plågande af djur.

Föreningen sträfvat att införa:

8) Bättre slagtmeter. 9) Bättre hofbeslag än det dåliga och vårdslösa, som allmänt användes. 10) Tillgång på friskt vatten och dryckeshvar för djur vid alla sådana ställen, der djur ofta passera eller samlas. 11) Bättre lagar mot djurens misshandling.

Föreningen önskar derjemte att förmå:

12) Barn att vara ömma och menskliga mot alla slags djur. 13) Lärare att inskräpa hos alla sina lärjungar pligten af att behandla djuren väl. 14) Talare, författare och förläggare att framhålla denna pligt för allmänheten. 15) Kuskar och beridare att iakttaga välvillighet och godhet i stället för hårdhet och våldsamhet. 16) Hästegare att hindra det deras gamla trotjänare, sedan de tjenat ut, falla i dåliga händer. 17) Djuregare i allmänhet att noga öfvervaka, det deras djur erhålla sitt foder på bestämda

tider och i tillräcklig mängd. 18) Folket i allmänhet att skydda fåglar och deras nästen. 19) Barn och fullvuxna att inhemta kunskap om djurens byggnad, vanor, förstånd, egenskaper och dygder. 20) Fruntimmer att vid uppfostran gynna utvecklingen af välvilja mot djuren hos alla klasser af befolkningen. 21) Hvar och en att till polismyndighet eller föreningen anmäla alla de misshandlingar af djur, som de bevittna. 22) Hvar och en att inträda uti föreningen mot djurplågeri samt att befordra sin egen moraliska öfverlägsenhet genom ett mera välvilligt och rättvist behandlande af djuren än som hittills i allmänhet utöfvats. 23) Välsinnade personer att med råd och dåd understödja föreningens sträfvanden.

Allmännyttigt.

Ny upptäckt i garfveriväg.

Såsom bekant tager garfningen af en hud efter den äldre metoden en tid af veckor och månader. Efter en nyare metod af Klemm i Stuttgart blir detta möjligt med en kalfhud på 16 timmar och med en oxhud på 2 1/2 dagar. En ny upptäckt metod lofvar att verkställa det på några timmar, högst en dag. En kemiker Montoisson i Manchester tillhör åran af denna upptäckt, och praktiskt anställda försök lemna intet tvifvel, att densamma är af största vikt. Följande försök har blifvit gjordt: Den 12:te Augusti sista året kl. 12 på dagen slagtades i närvaro af fackmän en stor gumse, huden afdrogs och köttsidan beströks starkt med ett kemiskt preparat. Efter en half timme afskiljdes ullen med lätthet och utan begagnande af skafverktyg från huden, som derpå lades i kalkvatten för att neutralisera det kemiska ämnet. Derefter fuktades den i olika kemiskt beredda bad, hvilken operation endast behöfver några minuters tid, tvättades och behandlades sedan på vanligt sätt och var så förvandladt till färdigt läder. Hela proceduren tog 4 timmars tid i anspråk, under det att efter den gamla metoden 2—3 veckor och efter den Klemmska 16 timmar hårtill hade varit nödiga. Tidsbesparing är dock icke den enda fördelen af det nya behandlingssättet. Ullen som efter den gamla metoden förlorar betydligt i värde förblifver efter den nya mjuk och bibehåller sin glans. Fackmän förklarade den på detta sätt erhållna ullen ingalunda stå efter den klippta ullen, hvarjemte en besparing på det hela uppkommer till icke mindre än 150 procent.

Tunga, så kallade röda hudar prepareras på samma sätt; dock hafva ännu inga offentliga försök egt rum, så att den tid ännu icke blifvit noga bestämd som kan vara nödvändig till garfning af sådana; tiden är nemligen mycket beroende af hudens vikt. Ett bolag har förvärfvat patenträtten till den nya uppfinningen.

Det nya lädret står i intet afseende efter för det nuvarande och uppfinningen borde i krigstider hafva ett alldeles särskildt värde.

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 9.

September.

1876.

Innehåll: En svårlöst fråga. -- Till jernvägsfrågan. — Vid Ångermanelfven. — Statistiskt. — Rättelse.

En svårlöst fråga.

Med skäl kan man så kalla ett ämne som i mer än tio år nästan vid hvarje riksdag varit föremål för behandling. Det öfverhandtagande begäret efter starka drycker väckte farhögor och bekymmer, som icke kunde undgå att tränga fram till och gifva sig uttryck på riksmötena. Detta har haft till följd, att statsmakterna sökt minska det onda dels genom höjda afgifter för tillverkning af bränvin, dels genom att uppmuntra till ett allmännare begagnande af mindre skadliga drycker än bränvin, sådane som vin och maldrycker. Dessa åtgärder hvilade onekligen på fullt riktiga grunder, men man förbisåg en vigtig omständighet: missbruket. Man föreställde sig att allt var godt och väl, när man fästat uppmärksamheten på den nya näringskälla, som skulle motarbета och trycka under sig en annan, allt för rikt flödande källåder, och därför uraktlät man att stadga sådana ansvars- och straffbestämmelser, som bort anses behöfliga mot missbruk äfven af den förra näringen. I saknad således af nästan alla band uppblomstrade hastigt de s. k. ölkrogarne, och med häpnad fann man, att man i bästa välmening skapat ett värre ondt än det man velat qväfva. Jemte de öppna och lagliga krogarne hade man fått förtäckta krogar; i stället för ett hämmande af bränvinssupandet, hade det blifvit ett tilltagande deraf, men med ett plus i förnedringen: kringgående af lagen och lagbrottet. Det var i synnerhet på landsbygden som det onda utbredde sig och erhöill fritt spelrum. Då tillförenehvarje socken icke hade mer än ett, högst två utskänkingsställen, och någon enda socken helt och hållet saknade ett sådant, uppstod nu krog nästan i hvarje by, stundom till och med flera krogar i samma by. På grund af den friare lagstiftningen i fråga om handel och näringar, hade en mängd bodar slagits upp öfverallt på landet, och sedan man kommit underfund med, att denna handelsrörelse utan svårighet kunde förenas med förtäckt krog-rörelse, uppvexte i hast landthandlande såsom svampar ur jorden och grundade sin rörelse hufvudsakligen på försäljning af rusgifvande förfalskade viner.

Samtidigt härmed hade missbruk af den handlande i allmänhet medgifna rättigheten till försäljning af bränvin! yppat sig, och man kan säga,

att traktering af bränvin numera är ett nödvändigt vilkor för en handlandes ekonomiska bestånd.

Under alla dessa förhållanden yppade sig således rikliga tillfällen till erfarenhet af otillräckligheten i befintliga lagbestämmelser. Också har bränvinsförfattningen tid efter annan undergått förändringar, och i fråga om försäljning, till förtäring på stället, af vin och maltdrycker m. m., samt om försäljning af öl och vin i handelsbod, utkom den första författningen 1866. Då de i denna förordning meddelade föreskrifter af bötespåföljd från och med fem till och med tjugu kronor och i vissa fall dubbelt, äfvensom stadgandet att kommunalnämnd, likasom polismyndighet, egde att förbjuda rörelsens fortsatta bedrifvande, befunnos vara icke tillfyllestgörande, meddelades inskränkande föreskrifter genom k. kung. den 22 Aug. 1871 och 22 Febr. 1873, hvarefter på riksdagens tillskyndelse nu gällande författning den 18 Sept. 1874 utfärdades, som upphäfde förut utfärdade förordning och kungörelser.

Ehuru denna författning mera fullständigt ordnar ifrågavarande försäljning, hafva dock de bibehållna bötesbeloppen 5—20 kronor befunnits icke motsvara behovet. Författningens föreskrift om dessa böter tillämpades nemligen på det sätt, att om lagbrytare stämdes till domstol flere gånger för oloflig försäljning, dömdes han till böter endast en gång, så vida dom icke hunnit falla på föregående angifvelser. Den åtalade kunde hindra doms fallande genom att icke inställa sig vid tinget, och under tiden kunde han ostraffadt fortsätta sin olofliga handtering. Bötesbeloppet blefve sålunda en obetydlighet mot den vinst han skördade af försäljningen.

Man har under många år klagat öfver bristfälliga författningar, och man finner att en författning som så föga kunnat förutse missbruken icke gör något undantag från hvad man nu hunnit vänja sig vid.

Då den olofliga handteringen rågat måttet af sina skadliga följder derigenom, att dryckerna göras mera rusgifvande medelst tillsats af svafvelsyra, bränvin m. m., så var det onekligen på tiden, att man var betänkt på rättelse i detta fall.

Ett annat kringgående af författningen ökar dock svårigheten för en ändamålsenlig lagstiftning på förevarande område. Det heter nemligen i nu gällande författning, att den som idkar handel med vin och maltdrycker, utan att vara berättigad dem till förtäring på stället afyttra, skall, så vida dryckerna förtäras i närheten af försäljningsstället å område hvaröfver försäljaren eger förfoga, anses och straffas såsom den der utöfvat olaga utskänkning af sådana drycker. Men det är ofta händelsen, att landthandlars område icke sträcker sig utom den stuga i hvilken han har sin försäljningsbod, hvarföre köparen, utan risk för säljaren, kan sätta sig utanför den senares stugudörr och till öfverlastning förtära den köpta drycken.

För att få en fullständig illustration till en mängd likartade missbruk, utfärdade länsstyrelsen i Westernorrland vid årets början en kungörelse, som infordrade uppgifter från länets kommuner, huruvida serskildt tillstånd för rättighet till mindre partihandel med bränvin verkat minskning i dess förbrukning och hämmat missbruket dermed, och huruvida landthandlars rätt att till afhemtning försälja bränvin, vin och maltdrycker ledt till missbruk och oordningar, samt slutligen huruvida landthandlare böra förbjudas att handla med dessa drycker. Såsom det var att vänta, afgafs från största de-

len af länets kommuner det svaret, att rättigheten till handel med vin och maldrycker ledt till stora oordningar, samt att landthandlare borde fråntagas denna rättighet. Nu är förhållandet, att författningen medgifver kommunalnämnden rätt att förbjuda fortsatt försäljning af sådana drycker, om oloflig försäljning derigenom främjas eller oordningar eljest föränledas. Det vill synas som om den i kommunalnämndens händer derigenom nedlagda rättigheten skulle vara tillräcklig garanti mot missbruk; men en närmare erfarenhet och eftertanke skola till fullo styrka, att denna garanti hvilar på svaga fötter. Nämnden skall först och främst icke vilja fatta ett sådant beslut utan att kunna leda i lagligt bevis, att lagbrott egt rum, och denna procedur skall mången gång stöta på hinder. Vidare har det visat sig, att här och der förefinnes en så beskaffad anda — man må kalla den kommunalanda eller sedlig anda — att dylika lagbrott uppfattas med slapphet och likgiltighet. Och slutligen måste afses den konsideration, det undseende som förekommer mellan personer, hvilka stå till hvarandra i ett förhållande af umgänge, närmare bekantskap och kanske släktskap, och hvilket förhållande vi skulle vilja benämna: relationernas terrorism.

För att med större säkerhet kunna motse författningens efterlefnad och missbrukens hämmande har man derföre föreslagit, att kommunalnämndens rätt öfverflyttas på länsstyrelsen. Den ifrigaste förfäktaren af denna öfverflyttning, landshöfding Treffenberg anförde ett exempel på missbruk vid landthandlares vinförsäljning samt vanmakten hos den myndighet som i hr Treffenbergs person representerades att på laglig väg stäfa dessa missbruk. Landshöfdingen hade köpt en butelj af detta vin — upplyste han i sitt anförande i kammaren —, för att låta undersöka dess beskaffenhet; men huru denna undersökning utföll, förblef obekant. Det skulle dock hafva haft ett icke litet intresse att få upplysning derom. Man kan tänka sig, att antydda landthandlare i förrådet hade oförfalskad vara, som han var försiktig nog att lemna till en person som han naturligtvis måste ställa utanför sina egentliga kunders krets. Lemnade han åter spritblandad vara, så var ju detta ett starkt bevis emot honom. Emellertid vann hr Treffenbergs ord icke allmänare anklag i kammaren, utan väckte en storm af ganska skarpa, delvis oparlamentariska protester, i det att man mot de nu varande bestämmelser om kommunalnämndens rätt icke ville utbyta en landshöfdingarnes rätt, i hvilken man syntes befara en okontrollerad myndighets terrorism.

Emellan dessa längst utsträckta åsigter uttalades ett förmedlingsförslag, bestående deri, att kommunalnämnden skulle ega att medgifva rättighet till försäljning af öl och vin. Man såg deruti en stor skilnad mot nu varande rättigheten att förbjuda en landthandlande redan utlofvad försäljning.

Vi skola icke besvara våra läsare med alla de skäl som anförts för den ena eller andra åsigten. Riksdagen enades om en underdånig skrifvelse, som framhöll behöfligheten af att lagbrytaren dömes till ansvar för hvarje gång stämning utfärdas och delgifvits samt han om förseelsen blifvit förvunnen, äfvensom att, om oordningen föränledes af en landthandlandes försäljning af vin eller maldrycker till afhemtning, kgs bfhde må ega att, äfven utan föregående varning, förbjuda för viss tid eller för all tid vidare försäljning af nämnda drycker hos samma handlande.

Sedan riksdagen åtskildes, hafva klagomålen öfver ifrågavarande missbruk icke tystnat. Från Jemtland har serskildt utgått ett klagorop, som ur

två synpunkter är upprörande. Icke mindre än etthundra (100) gifta kvinnor från en enda församling, Sveg, hafva undertecknat en böneskrift till länsstyrelsen med anhållan om förbud för landthandlare att befatta sig med försäljning af vin och maldrycker. Kvinnorna klaga egentligen öfver bränvins-supandet, men tillskrifva detsammias öfverhandtagande den landthandlaren medgifna rättigheten att försälja öl och vin. Dessa drycker skola nemligen till hufvudsaklig del bestå af bränvin, och den skildring kvinnorna gifva af sina hems tillstånd till följd af denna försäljning är, i sanning, högst beaktansvärd. "Vi arma, beklagansvärda hustrur till drinkare — säga de — tala här nu icke om sådana hus, der mannen vid hemkomsten från krogen i öfverlastadt tillstånd med hugg och slag öfvertaller maka och barn, hvaraf ock sådane här finnas; vi tala här om den kallsinnighet, ofoghet, bitterhet och grälsjuka, som, frammanadt af ruset, förgiftar det äktenskapliga lifvet hvarigenom förtroendet är borta, den husliga friden störd och kärleken från hemmet bortjagad; vi tala här om följderna för våra egna barn, som dragas med i den allmänna strömmen, som genom att få lära sig supa af sin egen fader, tidigt ledas in på en väg, som slutar i — drinkarens graf."

Det är uppenbart att ingen af de många Persdöttrar eller Andersdöttrar m. fl. döttrar som undertecknat denna böneskrift fört pennan vid dess uppsättande; men det är lika uppenbart att ingen af dem skulle lemnat sitt namn till offentligheten, om icke förhållandet varit så beklagansvärdt som skriften antyder. Man måste antaga, att en hustru och en moder är drifven till förtvivlans gräns, innan hon offentligen yttrar sådana ord som dessa: "knappt någon af våra söner hinner konfirmationsåldern, förrän han genom de äldres föredömen blifvit en inlärd bränvinssupare, fängslad i samma djuriska last som sin fader." Man måste antaga, att hon icke blott finner sin ställning och husets tillstånd allra minst sådant som det i skriften skildras, utan att hon äfven noga ransakat sig sjelf, gått till doms med sitt eget samvete, så att hon vet med sig att hafva gjort allt hvad på henne kunnat bero, för att afvända de sorgliga följder med hvilka familjen hotas. Man måste antaga, att hon försökt alla de medel som stå en god husmoder till buds att göra hemmet angenämt och lockande. Hon har icke försummat att der uppehålla ordning och snygghet, att på ett eller annat af de många sätt hvarpå en förständig kvinna med något litet naturlig smak är så uppfinningsrik, gifva detta hem en prägel af flit och trefnad, hvilket mer än mycket annat fängslar mannen vid hans egen hård. Den faderlige vän som förhjelpt henne fram till länets styrelse med en böneskrift, hvilken obarmhertigt blottar den ljusskyggaste skrymslan i det fridlysta hemmet, har otvifvelaktigt icke underlåtit att blicka in i hvart och ett af de hundrades hem och funnit, att felet uteslutande är på mannens sida samt att hustrun, modren icke brustit i någon af sina väsendliga pligter. Denne faderlige vän har otvifvelaktigt undervisat henne i konsten att göra huset hemtrefligt, han har gifvit henne goda råd och vägleut henne i hennes lilla hushållning, så att hon kunnat både förbättra och föröka de alster som ingå i hvarje landtbrukares ekonomi. Han har uppehållit den bedröfvade kvinnans mod med trösterika ord, och hon har genom sitt outtröttliga och upplysta arbete kunnat hänvisa den vilsetörde mannen till denna skära och uppbyggliga bild af trogen kärlek, af omutlig pligtkänsla, af ihärdig flit, af aldrig svigtande förhoppning. I denna bild har mannen speglat sig; i denna genomskinliga källa

har han upptäckt sina egna vanställda, af djuriskt begär uppsvällda drag, som hans darrande, förslappade lemmar komma att göra ännu mera förvridna. Han har omöjligen kunnat undgå att göra en jemförelse, och har han varit i tillfälle att göra en *sådan* jemförelse, då är kanske en, knappast tio, men med säkerhet icke alla hundra förlorade.

Vi hafva sagt det.

De jemtländska qvinnorna kunna svårligen hafva valt den utväg vi härmed antydtt såsom den, i vår tanke, enda rätta och verksamma; ty om de försökt dessa medel, är det icke tänkbart att så många fäder inom ett mindre område skulle hafva kommit på villospår. Om de försökt dessa medel, skulle de icke hafva bragts till ett steg, hvarigenom man kan befara, att sista gnistan af själfkänsla hos mannen bliver utsläckt. Vi veta icke huru mycket de försökt af det som borde försökas; vi veta icke heller huru mycket deras rådgifvare försökt af hvad måhända äfven de bort försöka; men vi måste förmena, att hvad detta än måtte vara, det icke varit hvarken tillräckligt eller ledande till målet. Vi anse oss hafva så mycket större anledning att göra ett sådant antagande som böneskriften icke innehåller någon antydning om, att man i de jemtländska hemmen uppjudit sin förmåga i här ofvan angifven riktning, utan ställer allt sitt hopp på ett slags polisåtgärd. Är begäret så djupt rotadt, har det onda slagit så djupa rötter som böneskriftens tillkomst och innehåll synes angifva, då hjälper det icke, att man stänger en eller annan dörr, inom hvilken frestelsen för lasten hittills varit utlagd. Andra dörrar, om än på smyg, skola öppna sig, och den sedliga förbättring man väntar sig skall uteblifva. Så länge det olycksaliga gift, som kallas svenskt bränvin, under ett slags legaliseradt skydd får utflöda öfver landet, finnes ingen bot mot begäret derefter i mer eller mindre stränga polisförordningar, utan det enda verksamma medlet måste sökas dels i sträng måtta hos de upplystare klasserna, dels, och framför allt, i den lefvande insigten om bränvinets förderflighet hos den mindre upplysta delen af folket. Det är på en reaktion inifrån man måste bygga sitt hopp. Att denna fordran och detta hopp icke är endast en utopi, skulle vi genom exempel kunna styrka, och att qvinnan på denna väg skulle kunna utöfva ett stort och varaktigt inflytande, lider intet tvifvel.

Med uttalande af denna åsigt har det ingalunda varit vår mening, att ingenting i författningsväg bör göras. Vi hålla tvertom före, att en nu befintlig brist deruti måste afhjelpas; men vi skilja oss från de meningar och förslag som riksdagen uttryckt och som äfven de jemtländska qvinnorna afsett. Det är ingen giltig grund för att undertrycka en sak som i sig själf icke är ond och hvaraf man icke ens kan befara några svårare följder. Vin och maldrycker kunna visserligen njutas till öfvermått och medföra rus; men erfarenheten säger oss, att detta rus icke är förledande, och att svensken i allmänhet har vida obehagligare och långvarigare efterslängar af ett sådant rus än af bränvinsruset. Han skall därför icke öfverväldigas af ett så oemotståndligt begär till dessa drycker som till bränvin, hvarför deras förtärande icke heller skall utöfva ett inflytande i någon mon jemförligt med bränvinets. Af denna orsak är det äfven som åtskilliga landthandlare och ölförsäljare icke nöja sig med försäljning af oförfalskade viner och maldrycker, utan utblanda dem med bränvin och hvarjehanda andra, ännu skadligare ämnen. Häruti ligger således själfva kräftsåret. Det är förfalsknin-

gen man måste på det strängaste bestraffa och på ett afskräckande sätt söka utrota. För att vinna detta ändamål känna vi icke mer än ett medel: anställande i åtskilliga län af en *rättskemist*.

På allra sista tiden hafva röster börjat höjas för afhjelpande och förekommande af de alltmer i handeln inom landet sig yppande förfalskningar af vissa lifsförnödenheter och drycker. I utlandet behandlas sådana förfalskningar allvarligt och strängt, och om än vårt eget land icke i lika hög grad ännu varit föremål för en dylik industri, har man likväl tillräcklig anledning att vaksamt följa dess utveckling. Man bör komma ihog, att flera af de hos oss brukliga kolonialvaror i utlandet undergå för helsan skadliga förfalskningar, och befintligheten af en rättskemist här och der i landet skulle icke mindre skydda den förbrukande allmänheten än importören sjelf. Med strängt straff har man belagt förfalskning af en vaxel eller lånehandling, hvaraf följderna mången gång kunna vara alldeles omärkliga; men förfalskning af varor som kunna undergräfvå många människors helsa, deråt har man egnat nästan ingen uppmärksamhet. Att lagen måste vara sträng i förra fallet, säger sig sjelft, men löper statsintresset mindre risk i det senare, och äro icke åtgärder för dess bevakande äfven i detta af behovet påkallade? Ingen skall gerna kunna förneka det.

Om således en rättskemist vore anställd i vissa större kuststäder, skulle icke blott importerade varor genast kunna af denne undersökas, utan han skulle äfven utgöra en kontrollerande myndighet öfver handeln med vissa drycker inom landet. Det skulle icke vara förenadt med synnerliga svårigheter att hos landthandlare och andra försäljare af drycker köpa en förfalskad vara, som under iakttagande af vissa bestämmelser med lätthet kunde försändas till rättskemisten, hvilken egde att undersöka den och afgifva sitt yttrande deröfver; följde nu härpå ett strängt och välförtjent straff, skulle man snart få erfara, att missbruket inom kort vore utrotadt.

Med afseende på sakens stora vikt vore det önskligt att språkrör, som sträcka sig vidare omkring än vårt, upptoge detta ämne till behandling och sålunda kunde dervid fästa en större och allmännare uppmärksamhet.

Till jernvägsfrågan.

1. Hudiksvall—Herjeådalshanan.

De få ord vi yttrade i årets första nummer om denna bana hafva vi ingen anledning att återtaga eller modifiera. Likaså litet som vi hysa några farhögor för möjligheten att underhålla en norrländsk stambana med erforderlig trafik, n. b. om hon förlägges i sådan riktning att trafik möjliggöres, lika litet befara vi dåligt resultat af norrländska tvärbanor. Tvertom innebära de i sig sjelfva de allra bästa löften. En sådan uppfattning grundar sig både på redan gifven erfarenhet och på de naturtillgångar dessa banor äro kallade att föra i marknaden.

De norrländska banornas förmåga af rentabilitet får alldeles icke bedömas på samma grund och ur samma synpunkt som det södra rikets jernvägar. Man skulle då komma till den öfvertygelsen, att hvarje tanke på jernvägar i Norrland är helt och hållet förflugen. Det nordliga riket har, i förhållande

till arealen, ringa folkmängd, obetydliga åkerfält och ingen högt drifven boskapsskötsel. Strängt taget finnas ingenstades i vårt land, med undantag af Skåne, dessa vilkor för en jernvägs bestånd uppfyllda. Och likaväl bära sig flera af våra jernvägar bättre än många utländska, som stryka genom folkrika och bördiga trakter. Det måste således finnas äfven andra vilkor för en jernvägs rentabilitet än de nämnda. Man behöfver dervid endast erinra sig, att jernvägens inkomster af godstrafiken är beroende af *tyngden*. Det är just, stort och tungt gods som i synnerhet de norrländska banorna hafva att företrädessvis befordra. Deruti ligger äfven hela hemligheten af att de samma trots underlägsenheten och saknaden af vissa faktorer som annars anses nödvändiga, likväl lemna en behållning, som står vida öfver de flesta af rikets öfriga jernvägars förmåga i detta fall. Hvad som dervid icke är minst beaktansvärdt, är att de norrländska banornas trafik hastigt och i hög grad höjer rikets exportvärde. Efter denna måttstock böra således dessa jernvägar bedömas, ty de erhålla derigenom en betydelse som vida öfvergår en hel mängd småbanors i sydliga delen af landet.

Till den art jernvägar vi nu angifvit hör äfven Hudiksvall—Herjeådalens jernväg. Det inverkar alldeles ingenting på saken, att Herjeå dalen har en folkmängd af endast 9,500 personer eller att det skördar en ringa quantitet såd och potatis. Det som tynger i vågskålen här vid lag är dess skogar och dess malmtillgångar, hvarjemte man icke heller bör helt och hållet lemna ur räkningen dess fjellbeten, som äro de rikaste och de frodigaste i hela landet och som betinga en långt högre drifven boskapsskötsel än nu är förhållandet. Man har beräknat, att Herjeå dalen skulle kunna leverera en årlig afverkning af mer än 20 millioner kubikfot virke, hvaraf den östligaste delen, hvilken i första rummet skulle beröras af den föreslagna jernvägen, kunde lemna omkring 7 millioner 100,000 kubikfot. När man vet, att Hudiksvalls tullområde utskäppade år 1874, som i allmänhet förätedde höga exportsiffror i trä, en mängd af omkring 4 millioner 600,000 kubikfot, finner man att medelst föreslagna jernväg exporten lätteligen skulle kunna uppdrifvas till dubbelt eller tredubbelt mot den nu varande. I stället för ett exportvärde af omkring 3 mill. kronor, skulle från detta tullkamarområde vinnas ett exportvärde af omkring 9 mill. kronor. Utom denna vinst skulle uppstå andra: i inbesparade försellöner, derigenom ökade arbetskrafter för jordbruk och andra näringar, minskadt behof af dragare i de trakter banan genomstryker, besparade förråd för ökad antal kreatur m. m. Man lär svårligen kunna förneka, att ett sådant resultat är något helt annat än hvad man bjuder på från vissa andra delar af riket. Sålunda framhålls (af en insändare i Aftonbladet för den 19:de denna månad), att ensamt på Marks härad i Elfsborgs län torde få räknas en tillverkning af 40 mill. fot väfnader. Enligt kommerskollegii berättelse för 1874 utgjorde värdet af hela rikets väfnadsexport endast 3—400,000 kronor. Stor trafik för jernvägar till västkusten synes således icke vara att påräkna af denna industri, i synnerhet som ju Borås redan står i jernvägsförbindelse med Göteborg och stambanan i öfrigt. Att för denna industri på statens bekostnad anlägga ytterligare en jernväg Borås—Varberg kan väl således icke hafva något rimligt skäl. Nämnde insändare ömkar sig mycket öfver det i hans tanke vanlottade Halland. Att denna provins är vanlottad, kan icke bestridas, men detta öde är icke egnadt att uppmuntra till jernvägsanläggningar och det är den samma beredd genom sköflade skogar. Deremot kunna vi icke medgifva, att Halland är van-

lottadt på kommunikationer. Halland är ju blott en smal kustremsa, som har hafvet öppet för sig hela året och som har sina åar mot det inre landet. En sådan landsdel bör med skäl icke beklaga sig och kan icke i något fall jämföras med trakter i Norrland, hvilka äro 15—20 mil aflågsna från kusten och under mer än halfva året afstångda från annan kommunikation än den dyra landsvägstransporten. Om man i Marks härad måste från aflågsnare håll underkasta sig en landsvägstransport af ett par mil för sina väfnader, kan väl detta icke falla sig så tungt för den varan, och kan ingalunda uthärda jämförelse med det behjertansvärda förhållandet, att en befolkning i Norrland af brist på kommunikationer måste betala t. ex. en sådan förnödenhetsvara som salt med ända till 30 kronor tunnan. Om icke hvarje vrå af södra Sverige är genomkorsad af jernvägar, torde en sådan brist, i fall det är någon, vara föga beklagansvärd, så länge ofantliga områden i norra Sverige ännu äro nästan otillgängliga och en värderik egendom derigenom är öfverlemnad till förruttnelse. Så rika äro vi icke, att vi hafva råd att låta så stora skatter ligga obegagnade, och om någonstädes och någonsin staten har ett stort ekonomiskt intresse att bevaka, måtte det väl vara der, hvarest tillgången är gifven och krafvet att icke längre förspilla en dyrbar tid är högt manande.

Från hvilken synpunkt man än betraktar denna sak, kunna vi således icke finna annat än att det, vid bepröfvandet af de jernvägar som äro förtjenta af statsunderstöd, icke är fråga om hvarken Halland eller "stora delar af andra provinser" i södra Sverige, derföre att de icke erhållit hjälp af staten till jernvägar. Det är icke derpå man får grunda sin "rätt" till sådana förmåner. Hvad som deremot i första rummet måste utgöra utgångspunkt för bedömandet af rätten till *statsunderstöd* till enskilda jernvägar är den ena eller andra landsdelens *naturtillgångar*. Vore det nu så att Halland och stora delar af andra provinser i södra Sverige verkligen kunde åberopa sig på företräden i detta fall, då må de otvifvelaktigt äfven vara förtjenta af att tagas med i räkningen bland de orter som med statsunderstöd böra uppmuntras. Men något sådant företräde har icke kunnat angifvas. Det norra Sverige deremot grundar anspråken just på sina naturtillgångar, och hvilken kan bestrida att detta anspråk derigenom är fullt befogadt. Härmed torde också hafva bevisats, på hvilken haltande grund ofta nämnde insändare stöder sig, då han vill vindicera ifrågavarande "rätt" på de hittills utgående skattebidragen och förmåner att efter en sådan beräkning Norrland "redan fått sin rätt." I en så viktig fråga bör endast statsekonomiska och finansiella skäl vara de bestämmande, och ur denna synpunkt kan valet för regeringen mellan de många anspråken icke vara synnerligen svårt. Under de många försök att undanskymma denna synpunkt som på så mångfaldiga sätt nu göras, hafva vi ansett såsom pligt att i vår mon framhålla den samma i fulla dagsljuset, emedan det är den enda synpunkt som icke förlorar i styrka vid full belysning.

2. Näskott—Bollsta-banan.

Hvad vi yttrat om Hudiksvall—Herjeådal-banan gäller i lika hög grad om Näskott—Bollsta-banan och är i allmänhet tillämpligt om hvarje tvärbana i Norrland som kan ifrågakomma. Den enda skilnad som nu förefinnes mellan de nämnda banorna är att den förra varit så förberedd, att statsbidrag kunnat begäras, hvaremot för den senare något sådant aldrig varit påtänkt.. Un-

dersökningarna för denna bana äro emellertid nu afslutade, och man må med rätta glädjas öfver att några större svårigheter för hennes anläggning icke yppat sig. Den bekante ingenjör Larson, som vid Torpshammar råkade ut för det oblida ödet att slå statens ingenjörer på fingrarne, har äfven vid undersökning af Näskott—Bollstabanan förföljts af samma otur. Sträckan mellan Indalselfven och Hellgumsjön har förut varit undersökt af vår byggnadsstyrelse, men nu har hr Larson fått linien fram mer än $\frac{1}{2}$ mil kortare än byggnadsstyrelsen, utan att på sin bana hafva större lutning än 1: 100 och större radie än 1,200 fot, då byggnadsstyrelsen åter har lutningar af 1: 60 och 1,000 fots radier. För att ernå detta gynsamma resultat har hr Larson icke ryggat tillbaka för ett skenbart hinder. I stället för att taga öfvergången af Indalselfven vid Döda fallet, har hr Larson bestämt densamma vid Tobäcksnacken, ett stycke ofvanom Döda fallet. För att få denna öfvergång är dock nödvändigt att spränga en 1,400 fots lång tunnel. Det är för detta hinder hr Larson icke ryggat tillbaka, och på goda grunder. Tunneln går nemligen genom en tät bergart, så att klädning icke är af nöden, och efter genomgång af denna tunnel öppnar sig en sträcka af flera mil med utomordentligt gynsam terräng, hvarigenom inbesparas mer än den för tunneln erforderliga kostnaden. Bron öfver Indalselfven är äfven ett stort arbete. Den ligger 90 fot öfver högsta vattenståndet och utgöres af ett enda 230 fot långt spann, samt upptager jernbana ofvantill och landsvägsbana derunder. Landfästena hvila på berg, hvilket på ena stranden står 10 fot och på andra stranden omkring 30 fot öfver högsta vattenståndet, så att all murning sker bekvämt ofvanför äfven det högsta vattenståndet. Bron afslutas med 2:ne kortare viaduktspann, ett på hvardera ändan.

Ett annat större arbete som förekommer på denna bansträckning är en jordbank i Dahls socken. Den skall dock vara lätt fylld, emedan tillgång på lös jord finnes tätt intill banan, och banken ligger dessutom på fast mark utan nämnvärd sidosluttning.

Vi hafva antydtt att väsentliga fördelar vinnas i ersättning för dessa större arbeten. Dessa fördelar bestå deruti, att långa sträckor af banan erhållas med blott planering, och bland annat framgår hon $1\frac{1}{2}$ mil på den sänkta Ragundasjöns jemna botten. Derjemte finnes riklig tillgång på lättlost och förträffligt grus ofta i sjelfva bansträckan och på en mängd ställen tätt bredvid, hvilket, såsom bekant, betraktas som ren kapitaltillgång vid ett jernvägsföretag.

Denna bana, så väl som den förut nämnda, kan närmast förliknas med Gefle—Dalabanan i afseende på uppsamlandet af lokaltrafik, hvarjemte hon måste betraktas såsom transitobana. I förra afseendet saknar hon icke sina bibanor; de äro af naturen gifna i de många träförande åar, sjöar och bivatten som Indalselfven i bansträckningens närhet upptager. Sålunda märka vi från söder: Fjälån, Senuån med Sennsjön, Stugusjön och Ismundsjön, Näfverån, Qvarnån, Sittån, Singsån m. fl. och från norr: Långån, Horkån, Öran, Hellgårdsån, Blekån, Sels eller Ammerån och Gärilån. Som flere af dessa åar hafva sitt utlopp i Gesundsjön, hvars södra strand banan stryker förbi, torde man här hafva att söka denna banas Korsnäs, och uppgifver man för detta ändamål serskildt Harkåns ändpunkt såsom företrädesvis gynsam för sågverksanläggningar. En jernbana i denna sträckning måste omgestalta trävaruindustrien i trakten. I stället för lång flottning, hvarunder mycket virke går förloradt, är man genom en jernväg hänvisad till förädling närmare vextställena.

Härigenom vinner man bättre vara, högre pris, säkrare beräkning å tillgången och ett fullständigare tillgodogörande af råvaran, i det att öfverskottet och affället vid sågningen kan användas till kolning.

Vid Ångermanelfven

(minnen från en resa).

I.

Skizz öfver elfven.

Om man haft tillfälle att se en stor del af de norrländska elfvarne, är man äfven bättre i stånd att angifva de utmärkande kännetecknen för hvar och en af dem. Det är genom jemförelser man lättast bildar sig ett omdöme. Naturen har här, såsom annorstädes, sina likheter: en viss bestämmande karakter är förherskande; det är endast formerna som vexla, men vexla i oändlighet. I detta afseende framstår Ångermanelfven framför alla de andra norrländska elfvarne. Jag skulle vilja begagna det vågade uttrycket: Ångermanelfven excellerar genom sin karakterslöshet. Man lyckas icke på ett enda ställe utesluta den samma, åtminstone så långt upp som till Sollefte, få tag på ett enda rent och stabelt drag. Hon har den mest rörliga och vexlande fysionomi man någonsin kan tänka sig. Det är skratt och gråt i outtömlig omvexling, men det lugna, regelbundna, djuptänkta uttrycket söker man förgäves.

Torne elf har sitt stående, enformiga drag: den breda, jemna dalgången, som begränsas af den långsträckt, enformiga bergshöjden. Kalix elf företer mycket större förändringar, men hela mil af dess sträcka ser man ingenting annat än den skogklädda höjden, hvarefter odlingsmark utbreder sig hela milen i rad, och så undan för undan. Lule elf är ett stort vatten, men dess stränder äro i hög grad enformiga, i allmänhet lågländta, med skogshöjden på längre eller kortare afstånd från elfven, men höjderna äro såsom uppdragna efter lineal. Pite elf har på ena stället en ofantlig slättbygd, på det andra en ändlös skogsbygd. Skellefte elf företer ungefär samma gestaltning. Ume elf har i allmänhet höga stränder med i allmänhet enformiga drag, och Vindelefven har på flere mils sträcka låga ängsstränder. Indals-elfven är i dess nedre lopp ett mycket vackert vatten; stränderna äro höga med skogshöjder och fruktbara fält i rik omvexling, men högre upp är elfven mera enformig. Ljusnan är otvifvelaktigt ett af våra vackrare vattendrag, men hon utgöres under en betydlig del af sitt nedre lopp af sjöar, med på den ena trakten förherskande dalar, på den andra skog.

Dessa flyktiga drag af de norrländska elfvarnes utseende äro hemtade från deras nedre lopp, och ej öfverstigande 10 mil af deras sträcka från kusten. Om jag nu tillämpar dessa allmänna drag på Ångermanelfven, återfinner jag der ingenting liknande. Vid Ångermanelfven nedanför Sollefte träffar man ingenstädes en större rymd af endast entoniga bergsryggar eller

af endast ängar och odlingsmark eller af endast stora, långsträckta sjöar, utan berg och dal finnas här nästan på hvarenda en punkt vid elfven. Om något skulle finnas här i öfvervägande mängd, vore det skogsmarken; men icke heller denna tillåtes att fritt utbreda sig, utan afbrytes af en mer eller mindre trång dalgång med odlingsfält. Sjelfva de skogklädda bergshöjderna likna icke den ena den andra. Det är en sammangyttring af olikartade former och naturer som icke medgifver någon annan karakteristik än oberäknelighetens. Hvarje mindre del sönderfaller i grupper, och den ena gruppen liknar icke den andra, under det man i hvarje grupp icke kan bestämma en viss detalj såsom den dominerande. Det är just denna karakterslöshet, detta obestämbara, som utgör Ångermanelfvens skönhet. Mellan Sollefte och hafvet kan man dock urskilja tvenne vidt skilda delar: Ångermanelfvens och Ångermanvikens; gränsen mellan dem träffas vid Nyland. Nedanföör denna plats är vattnet förherskande, ofvanför den samma är landet bestämmande. Hvardera delen har sin utmärkande skönhet; men äfven häruti är det omöjligt att afgöra om företrädet. För den ena resanden företer den nedre delen af elfven, eller rättare hafsviken, de vackraste partierna; för en annan resande synes det egentligen vackra börja först ofvanför Nyland. Rättast torde väl vara att gifva hvardera sin beskärda del. Det nedre loppet gör onekligen ett mäktigare intryck, men det öfre ett behagligare. Från utloppet upp till Nyland imponerar vattnet genom sin massa, sitt djup, sin bredd. Djupet, åtminstone på många och långa sträckor, träffas först på 2—300 fot, och på sina ställen uppgår bredden till en fjerdedels mil och från fjerdarnes djup mer än dubbelt. Vid Frånö, Kramfors eller Bollsta ter sig vattnet icke såsom en flod, utan som en sjö, ett haf. Med detta djup och denna bredd kan det ju icke heller bli fråga om en elf. Det har fjordens alla egenskaper. När man lemnar Hernösand, har man, mer än en tredjedel af vägen till Nyland på höger hand, intet sammanhängande land, utan endast öar, större och mindre. Det är en fullständig skärgård och af sådan beskaffenhet som Ångermanlands skärgård i allmänhet. Från hafsbotten uppkastade bergstoppar, med mer än tillräckligt djup invid sig för hvilket fartyg som helst, helt och hållet en Arkipelag; och man måste tro, att denna bildning, i likhet med Arkipelagens, har Vulkanus, snarare än någon annan elementernas gud, att tacka för sin tillkomst. Det är denna bildning, detta ofarliga kryssande förbi holmar och öar långt upp från kusten, som förlänar en storhet åt vattendraget, hvilken man fåfängt skall söka någon annanstädes i vårt land. Och stränderna, och holmarne! De hafva icke denna enformiga bildning, som på andra ställen är så vanlig, utan framställa pittoreska formationer, den ena icke lik den andra, men öfverallt vikar och små gröna fläckar. Se t. ex. vid Sandö denna klippa utkastad midt i hafsviken, det är en grotesk bildning, som ger en egendomlig färg åt landskapet. Och midt i denna förvirrade samling af en regillös natur ser man till höger och till venster, framför sig och bakom sig, utströdda de företrädesvis för Norrland egendomliga industriella verken, med sina höga skorstenar, sina långa verksbyggnader, sina större och mindre, men alltid snygga och putsade boningshus. Nedanföör dem ser man timmerbommarne, rymmande ända till flere hundra tusen stockar. Efter elfven jaga hvarandra ångslupar och bogserångbåtar samt passagerarebåtar. Mer än 30 ångbåtar trafikera detta vattendrag, och i vikarne resa sig höga master af lastdragande segelfartyg. Här

är ett utomordentligt rörligt och skiftande lif. Vi lemna bakom oss Strömnäs såg, Sandö glasbruk och sågar samt Svanö sågverk. Vid Sandö stiger upp på den höga stranden en fantasibyggnad af rött och gult tegel. Är det ett kloster eller ett orangeri? jag vet det icke; jag vet blott, att den är ohyggligt dyr, dyr som ett missfoster måste vara.

Strax ofvanför Frånö nya såg bildar elfven en djup inskärning i södra, eller rättare, vestra stranden, hvarest innerst i viken reser sig Gudmundrå kyrktorn. På vikens motsatta stränder utskjuta ett par kullar sina höga bröst. Framför oss ha vi Brunne såg. Här invid är låg dalgång, med omålade lador, men derefter på kullar och vid stranden små röda stugor, en kal, brant hälla, spåda tallar. Ett stycke längre upp möter oss en stor vik på samma sida, vid hvilken dalens största sågverk. Kramfors är beläget. Längre fram träffa vi till venster, långt in i en stor fjerd. Bollsta masugn, ångsåg, vattensåg och tullqvarn, tillhörande Holms och Graninge bruksbolag. Snedt öfver i sydost finnes en annan djup vik med Lockne sågverk. Från den ena vikens botten till den andras kan afståndet icke vara mindre än 1 mil. Midt framför oss långt upp efter elfven, som här går rätt i nord och syd, reser sig ett bländande kyrktorn; det är Styrnäs kyrka. Man ser henne oafbrutet på 2, kanske 3 mils färd, och hon gör rätt för namnet. Hon är så god som en fyr, och i dubbel betydelse riktas mångas blickar på henne.

Åter träffas vår blick af andra torn, industriens tornbyggnader, kanske icke så varaktiga som de förra, men icke heller de saknande sin betydelse i folkets lif. De tillhöra Sandvikens, Väija, Nyviks sågverk och sist Kungsgårdens och Mariebergs.

Nu först äro vi vid Nylands lastageplats. Hafvets välde är slut; landets börjar, elfvens likaså.

Redan utanför Nyland äro svåra uppgrundningar. Det kan icke bestri-
das: Ångermanelfven är en grund flod; dess stränder äro icke mycket aflägsna från hvarandra; men de väcka lifligt intresse.

Sedan man kommit in i den egentliga elfven, finner man att naturen är olika mot den man lemna. Man har haft god tid att göra den anmärknin-
gen, att den odlade marken är ytterst ringa till omfånget; en fläck här, en fläck der, men ingenstädes några större fält. Nu deremot blir den odlade marken vidsträcktare; mera sammanhängande, ehuru dess omfattning icke heller här är betydlig. I början förekommer ung tallskog och sandstrand. Senare uppskjuta i höjden framför oss underliga, barrskogsbevuxna bergfor-
mationer, af hvilka den närmast elfven belägna rundar ut till en fyllig barm. Bakom denna, längre från elfven, går en smal dalgång; ännu vestligare upp-
stiger en ny, större höjd, som åter sänker sig till dal. Sålunda följer, så att säga, berglager efter berglager med dalgångar mellan sig. Höjdernas vexande afstånd och stigning från elfven, skogsbeståndens olika ålder, solens ställning, allt bidrar att frambringa härliga ljuseffekter. Den närmaste bergshöjden, som stupade brant ned framför oss, låg der så mörk och dyster, under det att den bakom liggande bergsryggen var belyst med ett silfversken. Ojemn-
heterna i topparnes höjd framställde oupphörliga vexlingar af ljus och skug-
ga; men ständigt lyste Styrnäs kyrka på allt kortare afstånd.

Mer och mer sammantränges elfven mellan de vexlande stränderna; till höger utfaller en å, som äfven drifver en såg, Lo, nedbäddad i en djup dal-
gång med en bergshöjd till slutpunkt. Här och der äro hvita hus utströdda

i skog och på äng, och i elfven förekomma låga holmar, bevuxna med träd och buskar.

Den branta bergshöjd vi sågo på afstånd har nu ryckt oss närmare; vid dess fot utbreder sig det betydligaste odlingsfält som hittills varit synligt. Det är Thorsåker. Af namnet förstår man, att bygden är gammal, — ej underligt, ty trakten är inbjudande. I denna vackra nejd söka vi förgäfves kyrkan. Vi ha blifvit så vana att se den ena kyrkan efter den andra, att vi sakna henne här. — Vi se blott ett snyggt, hvitt magasin; ja visserligen, ett propert magasin — för den kyrkliga andakten.

Om man icke är fullt tillfredsstäld med denna tempelbyggnad, som måhända invändigt bättre motsvarar billiga anspråk, får man riklig ersättning dertill i åsynen af Styrnäs kyrka som ligger snedt emot Thorsåkersdalen. Denna kyrka är uppförd på en kullrig grusbacke, hvars planering kostat församlingsboerna ausenligt arbete, att döma af det höga murningsverket på eltsidan, men deras kostnad och möda hafva också blifvit rikligen ersatta dermed, att deras vackra kyrka ter sig såsom den ståtligaste efter hela ådalen.

Efter passerandet af Styrnäs börjar man styra af i mera vestlig riktning och man anlöper snart Undroms brygga, midt emot hvilken de nyckfullaste höjdbildningar, som trotsa all beskrifning, stiga upp på den södra stranden. Här invid är en högst oregelbunden dalgång, med röda hus här och der uppskickande i den gröna mattan och några af dem stödjande sig mot sjelfva bergsfoten.

Vidare kommer man till Holms säteri, det enda i länet. Sjelfva byggnaden när afviker från ortens vanliga landstil; den har en viss aristokratisk gestalt, som erinrar om södern, och det bördiga fältet framför, den stora trädgården, de lummiga, höga träden äro eguade att ännu lifligare uppkalla detta minne.

Säteriet och det strax ofvanför belägna Björkå bruk (qvarn och såg) tillhöra samma egare, hrr C. Kinman och H. Schale. De hafva säkerligen icke den sämsta biten af Ångermanelfvens ådal. Men denna skizz är icke ämnad till detaljbeskrifningar; jag vill endast nämna, att det är vid Holm och efter Björkådalen, som norra stambanan skall dragas fram, om någon tornuftig vilja i den saken iår hafva någon talan.

Här är icke långt mellan kyrkorna; man ser tre fyra på en gång. En af dem är något större än ett litet syskrin, om hvars form hon äfven starkt påminner.

Icke långt bortom Björkå är Sänga lägerplats belägen. I en talldunge som på vestra sidan begränsar lägret finnes Sänga brunn och badinrättning.

Under den senare delen af färden har på ett och annat ställe en egenomlig naturbildning fäst vår uppmärksamhet. Stränderna äro i allmänhet höga efter elfven oivanom Nyland och de tilltaga i höjd ju längre upp man kommer. Ju högre stränderna äro, desto säkrare bevis lemna de, att de bestå af väldiga sandlager. Bästa beviset derpå är de djupa inskärningar som på korta afstånd från hvarandra förekomma i dessa sandlager. De hafva uppkommit derigenom, att vattnet från höjderna vid snösmältningen söker sig nedåt till elfven och gräfva sig ned i samt föra undan det lätta sandlager som finnes i dess väg. Detta arbete upprepas hvarje år och har fortgått i århundraden. Derföre är genomskärningen invid elfven så djup,

att den närmar sig elfvens nivå. När nu stranden är många fot hög, på sina ställen 30 fot, kanske 50 fot, kan man lätt föreställa sig att dessa fördjupningar, med sina väggar af fin hvit sand, skola bilda ett högst egendomligt afbrott från den rundtomkring herrskande gröna färgtonen och elfvens mörkblåa yta. När vårbäckarne forsar fram i spetsig vinkel mot elfstranden bildas af det mellanliggande sandlagret en skarp, tunn kamm, som sedd i profil har den mest bizarra tandrad, och som på ett och annat ställe påminner om pepparkaksdegens öviga façon. Så stark har vattnets påtryckning från begge sidorna i uräldsta tider varit, att, ehuru denna kamm mången gång är hvass och tunn som ett eggjern, han likväl icke förändrar sin form. Af ortens befolkning kallas dessa genomskärningar *nipor*, men hon utsträcker denna benämning till de sandkullar som finnas vid Sollefte och som formats af samma naturkraft.

Den intressantaste af dessa nipor finnes i Multrå, på norra sidan af elfven. Stranden är mycket hög och mycket dyster. Plötsligt klyfves den af en bred och djup remna, bredare och djupare än någon annan nipa; man kan med blicken följa henne ett godt stycke in i landet; men innerst är hon begränsad af det väldiga och mörka Multråberget. Om man icke upphör att från ångbåten betrakta denna sandravin, belönas man med ett vackert skådespel. Midt under det att blicken fördjupar sig i den dystra natt som den trånga hålvägen och det furuklädda berget i bakgrunden i förening åstadkomma, är det som berget skulle klyfvas; dess tvärbranta kontur afspeglar sig mot en ljus botten, och långt, långt bort frambyter den blåa himlen med sin klara azur på samma gång som den mörka bergväggen likasom flyr undan för det allsmäktiga ljuset.

De ångbåtar på hvilka man för närvarande gör denna angenäma färd äro Math:s Kjörling och Fänrik Stål. En gång i tiden voro de väldiga kämpar, hvar på sitt fält; nu gå de broderligt i samfärdselns tjänst, hvarannan dag, den 10 mil långa vägen mellan Hernösand och Sollefte. De hafva maskiner på resp. 60 och 50 hästkrafter och äro bekvämt inredda för passagerare. De äro grundgående, ty svåra uppgrundningar förekomma på flera ställen, och de måste kroka sig fram i strömfåran. Bäst vi som mest äro upptagna af detta invecklade navigerande, se vi upp, rätt framför oss.

Hvad är det?

Ah, är *det* Sollefte!

Statistiskt.

Statistiska Centralbyrån har utsändt ett Sammandrag af Hushållnings-Sällskapens uppgifter för år 1874, hvarur vi skola göra några utdrag och sammanställningar som röra Norrland.

Af det på hela riket belöpande *mantalet*, nära 67,502, komma på Norrland något mer än 6,868, nemligen:

Gefleborgs	län, landsbygden	2,139,264,	städerna	22,061.
Westernorrlands	”	1,684,342,	”	7,870.
Jemtlands	”	1,097,040,	”	0,750.
Westerbottens	”	1,016,564,	”	1,328.
Norbottens	”	893,798,	”	5,583.

Antalet bruksningsdelar och jordtorp är icke uppgifvet för Westernorrlands och Westerbottens län, men af byrån approximativt beräknadt för hela riket utgjorde antalet *bruksningsdelar* 296,664 och *jordtorp* samt andra jordlägenheter 184,382. Häraf komma på Norrland 39,822 bruksningsdelar, utan synnerligt stor olikhet mellan de resp. länen. Jordtorp m. m. funnos till ett antal af 22,111, deraf nära sex gånger så många i Gefleborgs län som i Norrbotten (8,098 — 1,418).

Rikets hela *egovidd* var 82,274,070 tunnland,

Norrlands " " " 48,756,187

hvaraf man finner att Norrlands *egovidd* utgör vida mer än hälften af hela rikets. Den fördelas på de olika länen sålunda:

Gefleborgs län	3,606,435 tunnland.
Westernorrlands "	4,714,893 "
Jemtlands "	9,566,655 "
Westerbottens "	10,911,355 "
Norrbottens "	19,956,849 "

Sjöar m. m. ingår icke i det uppgifna tunnlandtalet för *egovidden*, men utgör för riket 7,302,738 tunnland.

Af denna *egovidd* äro följande tunnlandtal upptagna för:

		Åker och annan odlad jord.	Naturlig äng.	Skogbärande mark.
T u n n l a n d.				
Gefleborgs län	158,863.	151,430.	2,492,254.	
Westernorrlands "	117,554.	213,314.	3,486,829.	
Jemtlands "	40,000.	300,000.	3,693,673.	
Westerbottens "	64,149.	295,506.	4,293,618.	
Norrbottens "	49,683.	216,287.	5,415,332.	

Summa för Norrland 430,249. 1,176,537. 19,381,706.

" för hela riket 5,426,015. 3,984,343. 35,506,839.

Norrlands *egovidd* af *åker* utgör således i förhållande till hela rikets föga mer än $\frac{1}{14}$, men af *äng* $\frac{1}{3}$ och af *skog* vida mer än hälften.

Antalet *egare af odlad jord* upptages till 259,632, men uppgift saknas äfven här för två norrländska län, nemligen Jemtlands och Norrbottens, hvarjemte de äro approximativt beräknade för Westernorrlands och Westerbottens län. Detta är en brist som väl utan större svårighet med härads skrivarvares tillhjälp, mot ersättning till dem för besväret, skulle kunna för framtiden afhjelpas.

Af den odlade *egovidden* är följande tunnlandtal användt till

		vårsäd.	potatis.	fodervexter.
Gefleborgs län	37,184.	5,202.	108,429.	
Westernorrlands "	29,049.	4,510.	71,676.	
Jemtlands "	17,451.	3,407.	16,739.	
Westerbottens "	21,811.	3,168.	19,948.	
Norrbottens "	20,622.	1,711.	25,131.	

Summa för Norrland 126,117. 17,998. 241,923.

" för hela riket 1,793,029. 304,396. 1,238,729.

Äfven vid denna uppgift råder osäkerhet, i synnerhet från Westernorr-

lands och Westerbottens län. Hvad höstsädet angår, faller deraf så obetydligt på Norrland att det vid jernförelse med det öfriga riket ställes helt och hållet i skuggan. Endast Gefleborgs län har en mera nämnvärd summa, 8,142 tnld, eller mer än de öfriga norrländska länen tillsammans. För hela riket upptages 833,088 tunnland.

I fråga om den *trädade* jorden, företer uppgiften anmärkningsvärda siffror för Norrland. I stället för att denna för rikets öfriga län upptages i temligen nära öfverensstämmelse med arealen af den till höstsäd använda jorden, ehuru för de flesta län något mindre, eger ett motsatt förhållande rum med de norrländska länen. Gefleborgs och Norrbottens län hafva dock följt antydda grund, men för Westernorrlands län skulle trädet utgöra omkring 2,300 tunnl., för Jemtlands län omkr. 3,500 tunnl. och för Westerbottens län omkr. 2,000 tunnl. *mera* än tunnlandtalet för höstsädet. Det är möjligt att uppgiften kan göra anspråk på sannolikhet; men det torde tillåtas oss att tills vidare anse den samma icke fullt trovärdig.

Mindre sannolik förefaller oss äfven uppgiften om *utsädesbeloppet af råg* i Norrland i förhållande till arealen jord som dertill skall användas. I rikets öfriga län förhåller sig i allmänhet tunntalet höstutsäde till tunnlandtalet jord som 2 till 3, och för Norrland utfaller förhållandet sålunda:

Gefleborgs	län	8,142 tunnland,	6,484 tunnor.
Westernorrlands	„	3,391	„ 2,365
Jemtlands	„	1,785	„ 926
Westerbottens	„	1,011	„ 645
Norrbottens	„	1,017	„ 564

Häraf synes, att arealen jord i förh. till utsädet är i de resp. länen omkr. $\frac{3}{4}$ — $\frac{2}{3}$ — $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{5}$ — $\frac{1}{2}$. Det är möjligt att Gefleborgs län utsår mer än $\frac{1}{2}$ tunna på tunnlandet, men nära $\frac{3}{4}$ och att Westernorrlands län dertill skulle använda närmare $\frac{2}{3}$ tro vi innebära någon öfverdrift. Hittills hafva åtminstone vi hyst den föreställningen om rågsädet i Norrland, att det behöfde vida mindre utsädesmängd än så. Man måste äfven erinra sig, att midsommarråg börjat här och der i Norrland användas, och att af detta sädesslag vida mindre mängd erfordras än af det vanliga rågsädet.

Likartad anmärkning skulle vi vilja göra mot ett par andra af de norrländska länen i fråga om kornutsädet. Westerbottens län upptager 30,557 tunnors utsäde på 21,811 tunnl. areal och Norrbotten 30,356 tunnor på 20,622 tunnl. Visserligen har Norrland gjordt sig känt för ett oerhördt kornutsäde, men vi hafva föreställt oss, att detta bruk på sista tiden modererats. Man har nog t. ex. i Norrbotten utsått 2 tunnor och deröfver på tunnlandet; men manne icke nu $1\frac{1}{2}$ tunna redan är för mycket?

Vi skola i nästa nummer fortsätta denna öfversigt, som utrymmet förbjuder oss att i detta afsluta.

Rättelse. I vårt förra nummer uppgafs, på ett slags officiel grund, att Hospitalet och Länsfängelset skulle ligga i Säbrå socken; men dessa byggnader äro belägna på Hernösands stad tillhörig mark.

23. OKT. 1909

JAN 24

J. Johansson

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 10.

Oktober.

1876.

Innehåll: Hushållsskolor på landet. -- Fodermedlen. — Statistiskt. — Allmännyttigt: Kreosozon m. m.

Hushållsskolor på landet.

I.

Under alla de sträfvanden som i våra dagar göras för kvinnans uppfostran sakna vi ett: omtanken för *kvinnans på landet* utveckling till större skicklighet att fylla sin uppgift. Man bereder kvinnan rum vid våra universitet, i våra skolor, i vissa embetsverk, och för att göra henne mäktig dertill, organiseras läroanstalter, som ställas i jemnhöjd med dem för den manliga ungdomen inrättade. Man vill äfven dermed göra henne mera duglig såsom moder och uppfostrarinna. Att detta yttersta mål är det viktigaste af alla sociala angelägenheter, kan väl svårligen bestridas, då det utgör grunden och utgångspunkten för alla andra; men huruvida medlen att upphinna detta mål städse äro de allra bästa, eller huruvida icke de böra och komma att väsentligen modifieras, derom äro meningarne näppeligen, åtminstone icke i synnerlig mon delade. I alla händelser utgöra dessa sträfvanden, dessa medel ett skede på utvecklingens och framstegets oöfverskådliga bana, och det kan vara nog, att det efter den nu varande tidens uppfattning fyller ett behof. Emellertid afser allt detta ihärdiga arbete en s. k. högre bildning, och de subjekter som skola meddelas denna bildning uppfångas till största delen af städerna. I öfrigt pekar hela arten af vår undervisning, äfven för flickor, på *allmän bildning*. Vi hafva den fåfängan att vara, eller hafva tonen om oss att vara, "ett bildadt folk". Vi hafva gjort mycket i detta fall, och vi hafva gjort *för* mycket, om vi dermed hafva förbisett den viktiga uppgift som ekonomin måste tillerkännas både i folkens och individens lif. Hafva vi försummat fackkunskapen, återstår oss ännu mycket att göra i vårt sträfvande för vår utveckling och framtid. Måste vi utifrån hemta hvarje framsteg som yrkena hafva behof af, så visar detta, att vi vidhäftas brister som göra oss svaga och beroende. Likväl är icke allt försummadt för den manliga ungdomen i denna riktning. Äfven på landsbygden uppstår den ena slöjdskolan efter den andra, och det ser ut som

skulle vi vara på god väg att ifrån flykten i högre rymder eller ifrån den exklusiva lärdomens ståndpunkt sänka oss ned till det hvardagliga behovet, till det rent praktiska krafvet. Endast i fråga om flickorna är ännu så godt som intet åtgjordt. I några få städer har man inrättat hushållsskolor, i det praktiska och lofvärda syftet att bilda tjänarinnor, men på landsbygden, hvarest behovet af icke blott dugliga tjänarinnor, utan i synnerhet af dugliga husmödrar i så hög grad förefinnes, och i så mycket högre grad kommer att göra sig gällande, som framsteget i den landtliga ekonomien blir större och de sociala förhållandena mer och mer kraftigt påkalla en efter dessa förhållanden lämpad uppfostran för qvinnan, maken och modren på landet. Vi veta mycket väl, huru det härmed förhåller sig, och hvarföre man icke på allvar väckt fråga, ännu mindre framställt förslag om ordnandet af denna angelägenhet. Trots våra författningar och lagar om ett obligatoriskt skolväsende, har man funnit sig nödsakad att göra den bekännelsen, att ofantligt mycket stode åter att taga ihop med, innan man kunde smickra sig med, att de minsta anspråken på en verklig och allmän folkundervisning vore tillfredsställda. Man har funnit skolhusens antal alldeles otillräckligt, lärarekrafterna både mycket underhaltiga och otillräckliga, samt sjelfva undervisningens halt betänkligt svag. Att få dessa brister afhjelpa kräfver icke litet, hvarken af tid eller penningar, och de som varmast och verksammast arbetat och ännu arbeta för att lägga en bred och fast grund för vårt folkskoleväsende, skola sannolikt icke gerna se, att någon framhåller ett behof, genom hvars afhjelpande de befara ett minskadt intresse för den egentliga folkskolan. Det vore illa om en sådan farhoga egde full giltighet, men vi hoppas, att en sådan följd af en utvidgad och förbättrad undervisning för qvinnan på landet icke kan uppkomma. Skäl till denna förtroendefulla uppfattning synes oss, bland annat, förefinnas deruti, att folkhögskolorna, som ju äfven taga nya uppoffringar i anspråk, icke verkat till men för den egentliga folkskolan, utan torde man väl snarare få antaga motsatsen. Bekymmer af denna beskaffenhet torde således vara obehöfliga, och om den åsigten är riktig, att för qvinnan på landet är för litet sörjdt, samt att den uraktlåtenhet, hvartill man i detta fall hittills gjort sig skyldig, i vida större omfattning än de flesta kanske föreställa sig menligt inverkar på vår trefnad, vår uppfostran, våra vanor och finansiella förhållanden, så kan det svårligen blifva tu tal om, att vi ju förr desto hellre böra egna vår uppmärksamhet och våra omsorger åt den frågan, huru qvinnan på landet skall på ett fullt tillfredsställande och efter tidens kraf lämpadt sätt kunna fylla sin svåra och mångsidiga uppgift.

Ehuru detta ämne säkerligen är af tillräckligt allmänt intresse att beröra hela vårt land, är det dock företrädesvis af framstående vikt för Norrland. Ty utom de skäl som tala för det samma i allmänhet, tillkomma för Norrland egendomliga näringsförhållanden, hvilka gifva åt qvinnan derstädes en betydelse för hemmet, hushållet, hushållningen, som hon icke i högre grad eger på någon annan trakt i riket. Derföre hafva vi ansett detta ämne så långt ifrån fremmande för denna tidskrift, att vi tvertom deruti vilja gifva det ett af de främsta rummen.

Vi skola betrakta frågan ur dess allmänna synpunkter och dervid äfven ur den serskilda synpunkt som är bestämmande för Norrland,

Den undervisning som hittills erbjudits qvinnan måste inhemtas i städerna. De flickor från landet som begagnat sig deraf kunna icke deraf draga den nytta som för dem vore i synnerhet behöflig, de medföra från staden vanor som icke lämpa sig för landsbygden; deras smak undergår en förändring som icke är egnad att underhålla kärleken till den landtliga bygden och till landtliga sysselsättningar; de sakna de förströelser som äro utmärkande för städerna, och på landet skola de snart finna ledsnaden. En sådan uppfostran är således icke lämplig för flickor från landet, icke åtminstone för sådana flickor som ämna dit återvända och der hafva sin verkningskrets. Den undervisning de föra med sig tillbaka innehåller icke heller något direkt gagnande och upplysande för det yrke som naturligtvis är det utmärkande för landsbygden och som i vårt land städse skall blifva det förnämsta. Det är icke utan orsak man kallar jordbruket för vårt lands modernäring, ty jordbruket föder och sysselsätter icke blott den största delen af landets befolkning, utan på jordbrukets tillstånd, af jordbrukarens ställning är landets nästan alla andra näringar beroende. Det finnes andra näringar som i vissa trakter och landsändar lemna en större ekonomisk vinst, såsom i Norrland skogshandteringen; men det är ett ännu olöst problem, eller rättare sagdt, det är ett ännu icke anlitadt system att så ordna den med skogshandteringen sysselsatta befolkningens förhållanden, att hon äfven i denna näring kan vara en sedlig, kunnig, flitig medborgareklass, på samma gång hon icke någon tid af året saknar stärkande sysselsättning. Intill dess att ett sådant system är genomfördt, skall man aldrig hos denna befolkning kunna söka de egenskaper som ensamma äro betryggande för ett lands framtid, och länge torde det dröja, innan man finner sin räkning vid eller kommer till insigt af den ofantliga nyttan af genomgripande och kraftiga åtgärder i denna väg.

Jordbruket skall sålunda fortfarande intaga den högsta rangen såsom plantskola för medborgerlighetens dygder och pligter, och om man vill se dessa dygder stärkta, höjda och befastade, samt om man håller det för något värddt, att jordbruket och landthushållningen förbättras och utvecklas, då måste man äfven lägga sig vinn om att qvinnan på landet beredes tillfälle att inhemta de kunskaper som äro nödvändiga medel för henne att verksamt och förbättrande utöfva sina pligter.

Den pensionsbildning som städerna erbjuda och som äfven står öppen för qvinnan från landet, kan icke förfela att utveckla elevens förstånd, men huruvida den förmår att utveckla hennes hjerta och karakter i den rätta riktningen, derom äro icke alla ense. Tvertom hörer man svåra anmärkningar framställas mot den brukliga undervisningsmetoden, och detta icke blott i vårt eget land, utan äfven i de stora kulturländerna. Det fel man framför andra, med skäl eller icke, förebrår denna metod att framalstra, är fåfängan, och det kan svårligen förnekas, att detta lyte i vår tid är mycket allmänt. Man ställer dess uppkomst i sammanhang med uppfostran och undervisningen, och man kallar den förra svag, den senare ytlig. Om denna anmärkning är fullt grundad, så skola likväl följderna deraf blifva mindre menliga, då de framträda hos flickan från staden, än hos flickan från landet. Dessa flickors verkningskrets är så olika. En husmoder i staden kan vara okunnig i en hel mängd husliga förrättningar, men icke förty vara skicklig att med omtanke och sparsamhet sköta sitt hus. Hon kan t. ex. vara oerfaren i bakning, i tvätt, i brygd, och hushållet skötes det oaktadt förträff-

ligt. Saken är den, att alla dessa behof med lätthet och utan väsentlig skilnad i kostnad kunna fyllas i staden hos dem som gjort dessa göromål och sysslor till ett yrke. Husmodrens fåfänga — huru förderlig den i sig sjelf kan vara — behöfver åtminstone icke upptaga eller inkräkta på en tid som alla dessa förrättningar kunde erfordra. Men annorlunda förhåller det sig med qvinnan på landet. Om hon skall kunna sköta sina pligter, får hon icke inrymma stor tid åt fåfängans nycker. Hon måste äfven vara hemmastadd, ända in i de minsta detaljer, i hvar och en af de sysslor som måste förekomma i ett landthus, och hennes inflytande bör sträcka sig långt utöfver de gränser som i ett stadshus äro så lätt utstakade. Om en husmoder på landet rätt förstår sin sak, blir föga eller ingen tid öfver för henne för det fåfängliga, och hvad ännu bättre är, hon har icke heller mycket sinne för detta. För att rätt förstå sin sak, behöfves dock något vida mera än hon kan inhemta i en bildningsanstalt i staden; hon måste förvärfva sig specialkunskaper, som icke kunna bibringas henne i staden och som tyvärr icke heller ännu stå henne till buds på landet.

Med detta uttalande vilja vi ingalunda hafva brutit stafven öfver de anstalter som afse flickors undervisning. För mången flicka från landet kan det vara nyttigt och behöfligt att ega det grundlag af kunskaper som lägges i dessa anstalter. Man får tänka sig, att hon blir maka åt en bildad man — och sådana finnas ju många äfven på landet —; hon måste då ega så mycken underbyggnad, att hon förmår deltaga i hans samtal, följa honom i hans planer, uppfatta hans idéer. En sådan bildningsgrad hos maken på landet är der så mycket angelägnare än i staden, som mannens sällskap på landet oftare än i staden är inskränkt till egen familj. Ett utbyte af tankar mellan makarne måste således kunna försiggå, om icke vantrefnad och ledsnad skall förgifta de lediga stunderna. Det beror blott på, huru stort mått af kunskaper man anser behöfligt för detta ändamål. För vår del tro vi, att ett af naturen hjälpligt utrustadt förstånd icke skall behöfva synnerligt lång tid att inhemta så mycken underbyggnad, att det blir mottagligt för vidare kunskaper, som kunna förvärfvas på egen hand samt i den hushållsskola för flickor på landet, vid hvars inrättande vi fästa så stor vikt. Vi vilja därför hafva en inrättning på landsbygden, som har till uppgift att uppfostra flickor till dugliga husmödrar på landtgården, utan att de af den orsaken behöfva försumma tillfället till inhemtande af kunskaper och talanger, hvilka i ett bildadt hem icke kunna saknas.

Jemte det man sålunda drager försorg om den mera bildade qvinnans uppfostran med serskildt afseende på hennes ställning såsom husmoder i landtgården, måste man vara betänkt på att uppfostra den mindre bildade qvinnan i likartad belägenhet. Dertill fordras inga från de förra skilda inrättningar. De begge qvinnornas uppgift och behof af vägledning är densamma; den enas gård kan vara större; tjenarnes antal kan vara dubbelt så stort på den förras som på den senares gård; men deras omsorger äro i intet hänseende skiljaktiga; den ene behöfver sköta sin gård med insigt lika väl som den andra, och genom begges duglighet kan begge gårdarnes afkastning förökas, kanske fördubblas. Under så likartade förhållanden finnes ingen nödvändighet för att den praktiska kursen är på något sätt afvikande eller att fordringarne i någotdera fallet ställas olika. Om jag bakar bröd af en half tunna mjöl eller af två tunnor, om jag torkar tio eller hundra bu-

teljer, om jag tjernar ett halft pund eller två pund smör, det är icke detta som gör skilnaden, utan allt beror på, att jag förfar ändamålsenligt, att jag använder lämpliga medel för mina sysslors skötande, att jag förstår tillvarataga och tillgodogöra hvarje tillgång, hvarje från jord eller ladugård härflytande afkastning. Deruti ligger konsten, och den konsten måste inläras. Men om göromålen äro af lika art, så kunna de äfven inläras gemensamt af alla, och denna gemensamma lärokurs innebär äfven genom sjelfva sin gemensamhet, genom sammanförandet af qvinnor på olika bildningsgrad, ett kraftigt medel till uppfostran och skall utöfva ett välgörande inflytande på alla. Derföre våga vi det påståendet, att man för litet tagit kvinnans hjälp i anspråk för en förbättrad landthushållning, samt att man ju förr dess hellre måste vara betänkt på denna brists afhjelpande. Det är visserligen sant att den svenska landtqvinnan har mindre behof af undervisning i åtskilliga hushållsgöromål, än t. ex. den skotska eller engelska, som är fullkomligt okunnig i till och med de i Sverige vanligast förekommande göromål, såsom bakning, tvätt, brygd m. m. hvarföre deras hushållsskolor hufvudsakligen måste meddela undervisning i sådana sysslor; men oaktadt detta företräde hos den svenska landtqvinnan finnes det nog mycket annat som hon behöfver lära sig och för hvilket en hushållsskola skulle kunna vara till väsentlig nytta. Man måsta nemligen betänka, att landtqvinnans pligter äro mycket mera omfattande än stadsqvinnans. Den senare har snart sagdt endast sitt hushåll att sköta och har öppet tillfälle att förse barnen med erforderlig undervisning; på landet deremot är qvinnan icke blott moder, utan hon har ett bråksamt hushåll att ombesörja och hon måste deltaga i en mängd förrättningar som tillhöra landtbruket; hon måste många gånger åtaga sig den ganska svåra ledningen af dessa förrättningar. Det är i dessa senare fall som i synnerhet den norrländska qvinnan ställes på hårda prof och hvaruti hon icke sällan röjer sin underlägsenhet eller kanske rättare underlägsenheten i sin uppfostran. Hvad far och mor visste, det har hon i allmänhet reda på, ehuru beklagligtvis på de sista åren den i svenska landtgården urgamla konsten i en del viktiga göromål börjat dö ut och måste åter upplifvas. Hon kan således nu snarare mindre än hvad förfädren kunde; men hvad hon kan, det håller hon strängt på och vill icke underkasta sig några förändringar; hon är mera konservativ än mannen i dylika fall. I flera delar af Norrland har man försökt införa bymejerier och på några ställen har det lyckats, på andra deremot misslyckats. Hvem, tror man, har ihärdigast kämpat emot, om icke qvinnan. Mannen har mer än en gång gifvit med sig; han har funnit sig öfvertygad om nyttan af en bättre behandling af ladugårdens produkter, han har varit med om att lemna grädden till bymejeriet, men han har icke kunnat besegra sin hustrus envisa motstånd. Detta är blott *ett* exempel. Man ser emellertid deraf, huru viktigt det är att genom lämplig undervisning, genom en fullt genomförd ordning i tid vänja landtqvinnan vid de förbättringar i landthushållningen som vår tids försök och erfarenhet infört. För den norrländska qvinnan och den norrländska landthushållningen är detta så mycket angelägnare, som hon icke sällan under längre tid öfverlemnas till sig sjelf och sina egna rådslag. Mannen är borta på skogsarbete, skogskörsler, många mil ifrån hemmet, och det gäller då för hustrun att så förstå sin sak, att något godt och nyttigt uträttas i huset. Derföre är vår öfvertygelse, att om man på verksamt sätt

vill befrämja landthushållningens i Norrland fortkomst och tidsenliga utveckling, så måste man vända sig till qvinnan snarare än till mannen. Lyckas det att genom upplysning, genom praktisk vägledning bryta qvinnans fördomar och anvisa henne riktigare metoder för hennes arbete, då kan man hoppas på bättre tider; men lemnar man qvinnan ostörd på efterkälken, då skall icke blott intet framsteg vara att förvänta, utan man kan vara säker om en återgång, en försämring, såsom äfven i sjelfva verket här och der redan visat sig. Man glömmer vissa gamla husliga idrotter, utan att tillegna sig några nya, och följden är liknöjdhet, oordning, lättja och hvarjehanda andra olater.

En annan sida af saken får icke heller förbises, det är den politiska. Den jordbrukande klassen arbetar sig fram till allt större inflytande; i samma mon detta inflytande icke blott blir omisskänneligt, utan tvingar litet hvar till skyldig uppmärksamhet, skall så småningom jordbrukarens ställning i allmänhet, hans förhållande till andra klasser undergå en väsendtlig förändring. Man skall icke längre få höra de stående termerna: "rå som en bonde" eller "dum som en bonde", utan man skall finna sig föranlåten att visa bonden ett vederbörligt personligt afseende. Men för att bonden skall göra sig förtjent af detta stegrade afseende, är det icke nog att han pekar på regeringsformen och riksdagsordningen, han måste äfven undergå en i yttre måtto förhöjd hyfsning och ådagalägga sin offervillighet i fosterlandets högre angelägenheter. I dessa fall måste man bygga sina förhoppningar på qvinnan, på maken och modren.

Om man vågade lyfta på den förlåt som döljer framtiden, så skulle man der bakom vilja se ett skådespel af den uppbyggligaste beskaffenhet. Efter fleråriga strider har svenska bonden kämpat sig fram — vi vilja icke säga till sin rätt —, utan till likställdhet med de andra klasserna, icke blott i samhällsställning, utan i skatteväsende och onera. Vi inlåta oss alldeles icke i frågan, om dermed begåtts en blodig orättvisa mot de andra klasserna eller om dermed vederfarits jordbrukaren en "historisk rättvisa"; denna kinkiga fråga hörer oss icke till; det är bakom framtidens förlåt vi nu röra oss och man må gerna kalla våra förespeglingar en vision. Denna vision har dock följande innehåll.

Sedan jordbrukarens skatter börjat utgå i likhet med alla andra klassers, har värdet af hans jord stigit, ehuru icke i samma mon som skattejemkningen. Denna förändring har stegrat jordegarens sjelfkänsla och bragt mången upp till välstånd. På samma gång som egaren stigit, har jorden vunnit i värde; vi mena icke det värde som mätes i penningar, utan som mätes i anseende och kärlek. Ett "bondhemman" är icke längre en försmådd eller underskattad egendom, likasom jordbruket icke heller är en underskattad näring. Många unga män ur de andra klasserna, med uppfostran och underbyggnad, skola såsom en lycka och afundsvärd ställning uppfatta besittningen af en sådan liten egendom och det arbete som dermed är förenadt. De veta mer än väl, och vi veta det redan alltför väl, att det mindre beror på jordens vidd, än på dess beskaffenhet, på dess bruk, på användningen af dess alster, huru högt man får beräkna dess afkastning och behållningen af årets arbete. Med ett ord, jordbruksyrket har vunnit anhängare med insigt och förmåga att höja det. En stark strömning till landsbygden skall förspörjas från skolorna i staden, och från landsbygden skola yrkena i staden starkare

än hittills rekryteras. Hvad som nu väcker ovilja, skall sedermera väcka afund och skall sluta med att eftersträvas. Den politiska tyngdpunkten hvilar på landsbygden, och makten är förförisk. Allt skall sålunda förena sig för att draga intelligens, företagsamhet, kapital till landet. Härpå för-
lorar ingen, tvertom, alla vinna, och fäderneslandet icke minst.

Men för att dessa "drömmar" skola lyckligt och väl kunna förverkligas, måste man i första rummet tänka på qvinnan. Om qvinnan icke är fullt vuxen *sin* uppgift, är fara värdt, att mannen skall kämpa och arbeta förgäves; vi afse dervid naturligtvis det mindre jordbruket. Om, såsom vi vågat föreställa oss, våra unga mäns framtid, genom förhållandenas egen inneboende makt, ledes till jordbruket, förtjenar valet af deras hustrur mer än någonsin allvarliga betraktelser. Man kan med skäl förvåna sig öfver, att de näringar som i högsta grad bidraga till landets styrka och på hvilka deras hela framtid beror, föga eller intet utgöra föremål för den undervisning som bibringas våra döttrar. Huru mycket af hvad t. ex. jordbruket tillhör ingår i lärokursen? Man läser litet botanik i vissa flickskolor. på hvad sätt? i hvilken omfattning? Vanligen så, att några latinska namn på vexter, passande för blomsterbordet eller trädgården, inläras som en minneslexa. Icke kan detta bidraga till förståndets utveckling, ännu mindre hafva praktisk nytta; men spårlöst går icke heller detta förbi: det gifver en god näring åt fåfången. Om deremot den uppvexande flickan finge någon upplysning om våra vanligaste kulturvexter, deras odling, deras fiender både i luften, bland insekterna och vextverlden, likasom å andra sidan om deras vänner, så skulle hon deraf obestriddligen hafva praktisk nytta, och det hvaraf hon har nytta är äfven egnadt att upplysa hennes förstånd, att bilda hennes om-döme och göra henne känslig för naturens storhet och rikedom. Man underskattar allför mycket betydelsen af den undervisning som gör ungdomen praktiskt duglig för lifvet, om man än på senaste tiden funnit sig nödsakad att i någon mon låta den döda bokstafven maka åt sig. Då det likväl är sannolikt att lång tid skall förgå, innan man är sinnad att göra undervisningen i städerna mera praktisk, finnes lyckligtvis den utvägen qvar att flytta denna undervisning till landsbygden, att inrätta hushållsskolor för flickor på landet, alldeles som man har inrättat landtbruksskolor för manlig ungdom. Har den unga flickan erhållit en vidsträcktare underbyggnad i staden eller i hemmet, är detta så mycket bättre; hon skall då vara mera i stånd att tillegna sig de upplysningar som meddelas i hushållsskolan och hon skall utöfva ett välgörande inflytande på andra flickor, som icke varit i tillfälle att erhålla mer än den primära undervisningen i läsa, skriva och räkna.

Från hvilken synpunkt man än betraktar landsbygden, skall man finna, att hon är mäktig både af hvarje utveckling och derjemte äfven att tillfredsställa hvarje anspråk. Föreströelser saknas icke på landet, men föreströelser af den ädlaste, mest uppfriskande och stärkande beskaffenhet. Om man går utom hus, mötes man af en ren och frisk luft; måltiden kan intagas i en vacker lund, i en lummig berså; man har tillfälle att åka, rida och ofta nog, äfven fiska och jaga, — allt förströelser, som uppfriska sinnet och stärka kroppen. Samqväm behöfver icke saknas, i synnerhet när landsbyggdens befolkning kommer att utgöras af större antal bildade personer. Dessa företräden hos landet äro ju äfven så allmänt erkända, att städernas in-

vånare, så många som möjligen kunna det, om sommaren söka sig ut på landet, för att få sina nerver stärkta, sitt blod föryngradt, sina lungor vidgade.

Men skulle vintern på landet sakna sina behag? Efter de vanliga bestyrren med nålen, med hushållet, med ordnandet af utsysslorna samt med bokföringen, har man ju tillfälle till läsning, till utfart i släde, skridskoåkning, skidlöpning. Om man sammanträffar med sina grannar, behöfves ingen stor toilett för att hafva roligt. Dansen är lätt åstadkommen, och man har hvarken tid eller lust att fördrifva tiden med att kritisera sin goda väns klädsel eller sätt att föra sig, hvilket så ofta utgör det viktigaste samtalsämnet i staden. Är arbetet i hemmet väl ordnadt, har man nog en stund ledig att samlas omkring brasan och under det spinnrocken går eller annat husligt arbete utföres, kan husmodren underhålla hela familjen med nyttig läsning. Kan hon spela, har hon äfven lätt att dermed förströ sina anhöriga en och annan aftonstund.

Andra ädla njutningar stå äfveu landsbygdens invånare till buds. På landet är rikt tillfälle till utöfvande af en gagnande välgörenhet; det är mindre almosan, än lämplig sysselsättning som behöfves; den större insigten har lättare utväg för medlet att hjälpa; ett godt råd, en villig hand skall införa ordning i ett hus, hvars elände mången gång uppkommit af oordning. En insigtsfull qvinna på landet kan medföra icke blott tröst åt de bedröfvade, utan botemedel åt de sjuka, och stundom förekomma det ondas utbrott. I synnerhet välgörande kan hennes ledning blifva i fråga om barnens uppfostran, och i hennes grannskap skall fördomarnes töcken skingras genom närvaron af kunskapens ljus.

Efter en dag, använd till sådana omsorger, månne icke aftonens sol kastar sina sista strålar öfver ett hem af frid och förnöjelse, öfver ett hjerta af lugn och tacksamhet, och månne icke goda englar vaka vid den fridfulles bädd!

Lägg till detta menniskoälskande hjertelag, till denna förädlande utöfning af kristlige pligter, ett jordbruk som skötes med upplyst omtanke och som genom sin framgång, sin högre afkastning länder till ett uppmuntrande exempel; har man icke då fyllt sin plats så godt som någon; har man icke då vunnit en ära, som bör kunna tillfredsställa hvarje ädelt hjertas fordringar? Det är icke utan orsak, som alla tiders bästa andar, största tänkare och ädlaste män "gifvit första rangen åt jordbruksarbetena, emedan de utöfva det mest afgörande inflytandet på mensklighetens välbefinnande och sällhet."

Fodermedlen.

(Af R. Tenger.)

Gräs bör erhålla den första platsen bland fodermedlen, ty det är icke blott våra gräsätande husdjurs naturliga föda, utan der de hållas under sådana förhållanden, hvilka icke afvika betydligt från de vanliga, skall det tillika visa sig vara ett af de bästa och billigaste. Det utgör vanligen en blandning af

flere olikartade gröna växter och dessas art, synnerligast om bland dem finnes vicker eller andra skidväxter, har ett ej ringa inflytande på gräsets fodervärde; men detta beror dock nästan ännu mera på hvilken jordmon gräset vuxit och hvad ålder det har. Ungt gräs är långt mer närande än det, som håller på att blomma, och har gräset blommat ut, så har det äfven förlorat betydligt i näringsvärde. Frukthar jord ger naturligtvis ett mera närande gräs än mager, och fuktig jord ett mera vattenhaltigt än torr sådan. Lider jorden af stillastående vatten eller syra, är det gräs, som hon ger, alltid af medelmåttig, stundom ohelsosam beskaffenhet. Det kan således vara stor åtskilnad på gräs; men i allmänhet kan derom sägas: det är ett saftigt, lättsmält näringsmedel, som enligt regel innehåller en passande blandning af näringsämnen. Gräs förlorar, förvandladt till hö, omkring 70 proc. vatten.

Hö är alltså ett torrare och mera sammanträngdt foder än det gräs, hvaraf det är beredt; men gräs, som slås till hö, är vanligen äldre och gröfre än det, som uppfodras grönt. På det att man skall kunna lyckas att under höbergningen bibehålla i höet alla de näringsämnen, som gräset innehåller, får det ej urlakas af dagg eller regn, sedan det är slaget. Höet blir mera vålluktande och lättsmält, om det råfsas så tidigt, att det undergår en lämplig jäsning i stacken. Vål skördadt hö af goda grässlager utgör ett så utmärkt och sunt vinterfoder för våra husdjur, att det ej gerna kan helt och hållet undvaras, och man kan stundom hafva det till så billigt pris, att det med rätta utgör en af vinterfodrets hufvudbeståndsdelar. Man bör dock komma ihog, att det är ett torrt foder, som smälter långsamt, och derför är det icke fördelaktigt att gifva det i mycket stor mängd, så vida man ej kan erhålla det för mycket billigt pris. Höet innehåller icke flere näringsämnen än det gräs, hvaraf det är beredt; det smältes långsammare och höbergningen medför ej obetydliga omkostnader. Genom en otjenlig väderlek utsätter man sig för stor förlust beträffande höets näringsämnen, emedan godt hö kan förlora nära hälften af sitt näringsvärde genom att blifva starkt genomblött af regn. Det är derför en dålig hushållning att låta sina kreatur om sommaren lida brist på gräsbete för att kunna skörda mera hö.

Säd och Halm. När de växter, som vi kalla sädesslagen, skördas i grönt tillstånd, äro de icke med hänseende till fodervärdet väsentligen olika med annat gräs; men när kärnan börjar utveckla sig, öfverflyttas största delen af växtens närande ämnen i kornet, och de torra stänglarne och bladen, som kallas halm, bestå hufvudsakligen af torrt och svårsmält cellämne. Kornet deremot innehåller näringsämnen i en mycket sammanträngd och tillika lättsmält form och i en passande blandning. Kärnan kallas derför med skäl ett naturligt kraftfoder. Våra sädesslags näringsvärde rättar sig hufvudsakligen efter deras vikt; ty det egentliga mjölet eller den inre kärnan i råg, korn och hafre har ungefär lika sammansättning. Hafrekärnan är rikast på fett af dessa tre och skulle derför vara den bästa, om hon icke i förhållande till mjölmängden hade ett så stort skal och på grund deraf innehölle färre näringsämnen vid lika vikt.

För att visa, hvilka betydliga hinder sädeskornens hårda skal kan lägga i vägen för deras smältning, anföres här ett försök, anställt af Lehmann i Weidlitz. Tre friska kalvar fodrades dagligen med $1\frac{3}{4}$ skålp. korn. Deras gödsel samlades och urlakades och de hela kornen torkades och vägdes. Kalf-

varne voro af olika ålder, och försöket lemnade följande resultat. I gödseln funnos af det förtärda kornet, då kalven var

14 månader 48,2 proc. hela korn,

8 " 44,6 " " "

5 " 33,9 " " "

Det visade sig sålunda, att en liten kalv, som förtärde sitt korn långsammare och därför tuggade det bättre, lät ett färre antal korn gå hela igenom sig, än en stor. Att det var en omsorgsfullare tuggning, som här gjorde nytta, visade Lehmann också genom att blanda kornet med hackelse, ty då detta skett, nödgades djuren tugga bättre, och antalet af de osmälta kornen sjönk ned till hälften af hvad det förut varit, men fortfor dock att vara 24 proc. Detta är ett godt exempel på att ofta åstadkommas stora förluster, om man utfodrar med hela korn och det visar tillika, att förlusten kan vara olika efter djurets ålder och det sätt, hvarpå det fodras. Lehmann har också visat, att icke få hafrekorn gå hela igenom, när de gifvas åt unga stutar, men förlusten var beträffande hafren mindre än hälften så stor som vid kornet. Gröpning eller malning bör därför anses såsom det verksamaste medlet att göra såden lätt-smältare. Vill man göra ännu mera, kan det vara riktigt att underkasta den malna såden någon jäsning. Vill man åter ej mala såden, kan dess lättsmält-het också befordras genom att blöta den i vatten, och koka den, men dessa beredningssätt äro dock mindre pålitliga än malningen.

Halmen kan vara af mycket olika godhet efter beskaffenheten af den jord-mon, hvarpå den vuxit och efter den mogenhetsgrad, såden uppnått, innan den skördades; ty ju mindre mogen såden varit, desto bättre är halmen. Har så-den varit oren, befinnes halmen ofta vara blandad med gräs och örter, hvilka öka dess värde. Halmen skäres ofta till hackelse; derigenom underlättas tugg-ningen, och djuret kan äta hastigare. Dessutom kan man genom att blanda hackelsen med säd och annat mera välsmakande foder, förmå djuret att förtära mera halm, än det annars skulle göra. Anmärkas må dock, att då man har rikligt med halm, kan man, genom att gifva den hel, icke blott inbespara ar-bete, utan ernå tillika den fördelen, att djuren urplocka det finaste och bästa och lemna det öfriga till strö. Det lider intet tvifvel att, om hackelse och agnar ångkokas eller underkastas sjelfupphettning genom jäsning, detta bidra-ger till att göra de befintliga näringsämnen mera lättsmälta.

Skidväxterna, till hvilka höra klöfver, ärter, vicker och bönor, utmärka sig derigenom att de i både grönt tillstånd och i sin kärna innehålla en långt större mängd ägghvitämnen än gräsarterna. Om ett djur skall verkställa ett tungt arbete, eller om det skall gödas och därför behöfver mera ägghvitämnen, än som finnas i gräs och säd, äro skidväxterna ett utmärkt tilläggsfoder. Det samma gäller i ännu högre grad, om de kunna uppfodras i förbindelse med potatis eller rotfrukter, som innehålla sockerämnen till stort öfverskott. Att fodra uteslutande med klöfver eller andra skidfrukter skulle icke blott vara en slösaktig utfodring, emedan en stor del af de dyrbara ägghvitämnen då bort-ginge obegagnad, utan det skulle också vara en för matsmältningen ganska an-gripande utfodring, som lätt kunde blifva farlig. Äter och bönor smältas van-ligen temligen fullständigt af hästar och svin, äfven om de gifvas i helt och rätt tillstånd. Äro de hårda och torra, skulle det dock vara riktigast att blöta dem i vatten 12 à 24 timmar, förrän de skola begagnas. Uppfodrade till nöt-

boskap på samma sätt, gå många arter bort osmälta, och de böra derför malas eller kokas.

Rotfrukterna innehålla alla en mycket stor mängd vatten (från 75 till 90 proc.). Deras fasta beståndsdelar äro rika på lättsmälta sockerämnen men fattiga på ägghvitämnen. Våra idislande djur kunna utan att deras matsmältning besväras, förtära mycket stora mängder af dem och trifvas utmärkt af denna föda, i synnerhet om de gifvas med en lämplig tillsättning af annat foder. Under många förhållanden äro de att betrakta såsom det billigaste och bästa hufvudfoder för nötboskap och får, och de kunna tillika begagnas såsom en hufvudhjelp till påläggssvinens underhåll. Använda i ringa mängd, utöfva de genom sin saftighet ett fördelaktigt inflytande på smältandet af det torra vinterfodret. Rotväxternas näringsinnehåll är emellertid icke litet olika, såsom synes af nedanstående:

	Ägghvitäm.	Fett.	Socker.
Potatis innehåller	2,0 proc.	0,3 proc.	21,0 proc.
Morötter „	1,1 „	0,2 „	9,7 „
Foderbetor „	1,1 „	0,1 „	9,7 „
Kålrötter „	1,6 „	0,1 „	9,3 „
Turnips „	1,1 „	0,1 „	8,4 „

Potatis har således ett näringsinnehåll, som gör, att densamma kan anses hafva dubbelt så stort värde som andra goda rotväxter. Den är så lättsmält för nötboskap och får, att den kan gifvas åt dessa utan annan beredning än, att den klyfves, om den är så stor och hård, att djuren hafva svårt vid att tugga den. Deremot har det visat sig, att svin smälta rotfrukter och i synnerhet potatis bäst, när de äro kokta.

Utom de förut omtalade fodermedlen förtjena de såkallade handelsfodermedlen — linfrökakor, rapskakor, palmkakor m. fl. — en hög grad af uppmärksamhet. Deras sammansättning kan vara mycket olika, och deras värde rättar sig hufvudsakligen efter huru många procent ägghvit- och fettämne de innehålla. De användas sällan såsom hufvudfoder, men kunna ofta med stor fördel begagnas såsom tilläggsfoder, i synnerhet då halm eller rotfrukter utgöra en hufvuddel af fodret. De bidraga genom sitt rika innehåll af kväfve och fosforsyra i högre grad än säd till att öka kreatursgödningens kraft, och deras användning i en passande proportion är af bägge förutnämnda grunder ofta att föredraga framför säd.

Hufvudsumman af de förut nämnda kan i korthet uttryckas sålunda:

Gräs och säd innehålla en för hästar, nötboskap och får passande blandning af alla de näringsämnen, som djuret behöfver, och önskar man, då en häst skall arbeta starkt eller ett slagtdjur gödas, att göra kraftfodret starkare, än hvad som kan ske medels säd ensamt, då äro arter och bönor en passande tillsats. Skidfrukter, rotfrukter och oljekakor äro deremot, när de användas såsom hufvudfoder, ensidiga fodermedel, hvilka först göra sin rätta nytta, då de användas i en passande blandning. Såsom allmän regel för fodring af alla djur må anföras, att den mängd af de tre hufvudnäringsämnena, vid hvilka ett djur bäst trifves, rättar sig efter djurets storlek, ålder och art, men är för samma djur en temligen bestämd quantitet. Deremot kan djuret, hvad fyllnadsfodret beträffar, utan väsentlig skada för näringen, vänja sig vid temligen stora förändringar, om dessa blott ske gradvis. Men en plötslig öfvergång från ett vattenhaltigt till ett torrt foder och omvändt, eller från ett starkt fyllande

till ett mycket sammanträngdt, stör alltid matsmältningen och kan åstadkomma så stora oordningar, att de blifva farliga för djurets lif. Derföre böra dylika förändringar alltid ske gradvis. Likaledes må anmärkas, att ett djur utan skada kan vänjas vid att fodras få eller många gånger om dygnet, men så vida matsmältningen ej skall lida, måste utfodringen hvarje dag ega rum vid samma klockslag. Alla förändringar i utfodringen måste ske gradvis! (Ill. L.-Tidn.)

Statistiskt.

(Forts. fr. föreg. N:o).

Hvad utsädesbeloppet af *korn* och *potatis* angår, lemnas följande uppgift:

Gefleborgs	län	22,578	t:r korn,	37,289	t:r potatis.
Vesternorrlands	„	29,097	„ „	33,561	„ „
Jemtlands	„	16,155	„ „	22,173	„ „
Vesterbottens	„	30,557	„ „	17,813	„ „
Norrbottens	„	30,356	„ „	10,630	„ „
<hr/>					
S:a för Norrland		128,743	„ „	121,466	„ „
S:a för hela riket		483,088	„ „	1,525,930	„ „

Häraf synes, att Norrland skulle utså ungefär en fjerdedel af hela rikets kornutsäde, hvaremot utsädet af potatis är en jernförelsevis ringa del af hela rikets, då det icke uppgår till stort mer än $\frac{1}{12}$ af det hela. Om man tager folkmängden till måttstock för jernförelsen, skulle för hvarje person i Norrland utsås ungefär en tredjedels tunna korn och något mindre af potatis, då deremot på hela riket belöper sig endast omkring en niondedels tunna korn, men deremot af potatis ungefär en tredjedels tunna på personen.

Se vi nu till huru *skörden* häraf utfallit, så skulle

Gefleborgs	län	hafva skördat	117,735	t:r korn,	eller 5,2	kornet
Vesternorrlands	„	„	153,586	„ „	„ 5,3	„
Jemtlands	„	„	81,888	„ „	„ 5	„
Vesterbottens	„	„	111,036	„ „	„ 3,6	„
Norrbottens	„	„	141,252	„ „	„ 4,6	„
<hr/>						
S:a för Norrland			605,497	„ „	„ 4,7	„
S:a för hela riket			2,673,705	„ „	„ 5,5	„

hvilket till fullo angifver, att år 1874 icke hörde till de goda åren. Också yttrar ordföranden i Norrbottens hushållningssällskap i den sakrika berättelse han till sällskapet afgaf, att för jordbrukaren, som under de sistförflutna åren haft att glädja sig åt dels god dels riklig näring, har 1874 varit ofördelaktigt. Helt säkert är det så. När i Norrbotten icke skördas mer än omkring 4,6 kornet, utsädet inberäknadt, då skulle man kunna kalla årsvexten temligen dålig. Tionde och Tolfte kornet af korn är i Norrbotten under gynsamma förhållanden icke ovanligt, och det är icke alls förvånande att under nämnde år i Vesterbotten uppnåddes endast 3,6 kornet.

Ikke mycket fördelaktigare slog potatisskörden ut, ty en afkastning af 6 tunnor för 1 tunna såsom i Gefleborgs och Westernorrlands län, kan icke anses vara en synnerlig afkastning. Skörden i summa uppgifves sålunda:

Gefleborgs	län	242,329	t:r, eller	6,1	kornet.
Westernorrlands	„	200,222	„ „	6,1	„
Jemtlands	„	120,059	„ „	5,4	„
Vesterbottens	„	96,937	„ „	5,4	„
Norrbottens	„	52,720	„ „	5	„
<hr/>					
S:a för Norrland		712,267	„ „	5,6	„
S:a för hela riket		10,206,467	„ „	5	„

hvilket skulle ådagalägga en något rikare vext i Norrland än i de öfriga delarne af landet. Såsom ett anmärkningsvärdt faktum får man äfven erinra sig, att i bättre skördeår lemnar både korn och potatis en högre afkastning i vissa delar af Norrland, än de gifva under liknande förhållanden snart sagdt i någon annan del af riket. Tager man potatisskörden i summa efter folkmängden, skulle Norrland icke hafva lemnat sina innevånare mer än en knapp halfannan tunna på personen, under det att riket i sin helhet skördade nära 2 tunnor för hvarje person.

En kulturvext som borde intaga ett långt större rum i Norrlands näringslif än det för närvarande gör, är *linet*. Näst Jönköpings län skördar dock Gefleborgs län mera lin till spånadsämne, än något annat län i riket, och för Westernorrlands län är en sväfvande medeltalssiffra uppgifven. Det förra länet skulle ha skördat 7,555 centn. och det senare 3,392 centn. Det är dock nogsamt känt, att linodlingen gått tillbaka i begge länen. För längre tid tillbaka odlades icke obetydligt lin äfven i Norrbotten, och en liten ansats till nytt lif deruti gjordes för ett tiotal år sedan, men att döma af föreliggande uppgifter, skulle den tändande gnistan nu hafva helt och hållet slocknat: kolumnen är blank. Vesterbotten håller sig fortfarande uppe med sina 1,239 centner och till och med för Jemtlands län är gissningsvis upptaget ett par hundra centner. Beklagligt är att för hela Norrland icke kunnat beräknas mer än 12—13,000 centner, eller ungefär 2½ skålpund på hvarje person. När spinnrockens hjul snurrade omkring i snart sagdt hvarje hus, var säkerligen förnöjsamheten der mera husvarm, och bedern och sedligheten hade då slagit djupa, vidt förgrenade rötter.

I fråga om *husdjurens antal*, jemfördt med fodertillgången, kommer man till märkliga resultater.

I Norrland funnos på de olika länen fördelade följande antal djur:

		<i>hästar</i>	<i>kor</i>	<i>får</i>
Gefleborgs	län	16,711	52,955	59,692
Westernorrlands	„	15,086	44,505	58,021
Jemtlands	„	12,697	37,341	65,375
Vesterbottens	„	12,090	39,018	56,076
Norrbottens	„	9,310	36,083	59,439
<hr/>				
S:a för Norrland		65,894	209,902	298,603
S:a för det öfriga riket		325,267	1,091,649	1,266,648

Häraf äro för Norrland upptagna omkring 9,000 unghästar, hvilka man i foderkostnad kan uppskatta till 1,000 vuxna hästar, så att summan hästar

skulle uppgå till 57,894. På 1 ko beräknas i foder 5 får, hvarföre man bör reducera deras antal till 59,720. Dessutom funnos 44,690 ungnöt, som vi beräkna icke förtära mera hö än $\frac{1}{10}$ så många kor. Af oxar och tjurar funnos 8,850, hvilka torde motsvara minst 10,000 kor, hvarjemte 77,000 getter måhända äta lika mycket hö som 20,000 kor.

Lägga vi nu tillsammans allt detta, skulle vi erhålla 57,894 hästar och 304,091 kor. Till dessas utfordring fanns en tillgång af omkring 10 millioner centner hö, hvilket för hvarje djur skulle utgöra 27 centner, eller 135 lispund. Detta vore icke mer än ett drygt tredjedels lispund om dagen, och blir alltför knapt, äfven om man tager med i räkningen den hafre, gröpe, hackelse m. m. som må kunna bestås dem. Här föreligger således det förhållandet, att antingen uppgiften är alldeles för låg, eller ock att de norrlandska husdjuren undergå den grymmaste svältkur. Detta händer nog i dåliga foderår, men 1874 var icke illa lottadt i detta fall. Det medgifves gerna, att säkra beräkningar i denna punkt äro nästan omöjliga, men så i ögonen fallande missräkningar böra dock kunna undvikas. Anmärkningen gäller likväl icke Vesterbotten och Norrbotten, hvilkas upptagna fodertillgång står i temligen god öfverensstämmelse med kreaturens antal.

Sämre synes det emellertid stå till i det öfriga riket, ty på lågt beräknadt, 2 millioner st. hästar och kor skulle icke belöpa sig mer än omkring 27 millioner centner grönfoder och hö, eller 65 lispund på hvarje djur. Att beräknade fodertillgången är för låg, framstår tydligt nog, men man får icke heller förbise den längre betestiden, det ganska mycket anlitade kraftfodret och de stora quantiteter rotfrukter som vid utfodringen användes, äfvensom affallet från brännerierna.

Af får och getter är riklig tillgång i Norrland. Fårens antal utgör omkring $\frac{1}{5}$ af hela rikets och getternas icke mindre än $\frac{2}{3}$ af rikets. I mångas ögon äro begge illa tålda. Fåren äro dyrfödda — säger man — i jemförelse med afkastningen af dem, och getterna äro skogens skadedjur. I viss mon är detta sant, men hvad de förra beträffar, vore det bättre att kraftigare lägga an på racens förbättring och deras ändamålsenligare vård, än att helt och hållet utdöma den. Afkastningen blefve då större, och i alla händelser hafva vi fåren att till stor del tacka för den lilla husslöjd, som ännu finnes här och der i de nordiska bygderna, hvarföre man med en viss pietet bör betrakta dem. Geten är fattigmans djur, och dess bevarande till den fattiges gagn borde med vissa försigtighetsmått kunna ske utan skada för skogen.

I förhållande till folkmängden synes någorlunda jemvigt råda mellan de olika landsdelarne, norra och södra Sverige, så att 1 häst kommer på 8 personer och 1 nötkreatur på 2 personer, hvilket sistnämnda fall borde vara gynsamare i ett sådant land som Sverige och i synnerhet en sådan landsdel som Norrland.

Det sammandrag, hvarur vi hemtat ofvan anförda sifferuppgifter och hvarpå vi grundat våra beräkningar och reflexioner, åtföljes af 16 kartor, som grafiskt åskådliggöra detsamma som siffrorna antyda. Vid en enda blick på dessa kartor kommer man till insigt om den odlade jordens utbredning inom landet, hvar den naturliga ängen upptager största området, hvarest höstsäd och vårstråsäd, samt baljvexter och potatis mer eller mindre odlas, samt huru det relativa antalet hästar, oxar, nötkreatur, får och getter för-

delar sig på landets olika delar m. m. Dessa kartor äro vackra och sinnrika samt göra ett godt intryck, om man än deraf föranledes till reflexioner som kunde för Norrlands invånare vara mera glädjande.

Allmännyttigt.

Kreosozon,

ett nytt konserveringsmedel.

Uppfinningarne af medel att bevara organiska ämnen från förruttnelse kunna sägas jaga hvarandra i våra dagar. Vi hafva i föregående nummer af tidskriften anført ett och annat af de senast försökta medlen. Nu kommer till vår kännedom ännu ett, som väl får kallas det allra färskaste, och som, om fortsatta försök bekräfta de redan gjorda, otvifvelaktigt kommer att för sin enkelhets och sitt billiga pris skull undantränga kanske hvarje annat.

Uppfinnaren är en dr. Gustav Leube i Ulm och han yttrar om sin uppfinning följande:

Den 24 juni detta år har jag till föreningen för fosterländsk naturkunskap i Würtemberg vid dess sammanträde i slottet i Stuttgart meddelat några uppgifter om det af mig uppfunna, mycket enkelt och billigt framställda medel till djurämne bevarande, hvilket jag benämner Kreosozon. Detta meddelandes innehåll måste vara egnadt att blifva bekant äfven i vidsträcktare kretsar.

Vid försök med desinfektion af fekalämnen och hvarvid hufvudsakligen användes förtunnad svafvelsyra, hade jag iakttagit dennas konserverande egenskaper och kom på den tanken att använda denna syra i mycket förtunnadt tillstånd till konservering af djurämnen m. m. Redan vid första försöket erhöll jag så öfverraskande resultater att jag fortsatte de samma och beslöt mig för att till den i Bryssel den 26 juni detta år öppnade internationella utställning för helsovård och räddningsväsen afsända åtskilliga preparerade föremål, såsom oxkött, (det äldsta stycket preparerad i febr. 1876), hjerta, lefver, lungor, mjelte, njurar af friska och sjuka djur, framfot af kalv och svin, strupe af kalv, ögon af oxe, blod och lefverkorf samt ett killingskinn. Liknande preparater framlades i omnämnda församling.

Dessa preparater äro till största delen erhållna genom neddoppning i vatten, tillsatt med 3, högst 4 proc. svafvelsyra. I många fall, i synnerhet för ätbart kött, vore allt efter förvaringstidens längd en tillsats af 2, 1½ och 1 procent svafvelsyra på 100 delar vatten tillräcklig. Om de yttre omständigheterna medgifva det, bör i hvarje fall rekommenderas icke blott en inpensling, utan äfven en 2—4 minuters lång neddoppning i den syrsatta våtskan, samt om köttstyckena äro större en sönderdelning af de samma, eller ett upprepadt neddoppande i syran. Derigenom blifva äfven fett och ben bevarade.

För sin stora prisbillighet skall Kreosozon städse hafva företrädet framför alla hittills bekanta konserveringsmedel.

Alla ofvan nämnde preparat blefvo efter behandlingen torkade i luften eller i måttligt varmt rum. Dessutom blefvo åtskilliga djurämnen behandlade i en blandning af 3 delar svafvelsyra på 100 delar vatten, och hafva de beva-

rats längre tid i denna lösning utan upplösning eller förändring i sin sammansättning.

Denna egenskap skall bereda Kreosozon tilltråde framför allt i anatomen och rättsmedicinen, och de hittills anstälde försöken hafva derutinnan gifvit ett mycket godt resultat.

Om det kött som är bestämdt till näring för människan låter längre tid förvaras, och om näringsväsendet och smaken fortfarande bli de samma, måste genom ytterligare försök ännu närmare utrönas; de utställda preparaten visa åtminstone ingen dålig lukt; de äro ytterst väl bibehållna och gifva förhoppning om, att äfven i det inre ingen sönderdelning af köttet varit en följd deraf.

De företedda korfvarna voro bestrukna med 1-procentigt Kreosozon. Tarmen erhöll derigenom ett pergamentlikt utseende. Det måste vara af stor betydelse för korfberedningen, att man anställer försök med toma tarmars nedläggning i Kreosozon och afsköljning förde begagnandet.

Med djurhudar ansålda försök, hvarigenom hudarne blifvit bestrukna på köttssidan endast med en procents lösning, hafva visat, att dessa höllo sig väl, och att i synnerhet den så ofta förekommande oangenäma lukten från de i handeln gängse hudar derigenom undvikas. Bestrykning med Kreosozon på kärl och bord i slagtar- och fiskförsäljningslokaler skulle borttaga den dåliga lukten i de samma. Användningen af förtunnad svafvelsyra är att rekommendera öfverallt der, hvarest dålig lukt förmärkes.

Ett mycket intressant försök med trä har jag tidigare anställt, i det att jag lade större och mindre stycken af nyss fäldt trä i med 3—4 procent svafvelsyra uppblandadt vatten och derpå torkade dem. Det så behandlade träet var mycket litet brännbart, och jag tror mig dermed äfven hafva funnit ett medel att bevara trä. Derjemte rekommenderar jag mitt medel till försök mot klöf och mulsjuka och mot variga sår hos djur, så väl som mot ohyra af hvarje slag, och beder, att ytterligare försök anställas med det samma i de mest olika riktningar. Genom meddelandet af mina hittills erhållna resultat hoppas jag hafva bevisat mina medmenniskor en god tjänst.

Medel att bevara smör vid varm väderlek.

Detta kan ske på följande enkla sätt: Man betäcker den tallrik, på hvilken smöret är upplagdt, med en oglaserad blomkruka, omlindar denna med en våt handduk och ställer alltsammans i drag. Det vanliga sättet att bevara smör består annars deri, att man lägger det i kallt brunnsvatten. Om detta förnyas ofta och kärlet är väl täckt, så håller sig smöret rätt länge färskt.

Gödningsmedel af träkol.

I nyaste tid har man ofta begagnat träkol vid svinkreaturs gödning. För detta ändamål lägger man i ett hörn af stian siktade och derefter söndersmulade träkol. Synnerligen lämpliga äro ek- och bokträdskol (eventualiter björkol). Svinen, som gerna spisa dessa kol, få deraf större matlust. Man kan jemväl blanda kolstybbet i djurens foder, alldenstund det förstnämnda utöfvar ett stort inflytande på näringsprocessen och fettbildningen, emedan kolet uppsuger den syra, som uppstår genom den feta utfodringen och den fortfarande stillheten.

23. OKT. 1969

UMEÅ

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansson,
Hernösand.

N° 11.

November.

1876.

Innehåll: Hushållsskolor på landet. -- Frågan om kronomark till nybyggen i lappmarken. — Husflitsarbetet och Husbonden. — Allmännyttigt.

Hushållsskolor på landet.

II.

Efter de allmänna betraktelser som vi gjort i detta ämne, skola vi nu ingå i pröfning af de serskilda pligter en qvinna på landet har sig förelagda. Härvid förekomma tvenne uppgifter, den husmoderliga, som närmast rör familjen och hemmet, samt de omsorger, som betingas af gårdens bruk. Man skulle kunna kalla dem inomhus-göromål och utomhus-göromål. De senare omfatta ladugård, mjölkkammare, svin-, höns- och fårhus m. m. samt köksträdgårdens skötsel, till och med det egentliga jordbruket får icke vara obekant för husmodren. Jemte dessa omsorger tillkomma bokföring, vården om gårdsfolkets helsa och de fattigas understöd på lämpligt sätt.

Vi lemna oafgjordt, huruvida ladugårdens skötsel bör lemnas åt en vanlig betjening. På större egendomar skall detta hafva befunnits fördelaktigare. Det vissa är att vid mindre landtbruk, i synnerhet i Norrland, den tid icke kan bestämmas, när ladugården kan komma att öfverlemnas till männens bestyr. Qvinnan måste således fortfarande egna sin omtanke åt denna gren af landthushållningen, hvilken äfven är sjelfva grunden och vilkoret för jordbrukets och gårdens bestånd. Denna ladugårdens maktpåliggande uppgift erfordrar alldeles speciella insigter. Det är icke hvarje ladugårdspiga förbehållet att väl och ordentligt sköta en ladugård; tvertom förspörjas de bittraste och allmännaste klagomål öfver svårigheten att erhålla en duglig sådan. Anspråken i detta fall äro nu för tiden mycket olika mot förr. En ladugårdspiga måste nu mera hafva god reda på kreaturets ans och skötsel, både hvad angår ryktning, utfodring, och mjölkning samt sjelfva ladugårdsbyggnadens beskaffenhet. Hon måste känna det ena eller andra mjölkkärlets företräde och vara medveten af dess bättre eller sämre behandlings inverkan på mjölken; hon skall äfven förstå kalfvens behof och uppfödande för slagt eller pålägg; hon bör icke heller vara okunnig om fodrets beskaffenhet, så att icke skadliga ogräsarter inkomma i djuret och för-

derfva det sjelft eller dess produkter. Vattnets renhet och temperatur vid vattningen får icke vara henne likgiltigt. Liknöjdhet eller okunnighet vid begge dessa senare förhållanden kan man säkerligen tillskrifva många krämpor, sjukdomar och olyckor, både hos djur och menniskor. Med ett ord, ladugården fordrar sina mångsidiga insigter och omsorger, på hvilka trefnad och god afkastning väsendtligen bero. Men hvar skola dessa insigter förvärfvas? Hvarken husmodren eller tjenarinnan har tillfälle att förvärfva dessa insigter. Vid våra landtbruksinstitut meddelas visserligen undervisning i beredningen af ost och smör, men den erforderliga undervisningen i ladugårds-skötseln saknas, eller är åtminstone mycket bristfällig.

Bättre torde det nu mera vara bestäldt med mjölkammaren, hvars rationella behandling på senare år börjat blifva allmänna känd; men huru mycket återstår icke likaväl i detta fall att önska och verkställa. Huru många tusen gårdar på landet vanvårda icke ladugården och dess alster, och bereda derigenom sig sjelfva och fäderneslandet en oberäknelig förlust. Äfven häruti bör man således vara betänkt på åtgärder till undervisning och förbättring. Man bör också betänka, att vid instituten det icke kan vara fullt passande för bättre flickor att inhemta de kunskaper som der bibringas mejeristelever. Att sammanföra några få mera hyfsade flickor till göromål, som fördomen tyvärr ännu och länge ännu skall gifva ett falskt sken af förnedring, och som icke kunna utföras utan i närvaro af en mängd mer och mindre oblyga, mer och mindre fördomsfulla unga karlar, torde vid första eftertanke anses förkastligt. Att en och annan ung flicka vetat trotsa fördomen är lika sant som vackert, men ytterst inskränkt är deras antal, och deras exempel skall icke vinna den efterföljd som det stora behovet påkallar. I alla händelser kan ett antal af 12—18 flickor, som kunna vinna tillträde till denna kurs, icke i synnerlig mon inverka på massan af små jordbrukare, hvilkens ladugårdar äro i behof af förbättring.

Se vi närmare till, huru det förhåller sig med de andra husdjuren, som borde och kunde utgöra ett så viktigt bidrag till landtekonomen, möter oss en anblick som är upprörande, och detta ur två synpunkter, ur synpunkten af djurens eget välbefinnande och ur synpunkten af deras afkastning. Man sammanförer djur med skilda vanor, skilda behof i samma rum. Ingenting är vanligare, än att kor, får, svin, höns öfvervintras gemensamt i ladugården. Fåret trifves icke med svinet och kon, kon icke med svinet, fjäderfäet icke med någondera; den utdunstning som utgår från det ena djuret är en pina för det andra; ömsesidig vantrefnad blir en följd af denne sammanlefnad; kon blir ruggig och fäller håren samt förlorar i mjölkafkastning; fårets ullvext hämmas och ullens beskaffenhet försämras, utom det att köttbildningen hindras; att hönsen vantrifvas i det förskämde luftlagret behöfver icke bevisas. Ännu värre äro hästarne deran, när äfven de sammanföras i detta menageri, såsom stundom händer. Hvad svinets behandling angår, lemna den i allmänhet mycket öfrigt att önska. När detta djur, som alldeles oförtjent framhållits såsom osnygghetens sinnebild, har att välja mellan en snygg och en smutsig sofplats, väljer det samma den förra. De förskrympta racer af de olika husdjuren som nästan öfverallt i Norrland förefinnas, torde få tillskrifvas i icke oväsendtlig mon den mot naturen stridande vård eller missvård de underkastas af deras egare. Gif djuren luft, lagom temperatur, renlighet, ändamålsenlig föda och skötsel, och vi se hvad det

kan bli af dem. Emellertid behöfves för en förbättring härutinnan praktisk undervisning, vana i behandlingen, och dermed skall nog äfven följa den kärlek till djuren, utan hvilken de icke skola motsvara de anspråk man ställer på dem. Detta och i sammanhang dermed stående många blomständer borde qvinnan på landet vara i tillfälle att få lära sig.

I sjelfva jordbrukets bedrifvande kan ingen qvinna på landet vara okunnig, om hon skall fylla sin husmoderliga pligt. Visst är äfven att i allmänhet insigten derom, åtminstone i Norrland, är lika stor, eller lika liten, hos husmodren som hos husbonden. Än i dag fortlevver på åtskilliga ställen den seden, att hon, och ingen annan, skall verkställa sådden. Kunde hon bibringas den numera erforderliga underbyggnad i de ämnen som betinga ett rationellt jordbruk, skulle hon utan tvifvel fruktbar göra sina insigter i vida högre mått, än förhållandet är med den manliga lärningen. Våra landtbruksskolors frukter äro omtvistade, och på obestridda skäl. Man klagar öfver att de efter slutad kurs afgående lärningarne öfverskatta det förvärfvade måttet af kunskaper och försmå att egna sig åt landtbruket, utan taga anställning såsom flottningsförmän, timmertummare m. m., till och med barberare och poliskonstapel hafva uppskattats såsom för mer än jordbrukare. Det är med ett ord faktiskt att ett stort antal, om icke det största, unga män som genomgått landtbruksskola icke förvärfvat eller bevarat aktning och kärlek för jordbruksnäringen, utan egnat sig åt yrken och sysselsättningar, för densamma främmande. Någon ting dylikt skulle icke kunna hända en qvinna; genom gifte skulle visserligen en och annan kunna öfvergå till staden, men hon skulle vinna tillräckligt god anställning på landet, med hvars vanor och behof hon genom god ledning gjort sig hemmastadd, för att föredraga landtlifvet framför lifvet i staden. En hushållsskola för qvinnor på landet skulle således äfven i detta fall, enligt vår öfvertygelse, bära mycket bättre och mera omfattande frukter, än hvad de nu befintliga landtbruksskolorna visat sig göra. Och hvad köksträdgården beträffar, skulle qvinnan hafva mycket att lära. Hon skulle få lära sig, att från en ringa jordvidd kunde erhållas ett ganska betydligt bidrag till hushållet; hon skulle få inhemta, att naturen hvarken är så karg eller hård, att den icke genom konstens tillhjälp, genom mycket enkla, föga kostsamma medel, kunde afvinnas alster, som utgöra en sydligare boende invånares fögnad och medel till utkomst.

Huru oändligt många, små iakttagelser skulle icke behöfva göras i fråga om användningssättet för den olikartade mängd alster som en väl skött ladugård skulle kunna åstadkomma, och huru mycket behöfver hon icke lära med afseende på dessa alsters inläggning och förvaring. Äfven vid slag finnes åtskilligt att iakttaga och lära. Hittills har nästan ingen skilnad gjorts mellan djurets olika delar, och dock är de olika delarnes näringsvärde så betydligt skiljaktigt, att en viss del har dubbelt så högt värde som en annan del. Sjelfva slagningssättet påkallar en förändring och förbättring. Menniskan tillåter sig icke ostraffadt en onödigt grymhet, och grymt är det sätt hvarpå vi hittills beröfvat våra bästa husdjur lifvet. Qvinnan kan här vid lag träda emellan med sin mildare känsla och blifva våra "stumme bröders" skydd. Detta gäller i ännu högre grad de lefvande djuren, och om qvinnans plats i någon förening för allmänt gagn är påkallad, så är det visserligen i en djurskyddsförening.

Vända vi oss åter till inomhusgöromålen, så möter oss ett nästan oöfverskådligt fält af detaljer, som påfordra qvinnans uppmärksamhet, ordnande hand och lefvande intressen. Hon skall se allt, minnas allt, vaka öfver allt, i första rummet tjänarne, ty hon kan icke ensam uträtta allt.

I den tid som är och i synnerhet under närmast föregående år, då anspråken på alla håll varit ytterligt stegrade, har husbönders icke minsta bekymmer varit det att erhålla goda tjänare, och litet hvarstädes höres missbelåtenhet öfver dåliga tjänare. Det är obestridligt att sjelfsväldet varit och är långt drifvet hos den tjänande klassen; men å andra sidan kan icke heller förnekas, att välvilliga och ordentliga husbönder icke varit alltför blottställda i detta fall. Svårigheten att få tjänare är väl icke mindre i städerna än på landsbygden, men de husbönder som behandlat och bemött sina tjänare väl hafva utan besvär kunnat behålla dem eller få nya, och det är förvånande, huru hastigt ryktet om husböndernas sinnelag och uppförande mot tjänare sprider sig. Till välvilliga husbönder eller husmödrar anmäler sig eller bjuder ut sig den ena tjänaren efter den andra, under det att nidska, småaktiga och oordentliga husmödrar äro i stor förlägenhet om tjänare. Äfven sättet att behandla tjänare kan inläras, om icke pligtkänslan redan af naturen är hos husbondefolket nedlagd. Vissa bestämmelser som ordna förhållandet mellan husbonde och tjänare, såsom tjenstehjonsstadgan m. m., böra icke vara obekanta för någon husmoder, men då det är onekligt att i Norrland stundom och på vissa trakter äfven med god vilja hos husbondefolket brist på tjänare uppstår, torde det vara af nöden att uttänka och använda medel, som kunna öfvervinna obenägenhet hos en och annan att låta städsla sig. Ett sådant medel synes oss förefinnas i en viss procent af försäljningsbeloppet å från afvels- och ladugården utgående alster. Man är temligen allmänt missbelåten med tjenareshöjdhet, vårdslöshet och försumlighet, men man bör dock besinna, att i tider af många frestelser, af rikliga tillfällen till utkomst, tjänaren under nu rådande förhållanden står alldeles ointresserad gent emot sitt husbondefolk. Man räknar visserligen på pligtkänslan, men huru det än är, så är denna numera en sällsynt dygd, och det egna intresset är och blir för den stora massan af menniskor dock den säkraste sporren till ett nitiskt och samvetsgrant arbete. Det är därför till husbondefolkets eget välförstådda bästa vi föreslå anlitaandet af ett medel, som säkerligen skall befinnas vara icke en uppoffring, utan en beaktansvärdt stor besparing. En stor lön är ringa, om egendomens tillhörigheter vårdas väl, och ju större fördelar en tjänare har af en stegrad afkastning, desto säkrare skall äfven denna afkastning vara att påräkna. Om enskilda husbönder eller husmödrar icke komma sig för att försöka ett så praktiskt sätt att binda tjänare vid huset och hemmet samt vänja dem vid uppmärksamhet, omtanke och ordning, så är för hushållsskolan äfven härutinnan en uppgift att utföra, som kan hafva de mest genomgripande följder af sedlighet, flit och sparsamhet. Hvad man hittills försökt, är en uppmuntran och belöning för den enskilda, men till efterföljd kan den neppeligen locka. Man utdelar medaljer eller penningar till tjänare som under en längre följd af år troget tjänat sina husbönder, men kan man på allvar föreställa sig, att en ringa summa eller en liten penning på bröstet i ett aflägsset perspektiv skall förmå att förbättra eller från förförelserna återhålla en svag och vacklande karakter, så brister ännu något i kännedomen af den mänskliga naturens bräck-

ligheter. Vill man ändamålet, måste man taga människorna sådana de äro, icke sådana man önskar dem vara. Det är just genom att göra människans svagheter till medel, man omärkligt och omedvetet för dem sjelfva förer dem uppför branta och besvärliga höjder till dygdernas solbelysta slättland. Och en landtbrukare får eller kan allra minst förgäta, att man sår för att skörda.

Uppförandet mot tjenare är också en konst; en husmoder bär icke sitt namn, såsom sådan, utan all betydelse, hon är husets moder, äfven tjennarnes moder, detta säger allt. Det är mången gång en tung pligt, alltid ett drygt ansvar. En af hennes viktigaste omsorger är att hos tjenare inskräpa sparsamhetens dygd samt att öfvervaka sparpenningens bevarande och förökande. I våra dagar faller sig detta lättare än tillföre. Sparbanken har vanligen sitt ombud i närheten och lifränteanstalten står öppen för de minsta bidrag. Detta sista sätt att spara är dock ett slags tanklöshetens räddningsanstalt. Likväl är med lifränteanstalten förenad utvägen till kapitalbildning, som möjliggör ett verksamt lif i en sjelfständig ställning, och hvars tendens är att vida föredraga framför det andra sparsättet. Endast för dem som känna sin oförmåga eller misstro sin förmåga att så sköta sina krafter och ställa om sitt hus att varaktighet derpå kan byggas, är lifränteanstalten ett nödvändigt förmynderskap, hvars företråde framför det vanliga förmynderskapet ligger i dess frivillighet.

Hvad en kvinna på landet ytterligare behöfver lära sig är hushållningen med tid. Detta sker framför allt genom tidens ändamålsenliga indelning, men för att hinna mycket på kort tid behöfver hon rummets ändamålsenliga indelning. Hon behöfver lära sig, huru de olika husgeråden böra vara beskaffade och placerade. Kryddlådan, arbetsbordet, arbetskorgen, skåpen kräva ett praktiskt studium och böra vara mönstergilla. Kostnaden för dem blir ungefär densamma, men modellen, inredningen kan vara till förargelse. För öfrigt är icke ens detta nog nu för tiden; människan såväl på landet som i staden har behof af tjenare som icke förtrötts eller som ersätter fleres kraft. Sådana tjenare äro maskinerna. Qvinnan behöfver en symaskin; den är numera nästan outhärlig; men det finnes andra maskiner som göra god tjänst i hushållet, såsom kötthackare, potatisskalare m. fl., och nära på framskymtar den tidpunkt, då hushållet icke kan undvara en maskin som sätter alla andra små maskiner i rörelser. Framtiden har nog förbehållit sig många utvägar att använda våra sparpenningar.

Huru en husmoders tid i öfrigt bör vara indelad och användas, skola vi längre fram tillse. Vi skola nu hålla oss till rummet, som också — såsom vi redan nämnt — kan vara en hjälp åt tiden. Såsom hufvudsak framstår då sjelfva manbyggnaden. Denna storlek beror naturligtvis på gårdens resurser. Ett litet jordbruk måste nöja sig med en mindre byggnad, men liten eller stor bör den hafva en lämplig inredning. Det är icke för tidigt att egna en allvarligare omsorg än hittills åt denna angelägenhet. Åt städerna har på sista tiden uppmärksamheten varit strängt riktad, hufvudsakligen till följd af de svåra olyckor som öfvergått flera af dem, och icke minst tvänne af Norrlands förnämsta; men landsbygdens förhållanden i denna väg hafva varit mindre bemärkta. Det är icke heller vår mening att statsmakterna för detta ändamål serskildt skola ingripa, men landsbygden, landtkommunerna sjelfva böra taga frågan om hand. Ritningar till landtmannabygg-

nader saknas icke, men på ytterst få ställen hafva de blifvit rådfrågade och tillämpade. Också behöfves äfven här ett exempel. Ett sådant kunde gifvas genom hushållsskolan; de elever som från henne utginge och som hunnit vänja sig vid hennes ändamålsenliga inredning, skulle vid utträdet i lifvet känna behof af de bekvämligheter, af hvilka de funnit sig så väl, och i hög grad bidraga till att få dem införda öfver allt dit de sträcka sin verksamhet och sitt inflytande.

Icke blott de olika byggnadernas olika läge i förhållande till hvarandra bör noga beräknas, utan hvarje byggnads inredning bör vara verställd med klokhet och sakkännedom. Äfven möblernas utseende och solidité är en icke likgiltig sak. Skänken är en oundgänglig möbel i hvarje hus; man bör veta, huru en sådan skall lämpligast vara beskaffad. Köket, som på landsbygden intager ett ännu viktigare rum än i staden, behöfver sina enskilda möbler och husgeråd; man bör veta, huru de skola se ut för att bäst motsvara behofvet, och man bör icke ens försmå att lära sig, huru man skall skydda sig för flugor m. m.

Det är med ett ord tusen omständigheter som för en duglig husmoder måste vara bekanta. Är icke matordningen och matlagningen i sig sjelf ett ämne så rikt, att det kräfver både sersilda insigter och vana? Konsten att använda allt i ett hushåll är icke liten, och man kan väl påstå, att vi i denna konst ännu äro mycket underlägsna. Så långt hafva vi dock kommit, att vi kunna medgifva, att födoämnenas beredning och förbrukning fordrar speciella fysiologiska studier, eller åtminstone ett visst mått af vetande, för att de må uppfylla sin bestämmelse på ett för vårt välbefinnande tillfredsställande sätt.

Men vi antaga, att alla förråd äro väl beredda, möbler och husgeråd äro gjorda på ett sätt som motsvarar fordringarna af bekvämlighet och varaktighet, god vilja saknas icke, hos någon, — återstår det icke ännu något, något väsentligt? Ett urverk är icke urverket derföre att man har alla erforderliga hjul, kuggar, fjedrar, cylindrar och naglar, man måste äfven sammansätta alla dessa delar och öfvertyga sig om att de passa in i hvarandra, så att urets gång blir jemn och säker. Och sedan detta är gjordt, måste man draga upp det för hvarje dag, så att det icke stannar och lemnar oss i oviss-het om tiden. Denna sammansättning och uppdragning har sin motsvarighet i hushållet. Derföre att man har allt finnes ingen säkerhet för att det går och att det går väl. Det måste finnas *ordning* i det hela. Det är icke nog, att hvar sak har från början sin bestämda plats, hon måste ständigt hafva denna plats, naturligtvis när hon icke begagnas; det är icke nog, att hvarje syssla en gång uträttas i rättan tid, hon måste hvarje dag uträttas på bestämd tid. Utan en sådan ordning kommer allt huller om buller, och hvad som skulle uträttas, kommer i kollision med något annat som också skall uträttas, eller och blir det förglömdt, försummadt och uppskjutet. Således är ordningen lika nödvändig för hushållets skötande som uppdragningen för urets gång. Man måste göra sig för hvarje dag väl reda för den kommande dagens behof. Lättast är detta med göromål som oföränderligt återkomma från den ena dagen efter den andra; men det finnes andra som först efter längre tids mellanrum återkomma och åter andra som äro tillfälliga. Allt detta måste husmodren tänka sig på förhand. Derföre är tidens användning hennes angelägnaste och svåraste uppgift. Men i detta som

alla andra saker går det lättare, om man skiljer hufvudsaken från bisakerna. Detta bör husmodren hafva synnerligen klart för sig. Det som då först måste bestämmas är tiden för uppstigandet om morgonen, gåendet till sängs om aftonen. Att på landet stiga upp kl. 5 på morgonen om sommaren är icke för tidigt, icke heller kl. 7 om vintern, men man förmedlar dessa tider efter årstiderna och göromålen. Hvad har man då att göra det första sedan man stigit upp? Att kläda och tvätta sig. Detta synes kanske så naturligt, att det kan förefalla löjligt att nämna det; men om det är naturligt, är det åtminstone icke så alldeles vanligt. Man kastar på sig något som allra nödtorftigast skyler en och med tvättningen får det bida, kanske hela dagen, till och med hela veckan. Ett sådant förhållande är motbudande blott att tänka på; huru skall det icke då taga sig ut i verkligheten? Renligheten är det första steget till hyfsning; en vilde förstår den icke, men han är mycket begifven på prålet. En husmoders på landet första omsorg är då att tillhålla sina tjenare att tvätta sig. Tvättfat, tvål eller såpa få icke saknas i köket, och husmodren måste öfvervaka att de anlitas, och anlitas i första rummet på morgonen, omedelbart efter uppstigningen. På denna omvårdnad om sig sjelf ligger stor vikt, ty den som icke bryr sig om att hålla sig sjelf ren, skall icke heller hafva sinne för att något annat är snyggt och rent. Genom tvättningen framhålles till en vana något som är en hufvudsak, nemligen att det icke är glitret och prålet som gör meniskan. Eller kan något vedervärdigare företes än en otvättad ladugårdspiga i krinolin? Ända upp i lappmarken hade man emellertid för några år sedan denna vidriga syn. I ladugården gick hon vid och bred, slängande med den onaturliga fastagen omkring sina lemmar, hindrad i sina rörelser och göromål samt med sömnaktigheten, olusten och smutsen i sitt ansigte. Tvättningen bör så mycket hellre försiggå strax efter uppstigningen som den förjagar dufvenheten, kvarlefvän af sömnlust och uttrycket af vidskepliga drömmar. I öfrigt är för landthushållningen renligheten af stor betydelse i pekuniärt hänseende. En vara, t. ex. smör, ost, mjölk, kött, ja, hvar enda en produkt som landtgården kan hafva att afsätta, betalas mycket mera, då den är renligt och väl behandlad, och för att vara väl behandlad, erfordras framför allt att den är renlig. Detta skulle nästan kunna kallas ett bevis *in circulo*, men det är icke något bevis, det är en antydning om ett axiom. Beklagligtvis ha vi ännu ganska litet att afsätta, men äfven detta beror i icke liten mon på att man förbisett hufvudsaken: ordning i hushållet, tidens rätta användning. Se dock på det så kallade finnsmöret. Hafva icke stora partier deraf ett utseende som är afskräckande? Och huru mycket större inkomster skulle icke det sparsamma finska folket göra sig, om det kunde införa en allmänhet renlighet i sin landthushållning. Således renlighet först och sist, att börja med egen person, och att sedan tillämpa den på de alster som man skall behandla och försälja. Deraf skall man befinna sig väl, både kroppsligt, ekonomiskt och moraliskt.

Af de stående göromålen intager naturligtvis matlagningen ett både stort rum och stor tid. Anordningarne härför böra göras dagen förut der så fordras för vattläggning m. m., och öfverhufvud bör hvarje dag hafva sin på förhand bestämda mat, äfvensom mattimmarne vara bestämda, hvilket väl äfven i allmänhet är det vanliga. Hvad som derutöfver behöfver göras, kan och bör aftonen förut tillsägas och anbefallas, så att ingen rådvillhet eller undflykt deruti kan uppstå. Finnes flera pigor eller döttrar i huset, bör

hvar och en hafva sin syssla för dagen eller för längre tid, allt efter anlag och duglighet, så att icke den ena går den andra i vägen och villervalla herskar i stället för ordning, reda och gagn.

Om sålunda alla göromål äro väl ordnade och en hvar har sin serskilda uppgift skall säkerligen en längre eller kortare tid blifva öfver för arbete som icke kan räknas till det egentligen löpande. Den ena har sin väfstol, den andra sin spinnrock. Norrland har många får, men klen afkastning af dem. När de vårdas bättre, kanske ock efter kroisering, — som dock icke bör ifrågakomma förr än folket vant sig vid riktig skötsel, — skall afkastningen blifva större. Tillfälle till husflit uppstår då lättare af sig sjelf, och huset förses derigenom med nödiga kläder som nu allmänt köpas. Likväl behöfver smaken förädlas. Handarbetets vänner hafva i detta afseende gjort landet en oskattbar tjenst. De hafva sökt upp det gamla, gedigna, ursprungliga, och lagt det till grund för modern konstflit. Deras sträfvanden, mönster och arbeten borde spridas öfver hela landet till efterföljd. Häraf skulle man lära sig, att den gamla, afsigkomna svenska husslöjden kan sjelf åstadkomma saker som äro af högre värde än det utländska fabriksgodset. Detta skall väcka hogen, ingifva kärlek till arbetet, höja sjelfkänslan och på sitt sätt stegra och stärka fäderneslandets krafter.

Men sedan alla göromålen gå sin gilla gång, sedan alla husets innevånare vant sig att göra sitt förelagda arbete, återstår dock ännu alltid något väsentligt att ränka på och uträtta, det är: näring för själen, ämnen för eftertanken, ljufva rörelser för hjertat. Denna angelägenhet utföres genom läsning ur lämpliga skrifter. Om dagens möda icke varit alltför ansträngande behöfva icke alla derföre under tiden vara sysslolösa. Men om läsningen skall fästa uppmärksamheten vid sig och hafva afsedd nytta, måste äfven sjelfva uppläsandet vara ledigt och redigt, klart och uttrycksfullt. I småskolorna, ja väl äfven folkskolorna, fäster man icke nog vikt vid en oklanderlig innanläsning. Den som skrifver detta erinrar sig från en nordisk stad, att i en der ny inrättad småskola lärarinnan så grundligt förbisåg vigten af en god innanläsning, att hon jägtade de små barnen till utanläsning innan de kunde stafva riktigt, ännu mindre läsa någorlunda hjälpligt innantill. Hvilka loford och hvilken tillfredsställelse från föräldrarnes sida kunde vara att förvänta för en simpel innanläsning! Men hvilken glädje för dem, hvilken heder för lärarinnan, när en liten stackare på 4—5 år hade *hunnit så långt*, att hon utantill kunde pladdra upp en hel vers ur psalmboken eller ett stycke ur katekesen! Detta är dock icke värre än att en papegoja kan lära sig det samma; men sätt en bok framför henne och lär henne läsa i den, — nej, detta går icke. Det borde man dock tänka på. Och så långt eller så djupt kan oförståndet i detta fall vara utsträckt, att sjelfva skollrådet, som enskildt gjordes uppmärksam på det anmärkta förhållandet, likväl lät det fortgå. Det är således icke utan anledning som vi vilja betona nödvändigheten af att innanläsningens och uppläsningens konst utvecklas på det omsorgsfullaste på ena hållet, öfvervakas på det strängaste på det andra. Deraf beror mångas uppbyggelse, trefnad och hyfsning. Om en god läsning på ett vårdadt sätt kan utföras i det stora köket, vid brasan om vinteraftnarne, när det vanliga dagsarbetet slutats, kan man vara viss om uppmärksamma och tacksamma åhörare af begge könen. Blir denna läsning en vana, skall man längta till aftonstunden och

icke känna saknad af den förströelse som ligger i vägstrykande omkring å bygden med dermed följande hvarjehanda ofog. Äfven i denna punkt vänta vi vår hjälp från hushållsskolan, som lemnat från sig elever med dylika goda vanor.

Sedan vi nu gjort några antydningar om hvad vi anse väsentligt för en husmoder på landet att förstå och att införa till utöfvande i det dagliga lifvet, skola vi i en sista artikel närmare formulera våra tankar om sjelfva organisationen af en hushållsskola på landet.

Frågan om kronomark till nybyggen i lappmarken.

Denna fråga som under ett tiotal år varit föremål för en så vacklande lagstiftning har under detta år ånyo upptagits och, såsom det vill synas, för att erhålla en slutlig lösning. Till beredande häraf har denna fråga öfverlemnats åt en komité, den så kallade Domänkomitén, för att i sammanhang med frågan om vården af kronans öfriga jordegendomar behandlas. Vi kunna på förhand nämna, att vi med större tillfredsställelse tagit del af de mot komiténs pluralitet afvikande meningar, än de resultat hvartill komitén sjelf har kommit, och denna tillfredsställelse har väckts redan vid de af hr finansministern till statsrådsprotokollet uttalade vid komiténs betänkande återgifna åsichter. Vi vilja visserligen icke underskrifva allt hvad hr finansministern anför, såsom då han talar om att nybyggesväsendet måktigt befrämjat landets odling och den bofasta befolkningen derigenom vunnit betydande tillökning. Nybyggarna i lappmarken hafva aldrig varit annat än trävaruindustriens tjenare, och i de aflågsna trakter dit skogsafverkningen ännu icke hunnit, der hade nybyggarna icke förmått draga sig fram, om de icke haft ett väsentligt stöd i lapparne. Om man kan säga, att i dessa trakter nybyggarna kommit på egen botten, hafva de uteslutande lapparne att tacka därför, likasom det äfven är en känd sak, att nybyggarna till gengäld varit lapparne till allt möjligt förfång. De hafva inkräktat på renbetesmarkerna, tändt eld på skogarne för att uppbränna renlafven och hålla renarne på afstånd från några usla höstackar. Nybyggesväsendet i lappmarken har genom bristfälliga författningar varit en olycka från början till slut, och långt ifrån att glädjas öfver de små framsteg i odling som dessa trakter må förete, rysa vi vid tanken på de oberäkneliga förluster som denna odling tillskyndat landet och på de lidanden som samma odling tillfogat lapparne. Orsaken till detta missförhållande är tvåfaldig. Då man medgaf upplåtande af kronomark till nybyggen, underlåt man att bestämma sådana kontroller, hvarigenom ett verkligt nybygge kunde uppstå och utveckla sig till jordegendom. Derföre uppkommo nybyggen på ställen der odling var nästan omöjlig, eller der en förnuftig människa vid första ögonkastet kunde finna dess outförbarhet. Men från länsstyrelsens sida mötte aldrig afslag på någon nybyggesansökan, huru afvita denna än i sig sjelf var. Derföre kunde äfven åtskilliga nybyggen för ett tiotal år sedan, då en undersökning efter stark påtryckning ändtligen försiggick, åter indragas till kronan. Hurudant lif dessa nybyggare i öfrigt i allmänhet förde, kan man redan deraf sluta sig till, att det bekanta Gellivare bolag för omkring tio år sedan fann för godt att ur sina

böcker i ett tag låta utgå balanserade fordringar af nybyggare till ett belopp af 300,000 kronor äfvensom att några år senare, eller kanske vid ungefär samma tid en stor handelsfirma afskref ett likartadt fordringsbelopp af 50,000 kr. Visserligen hade alltid sådana fordringar ansetts i sig sjelfva värdelösa, men inom Gellivare verkens äldre förvaltning betraktades de samma såsom ett nödvändigt band på nybyggarna, hvilka dermed blefvo ett slags lif-egna i inspektorernas händer och kunde kommenderas till skogsarbete, när så behöfdes. Emellertid kom man slutligen till insigt af, att sådana arbetare icke i längden voro mycket värda. Tryckta af detta band blefvo de vanligen loja, liknöjda, försumliga. När dessutom äfven andra skogsspekulanter började tränga sig fram, uppstod konkurrens, och nybyggaren lät icke besvära sig af gamla skulder för att gå dit der han bäst betaltes. Så mycket vanns dock med afskrifningen, att en sundare uppfattning af förhållandet till dessa skogsarbetare började göra sig gällande, ehuru man länge erfor och länge skall erfara följderna af sin förvända och omoraliska behandling af nybyggarna. Hela nybyggesväsendet i dessa trakter afspeglar således föremålen upp- och nedvända. Författningarna hade icke heller ställt dem annorlunda. Deruti låg den andra och egentliga orsaken. Man stälde hela frågan på spetsen i stället för på basen. Man äflades att få aflägsna bygder *odlade*; detta lät så vackert; men man gjorde sig alldeles icke reda för huru dessa bygder voro beskaffade. Det är obestridligt att i lappmarken finnas odlingsbara trakter, fläckar der man till och med med säkerhet kan skörda mogen säd, samt i synnerhet icke obetydliga sträckor ängsmark, som i framtiden lofva en temligen omfattande boskapskötsel. Men när man jämför dessa lägenheters omfång med den öfriga marken, med den mark som bär skog, då försvinner hela denna odlingsbygd till ett imaginärt värde och litenhet. Vi tala nu alldeles icke om de ofantliga områden som äro vattendränkta och med tiden komma att lemna tusentals kofoder och gifva tusentals människor sin utkomst; nybyggesväsendet har med dem ingenting att skaffa; utan här, så väl som i författningarna och inom statsmakternas pröfningsfält, gäller frågan blott de lappar af odlingsmark som kunde bli föremål för en nybyggares uppmärksamhet och arbetslust. Ur denna synpunkt är det som vi vedervåga vårt påstående att frågan blifvit satt på sin spets. Det var utan tvifvel en mycket loflig och berömlig tanke att förskaffa äfven dessa aflägsna trakter en befolkning, men man förbisåg dervid, såsom stundom händer, hufvudsaken framför bisaken. Hufvudsaken var här icke jordens odling, som till följd af klimatiska förhållanden måste bli en bisak, utan skogens vård och tillgodogörande, som ur finansiell synpunkt måste vara en hufvudsak. När man ville befolka dessa bygder, borde det väl ske ur statsintressets synpunkt, och statsintresset tillgodoses icke dermed, att man skapar en skef ställning. När den enskilde, nybyggaren, som skulle förverkliga drömmarne om kolonisationen, blifvit insatt på sin plats, ställdes frågan genom de naturliga förhållandenas egen inneboende makt på rätt ända, d. v. s. nybyggaren blef skogsbrukare, icke jordbrukare. Men skilnaden var den, att han hade pligten såsom jordbrukare i stället för att hans förpligtelser mot det allmänna i första rummet borde afsett skogen.

Om således vi icke kunna dela den uppfattning hr finansministern synes hafva om den nytta och uppgift nybyggesväsendet i lappmarken skulle beredt landet medelst odling och vexande befolkning, ställa vi oss så mycket hellre på hans sida, då han framhåller nödvändigheten af att hela denna fråga måste

uppfattas ur rent finansiell synpunkt; vi göra det så mycket hellre, såga vi, som det är just denna synpunkt vi för vår del flera gånger sökt göra gällande vid bedömandet af skogsfrågans nu varande ståndpunkt. Om man blott fasthåller denna synpunkt, skall man finna, att den invecklade skogsfrågan icke är så svårlöst som hon annars förefaller mången att vara. Hon sönderfaller då i tvenne delar: den enskildes intresse och det allmännas intresse. Nu tror visserligen flertalet att dessa intressen äro oförenliga, men det är icke så. Begge måste inse vigten af skogens vård och ställa sig efter de fordringar denna vård göra oafvisliga; begge måste förena sig mot lystnaden hos dem som, med förbiseende af det allmännas kraf och krafvet af varaktighet hos det enskildta intresset, endast fika efter tillfredsställelsen af en tillfällig fördel, alldeles som samhället och hvarje rättänkande medlem af samhället vänder sig och söker skydda sig mot en och hvar som kränker eganderättens helgd.

Staten har i detta fall att bevara sin rätt, sin egendom, och tillse att hon får den största möjliga afkastning af den samma, hvilket sker när den vårdas väl; och en mångårig sorglig erfarenhet gifver vid handen, att denna egendom, skogen, vårdas bäst af staten sjelf, eller att den åtminstone vanvårdas mindre i statens hand än i den enskildes. Dessutom har staten icke råd att fortsätta med sina frikostiga skänker till enskilda, som gifvit talrika prof på missbruk af detta statens förtroende och denna frikostighet. Hvad åter den enskildes skog beträffar, måste det allmänna, med bistånd af den enskilde, tråda emellan och uttala sitt *veto* för missbruket. En lag som bestämmer en gräns för skogens afverkning är icke ett ingrepp i eganderätten, utan ett skydd mot den som vill missbruka och kränka den. Äfven här framstår den finansiella sidan såsom den bestämmande. Om vi tänka oss, att alla skogsegare vore delade i tvenne lika stora partier: de som ville vårda sin skog och de som ville uttaga den högsta möjliga vinst skogen för tillfället kunde lemna, så skulle deraf blifva den oundvikliga följden, att de som raserade sin skog på en gång, öfversvåmmade marknaden med sina produkter till ett pris, som vore tryckande för den hvilken måste göra afseende på en väl behandlad vara och ett fortfarande utbyte. Men staten har icke heller samma fördel af, att omsättningen för ett eller annat år uppdrifves till t. ex. 50 mill., men derefter afstannar för ett hundratal år, som af att omsättningen *allt framgent* håller sig efter en moderatare måttstock, t. ex. 30 mill. om året.

Man finner häraf, att den enskildes och det allmännas fördelar äfven i detta fall ur finansiell synpunkt sammanfalla, och vi hafva icke kunnat underlåta att i förbigående fästa uppmärksamheten derpå.

För att nu återgå till frågan i hvad hon speciellt rör kronans egendom i lappmarken, så kommer hr finansministern till det resultat, att kronan icke bör afhända sig sina skogar i lappmarken till nybyggare, utan framgent bevara dem och ställa dem under sina tjänstemäns kontroll. Hr finansministern ser deruti ingen fara för nybyggaren att i missvextår stå utan tillgång att sig försörja, utan anser tvertom tillfälle till arbetsförtjenst med skogshygge för kronans eller enskilde skogsegares räkning varda såkrare påräknelig då, än när skogsbeståndet lemnas till nybyggarens eget förfogande.

Emellertid har komitén kommit till ett annat beslut, såsom det vill synas, till följd af det uttalande som den från Norrbotten serskildt inkallade ledamoten afgifvit till komiténs betänkande. Redan landshöfding Widmarks företrädare i embetet afgaf för mer än tio år sedan till regeringen ett yttrande i

samma riktning. Nybyggaren behöfde skog för att kunna lefva i missvextår, hette det, och landshöfding Widmark har vidhållit samma åsigt. Det förhåller sig likväl med denna sak så, att åflan att få nybyggare såsom jordbrukare varit anledning till klagan öfver missvextår, och det skall alltid så förblifva, om man icke inrymmer nybyggare i dessa trakter på andra villkor än hittills. Hr finansministern har uttryckt en riktig tanke, då han antyder såsom gagneligt "att, genom upplåtelser af till odling tjenlig mark, i de stora skogarne fästa en befolkning, hvilken kunde ständigt påräknas såväl för bevakningen af kronans skogar som för den afverkning, hvilken kan komma att af en ordnad hushållning derstädes påkallas". Deruti ligger det. Nybyggaren får till uppgift att bevaka och afverka skogen, detta är hufvudsaken; att deremot bruka en större eller mindre jordlapp eller afmeja en bäckäng, detta är en bisak, alldeles såsom en jordbrukare för sitt nöje, sin trefnad och i någon mindre mån till ett hjälpmedel i hushållet, bryter upp en jordbit till kryddgårdsländ eller kökstrågård. Med en sådan uppfattning af förhållandet skola äfven alla klagomål öfver missvext upphöra. Det är icke till jordlappen som nybyggaren är hänvisad för sin utkomst, utan till skogen, och denna högljudda klagan öfver missvext från bygder der missvext måste blifva det vanliga, om man ställer sitt jordbruk på åkerbruk, hvilken i så hög grad skadat Norrlands anseende, skall åtminstone icke komma att utgå från de nya nybyggarna. Att ett sådant ordnande af nybyggesväsendet i lappmarken icke möter svårigheter, vet man af redan vunnen erfarenhet. En stor firma som i hr von Möllers reservation är upptagen såsom innehafvare af nybyggen af vidtomfattande areal har vid ett enskildt sågverk försökt detta medel för erhållande af stadigvarande och påräkneliga skogsarbetare, och så besynnerlig är menniskonaturen, att hon med större kärlek synes fästa sig vid ett jordområde, som hon erhållit snart sagdt till lek, än om hon fått det till sin hufvudnäring.

Hvad hr finansministern endast i förbigående antydtt, det har en af reservanterna, hr Groth, tydligt uttalat. Han afslutar sin reservation med följande ord: "då således upplåtande af mark i Norrland till skattehemman och skattelägenheter, hvilket under de tider, då statens norrländska skogar voro nästan utan värde, var det enda sättet att af dem draga någon ehuru obetydlig fördel, numera är förenadt med betydlig minskning i statens inkomster, så anser jag, att upplåtande hädanefter åt enskilde af kronan tillhörig mark derstädes icke bör ske på andra villkor, än antingen såsom boställen för skogspersonalen, såsom arbetstorp eller på arrende under visst antal år, dock så att jorden allt framgent bör tillhöra kronoparkerna och stå under skogsstyrelsens förvaltning".

Att denna angelägenhet sålunda ordnas, anse vi så mycket nödigare, som det endast på detta sätt synes vara möjligt att ändtligen komma till insigt af behovet att så ställa för skogsarbetaren, att äfven han blir en kunnig och måttlig, en omtänksam och rättskaffens medborgare och menniska.

Husflitsarbetet och Husbonden.

III.

Såsom förut omnämmts, borde hvarje hugghus eller verkstadshus vara ett väl ordnad upplagsställe för alla slags redskapsämnen af trä. Den föregående

tillhuggningen af dessa är en väsendtlig del af den gröfre vanliga husfliten. När man om vintern afverkar och hemför förråd af trä till gården, och när man ansar om sina träd i sina inhägnader och närmaste skogsmarker — hvilket hvarje hemmansegare borde vara angelägen om att göra — har man lätt tillfälle att finna trån och stycken som genom sin form eller trädets beskaffenhet äro lämpliga till åtskilliga redskap och som kunna afläggas och förvaras tills en mindre brådslande tid gifver ledighet till upphuggning och förberedande tilldaning. På detta sätt får man lätt, utan märkbar ansträngning eller kostnad, blott genom litet omtanke och användning af en tid, som annars blifvit illa eller alldeles icke använd, ett väl försedt upplag af nyttigt trä, hvilket man i annat fall ofta saknar och mången gång icke kan erhålla för pengar, när man behöfver det, och i alla händelser sällan kan få af så tort, välbildadt och passande trä. Man skall sålunda aldrig sakna vagnssprinter, hjulekar och hjul-lötar, skofvel- och grepskaft, skofvelblad, råfsskaft, starkt trä till råfsslåar och tänder, till tjuderpålar och klubbhufvuden, till lieskaft o. s. v. ja till och med till större åkerbruksredskap, såsom harfvar, vältar, slädar o. s. v.

Ofta skyller man husflitens aftagande på jernets mångfaldiga användning nu för tiden, och man har deruti i viss mon rätt. Men man tänker sällan på, att jernet, både såsom modesak och af maklighetsskäl, trängt sig fram till användning i månet fall, der trä lika väl och bättre kunde användas. Vi behöfva blott nämna några småsaker. Det är icke tvifvel om, att t. ex. en trä-grep i många fall kan användas med större lätthet och behändighet än jern-grep, såsom t. ex. att lassa fet gödsel och utsprida den. Att mocka i ett stall och göra ren en stenbro betjenar man sig mycket bättre af en skofvel med träblad än med jernblad, och om träskofveln är försedd med jernskoning skall en träskofvel vid många tillfällen kunna användas lika bra och ofta lika länge som en jernskofvel. Om man i rätt tid insamlade och böjde passande grenar, skulle man ofta kunna använda tråklofvar i stället för jernklofvar, och de skulle vara både tillräckligt starka och mycket lättare och fördragligare för korna än de senare. I många fall då man nu använder jern till harfvar och plogar skall man kunna ersätta dem med trä. Råknar man efter, huru mycket jern och smidesarbete man skulle kunna bespara genom att låta husfliten komma till sin rätt, skall man finna, att det på ett år icke blifver småsummor. Men den största besparingen sker just genom att dessa saker ersättas genom husflitsarbete, hvilket icke medförer någon utgift och som tillgodogör ett material hvilket i och för sig sjelft är nästan värdelöst.

Mången gång skall emellertid den vid husflit vande och trågne arbetaren icke stanna vid enkla och grofva arbetens utförande. Vanan vid husflitsarbete skall ökas omärkligt och lusten till småsysslor under ledig tid skall stiga för hvarje år, så att många redskap och maskiner som man eljest icke kommit sig för att anskaffa, tillkomma likasom af sig sjelfva.

Vi hafva hittills under begreppet "husflit" närmast endast afsett det så kallade gröfre arbetet, hugghusarbetet, emedan det förefaller oss att vara det viktigaste, det hvarmed man från *husbondens* sida skall söka att börja. Husfliten har likväl ett vida större omfång på en gård, i det att man på den ena gården kan hafva tillfälle att drifva den i en riktning, på en annan gård i en annan.

Vi skola derföre närmare omnämna enskilda mindre arbeten af sådan beskaffenhet, att man med lätthet kan utföra den på de långa vinteraftnarne i

stugan vid ljus. Sådana äro korgflätning, säfflätning, halmflätning och andra som föreställa den mera *nyttiga* sidan af saken, samt finare träarbeten, utsågad och utskuret arbete, såsom den mera *angenäma* sidan. Att det i sedligt afseende skall vara en stor vinst, om tjänstfolket kan finna sin glädje af mångt litet husflitsarbete om vinteraftnarne, att mycket ondt och dåligt derigenom skulle förekommas och mycket godt främjas, är en så allmänt känd och erkänd sak, att vi här icke behöfva närmare uppehålla oss dervid. Vi vilja till och med påstå, att så visst som tjänstfolkets sedliga tillstånd icke bör vara husbonden någon likgiltig sak, så visst har han äfven den pligten mot tjänstfolket att efter bästa förmåga stödja och uppmuntra dem med råd och dåd till att använda aftnarne till hvarjehanda husflitssysslor. Detta är dessutom i hans enskildta intresse lika väl som i tjänstfolkets. Då emellertid aftnarne på många ställen efter vedertaget bruk tillhör drängarne, bör husbonden uppmuntra dem till arbetet genom att köpa af dem de föremål som de förfärdiga och han har behof af.

Till *korgflätning* behöfvas endast några få enkla redskap, och detta nyttiga och behagliga arbete är så mycket lämpligare som i synnerhet i lappmarken korgpilen har sitt rätta hemland. Der korgpil saknas, borde man plantera sådan till husets behof. Då tillfället gör tjuften, skulle det vackra, förledande materialet möjligen ofta framkalla en liten vacker husflit om aftnarne med korgflätning, och mången, nyttig korg skulle på loge och stall blifva frukten af den öfning som lätt och med litet tålmod vinnes i denna nåtta konst. Mången skulle kanske till och med kunna komma derhän att förfärdiga lika vackra som nyttiga arbeten: handkorgar och korgmöbler. Hårtill begagnas afbarkade qvistar. Dessa kunna lämpligen skåras om hösten och vintern; när man efter afskärningen sätter dem i vatten med rotåndan, i ett varmt stall, skall man efter några dagars förlopp kunna stryka barken af dem med en jernklämna eller en klufven träpinne, genom hvilken man drager qvisten några gånger då barken lossnar. Detta är mycket bättre än att genom kokning aftaga barken.

Halmflätning skall i synnerhet vara på sin plats öfverallt hvarest man saknar korgpil. Det finnes på flera ställen folk som kan gifva de yngre litet vägledning i konsten som icke är svår, och hvarigenom man, likasom vid korgflätningen, kan åvägabringa en mängd nåtta och nyttiga korgarbeten till begagnande i huset, till foder- och sådeskorgar, vedkorgar så väl som sykorgar, förvaringsrum för många saker, såsom ägg, lök o. s. v., äfvensom till lock på byttor, krukor m. m. Der det finnes säf, kan till omvexling flätning af säfmattor, skor och dylikt utgöra en passande sysselsättning om aftnarne; men i brist af säf kan halm, i synnerhet hafrehalm mycket väl användas till flätning af mattor, som borde finna vida större användning i huset än nu är fallet, i det att passande mattor, utan att användas till att läggas framför dörrar och på golf företrädesvis egnade sig till att hindra drag från dörrar och fönster i stall om vintern, till att lägga frukt på och täcka denna med om vintern, till täckning af mjölkammarfönster om sommaren för beredande af större svalka, och mycket annat.

När sådana arbeten utföras inne i stugan om aftonen, medförer det någon oordning genom spån, qvistar eller halm och säf, hvilket skulle kunna framkalla olust; men när man rätt betänker, att dessa lemningar från arbetet ingalunda äro några orenligheter, utan att de på några minuter kunna sopas bort, utan att efterlemna damm och smuts, så kan detta icke vara störande för någons trefnad. Man kan i alla fall icke förneka, att en dagligstuga, i

hvilken ett lämpligt husflitsarbete träget tager uppmärksamheten i anspråk, likväl är mycket mera inbjudande, än der man vråker sig på bänkarne, och der kortspel och råhet intager högsätet, om än golvet är rent och afrojd.

Vi hafva äfven nämnt finare träarbete såsom ett passande husflitsarbete om vinteraftnarne för ungdomen. Det kan väl vara något svårare, men det lönar också sin mästare med så mycket vackrare frukt och högre pris. De flesta tro sig måhända icke hafva anlag för sådant arbete, men vi hafva ofta sett exempel på att många, både unga och gamla, genom att tillfälligtvis börja med att utskära i trä, snart likasom på lek hafva uppnått vida större färdighet än de anat, och ofta efter få års förnöjsamt sysslande dermed på fristunder vunnit en öfning och smak som öfverraskat dem sjelfva, lika mycket som det förväntat deras omgifning; de hafva funnit sanningen af att arbetslust lönar sig sjelf.

Allmännyttigt.

Salicylsyra emot akut rheumatism.

Enligt Svenska läkaresällskapets årsberättelse lärer salicylsyran vara ett utmärkt medel mot den akuta rheumatismen.

Metoden består deri att ren salicylsyra i dos af $\frac{1}{2}$ till 1 gram i timmen administreras i pulverform i oblat. Den akuta rheumatismens behandling fordrar enligt Stricker efter denna metod i medeltal 5—15 gram salicylsyra och dessa quantiteter hafva aldrig visat några farliga biverkningar. Alla akuta ledgångsrheumatism, som på Traubes klinik behandlats på detta sätt hade inom 48 timmar tillfrisknat, och härvid hade medlet icke blott återfört till det normala, den stegrade värmeproduktionen — salicylsyrans antifebrila verkan är redan förr bevisad, och Stricker lägger därför mindre vikt dervid — utan framför allt befriat ledgångarne från deras rodnad, ansvällning och ömhet, och Stricker tvekar därför ej att framställa salicylsyran såsom det ojemförligt verk sammaste, kanske ett radikalt medel mot den rheumatiska febern.

Man kan lätt föreställa sig, huru dessa uppgifter från en bland Tysklands mest ansedda kliniker, den berömda Traubes, skulle väcka intresse, då man påminner sig, huru gensträfvig den rheumatiska febern annars visar sig mot hvarje behandling. Denna den akuta ledgångsrheumatismens långvarighet i synnerhet de svårare fallens, är så allmänt erkänd, att engelske författare omtala, att d:r Warren, tillfrågad, hvad medel han ansåg bäst mot akut artikularrheumatism, svarade: sex veckors tid. En sådan sjukdom skulle enligt Stricker medels salicylsyra kunna kureras på högst 48 timmar. Vid alla kliniker skyndade man naturligtvis att göra kontrollförsök, äfvensom öfrige läkare inom sin praxis skyndade att använda den nya metoden. Då professor Malmsten refererade Strickers uppsats, kunde han också meddela flere fall från serafimerlasarettets med. klinik, som gifva stöd åt Strickers utsagor, och i den följande diskussionen kunde flere bland sällskapets ledamöter, såsom doktorerne Bruzelius och Kjellberg, bidra till kasuistiken med egna fall. Metoden har sedan återupptagits till diskussion inom sällskapet och professor Malmsten har i en särskild, i tidskriften offentliggjord afhandling samlat sin erfarenhet från serafimer-

lasarettets klinik. Resultatet af denna hans erfarenhet blef i hufvudsak öfverensstämmande med Strickers påståenden, så att vi i salicylsyran kunna anse oss hafva erhållit en af de allra viktigaste tillökningarna i vår skatt af läkemedel. I alla de af professor Malmsten meddelade fallen verkade medlet inom 24, högst 48 timmar en högst väsentlig förbättring, och i en del af fallen försvunno inom samma tid alla symptom. Dock är det af vikt, att medlet gifves någon tid efter inträdd förbättring, ehuru i mindre del, för att förebygga recidiv. I intet fall kunde man tillskrifva medlet några obehagliga biverkningar.

Lackeradt smör.

I England förekommer sedan någon tid i handeln smör, som isynnerhet är omtyckt vid middagsbord, och hvilket betalas högre än vanligt smör af samma godhet. Detta smör har ett glänsande, nästan isaktigt utseende och tager sig bra ut, om det blifvit intryckt i vackra former. Det enkla förfaringssättet här, hvilket hittills bevarats såsom en hemlighet, är i hufvudsak följande: Smöret tvättas väl, formas och ställes att stå till följande dag. Derefter upplöser man en tesked hvitt socker i $\frac{1}{4}$ liter hett vatten, lägger smöret på ett mjukt kläde och trycker med en fin, icke allför liten pensel den heta vätskan öfver detsamma. Verkningsen här af är, att ytan alldeles obetydligt smälter, men genast åter blir fast, hvarvid en lackartad glans, liksom is, kvarstannar. Man kan också helt enkelt doppa smöret i vätskan; men detta fordrar en viss vana och skicklighet.

Gödningsmedel af träkol.

I nyaste tid har man ofta begagnat träkol vid svinkreaturs gödning. För detta ändamål lägger man i ett hörn af stian siktade och derefter söndersmulade träkol. Synnerligen lämpliga äro ek- och bokträdskol (eventualiter björkol). Svinen, som gerna spisa dessa kol, få deraf större matlust. Man kan jemväl blanda kolstybbet i djurens foder, alldenstund det förstnämnda utöfvar ett stort inflytande på näringsprocessen och fettbildningen, emedan kolet uppsuger den syra, som uppstår genom den feta utfodringen och den fortfarande stillheten.

Norrland och dess Framtid.

Tidskrift utgifven af "Sällskapet för Norrlands väl".

Redaktör och ansvarig utgivare:
Aug. Cajanus.

Tryckt hos J. A. Johansons,
Hernösand.

N° 12.

December.

1876.

Innehåll: Hushållsskolor på landet. -- Nordhafsbanan. — Nytt slag af stångdiken. — Slutord.

Hushållsskolor på landet.

III.

Då vi önskat fästa uppmärksamheten på behovet af en undervisningskurs i landthushållningens olika grenar äfven för qvinnor, hafva vi tänkt oss att våra landtbruksskolor skulle kunna utgöra en ledning för frågan om organisationen af dessa qvinliga läroanstalter.

Hvad i första rummet dervid erfordras är ett någorlunda godt hemman; med godt mena vi icke ett stort hemman, utan ett sådant hvars jordmon icke är allt för otacksam. Det måste hafva sin åker, äng, sin beteshage och skog; allt detta under rationellt bruk, men utan stor omfattning, så att det kan skötas af en rättare (gift) och en dräng eller statkarl. I Norrland möta inga svårigheter för erhållande af sådane lägenheter, utan är det flerfaldiga tillfällen att förvärfva ett dylikt, om än dess jordbruk från början måste omgestaltas för behovet och för exemplet, och om än dess byggnader måste rifvas ned för att ersättas med nya eller de gamla måste förändras för att blifva ändamålsenliga. Bäst vore otvifvelaktigt, att ett pris utfästes för den bästa ritning till den enklaste, billigaste och ändamålsenligaste landtgård, som derjemte skulle användas till hushållsskola och bostad för elever och föreståndarinna. Detta vore så mycket önskligare, som redan det yttre af manbyggnaden, anordningen af byggnadernas läge i förhållande till hvarandra, byggnadernas ställning med afseende på kryddgård m. m. borde vid en hastig öfverblick kunna uppfattas och tjena till mönster för ortens öfriga landtgårdar. Men allt måste vara ytterst enkelt för att icke afskräcka genom öfverdrifna och för den mindre landtbrukaren betungande kostnader. Vi anse att våra landtbruksskolor i detta fall lemna åtskilligt öfrigt att önska. Man har synbarligen härutinnan låtit sig ledas af slumpen eller af "råd och lägenhet." Någon norm, något rättesnöre finnes icke der vid lag; detta betrakta vi som en brist. Man måste komma ihog att de läringar som vid de lägre landtbruksskolorna skola uppfostras för landtbruket äro afsedda för det mindre

landtbruket; de böra således äfven i denna punkt få ett varaktigt intryck, en klar föreställning om huru en landtgård bör vara beskaffad. Såsom det nu är, få de derom intet begrepp; den ena landtbruksskolan har ståtliga byggnader, passande för en herrgård, den andra har mycket tarfliga hus, planlöst utkastade. Ett sådant förhållande bör icke ega rum vid ordnandet af hushållsskolorna; man bör redan från början hafva klart för sig, att detta är en vigtig omständighet som icke får förbises.

Ännu vigtigare är dock byggnadernas inredning, som fordrar ett grundligt studium för att blifva beqväm och fullt motsvarande de olikartade behoven på landet. Problemet är icke så lätt löst som det kanske för många synes. Om ett täflingspris bestämdes för ritningar med denna uppgift, skulle man snart komma till insigt om, huru bristfälliga de flesta af dessa ritningar vore. Ingen arkitekt skulle gå i land med att utarbета en sådan ritning på ett tillfredsställande sätt, om han icke i grund kände alla i ett landthus förekommande göromål och de materialier, husgeråd och verktyg, som derinom måste förefinnas. Ty till denna uppgift skulle höra, icke blott rummens anordning och dimensioner, utan äfven deras ändamål, deras förseende med behöfliga förvaringsrum, och som det på en mindre landtgård icke kan bli fråga om större antal boningsrum, torde det kanske bli svårast att så fördela rummet, att det räcker till för flera anspråk. Fördelningens grundsats bör vara den, att hvarje fack har sin bestämda plats och att denna plats ligger just så till, att den lättast tillfredsställer behovet utan att inkräkta på eller vara i vägen för äfven andra ändamål som tillhöra hushållet eller landtgården. Vi hafva förut antydtt några af dessa ändamål och behof, men att i detalj ingå i alla de särskilda delarne kan naturligtvis icke ifrågasättas, likasom icke heller vårt begränsade utrymme medgifver detta.

Icke mindre nödvändig, men betydligt lättare torde arkitektens uppgift vara i fråga om de andra byggnader som på gården böra finnas. Äfven här fordras sakkännedom, men man har dock redan stadgat sina åsikter om dessa byggnaders beskaffenhet, så att ritningar finnas som mycket väl kunna följas eller åtminstone med små modifikationer användas.

Efter dessa antydningar, som mera fullständiggöres genom hvad vi i föregående nummer anført, vända vi oss till skolans inre organisation.

Hvad antalet elever beträffar, är svårt att derom yttra något, men såsom ett minimum kan man fasthålla vid landtbruksskolornas minimiantal, 12 elever.

En föreståndarinna ansvarar för det hela. Hon måste vara hemma i de ämnen, som undervisningen skall omfatta samt i det allmännaste af jordbruksläran; hon måste hafva noggrann kännedom om landthushållningens olika grenar, sådane de förekomma vid en mindre landtgård. Till utgöromålens utförande behöfves en ladugårdspiga; men eleverna måste dock i tur lägga hand vid de olika göromålen i ladugård, mjölkammare, samt i städning, matlagning och andra inomhusgöromål.

Den ordning i hvilken eleverna böra fullgöra dessa praktiska värf bör vara på förhand bestämd, för termin eller månad, så att osäkerhet om hvars och ens pligter icke uppstår och oreda till följd deraf kan uppkomma.

I allmänna drag utfördt kunde dagen fördelas sålunda:

för vintern: uppstigning kl. 6, hvarefter tvättning och påklädning till kl. half 7, då hvar och en efter intaget kaffe eller mjölk går till de för henne,

aftonen förut bestämda göromål; eldningen måste äfven åligga eleverna att i tur verkställa, och bör dervid termometer, så väl inne som ute, vara till ledning, huru mycket ved för tillfället bör användas: gradtalet antecknas i en serskild observationstabell. Den som har eldningen för dagen, skall äfven sätta på kaffet eller mjölken, så att detta kan drickas, sedan klädseln är fullbordad. Kl. 8 intages en tarflig frukost.

De af eleverna som icke äro upptagna i ladugård, af rummens städning m. m. böra använda tiden med söm, stickning, spånad, väfnad, till kl. 9, då boklig undervisning meddelas i de ämnen som närmast röra elevernas blifvande kall. Att uppräknas dessa ämnen tillhör oss icke; till en del finnas redan läroböcker som kunna användas; andra behöfvas och kunna snart åstadkommas. Endast ett ämne vilja vi påpeka såsom af framstående vikt i hvarje hushåll, och i synnerhet på landtgården, detta är aritmetik, bokföring, journalers förande öfver ladugård, både hvad mjölk, slag, kalv, höns, svin, kaniner m. m. angår; öfver trädgården och dess afkastning; öfver jordbruket och dess afkastning, samt öfver hushållet i allmänhet. Ingenting är mera betryggande för en riktig hushållning än en noggrann bokföring. Först derigenom vet man hvad man gör och huru man har det samt hvad man bör göra och hvad man bör underlåta att göra. Ingenting göres då blindvis, gissningsvis eller på slump, utan med fast beräkning, och det är alldeles oberäkneligt hvilken stadga detta öfverlagda handlande gifver åt karakteren. I denna punkt bör ingen efterlåtenhet vara tillåten; men det säger sig sjelft, att lärobok och lärokurs framför allt i detta ämne böra vara enkla, lättfattliga och likväl motsvarande behovet.

All undervisning bör öfver hufvud taget vara praktisk, så att de förekommande göromålen eller företeelserna genom undervisning erhålla sin förklaring. Elevernas uppmärksamhet bör riktas på orsakerna till hvad de hafva för sina ögon, ty derigenom skall deras blick skärpas för ytterligare iakttagelser och deras förmåga att verka på egen hand i samma mon tilltaga. En sådan undervisningsmetod är den enda som leder till målet, ty den ensam förmår uppfostra till sjelfständighet i tanke och handling.

Undervisningen fortgår till klockan half 12, då ledighet lemnas till klockan 12 för de elever som icke äro i tur att deltaga i vissa förrättningar, hvarefter middag intages. Kl. 2 vidtager åter undervisningen och fortgår till kl. 4, då besök utomkring fält och hos hjälpbehöfvande grannar företages. Kl. half 6 sysselsätts eleverna med söm och andra husliga arbeten, då en lätt aftonvard kan intagas. Aftonen användes till promenad, lexläsning, musik, föreläsning, helst i tur bland eleverna, hvari dock föreståndarinnan bör rätta och lemna små upplysningar. Kl. 9 böra alla arbeten vara afslutade, allt ordnad för dagen, och senare än kl. 10 bör, såsom allmän regel taget, ljus icke brinna i elevernas rum.

Sommartiden blir ordningen väsentligen en annan. Man stiger tidigare upp, än om vintern. Utarbetena fordra fleras förenade krafter; man har trädgårdens rensning, drifbänkens erforderliga skötsel, vattningar m. m., och vissa tider finnes icke tillfälle till läsning och boklig undervisning. Slätter och skörd taga mångas krafter i anspråk, ehuru mönstergården naturligtvis icke får sakna de mekaniska hjälpmedel, som stå vår tid och säkerligen i ännu högre mått skola stå en kommande tid till buds.

Öfvergångstiderna, höst och vår, äro likväl de svåraste att på förhand

fördela, men de taga i anspråk en mängd insigter, som behöfva inläras i hushållsskolan. Serskildt gäller detta om hösten, då, såsom hvar man vet, jordens mångfaldiga alster skola inhöstas, skola behandlas och ordnas till försäljning eller till förvaring. Då blir fråga om att lära sig konservera och insalta samt emballera, ty äfven emballage fordrar en viss konst och färdighet. Och för sommaren finnes icke litet som måste bevaras. Det bästa sättet, de bästa medlen därför få vid skolan inläras.

Som kroppens vård icke får försummas, bör eleven hafva tillfälle att taga ett bad, vintertiden en gång i veckan, om sommaren hvarje dag. Denna nyttiga vana är nästan helt och hållet försummad på den norrländska landsbygden.

Vi hafva nämnt termometern, vi böra äfven framhålla barometern, som kan göra landtbrukaren så ovärderliga tjenester. Huru densamma lämpligast bör vara för detta behof konstruerad, veta vi icke, men derom är man väl öfverens, att ett sådant instrument borde finnas öfverallt på landsbygden. Der man begagnat sig af barometern och aktgifvit på dess växlingar, har man haft så stor fördel deraf, att mer än en gång hela skörden kunnat räddas och hela fodertillgången kunnat välbehållen inladas. Ett sådant instrument kan naturligtvis icke saknas i hushållsskolan, och hvarje elev måste inhemta dess lättlärdta språk.

Om vi i öfrigt skulle närmare angifva de mångfaldiga saker och förhållanden, som förekomma eller böra förekomma på landtgården, om vi skulle uppehålla oss vid kök, källare, ladugård, läroämnen, lämpliga böcker till läsning på fristunder m. m., så skulle knappast en stor bok kunna inrymma allt. Vi måste således inskränka oss till dessa antydningar. Med afseende på den stora vikt vi vilja fästa vid räkenskapsföreningen vid hushållsskolan och på landtgården, anse vi oss dock förslagsvis böra uppställa några formulär för sådan bokföring, och meddela dem här nedan.

Hushålls-Konto.

Datum	Januari 1877	Utgifter					
		Kontant		In natura		Summa	
1.	Fisk	5:	—	—	—	5:	—
	Mjolk	—	—	1:	50	1:	50
	Grönsaker	—	—	0:	75	0:	75
	Kött	—	—	4:	—	4:	—
2.	Fotogén	1:	50	—	—	1:	50
	Svagdricka	1:	50	—	—	1:	50
	Specerier	2:	25	—	—	2:	25
Summa		10:	25	6:	25	16:	50

Inkomst- och Utgifts-Konto.

Dag.	Inkomster. Januari 1877.	Inkomster.		Försåldt.	Summa.
		Kon- tant.	In natura.		
1	Kontant af N. N.	200,00	—	—	200,00
4	5 kubikfot korn	—	—	5 00	5,00
10	Från ladugården, en kalf	—	10,00	—	10,00
15	Från trädgården, grönsaker . . .	—	1,00	—	1,00
Summa		200,00	11,00	5,00	216,00

Dag.	Utgifter. Januari 1877.	Födo- ämnen.		Bränsle. Lyshållning.	Linne, kläder.	Husgeråd.	Möhler.	Tjenarne.	Diverse.	Summa.
		Kon- tant.	In natura							
1	5 kannor foto- gén	—	—	5,00	—	—	—	—	—	5,00
4	20 fot katun . .	—	—	—	10,00	—	—	—	—	10,00
10	1 soffa	—	—	—	—	—	25,00	—	—	25,00
15	För matvaror . .	50,00	20,00	—	—	—	—	—	—	70,00
Summa		50,00	20,00	5,00	10,00	—	25,00	—	—	110,00

Dagsverks-Konto.

Arbetarens namn.	Dagspenning.	Maj 24.	Maj 25.	Juli 6.	Juli 7.	Aug. 28.	Aug. 29.	Summa dagar.	Summa dags- penningar.	
Nils Nilsson	1: 50	—	—	1	1	—	—	2	3:	—
Joh. Larsson	1: 75	—	—	—	—	1	1	2	13:	50
Lovisa	1: —	—	—	—	—	1	1	2	2:	—

Vi vilja icke utgifva dessa formulär såsom några mönster, utan angifva dermed blott en del af hvad som bör vara föremål för landtgårdens bokföring. Huru denna bokföring bäst bör ordnas för att vara begriplig och lätt att åstadkomma af hvem som helst, blir säkerligen icke något svårlöst problem. Det blir hushållsskolans uppgift att vänja qvinnan, den blifvande hushållerskan eller husmodren, vid ordning och noggrannhet i detta afseende, så att öfvertygelsen om nyttan af ett sådant arbete må blifva fast rotad hos eleven och sedan följa henne ut i lifvet.

Bland ämnen som i hushållsskolan borde vara upptagna, vilja vi särskildt framhålla några allmänna grunder i helsovårdsläran och användningen af ett litet husapotek. Kännedomen härom är naturligtvis på landsbygden maktpåliggande. Oftast långa afstånd till läkarens bostad och stundom ännu längre vill apoteket göra en behörig helsovård till en af de största svårigheter derstädes och förorsaka mången gång olägenheter och faror, som kunna hafva de beklagligaste följder. En nödtorftig insigt i detta ämne skulle deremot icke sällan förekomma detta, och derpå skulle man företrädesvis kunna tillämpa ordspråket: snar hjälp är dubbel hjälp.

Sedan vi nu angifvit hufvudpunkterna i den organisation af hushållsskolor på landet, sådana som vi tänkt oss dem, återstår en viktig fråga, hvilken man otvifvelaktigt skall framställa mot denna tanke. Det är den: hvarifrån taga föreståndarinnor, lärarinnor vid dessa skolor? Invändningen är fullt berättigad. Det är icke små anspråk man uppställer på en föreståndarinna för en hushållsskola. Hennes kunskaper få icke vara ringa, hennes praktiska duglighet måste vara obestridd. Hvad de förra beträffar, bör man likväl medgifva, att förvärfvandet af dem icke kan erfordra så lång tid som förvärfvandet af de språkkunskaper, hvilka nu krävas af hvarje s. k. bildad qvinna. Derigenom att språkens inlärande är nästan uteslutande ett minnesverk, måste dertill erfordras en mycket längre tid än hvad vore behöfligt för inlärande af ämnen som tilltala förståndet och reflexionen, och hvilka tillämpning ligger nära tillhands och har motsvarighet i den utomkring en liggande naturen eller till och med finnes hos en själf. Språkstudiet, sådant det bedrifves i våra pensioner, är en slags mekanism, som icke lemna någon frukt för lifvet, om icke möjligen det lilla omfånget af öfversättnings-

prof äfven skulle hafva ett innehåll som vore uppbyggligt för tanke och hjerta. Man torde dock kunna befara, att eleven vid öfversättningsarbetet likväl mera har sin uppmärksamhet fästad vid nödvändigheten att öfvervinna eller gå förbi de klippor och skär, som i de grammatikaliska afvikelserna och olikheterna, i jemförelse med modersmålet, förefinnas, än på den tanke och den lärdom, som satsen må kunna uttrycka. I alla händelser blir valutan i ena och andra fallet mycket olika. Det tidsdryga språkstudiet är blott medlet till inhemtande af ytterligare kunskaper, men huru många af de tusentals unga flickor som läsa språk i pensionerna äro sedan i tillfälle att på det fremmande tungomålet förvärfva sig nya insigter? I ett fall af hundra torde det fortsatta språkstudiet inskränka sig till läsning af en eller annan roman, och för ett sådant ändamål synes flera års arbete vara ett väl högt pris. Inhemtandet åter af kunskaper som sätta oss i stånd att förstå företeelserna omkring oss, som göra oss dugliga till utförande af livets värf och som göra oss mäktiga att sprida gagnets frukter omkring oss, sådana kunskaper torde det icke vara för tidigt att man söker bibringa våra qvinnor.

För ett så högt ändamål kan ett serskildt läroverk icke vara någon stor uppoffring. Med mindre än en serskild läroanstalt kan man icke vinna sin önskan. Hvad som fordras är således i första rummet ett landtbruksinstitut för qvinnor. Der skola bildas de föreståndarinnor och lärarinnor som behövas för hushållsskolorna.

Vårt land har gjort mycket för qvinnan, men det har gjort föga för qvinnans utbildande till duglig husmoder på landet och landtgården, och likväl vore denna uppgift kanske viktigare än någon annan, åtminstone borde den sättas i främsta rummet. Med afseende på det stora antalet husmödrar på landsbygden, med afseende på det inflytande de utöfva på landthushållningen, med afseende på deras stora uppgift att vara mödrar till och uppfostrarinnor för den del af den uppvoxande generationen som med skäl kallas befolkningens kärna, är det väl icke för mycket begärddt, att staten tager serskild hänsyn till deras uppfostran. Om uppfostringsväsendet icke afser landets egendomliga förhållanden, utan lånar metoder från fremmande länder, som icke hafva likartade naturförhållanden, icke likartade utvecklingsgång, icke likartade lynnen och seder, så hjälper det föga, för bevarande och höjande af fosterlandskänslan, att man drager fram i dagsljuset urgamla minnen och omgärdar dem med fridlysningslagar, eller att man riktar ett redan uppblandadt språk med förglömda och aflagda ord af inhemsk språkrot, eller att man genom exempel förklarar uppkomsten till en mängd plägseder som hålla på att dö ut. Man skall se, böra och läsa allt detta såsom sällsamma prof på forna dagars uppfattning och kulturgrad, men att allt detta skall gå in i och assimilera sig med blodet samt verka en omskapning, en föryngring, derpå våga vi tvifla. Så länge vi icke ställa uppfostran och undervisning på praktisk och fosterländsk grund, åtminstone för flertalet af det qvinliga släktet, hvilket träffas på landsbygden, skall man icke kunna hindra landtbefolkningens urartande. I Norrland, der förtjensterna i allmänhet äro rikliga och frestelserna stora och många, hafva vi redan varnande exempel i mängd. Hvad här framför allt behöves är upplysta, kraftiga och dugliga mödrar och husmödrar. Vi hafva nyligen hört från Jemtland röster som icke böra förklinga i tomma rymden. Ty ehuru detta uttalande tillkommit på konstladt och svekfullt sätt, samt behäftades med svår öfverdrift, så kan man dock icke

föreställa sig, att anledningar till klagomål, sorg och bekymmer derföre der saknades. Det är tvertom en allmän klagan, att det uppvexande släktet lemnas alltför fria tyglar, att föräldraväldet är betänkligt slappadt, och att sjelfsväldet, brådmognaden i det onda, gripit omkring sig med en förfärande hastighet. Huru tror man sig kunna hejda denna löshet i seder och tänkesätt, om man icke lägger sig vinn om att uppfostra dugliga mödrar? Derföre står det alldeles klart för oss, att hushållsskolornas uppgift är icke mera af en ekonomisk, än af en moralisk och social betydelse.

Vi hafva härtill ingenting att tillägga. Vår framställning har varit ojemn till följd af svårigheten att begränsa det rika ämnet inom en liten ram; men vi ha dock haft tillfälle att angifva vissa grunder, vissa synpunkter, och om vi än icke byggt upp något hus, ha vi åtminstone lemnat ett blyertsutkast till en byggnad. Sannolikt skall man anse sig för förnäm att kasta en blick på detta utkast, men vi trösta oss med den tanken, att denna angelägenhet i en eller annan form en gång skall tränga sig fram till behjertande och genomförande. Måtte det då icke vara för sent för stödjandet af den nationella känslan och dess förkroppsligande i offervillighet!

Nordhafsbanan.

Då det kan vara godt att hafva tillgång till de uppgifter som från norsk sida föreligga rörande de förarbeten som i Norge blifvit verkställda i och för en föreslagen jernväg från malmfälten i Juckasjervi till norska kusten, införa vi här nedan efter Tromsö Stiftstidende redogörelserna för de verkställda undersökningarna. Vid jämförelse med den likgiltighet, hvarmed frågan om denna jernväg mottagits i Sverige framstår synnerligen fördelaktigt den raskhet och beslutsamhet, hvarmed man genast gått till väga i Norge. Under det att förslaget om denna jernbana på mer än ett håll i Sverige betraktats med medömkans öfverlägsenhet, har man derimot i Norge upptagit frågan på fullt allvar, diskuterat densamma och på statens bekostnad verkställt undersökningar. Det är numera icke möjligt att förneka befintligheten af värderika, nästan outtömliga malmtillgångar i svenska lappmarken, och ehuru de på norska kusten upptäckta kollagren icke äro användbara för annat än gasberedning, äro malmlagren dem förutan af det värde och den rikedom, att de ensamma äro nog för att gifva riklig trafik åt en jernbana, hvarföre förslaget derom äfven är förtjent af all möjlig uppmärksamhet. Man har visserligen hört i bästa välmening uttalas den åsigten, att dessa malmlager borde reserveras åt framtiden, under förmening att vi icke hafva råd att nedlägga kapitaler på detta företag. Ett sådant uttalande förefaller oss mycket anmärkningsvärdt. Vi skulle icke hafva råd att tillgodogöra oss af de yppersta malmberg i verlden, men hafva råd att bygga banor, som lemna föga mer än driftkapitalet. Vi hafva råd att på det betänkligaste tära på skogskapitalet, men vi hafva icke råd att befrämja uppkomsten af en industri, som skulle tillföra landet många millioner och stegra exportvärdet med motsvarande belopp. Vi hafva råd till mycket som gör oss fattigare, men sakna alldeles tillgångar att grunda välståndet. Vål må man säga, att vi äro fattiga, men vår fattigdom får sannerligen icke sökas på det vanliga hållet, utan i vår oförmåga att "icke kunna se skogen för bara trän."

Redogörelsen för de norska undersökningarne följer härmed:

Af de undersökningar, som för (norska) statens räkning blifvit verkställda under år 1873, och hvilka afhandlas uti rapporten af 26 febr. 1874 till inrikesdepartementet från civilingeniör Næser och kand. O. T. Olsen och jernvägsdirektör Pihls skrifvelse, vilja vi anföra hvad deri uttalas om projekterad stambana till Sverige.

1. Jernvägsdirektören yttrar således bland annat:

Det problem, som för närvarande närmast föreligger oss, är att påpeka den eller de ändamålsenligaste utgångspunkter för en jernväg till Sverige i dessa våra nordliga landsänder. Undersökningarne hafva måst verkställas i jämförelsevis betydlig utsträckning och hafva också, dock ej i någon högre grad, gjorts utom d. v. s. norr om de egentliga gränserna för nordlandens amt. Detta har skett, dels derföre, att den åsigt man må bilda sig om hvarest den ändamålsenligaste utgångspunkten för en dylik jernvägsförbindelse är att söka, möjligen skulle bero deraf, huruvida man hufvudsakligen lägger vigtpå det största möjliga underlättandet för en eventuelt större rysk-finsk-svensk-norsk transitohandel, eller på det största möjliga tillgodogörandet af de norrlandske fiskerierne, dels ock derföre, att det formligen måtte erkännas, att frågan om, hvarest tillslutningen till en eventuel jernväg på svensk sida bör ega rum i betydlig mon är beroende af den uppfattning, som gör sig gällande i Sverige, hvilket i hvarje fall drabbas af den utan jämförelse större delen af anläggningskostnaden för en jernväg mellan de begge rikena.

Den anknytningspunkt till Sverige, som man naturligen har varit hänvisad att söka, har väsendtligen varit:

1) från en punkt vid Ranenfjorden genom Dunderlandsdalen till Riksgränsen antingen vid gränspasset Bonæs eller vid Silpijavre;

2) från en nordligare punkt, således i Saltdalen eller Sørfolden, derifrån i sydlig rigtning till Riksgränsen antingen genom Junkerdalen till Njallavaro eller ock till Riksgränsen med användande af den öfvergång, som förutsattes för linien "Ranen—Riksgränsen";

3) från Sørfoldenfjordens ödsliga inskärningar;

4) från Ofoten med utgångspunkt antingen från Skjomenfjorden eller Rombackenfjorden till Riksgränsen vid Shangelli;

5) från Salangen genom Salangdalen till Riksgränsen, eller ock 6) från Reisen genom Bardodalen och vidare antingen längs Altenvattnet till Riksgränsen eller till den ofvannämnda Salanglinien och vidare efter denna.

Då undersökningarne för tvärbanor i Nordlandens Amt med nödvändighet ledde till upptagande af en sammanhängande linie mellan Røsvik i Sørfolden och Mo i Ranen, ansågs det med tanken på en eventuel längdbana genom Nordland ögonskenligen ändamålsenligast, att också befara sträckningen söderom Ranen, således i rigtning mot Vefsen. Denna sträckning omtalas bland annat i Hr Olsens rapport 10 december 1874. Sträckan mellan Vefsen och Namzos, hvarest Nordlandsbanan således skulle stöta till den nordligaste punkt, som omfattas af den plan jernvägskommissionen uppställt för jernvägsundersökningar och i sammanhang dermed stående jernvägsbyggande under en närmare framtid, har icke under nuvarande omständigheter kunnat blifva föremål för undersökning och upptagande, hvarimot man beträffande denna sträckning har haft tillgång till en croqui, utarbetad för en större väganläggning på sin tid och som förvaras på vägdirektörskontoret.

Denna generela undersökning har således omfattat en sträcka af 60 mil hvar af 11 i Tromsø Amt (Salangs- och Reisen-linien), och af dessa 60 mil komma 28,7 mil på en i Nordlandens Amt sammanhängande sträckning, bestående af en cirka 25,8 mil lång linie från Røsvik vid Sør Toldenfjord till Mosjøen i Vefsen samt en 2,9 mil lång sidolinie från en punkt på denna, Pistadslåtten i Dunderlandsdal 5,6 mil norrom Mo i Ranen, och 12,8 mil söderom Røsvik i Sørtolden till gränsepasset Bonæs vid gränsestenen 224.

En sammanhängande linie mellan Namsos och Sør Folden vid Røsvik, skulle som det synes få en längd af 48 à 49 med en approximativt beräknad kostnad af omkr. 8 $\frac{1}{3}$ mill. Spd.

Då längden och de ungefärliga kostnaderna för ofvan antydda jernvägar mellan de begge rikena icke samtliga kunna ses af tablån, vill jag ännu tillägga några åskådliga anmärkningar:

1. Ranenfjordens förbindelse med Sverige:

Efter hrr Olsens och Næsers rapport skall Mo hafva gynsamma villkor såsom utgångspunkt för en norsk-svensk jernvägsanläggning, medan väginpektören Christie dock har antydtt, att man tillåfventyras för att erhålla gynsamare hamnförhållanden borde välja utgångspunkten i Hemnæs. Under hvarje omständighet må det antagas att erhållande af tillfredsställande hamn i Ranen skall medföra ej så obetydliga omkostnader. En jernvägsanläggning i dessa trakter till den svenska gränsen skulle, eftersom linien tager af vid den ofvannämde punkten, Pistadslåtten, till gränspasset Bonæs, hvars höjd öfver hafvet uppgifves olika från något öfver 3,000 till 2,215 fot, eller från den 2,4 mil norrom Pistadslåtten liggande punkten Stødi, 2,100 fot öfver hafvet, till Silpijarre, omkring 2,820 fot öfver hafvet, blifva omkr. 8,5 à 9,5 mil lång och skulle efter approximativ beräkning kosta omkr. 1 $\frac{1}{2}$ mill. Spd eller 1,650,000 Spd. Begge dessa liniers terrängförhållanden må i det hela taget anses vara jämförelsevis gynsamma.

2. Saltdalens eller Sørfoldens förbindelse med Sverge.

Då Saltens hamnförhållanden synas vara alldeles otillfredsställande, är man i denna händelse hänvisad att föra linien fram längs fjordens norra eller östra sida till Fuske, hvarifrån den skulle gå öfver Fuskeidet till Røsvik vid Sørfolden, som anföres såsom varande en mycket ändamålsenlig ändpunkt för en jernväg mellan de begge rikena, i synnerhet för det midt emot närliggande fiskeridistriktet. För framkomst till Bodø med jernväg har ännu ej förefunnits anledning till undersökning. Afståndet från Saltnæs i Salten till Røsvik i Sørfolden är upptaget till 4,9 mil och efter utdrag af approximativa beräkningar skulle den sträckan kosta omkr. 932,000 Spd. Sørfoldens, eller om Salten dock måtte blifva utgångspunkten, då denna ändpunkts förbindelse med Sverge skulle kunna ske på trenne vägar: antingen till Njallarardo genom Junkerdalsuren och Gradiselfvens hålväg, hvarest dock terrängen lär vara ytterst besvärlig och anläggningskostnaderne i följd deraf skulle blifva jämförelsevis ganska betydliga, eller ned till Stødi (och vidare till Silpijavre), eller ock till Pistadslåtten (ocs vidare till Bonæs). I dessa nejder blefve jernvägsförbindelsen till Sverges gränser räknadt från Røsvik resp. 9,9, 11,9 och 15,8 mil lång och skulle efter ofvannämde approximativa beräkning komma att kosta resp. 2,420,000, 2,100,000 och 2,630,000 Spd. Öfvergången från Sørfolden till Salten synes icke vidare erbjuda några jämförelsevis tekniska svårigheter, ehuru den sista delen af terrängen är full af berg. I Saltdalen är terrängen jämförelsevis gynsam.

3. Linier till Sverige med utgångspunkt på östra sidan af Sörfolden, nämligen från Torfjord, Sörfjord eller Lerfjord, synes efter beskrifningen icke hafva mycket för sig. Linien från Lerfjorden är på tablån upptagen till en längd af 1,430,000 Spd.

4. Från Ofoten till svenska gränsen vid Schangelli äro flere linier undersökta såsom från Fagernæs vid Beitsfjorden öfver Beitsfjordsfjällen och öfver Hovikdal; men begge dessa alternativ befunnos vara nästan olämpliga att framkomma med. Derimot är på tablån uppfördt ett alternativ från Fagernæs rundt omkring Rombakfjället, längs fjorden af samma namn och genom Hunddalen, hvarest linien höjer sig till omkr. 2,730 fot öfver hafvet, till Schangelli, 5,1 mil lång och med en approximativt beräknad kostnad af 1,372,000 Spd., samt ett annat från Elvegaard vid Skjomenfjord till Schangelli 3,7 mil lång och med en beräknad kostnad af 897,000 Spd. Schangelipasset ligger 2,230 fot öfver hafvet. Terrängen för begge alternativen är serdeles svår. Det sista alternativet är såtillvida fördelaktigare, som det är kortare, stiger till en mindre höjd öfver hafvet och borde blifva åtskilligt billigare; men man kan göra sig en föreställning om terrängens beskaffenhet utaf rapporten, hvaraf framgår att stigningen måste begynna strax vid Elvegaard och senare fortsätta oafbrutet i nära två mil med 1: 40 hela vägen med sprängning i en lodrät och till större delen otillgänglig bergvägg flere hundra fot högt öfver dalbotten. Äfven den andra linien, den kring Rombaksfjorden, skall föröfrigt efter beskrifningen på en sträcka af 2,7 mil ligga i en stigning af 1: 40 och har i det hela taget snarare värre än bättre terrängförhållanden att kämpa med än Skjomenlinien, hvaremot den skall erbjuda tillgång till något bättre byggnads- och hamnförhållanden.

5. Med hänseende till linierna från Salangen och Reisen är det i det väsendtliga tillräckligt att hänvisa till tablån, hvarest den första är uppförd med en längd af 5,7 mil och en beräknad anläggningskostnad af 1,027,000 spd, den siste med en längd af 8,7 mil och anläggningskostnad af 1,376,000 spd. Den här omtalte Reisenlinien är imellertid den, som vid gården Kollen i Salangsdalen circa 2 mil från gräusen stöter tillsammans med Salangslinien. Det anföres såsom sannolikt eller möjligt, att den ändamålsenligaste rigtning för en linie till gränsen i dessa trakter skulle vara längs Altenvattnet, men en sådan linie har det hittills icke varit anledning att helt och hållet undersöka. Hela längden från Reisen till gränsen längs Altenvattnet är, uppmätt på kartan, väl 14 mil. De bästa byggnads- och hamnförhållanden skola finnas vid Dybvaag i Reisen. Vid Salangen kan en mindre hamn anläggas.

En linie från Malangen upp genom Maalselv dalen till den punkt i Bardodalen, hvarest den skulle träffa Reisenlinien, har icke varit föremål för någon undersökning, emedan Malangen enligt uppgift skall lida brist både på hamn och plats för uppförande af byggnader.

Ehuru ofvannämde jernvägsundersökningar i våra nordliga landsänder, som man nog kan finna, ej äro tillräckliga för att bestämma vid valet af de särskilda linier, som kunna ifrågakomma, hoppas vi dock att man skall finna, att med dem tagits ett icke så litet steg framåt. Hvad som vidare från norsk sida kan vara att företaga med hänseende till framtida, mera detaljerade undersökningar i Nordlanden och Tromsö amt för jernvägsförbindelser med Sverge, kommer att bero på resultatet af de undersökningar, som på svensk sida blifva anställda med hänsyn till den ändamålsenligaste och fördelaktigaste lösning af

denna fråga för brödrarikenas och synnerligast för deras nordliga landsändars
fortkomst så viktiga fråga, i det att, som redan är nämnt, den ojemförligt
större delen af det arbete som måste utföras kommer att falla på Sverges lott.

Utdrag af rapport daterad den 26 Februari 1874 från Civilingeniör Näser och kand. O. T. Olsen angående jernvägsundersökningar för så vidt dessa röra Tromsø amt.

Anmodade att deltaga uti den undersökning, som sistlidne sommar anställdes för att finna hvilken eller hvilka utgångspunkter inom nordlandens amt måtte för en framtida norsk-svensk jernvägsanläggning befinnas ändamåls- enliga, tillåta vi oss härmed angående de vid denna undersökning funna lo- kalförhållanden att afgifva följande framställning, hvarvid anmärkes, att Salangs- och Reisentrakterne äro undersökta uteslutande af Næser, Foldentrakterne och en del af alternativet Folden eller Rosvig—Bonæes samt Mo—Silpijavre ute- slutande af Olsen, och att vid undersökningen af Mo—Bonæs och Skjomen— Schangelli vi haft biträde af Hr Väginspektören Christie.

De flesta distanser äro direkt uppmätta med landtmätarkedja och höjdförhållandena äro i det närmaste bestämda dels med barometermätningar och dels genom sammanhängande eller delvisa nivelleringar. Öfver de flesta sträckor äro kartor eller utkast tagna likasom man ock sökt närmare illustrera lokala förhållanden genom fotografier. För öfre Saltdalen till Njallavardo samt en del af Lönesdalen äro skogsstatens serdeles omsorgsfullt förfärdigade kartor kopierade.

Undersökningen i sommar² har omfattat i ordning söderifrån:

- 1) Mo med Dunderlandsdal till
 - a) Bonæspasset,
 - b) Silpijavrepasset.
- 2) Saltdal
 - a) med Junkersdal till Njallavardo,
 - b) Lönesdal till Stödi och de under Mo-linien nämnde öfvergångarne.
- 3) Folden
 - a) Rössvig till Salten och de derstädes nämnde fjällöfvergångarne,
 - b) Förfjord med Förfjorddal,
 - c) Sörfjord med Sörfjorddal,
 - d) Lerbjord med Kob- eller Gjerelvdal.
- 4) Ofoten
 - a) Skjomen från Elvegaard till Shangelli,
 - b) Fagernæs—Shangelli
 - a) öfver Rombaksfjällen,
 - b) Beitsfjords,
 - c) Hokvikdal.
- 5) Salangen med Salangsdal.
- 6) Reisen med Bardodal till Salangsdal och gränsen samt Sördal; begge siste i Tromsö amt.

Då undersökningen i Ofoten hade gifvit så otillfredsställande resultat och det föreliggande problemet var att förena de svenska bergverksintressena i Juckasjärvi med nordlandske intressen genom en norsk hamn, antogs det ej ligga utom uppgiften att undersöka huruvida denna förbindelse under möjligen

gynsammare förhållanden skulle kunna låta sig göra på en punkt något norr om det egentliga Nordlandens amt. I öfverensstämmelse härmed verkställdes således undersökning i Tromsø amt af

Salangen och den från densamma utgående Salangsdalen; dernäst Reisen i förbindelse med Bardo- och Salangsdalen.

Vid Salangen kan byggas och en mindre hamn anläggas. Från Salangen och upp till gården Bonæs i Salangsdalen, 4,6 mil, befunnos terrängförhållandena gynsamma, emedan linien öfverallt skulle kunna föras fram med lindrig stigning och jemförelsevis få sprängningsarbeten. Från Bonæs till vattenskilnaden vid gränsen, 1 mil, blir terrängen derimot ganska kostsam, emedan dalbottnens hastiga höjning från 1,000 till 1,740 fot för de sista 0,3 milen nödvändiggör en stigning af 1:40 längs efter den för en kortare sträckning dock mycket branta fjällsluttningen, hvarest linien antagligen måste sprängas genom den för öfrigt jemna fjällväggen minst 2,000 fot, för att undgå de tid efter annan inträffande snöskreden. Dessa ogynsamma stigningsförhållanden skulle visserligen till en viss grad kunna utjemnas, men omnämde terrängsvårigheter skulle i så fall förökas och man måste derjemte förebygga stenras. Alla dessa olägenheter torde dock i en väsendtlig grad kunna utjemnas genom att låta linien i dess öfversta del gå i små kurvor fram och tillbaka. De här således vid fjällöfvergången förekommande ogynsamma terrängförhållanden gäfvö anledning att tillika undersöka Sördalen, men här befunnos förhållandena rent af oöfverstigliga.

I hopp att finna en bättre utgångspunkt vid Reisen drogs en linie från en punkt 2 mil nedanför gränsen i Salangsdalen öfver till Bardodalen, som följdes på en sträcka af omkr. 2 mil, hvarifrån den vidare fördes längs södra sidan af Andsvattnet till Dybvaag i Reisen. Dess längd från gränsen till Dybvaag är 8,7 mil. Terrängförhållandena funnos mycket gynsamma för denna del af linien. Vid Dybvaag i Reisen är en förträfflig hamn likasom ock finnes god plats att uppföra byggnader. Orsaken hvarför linien ej fördes vidare från Bardo genom Maalselvdaalen till Malangen, var, att detta ställe skulle efter uppgift lida brist såväl på hamn som ock på plats att uppföra byggnader.

Skulle de svenska jernvägsintressena i Juckasjärvi tillåta, att linien, i stället för till det ogynsammare Ofoten, fördes nordöfver, skulle Dybvaag vid Reisen helt visst blifva den ändamålsenligaste ändpunkt för linien. I så fall borde det bero på närmare undersökning, huruvida förbindelsen med detta ställe skulle tagas öfver Salangsdalen och vester om Torneå träsk eller om det möjligen skulle föredragas öfver Bardodalen och Altenvattnet, öster om Torneå-träsk, hvarest linien uppgifves komma att få gynsammare stigningsvilkor och bättre fjällöfvergång än som här blifvit anfördt öfver Salangsdalen.

Nytt slag af stångdiken.

(Ur Landtbr.-Akad. Tidskr.)

Åtskilliga år hafva förflutit, sedan vi började införa det slag af stångdiken, som här nedan komma att beskrifvas, men då vi med skäl kunna antaga att dessa slags diken äro okända för större delen af tidskriftens läsare och således i det afseendet, att betrakta såsom en nyhet, hafva vi ej

tvekat att benämna dem med här ofvan angifna namn. — Det har för oss varit maktpåliggande att låta erfarenheten, som i praktiska frågor är den bäste dommaren, fälla sitt utslag i afseende på dessa dikens lämplighet, och då denna sista blifvit väl vitsordad af flere landtbrukare på skilda trakter, öfvergå vi nu till en närmare beskrifning af ifrågavarande diken.

Gräfningen verkställes på samma sätt som för vanliga täckdiken, med iakttagande af att sidorna göras jemnsluttande och botten bredd afpassas efter groflekten af de gärdselstänger, som skola användas, sålunda att 2 stänger jemnt fylla botten, på hvilken de läggas, som man kallar, "i förbund" eller så att skarfvarne ej komma midtför hvarandra. En gosse, som går på de i botten lagda stängerna, nedlägger nu tvärs öfver stängerna och hvilande på dem små ungefär 1 tum tjocka pinnar af en, ek eller annat varaktigt träslag med en alns mellanrum mellan hvarje pinne och lägges sedan ofvanpå pinnarne 3:ne gärdselstänger bredvid hvarandra, hvarefter dessa sistnämnda täckas med mossor eller torfvor med grässidan nedåt och täckdiket derpå igenfylls. Pinnarnes längd göres något större än dikets bredd neruti, hvarigenom ändarna vid nedläggningen tvärsöfver gärdselstängerna komma att intryckas i dikets sidor, så att pinnarnes läge sedan icke rubbas. Det är lätt att förstå, huru pinnarna hålla de undre och öfre gärdselstängerna åtskiljda, så att en öppning bildas, hvarigenom vattnet med lätthet afrinner. När pinnar läggas på hvarje aln, är klart, att stängerna ej sammantryckas af jordtyngden ofvanpå. För dylika stångdiken behöfs ej att vid deras utmynning i öppna diken göra särskildt "öga", utan endast afsåga gärdselstängerna jemns med det öppna dikets sida. Vill man begagna sådana stångdiken till täckta uppfångsdiken, göras de på samma sätt, endast några tum djupare och så mycket bredare i botten, att 3:ne gärdselstänger kunna läggas i bredd, derefter pinnarne tvärsöfver och så 4 stänger ofvanpå samt sedan mossor eller torfvor, såsom förr är nämndt, hvarpå igenfyllningen verkställes.

Vid anförandet af de fördelar, som de nya stångdikena hafva framför den gamla sorten, torde till en början böra anmärkas, att uti lös dyjord, der fast botten ligger på större djup, än som nås med dikets botten, inträffar ganska ofta, att de i kors ställda störrarne, på hvilka stängerna hvila, nedsjunka i den lösa botten så djupt, att öppningen inunder helt och hållet igentäppes, hvarjemte stängerna, emedan afståndet mellan störparen vanligen utgör 6 å 8 fot, sammantryckas, hvarigenom vattnets afgang hämmas. Till afhjelpande af dessa olägenheter hafva de nya stångdikena genom de på botten liggande stängerna erhållit en jemn fortlöpande bäryta; och då pinnarne, som uppbära de öfre stängerna, icke äro längre från hvarandra än 1 aln, kan någon sammantryckning af stängerna icke äga rum. — I afseende på nedläggning hafva de nya det företräde att vara både enklare och lättare att lägga än de gamla, hvaremot i det afseende att fordra mera virke de äro mindre fördelaktiga. Gärdselvirket kan vara rundt eller klufvet och af våra träslag är asp bäst, dernäst al och i brist derpå tall och gran.

För några år sedan hade vi tillfälle göra försök med de nya stångdikena på en mycket lätt, men äfven sur jord, så kallad syrsand, der botten i de nygrädda dikena utgjordes af "qviksand", som vid första starkare nederbörd började att flyta. Som rik tillgång på mossor fans i den närbelägna skogen, läto vi nedtrampa sådan i botten på dikena, hvarefter stångdiken

gjordes på ofvanbeskrifna sätt och hade vi det nöjet att sistlidet år höra ägarens synnerliga tillfredssällelse med de nya diken, som, efter utsago, ej allenast ypperligt afledde vattnet utan voro orsaken till att råg, som förut aldrig velat gå till på detta fält, nu lyckats förträffligt.

Det är klart, att de nya stångdiken, likasom hvarje slag af diken, böra användas på för dem lämpliga lokaler och under omständigheter, som icke för mycket höja deras pris. Således kunna de naturligtvis icke nyttjas å skogsfattiga orter, der virkespriset står mycket högt, men hvad jordmänen beträffar, anse vi intet hinder vara förhanden att begagna dem på all slags jord ifrån den styfvaste lera till den lättaste sand, när behof af täckdikning förefinnes, och isynnerhet förorda vi dem såsom synnerligen tjenliga på moss- och dyjord hvarvid det faller sig så lyckligt, att der moss och dyjord mera allmänt förekommer, finnes vanligen skog, så att fyllnadsmaterial uti diken ej behöfver fattas. För en sak vilja vi uttala en varning, nämligen att alltför hastigt täckdika moss- eller dyjord, vare sig med stång- eller andra slags täckdiken, ty, äfven om diket når fast botten, sjunker eller sätter sig den lösa och vattniga moss- eller dyjorden så betydligt, att täckdiken inom få år ligga för grundt och betäckningen rubbas af åkerbruksredskapen, helst en djupare bearbetning af jorden än förr nu anses nödvändig.

Innan vi avsluta denna lilla uppsats, vilja vi uppmana herrar landtbrukare att i de orter, som härför lämpa sig, göra försök med de nya stångdiken, öfvertygade, som vi äro, att de skola befinnas i flera fall hafva företräde framför de gamla, men vare det därför ingalunda sagdt, det ju ännu bättre icke kunna påfinnas eller förbättringar i ett eller annat afseende göras, utan äro vi de förste att gerna erkänna de ...

Ju mer och mer det nyare landtbruket sträfvar att gifva matjorden större djup och bearbetningen mera mångsidighet och fulländning, desto oafvisligare framträder fordran på en god och fullständig afdikning, hvartill i de flesta fall hör en ändamålsenlig täckdikning, utan hvilken största delen af våra åkerfält hvarken blifva ändamålsenligt torrlagda eller erbjuda den sammanhängande yta, som våra nyare åkerbruksredskap och maskiner ovilkorligen kräfva för deras begagnande. Ju lämpligare och användbarare vi således kunna göra hvarje slag af täckdiken, desto bättre, isynnerhet som täckdikningen, hvars stora vikt och värde, dess bättre, allmänt erkännes, ännu icke utföres i den utsträckning, som hvarje vän af vårt jordbruks framåtskridande säkerligen önskar.

G. W. Zetterstedt.

Till tidskriftens läsare.

Med detta nummer avslutar undertecknad sin verksamhet såsom tidskriftens redaktör. Huruvida tidskriften framdeles kommer att åter upptagas till utgifning är mig obekant. Visst är, att det lyckats hvarken min företrädare eller mig att i Norrland tillvinna tidskriften sådan uppmärksamhet som uppmuntrar till fortsättning. Jag anser icke lämpligt att här angifva några af de skäl, som härtill väl låta tänka sig; för mig återstår blott den pligten att afbörd mig min tacksamhet till dem som följt mitt arbete med välvilja, och hos dem anhåller jag äfven om öfverseende med dess brister.

Aug. Cajanus.

Innehållsförteckning för år 1876.

Allmännyttigt:	Sid.
Botemedel mot benbrott hos hästar	32.
Sands lädersvärta	48.
Nytt medel mot sår	64.
Gödningsämnen för potatis	80.
Mouchot's ångkittel	112.
Ny upptäckt i garfveri	128.
Kreosozon	159.
Förvaring af smör	160.
Gödningsämnen af träkol	160.
Salicylsyra mot reumatism	175.
Djurskyddsföreningen	127.
Europas trävaruhandel	22, 41, 53, 92.
Finis Norrlandiæ	97.
Försvarsfrågan	27.
Försätlig jemförelse	116.
Fodermedlen, af Tenger	152.
Hjelpmedel i hushållet	95. 122.
Hofrätt i Norrland	113.
Husfliten och husbonden	63, 118, 172.
Hushållsskolor på landet	145, 161, 177.
Hvad är Norrland?	36.
Jordbruksbolag	106.
Lappländska malmbergen	89.
Metersystemet	46.
Märkliga yttranden	65, 81.
Norrl. jernvägsfrågan	8, 17, 134.
Nordhafsbanan	184.
Nattfroster	108.
Ny industri	122.
Nybyggen i lappmarken	169.
Resem.nnen: Vid Torne elf	11, 56.
„ Ångermanelfven	138.
Rederi- eller Aktiebolag	60.
Skogsfrågan	25.
Stångdiken	189.
Städernas folkmängd	45.
Statistiskt	120, 142, 156.
Svårlöst fråga	129.
Sädesslagen, till odling, till export	49, 77.
Tidningspressen	111.
Ungdomsnöjen	39.
Vägbyggnadsskyldigheten	33.
Återblick	1.

